

*Ileana Cazan
Eugen Denize*

*Marile puteri si spatiul românesc
în secolele XV-XVI*

*Editura Universitatii din Bucuresti
– 2001 –*

© *Editura Universitatii din Bucuresti*
Sos. Panduri 90-92, Bucuresti - 76235; Tel./Fax: 410.23.84
E-mail: editura@unibuc.ro
Internet: www.editura.unibuc.ro

Digitally signed by Apologeticum

DN: cn=Apologeticum, c=RO, o=Apologeticum, ou=Biblioteca
teologica digitala, email=apologeticum2003@yahoo.com

Reason: I attest to the accuracy and integrity of this document

Location: Romania

Date: 2005.10.18 11:29:05 +02'00'

Descrierea CIP a Bibliotecii Nationale a României
CAZAN, ILEANA
Marile puteri si spatiul românesc în secolele XV-XVI / Ileana Cazan, Eugen Denize. - Bucuresti: Editura Universitatii din Bucuresti, 2001
376 p. ; 24 cm. Bibliogr. ISBN 973-575-597-1
I. Denize, Eugen 94(498+4)''14/16''

Tehnoredactare computerizata: Constanta TITU

CUPRINS

Cuvânt înainte

- CAPITOLUL I** Iancu de Hunedoara si „cruciada târzie“
- CAPITOLUL II** Vlad Tepes între Ungaria si Imperiul otoman
- CAPITOLUL III** Domnia lui Stefan cel Mare – epoca de maxima afirmare politica a Moldovei medievale
- CAPITOLUL IV** Ultima perioada a domniei lui Stefan cel Mare – apogeul echilibrului din politica externa
- CAPITOLUL V** Lupta pentru suprematie politica la linia Dunarii (1504-1526)
- CAPITOLUL VI** Începuturile politicii pontice a Casei de Austria si planul înglobării tarilor române în sfera de influenta a Habsburgilor
- CAPITOLUL VII** Noua orientare politica a tarilor române între 1541-1562
- CAPITOLUL VIII** Despot Voda, moment de apogeu al imixtiunii Habsburgilor în spatiul românesc
- CAPITOLUL IX** Tarile române si lupta pentru hegemonie central-rasaritana între Casa de Austria, Polonia si Imperiul otoman (1564-1573)
- CAPITOLUL X** Rivalitatea polono-habsburgica în bazinul Dunarii si pozitia tarilor române, (1574-1593)
- CAPITOLUL XI** Mihai Viteazul si aspiratiile românesti în jocul de interese al marilor puteri.

CUVÂNT ÎNAINTE

Un loc deosebit de important în preocupările istoriografiei noastre l-au avut întotdeauna studiile și cercetarile privitoare la politica externă a țărilor române în evul mediu. Cei mai mari istorici români și-au oprit atenția asupra acestei problematice, dacă ar fi să amintim numai pe A. D. Xenopol, Nicolae Iorga și Constantin C. Giurescu. Din păcate, dacă studiile de analiză abundă, cele de sinteză sunt mult mai puțin numeroase și acoperă perioade scurte de timp. Faptul este explicabil dacă avem în vedere materialul documentar care s-a înnoit destul de puțin după cel de-al doilea război mondial, accesul limitat la sursele otomane și dificultățile unei astfel de întreprinderi. Cu toate acestea, încercarea de a realiza o sinteză asupra politicii externe a țărilor române în evul mediu merita și trebuie realizată. Acest lucru și-au propus autorii lucrării de față.

Cartea, pe care ne-am luat permisiunea de a o aduce în atenția cititorilor, este o sinteză a politicii externe a țărilor române în evul mediu, bineînțeles că nu în întregul ev mediu, ci doar în perioadă, poate cea mai interesantă, cuprinsă între domniile lui Iancu de Hunedoara și Mihai Viteazul. Pornind de la propriile studii, precum și de la bogata bibliografie existentă ne-am propus să scoatem în evidență principalele direcții ale politicii externe a țărilor române, locul și rolul pe care acestea l-au avut în cadrul politicii internaționale, importanța ce le-a fost acordată de către marile puteri ale vremii. Încercarea noastră, deloc ușoară, ne dăm seama că a presupus asumarea unor riscuri științifice importante, dar noi am plecat de la considerentul că trebuie să existe cineva care să-și asume riscurile oricărui început.

Dacă lucrarea noastră va provoca interesul cititorilor considerăm că ne-am îndeplinit misiunea, dacă ea va duce la elaborarea altor sinteze de istorie a politicii externe a românilor în evul mediu, dar și în alte perioade, satisfacția noastră intelectuală va fi deplină, deoarece vom fi declansat procesul de acoperire a unor pete albe, existente încă în istoriografia noastră.

Autorii

Capitolul I

Iancu de Hunedoara si „cruciada târzie“

Iancu de Hunedoara a fost, fara nici o îndoiala, una din cele mai mari personalitati politice, diplomatice si militare ale istoriei medievale românesti, dar si ale istoriei medievale a Europei în general. El a fost, dupa parerea noastra, *ultimul cruciat adevarat*, ultimul mare luptator împotriva semilunei, desi nu si-a propus sa elibereze locurile sfinte, ci numai acele parti din Europa care fusesera ocupate de turcii otomani.

Prezenta lui Iancu de Hunedoara pe scena istoriei românesti si universale a coincis cu ceea ce am putea denumi *epoca istorica a cuceririi Constantinopolului*, epoca ce se întinde pe o perioada de câteva decenii înaintea si dupa cucerirea capitalei bizantine. Astfel, consideram ca ea începe o data cu domnia lui Mehmet I (1413-1421), cel care reface Imperiul otoman dupa dezastrul de la Angora (Ankara) din 1402, si se încheie în primii ani de domnie ai lui Baiazid II (1481-1512), în momentul cuceririi cetatilor porturi moldovenesti Chilia si Cetatea Alba (1484), moment care a marcat transformarea Marii Negre într-un adevarat lac turcesc pentru câteva secole. Cucerind Constantinopolul, la 29 mai 1453, sultanul Mehmet II (1451-1481) se socotea îndreptatit sa aduca sub autoritatea sa toate teritoriile ce aparținusera cândva imperiului pe care-l sfârâmasese. De asemenea, el a stabilit elementele esentiale ale proiectului constituirii unei monarhii universale, scop pentru care a cautat sa uneasca în mâna sa traditiile vechi turcesti, islamice si romane. Cucerirea Constantinopolului a conferit lui Mehmet II calitatea celui mai prestigios conducator musulman de la primii patru califi încoace. Sultanul otoman își dadea perfect seama de importanta politica si morala extraordinara a acestei victorii în cadrul lumii musulmane si, de aceea, a insistat asupra caracterului ei religios. Desi Mehmet II a fost sultanul otoman care s-a aflat, poate, cel mai departe de tipul despotului islamic fanatic, fiind mai degraba apropiat de tipul suveranului renescentist, el a cautat în acest mod sa canalizeze energia întregii lumi islamice pe linia noii politici otomane vizând dominatia mondiala.

Din punctul de vedere al lumii crestine, cucerirea Constantino-polului putea sa aiba si a avut consecinte nefaste, exact invers proportionale sub toate aspectele, cu cele benefice pe care acelasi

eveniment le-a adus lumii turco-otomane si islamice, în general. Aceasta si explica sentimentele de surprindere si de groaza care au însoțit aflarea vestii în Europa creștina. Caderea marelui oras, este adevarat, ajuns în ruine, dar cu o valoare strategica si de simbol de neegalat, însemna, în primul rând, pierderea oricaror sperante serioase de a-i mai putea alunga pe turci din Europa. Apoi însemna o creștere constanta a presiunii otomane asupra întregului spatiu pontic care, dintr-o “placa turnanta” a relatiilor comerciale internationale din evul mediu, risca sa devina, asa cum s-a si întâmplat, un simplu lac turcesc. Atât în privinta aspectului economic, cât si în privinta celui politico-strategic, politica pontica otomana a fost indisolubil legata de însemnatatea Dunarii imperiale. Altfel spus, politica pontica, apoi, într-o oarecare masura, si cea mediteraneana au reprezentat elementele de baza ale sistemului politico-militar otoman orientat cu precadere în directia Dunarii Mijlocii, împotriva Europei Centrale. Controlul otoman asupra Marii Negre si a Dunarii românești a adus sub stapânirea exclusiva a Portii bogatiile economice si pozitile strategice care garantasera veacuri de-a rândul dainuirea Bizantului si contribuiseră la înflorirea Italiei renascentiste, a stopat sau a îngreunat dezvoltarea regatului polono-lituanian, lipsindu-l treptat de caile lui comerciale cu Orientul si, îndeosebi, a subrezit structurile politico-economice ale Ungariei rivale. Otomanii au sugrumat astfel comerțul dunarean al Ungariei si au periclitat economia ei agrara prin devastari periodice în teritoriile regatului. Instalarea otomanilor pe malurile Dunarii, pâna la Belgrad, a însemnat preludiul victoriei de la Mohács (1526), bazinul danubian fiind în acest sens un adevarat “vlăstar” al Marii Negre.

Prin urmare, caderea Constantinopolului sub dominatia otomana însemna o intensificare, fara precedent, si a presiunii turcesti asupra spatiului românesc, în primul rând asupra Tarii Românești si a Moldovei, dar si asupra Transilvaniei. Apoi însemna o amenintare crescândă din partea turcilor asupra Ungariei, ajunsa cu câteva decenii mai înainte în prima linie de lupta contra Portii, o amenintare mai puțin acuta la adresa statului polono-lituanian si, în fine, însemna o amenintare de moarte pentru comerțul italian (genovez si venetian) si catalan în Marea Neagra si Mediterana Orientală.

Dupa o suta de ani de la instalarea lor în Europa (Gallipoli- 1354), turcii cuceresc Constantinopolul. Dupa încă o suta de ani cuceresc aproape întreg Levantul. Imperiul lor ajungea sa se întinda de la Buda la Basra si ei pun stapânire pe toate rutele comerciale din Marea Neagra,

Siria si Egipt, ceea ce va constitui una din cauzele care vor impulsiona procesul marilor descoperiri geografice. Tarile române, fara a fi transformate în pasălâc, vor cunoaste o permanenta intensificare, politica si economica, a dominatiei otomane, Ungaria va fi distrusa cu desavârsire, disparând pentru secole de pe harta Europei, comertul catalan se va reduce, numai în patru decenii, de douazeci de ori, iar dintre negustorii italieni vor reusi sa supravietuiasca si chiar sa prospere, dar pierzând suprematia comerciala, doar cei venetieni. Polonia a preferat sa accepte situatia asa cum era ea si, datorita intereselor mai mari din zona Marii Baltice, sa menajeze, în schimbul reciprocitatii, interesele otomane din Marea Neagra, în timp ce hanatul tatar al Crimeei a recunoscut suveranitatea sultanilor din Constantinopol.

Bineînteles ca aceasta întreaga perspectiva a fost luata în considerare de factorii politici din tarile române, din Ungaria, din alte state balcanice, din statele italiene si din alte state crestine. Aceasta a permis lui Iancu de Hunedoara sa spere în functionarea si sa treaca la încercarea de realizare a unor coalitii crestine antiotomane cu scopul de a opri ofensiva otomana si de a arunca pe turci din Europa înapoi în Asia Mica. În cadrul acestei politici, realitatea istorica a demonstrat ca tarile române, veghind permanent la apararea intereselor lor fundamentale, nu numai ca nu au favorizat impactul otoman asupra Europei, ci, dimpotriva, l-au amortizat, jucând rolul unor adevarate state tampon, cu toate ca pozitia geografica le-a plasat în flancul drept al expansiunii otomane în directia Europei Centrale.

În situatia în care expansiunea otomana în Europa a fost reluata cu impetuozitate si pe scara larga de Mehmet I si Murad II (1421-1444; 1446-1451), problema unei noi cruciade, având ca obiectiv principal alungarea turcilor din Europa, s-a pus din nou cu acuitate în fata statelor crestine, dar, din pacate, înțelegerea acestui obiectiv s-a facut foarte diferit de catre cei interesati. Astfel, daca pentru tarile din zona Peninsulei Balcanice, tarile române, Serbia, Bosnia, Albania, Bizantul etc., cruciada avea un caracter pur defensiv, tinând de apararea însesi a existentei lor statale, aspectele ei ofensive fiind doar o completare necesara a acestui caracter, pentru alte puteri crestine însa, cum ar fi Ungaria, Venetia, Genova, monarhia catalano-aragonezo-napolitana, cruciada avea un caracter ofensiv, sub pretextul luptei împotriva islamului ele urmarind, fiecare, realizarea propriilor lor interese de expansiune comerciala, politico-militara si teritoriala, indiferent daca acestea loveau în turci sau în alte state crestine. În fine, alte state crestine,

cum ar fi Castilia, Portugalia, Franta, Anglia, Imperiul romano-german, Polonia, Lituania, nu respingeau ideea cruciadei, dar nici nu se grabeau, din motive foarte diverse, sa o puna în aplicare. Doua state aveau interes deosebit pentru cruciada, si anume: Burgundia, în apus, condusa de Filip III cel Bun (1419-1467), dominata de un spirit cavaleresc medieval ce o va si conduce la disparitie în 1477, si marele cnezat al Moscovei, în răsarit, condus de Vasile II (1425-1462), aflat în plin proces de constructie statala si pentru care cruciada consta, în primul rând, în lupta împotriva tatarilor. Este adevarat ca în Europa mai exista o zona de cruciada latentă, în Peninsula Iberica, unde ea se va activa abia în 1481, când Reconquista va intra în ultima ei faza, dar acolo nu era vorba de turcii otomani, ci doar de regatul Granadei, ramasita a stapânirii arabe.

Între toate aceste state elementul de legatura si rolul de liant trebuia sa-l joace statul pontifical, suveranul pontif de la Roma. Papii acestei perioade, Eugen IV (1431-1447), Nicolae V (1447-1455) si Calixt III (1455-1458) au încercat, fiecare în parte, sa realizeze unitatea lumii crestine, pe care sa o opuna expansiunii semilunei, dar nu au reusit decât partial în aceasta întreprindere, deoarece, pe de o parte, prestigiul papalitatii se afla în declin, iar, pe de alta parte, Europa crestina se afla, mai ales în Apus, într-un proces de tranzitie de la feudalitate la modernitate, proces care presupunea, printre altele, si o slabire tot mai accentuata a ideii de unitate a lumii crestine.

De fapt, idealul de cruciada își pastreaza întreaga sa valoare doar pentru statele din sud-estul Europei amenintate nemijlocit de turci, pe când pentru celelalte puteri crestine el devine o acoperire ideologica menita sa justifice politica lor expansionista, chiar atunci când aceasta lovea direct si vizibil pentru toata lumea în interesele majore ale altor state aparținând aceleiasi religii. Nu trebuie sa uitam nici faptul ca Europa crestina era macinata de o serie de conflicte, cum ar fi razboaiele permanente dintre statele italiene carora li se va pune capat abia în 1454, razboaiele din Peninsula Iberica care au precedat si au însoțit unitatea dinastica a Spaniei, razboiul de o suta de ani dintre Franta si Anglia încheiat în 1453, razboiul civil din Ungaria, rivalitatea ungaro-polona din spatiul românesc etc. Toate acestea nu au facut decât sa consolideze prezenta turcilor pe continentul european, Imperiul otoman devenind ceva mai târziu, în primele decenii ale secolului XVI, un element esential al politicii de echilibru din Europa. Reversul medaliei a fost sacrificarea statelor din sud-estul si chiar din centrul Europei (cazul Ungariei), state care vor intra sub dominatia otomana, dominatie care nu se va manifesta peste tot la fel, ci va cunoaste variatii importante de la zona la zona, de la

regiune la regiune, în funcție de o serie întreaga de condiții specifice asupra cărora nu este locul și cazul să insistăm aici.

În ciuda acestor concepții diferite asupra obiectivelor și chiar a noțiunii de cruciada, colaborarea dintre statele creștine, cel puțin dintre o parte a lor, era posibilă și, în același timp, necesară, avându-se în vedere faptul că le unea pe toate, indiferent de scopurile finale urmărite de fiecare, dorința, cel puțin la nivel declarativ, de luptă împotriva turcilor otomani. În acest sens, mijlocul secolului XV a marcat un moment deosebit de important, care a avut, indiscutabil, în centrul său marea personalitate a lui Iancu de Hunedoara, ban de Severin, voievod al Transilvaniei și guvernator al Ungariei. *El a fost ultimul mare om politic și comandant de oști europene care a încercat să-i scoată pe turci din Europa*, dar lucrul se va dovedi imposibil datorită unui complex întreg de factori care, prin acțiunile lor divergente, au împiedicat îndeplinirea acestui obiectiv. De fapt, în această perioadă, pentru eliminarea amenințării otomane, se propuneau două soluții: *solutia mare*, pe baza reasumării idealului de cruciada, preconiza unirea tuturor principilor creștini sub conducerea papei, și *solutia mică*, care s-a și realizat în practică, dar s-a dovedit ineficientă, prin unirea eforturilor popoarelor direct amenințate de turci.

Iancu de Hunedoara, aplicând așa-numita *solutie mică*, a încercat, totodată, să o împingă cât mai mult spre *solutia mare*, adică să antreneze în luptă cât mai multe state creștine. Reușita acestei încercări a fost parțială și, deși s-a datorat în mare măsură personalității și capacităților politice și militare ale lui Iancu, ea a fost determinată, în principal, de interesele concrete ale puterilor care s-au angajat în luptă: papalitatea, Venetia, regatul catalano-aragonezo-napolitan, ducatul Burgundiei.

Pentru Iancu de Hunedoara, unul din românii cei mai cunoscuți în epoca în întreaga Europa medievală, obiectivul principal îl constituia apararea independenței și a integrității teritoriale a țărilor române și a Ungariei amenințate tot mai mult de expansiunea otomană. Pentru înfaptuirea lui el a înțeles necesitatea imperioasă a realizării unui front comun de luptă al celor trei țări românești, front care, datorită potențialului economic, uman și militar, trebuia să devină un adevărat nucleu în jurul căruia să se ralieze toate statele amenințate din zonă și, în același timp, putea să ofere o bază puternică pentru o eventuală colaborare cu puterile creștine din Apus. De asemenea, se constată la Iancu de Hunedoara, în ciuda puternicelor influențe italiene și husite, că elementele de bază ale tacticii și strategiei militare sunt de sorginte

autohtona, merg pe linia tradițiilor militare ale poporului român, care a constituit în toate marile sale batalii elementul principal pe care s-a putut bizui. Acțiunile sale au cuprins, după opinia lui Nicolae Iorga "... silintele colective ale întregului neam românesc de la un capăt la celălalt al întinderii sale..."

Apariția lui Iancu de Hunedoara pe scena istoriei s-a produs într-un moment de intensificare a acțiunilor agresive otomane în părțile de sud ale regatului Ungariei, în Banat și Transilvania. În primăvara anului 1436, Alibeg Evrenosbeioğlu a condus o incursiune militară în Banat, până în împrejurimile Timisoarei, în 1438, în august, sultanul Murad II a devastat sudul Transilvaniei, iar în noiembrie zonele secuiești au fost teatrul unei alte incursiuni otomane de mai mică anvergură. Este posibil ca în acest an, 1438, să fi existat un acord între poloni și turci, deoarece primii, atacând Boemia, doreau ca Ungaria să nu poată riposta de o manieră adecvată. În 1439 sultanul ataca Serbia, cucereste capitala Semendria (Smederevo), iar apoi importantul centru minier Novobrd. Riposta regatului ungar a fost cel puțin deziluzionantă. După îndelungi discuții dieta hotărî ca regele Albert de Habsburg (1438-1439) poate pleca la luptă doar cu propria oaste, fără a chema toată nobilimea și fără a ridica noi dări necesare unei armate de mercenari. În aceste condiții, expediția începută la sfârșitul lui iulie 1439 se împotmoli rapid, începu o retragere precipitată, regele însuși murind de dizenterie lângă Strigoni (Esztergom), la 27 octombrie. Iancu de Hunedoara, revenit la Severin, avu mai multe ciocniri cu turcii, majoritatea defensive, dar trecu și la ofensiva prin executarea unor atacuri locale în regiunea Vidinului.

Moartea prematură a regelui Albert de Habsburg a deschis o perioadă de frământări în Ungaria, legate de succesiunea la tron. Marea majoritate a magnatilor, printre care familiile Cilli, Garai, Ujlaki și Szécsi, o sprijineau pe regina văduva Elisabeta, care aștepta un copil, viitorul Ladislav V Postumul, în speranța că o vor putea domina cu ușurință și, pe această cale, își vor subordona puterea de stat. Nobilimea mică și mijlocie, în frunte cu Iancu de Hunedoara, cu palatinul Laurentiu Hédervary și cu Simon Rozgonyi, episcop de Eger, dorea în fruntea țării un rege capabil să o conducă în împrejurările dificile generate de expansiunea otomană. Alegerea acestora s-a oprit asupra lui Vladislav III Jagello, rege al Poloniei din 1434, în persoana acestuia sperându-se realizarea unei uniuni dinastice ungaro-polone, care ar fi întărit frontul antiotoman, dacă nu prin alăturarea Poloniei, cel puțin prin obținerea unei

neutralitati binevoitoare din partea ei. Polonia pendula încă între Marea Baltica și Marea Neagră, nu își deplasase definitiv sfera de interese în nordul continentului și astfel Iancu de Hunedoara putea spera într-un eventual ajutor din partea acestei țări în lupta contra turcilor pe care dorea să o declanșeze cu toate forțele disponibile.

Acceptarea coroanei Ungariei de către Vladislav III al Poloniei, devenit astfel Vladislav I al Ungariei, la 6 martie 1440, venirea acestuia în regat, la 21 mai, și încoronarea sa la 17 iulie la Alba Regală, au dus la declanșarea unui sângeros război civil, în părțile de vest, de sud și în Slovacia, care va dura până în 1441. Profitând de acest lucru sultanul Murad II a încercat să cucerească Belgradul, dar nu a izbutit.

Devenind adevăratul conducător al grupării favorabile regelui Vladislav I Jagello, Iancu de Hunedoara a fost rasplatit din plin de către acesta, demnitatea cea mai importantă ce i-a fost încredințată fiind aceea de voievod al Transilvaniei, în 1441. În acest fel el a reușit să imprime regatului Ungariei o linie politică predominant antiotomană, conflictele din Europa Centrală cu Frederic III de Habsburg (1440-1493) și cu Jan Jiskra, aliatul acestuia și adevăratul stăpân al Slovaciei, trecând pe un plan secundar.

Astfel, marile acțiuni militare antiotomane ale lui Iancu de Hunedoara, caracterizate printr-o mobilitate și o îndrăzneală puțin obișnuite în acea vreme, încep în 1441, când el înfrânge în teritoriul sârbesc, pe Ishak, beii de Semendria. Apoi, în anul următor, Iancu a făcut fața unei puternice ofensive otomane, după înfrângerea de la Sântimbru (18 martie), el reușind să-l zdrobească complet, lângă Sibiu, pe Mezid, beii de Vidin (22 martie), iar la 2 septembrie să obțină o nouă mare victorie pe râul Ialomita, împotriva beilerbeiului Rumeliei, Sehabeddin, victorie care a marcat începutul luptelor sale ofensive împotriva turcilor.

Pentru politica sa ofensivă antiotomană, Iancu avea nevoie de liniște la granițele apusene și de cooperarea cât mai multor puteri creștine. Liniștea a fost obținută prin încheierea, în vara lui 1443, a unui armistitiu pe doi ani cu Frederic III de Habsburg, tutorele, după moartea reginei Elisabeta, al viitorului rege al Ungariei, Ladislav V Postumul (1453-1457). În schimb, sprijinul puterilor creștine lăsându-se așteptat, Iancu, împreună cu regele Vladislav I, a trecut la ofensivă. “Campania cea lungă”, una dintre cele mai strălucite realizări militare ale vremii, pe care voievodul transilvan a condus-o împotriva turcilor din sudul Dunării, la sfârșitul anului 1443 și începutul lui 1444 a contribuit, în mod

indiscutabil, la declansarea rascoalei antiotomane a poporului albanez, condusa de Skanderbeg, la declansarea altor rascoale antiotomane în Balcani si la clarificarea pozitiei puterilor crestine apusene în privinta sprijinului pe care aveau sa-l acorde luptei antiotomane pe viitor.

Evident, nu toate puterile crestine erau dispuse sa se angajeze în lupta antiotomana. Dintre cele apusene, pentru ca nu se punea problema celor răsăritene, aflate deja în lupta cu turcii, au raspuns pozitiv, datorita unor interese specifice, în afara papalitatii, Alfons V de Aragon si Neapole (1416-1458), Venetia si ducatul Burgundiei.

Daca pentru ducele burgund, Filip III cel Bun, cruciada continua sa reprezinte o manifestare a spiritului cavaleresc medieval, pentru Alfons V, la fel ca si pentru Venetia, cruciada reprezenta o modalitate de a-si apara propriile interese comerciale, politice si militare în Mediterana Orientală si Peninsula Balcanică. Pentru ei, popoarele si statele crestine din aceste zone puteau fi tot atât de periculoase ca si turcii otomani, iar cu acestia se putea ajunge la acorduri si tratate care sa le protejeze interesele la fel de bine, daca nu chiar mai bine, decât lupta deschisa. Un exemplu de stat italian care a promovat cu consecventa aceasta a doua cale, de colaborare si înțelegere cu turcii, a fost Genova.

Daca înainte de "Campania cea lunga" Alfons V si Venetia au raspuns la chemarea pentru cruciada lansata de papa Eugen IV la 1 ianuarie 1443, cu promisiuni referitoare la trimiterea unor flote, promisiuni neacoperite, dupa stralucitele victorii ale lui Iancu de Hunedoara situatia s-a schimbat, victoria împotriva turcilor si alungarea acestora din Europa parând a fi fapte aproape împlinite si, în consecinta, prada rezultata în urma acestor evenimente nu trebuia scapata din mâini. Apatia si lipsa de dorinta de a lupta cu turcii s-au transformat cu o rapiditate extraordinara într-o nerabdare periculoasa de a da lovitura de gratie Imperiului otoman.

Faptul ca în 1443 statele crestine nu au trimis flota promisa si nici un alt fel de ajutoare, tocmai în momentele în care Iancu de Hunedoara si Vladislav I al Ungariei faceau un efort deosebit pentru a da lovitura de gratie Imperiului otoman, atacat simultan de Ibrahim, beii de Caramania, explica de ce în anul urmator cei doi au avut ezitari cu privire la tratativele cu turcii. Aceasta lipsa de coordonare a actiunilor militare si diplomatice, rezultat al contradictiilor care sfâsieau lumea italiana, ca si întreaga Europa crestina, a fost una din cauzele cele mai importante ale dezastrului de la Varna (10 noiembrie 1444), adica al ultimei încercari serioase de a-i alunga pe turci din Europa.

Dar, pâna la dezastrul de la Varna, ca urmare a marilor victorii raportate de Iancu de Hunedoara în “Campania cea lunga”, se crease, în 1444, în sud-estul Europei o situatie strategica si politica deosebit de favorabila pentru fortele crestine, situatie care, pentru a se putea concretiza într-o eventuala înfrângere hotărâtoare a turcilor, avea nevoie de o perioada de consolidare pe care numai încheierea unei paci cu sultanul o putea oferi. Constient de acest lucru, Iancu a reusit sa-l determine pe regele Vladislav I al Ungariei sa accepte propunerile avansate de turci, astfel încât, la 12 iunie, a încheiat la Adrianopol un tratat de pace pe zece ani, tratat avantajos pentru crestini, care va fi ratificat de regele maghiar în luna iulie la Seghedin.

Tot în aceasta perioada, pentru a-si consolida baza politica din Balcani, Iancu a intervenit activ în Bosnia, reusind sa încheie, la 10 iunie 1444, un tratat de alianta cu regele Stefan Toma, rege care, de altfel, fusese recunoscut si întarit în domnie de Vladislav I ca urmare a recomandarilor sale.

Dar nu toti cei interesati de lupta antiotomana vedeau lucrurile la fel de clar ca voievodul transilvan. Pe multi, victoriile rapide ale acestuia, i-au facut sa creada ca organizarea unei noi expeditii ar fi suficienta pentru a-i scoate pe turci din Europa, printre acestia aflându-se mari nobili maghiari, legatul papal Cesarini, ducele Burgundiei, regele Alfons V si Venetia. Interesant de remarcat este faptul ca toti acestia au cerut cu multa insistenta organizarea, cât mai repede cu putinta, a unei noi expeditii cruciate, toti au facut mari promisiuni de ajutor, dar nimeni nu a trimis aproape nimic, iar atunci când s-a trimis câte ceva, ajutoarele au ajuns mult prea târziu pentru a mai fi eficiente. Într-un cuvânt, toti doreau sa-si satisfaca propriile interese politice, teritoriale, comerciale si de prestigiu, lasând însa întreaga povara a luptei antiotomane în sarcina lui Iancu de Hunedoara si a armatei sale, în care ponderea principala revenea elementului românesc. Acest egoism politic contraproductiv, lipsa totala de coordonare a actiunilor au dus, în cele din urma, la tragicul deznodământ de la Varna, care a anulat, practic, roadele numeroaselor victorii din “Campania cea lunga” si a rupt din nou echilibrul din Balcani în favoarea turcilor.

În timp ce unii aliati traditionali ai lui Iancu de Hunedoara, cum ar fi despotul Serbiei, Gheorghe Brancovici, s-au disociat de lupta antiotomana, ajungând la o înțelegere cu turcii, Alfons V si venetienii au insistat cu hotărâre pentru ruperea pacii cu sultanul si declansarea ostilitatilor. Primul avea pretentii teritoriale asupra Atenei, Patrasului si a

peninsulei Gallipoli, în timp ce venetienii urmăreau să cucerească și ei Gallipoli, dar și Salonicul, dacă ar fi fost posibil, la care se adăugau și orașele albaneze Valona, Ianina și Argyrocastro, dar numai dacă ar fi fost evacuate de turci.

Pentru realizarea expediției de la care aștepta înfaptuirea acestor obiective, expediție pe care nimeni nu o putea conduce, în afara lui Iancu de Hunedoara, Alfons V nu a ezitat să promită lui Vladislav I și, implicit, voievodului transilvan, participarea sa cu zece galere la alcatuirea flotei cruciate, la care își anunțaseră prezența și papalitatea, Venetia, Milano, Burgundia, precum și cavalerii ioaniti din insula Rodos. Până la urmă însă, toate aceste promisiuni se vor concretiza doar în strângerea la un loc a câtorva galere italiene și burgunde, insuficiente însă pentru a opri trecerea armatei lui Murad II din Asia Mică în Europa și a împiedica, astfel, dezastrul care a urmat.

Această flotă, condusă de cardinalul venetian Francesco Condulmer, alcatuită din 24 de nave papale, burgunde și venetiene, a sosit la Constantinopol în august 1444, cu scopul de a bloca strămtorile, lucru imposibil de realizat cu un număr de nave atât de mic.

Din păcate însă, la acest număr insuficient de nave de luptă, s-au adăugat oscilațiile și lipsa de hotărâre în luarea deciziilor, precum și dificultățile de comunicare datorate mijloacelor specifice ale vremii. Astfel, Iancu a făcut tot posibilul pentru a-l determina pe rege să încheie o pace cu sultanul, pacea de la Adrianopol-Seghedin despre care am vorbit deja. Aceasta era, de fapt, singura politică ce ar fi avut cu adevărat sorti de izbândă, permițând forțelor creștine să se refacă, să realizeze o mai bună coordonare și să poată lansa, la momentul oportun, o ofensivă decisivă antiotomană. Iancu cerea un război ceva mai mare, necesar refacerii tuturor forțelor creștine și pregătirii temeinice a unei ofensive, de data aceasta finale, împotriva turcilor în Europa. El era perfect conștient că pregătirea în pripă și declansarea ei timpurie nu numai că risca să nu aducă victoria mult dorită, dar se putea transforma într-o catastrofă cu consecințe greu de prevăzut. Experiența sa militară și politică era chezașia cea mai bună a justetei acestui punct de vedere.

Ca exponent principal al acestei linii politice, Iancu de Hunedoara ținea seama de mai mulți factori, foarte importanți, a căror neglijare putea duce la eșec. Astfel, el considera că nu este suficient de puternic pe plan militar, armata fiind obosită după "Campania cea lungă". Era conștient că fără o refacere adecvată trupele sale vor pierde din capacitatea de luptă și, oricum vor fi mai puțin numeroase decât cu un an în urmă. Un alt

care în timpul campaniei din 1443-1444, a fost unul din principalele obstacole în calea strapungerii Munților Balcani și a determinat retragerea. Acum, dacă s-ar fi pornit din nou împotriva turcilor, se risca același lucru și, cu toată schimbarea de ruta, efectele anotimpului înaintat nu vor putea fi ocolite.

Pe lângă aceste aspecte de ordin militar, foarte puternice erau și cele de ordin politic. Iancu știa, din experiență, că nu se poate conta prea mult pe ajutorul flotei promise de puterile apusene, că acestea erau divizate de interese opuse, temându-se unele de altele la fel cum se temeau și de turci, că existau chiar state, cum ar fi Genova, gata să colaboreze cu sultanul pentru a-și apăra pozițiile comerciale. De asemenea, el era conștient de faptul că nu va mai putea conta pe ajutorul lui Brancovici, despotul Serbiei, care, prin pacea din vara lui 1444, își recăpatase statul și nu mai dorea să continue lupta, dar, în același timp, nu putea conta nici pe ajutorul Poloniei, în ciuda uniunii dinastice dintre această țară și Ungaria, în persoana lui Vladislav I al Ungariei și al III-lea în Polonia. Mai mult, chiar marea nobilime maghiară, care-l îndemnase pe rege să rupă pacea, în momentul în care a trebuit să contribuie la luptă, a preferat să rămână deoparte. Dieta maghiară nu a aprobat expediția din 1444 și astfel regele nu a putut conta pe forțele țării, ci numai pe ale sale proprii și ale principalilor săi sprijinitori.

Această situație complexă, care făcea foarte puțin probabilă victoria unei expediții antiotomane în acel moment, a constituit principalul argument pe care l-a folosit Iancu de Hunedoara pentru a-l convinge pe rege să încheie pacea cu turcii, dar el nu a mai reușit să-l convingă să o și respecte.

Vladislav I al Ungariei și al III-lea al Poloniei erau un rege tânăr, fără prea multă experiență politică și militară, supus la diferite influențe și presiuni și tentat să dea frâu liber imboldurilor sale cavaleresti. După ce a ascultat și aplicat sfaturile înțelepte ale voievodului transilvan, el a început să plece tot mai mult urechea la sfaturile celor care-l îndemnau să rupă pacea și să-i atace pe turci. Printre aceștia un rol important l-au jucat ambasadorul venetian Reguardati și legatul papal, cardinalul Cesarini. Ultimul, pe lângă promisiunile de ajutor și presiunile ideologice permanente, a reușit să realizeze la Viena, la 21 mai 1444, un nou armistitiu cu Frederic III de Habsburg, pe doi ani, obținând astfel asigurarea spatelui pentru regele Ungariei dacă acesta ar fi plecat la luptă împotriva turcilor. La rândul său Vladislav I, în ciuda păcii de la Adrianopol și a ratificării de la Seghedin, continua să-și manifeste dorința

de a lupta, iar la 4 august 1444 lansa un manifest în care își exprima hotărârea de a porni în același an contra turcilor, manifest semnat și de Iancu de Hunedoara, care nu concepea să-și parasească regele prin încălcarea obligațiilor sale feudale.

Această atitudine oscilantă a lui Vladislav I, mai ales în condițiile în care informațiile circulau cu dificultate, a făcut ca și Venetia, interesată de o eventuală campanie antiotomană, să adopte o atitudine de expectativă, de așteptare a derulării evenimentelor. La 9 septembrie, Senatul a trimis instrucțiuni comandantului flotei venetiene, Aloisio Loredano, în care-i cerea să se informeze asupra mișcărilor armatei cruciate și, dacă aceasta ar înainta în Balcani, să-i sprijine acțiunea. În caz contrar, dacă pacea dintre Ungaria și Imperiul otoman se va menține, Republica nu avea de gând să ducă singura războiul, iar el trebuia să trimită sultanului un sol, asigurându-l de intențiile pasnice ale dogelui și Senatului și aruncând întreaga răspundere a inițiativei războiului asupra papei. Trebuia să ceară, de asemenea, întețirea tratatului de pace anterior, după care să se întoarcă cu flota la Venetia. Evident că primind aceste instrucțiuni, Loredano a ezitat să adopte măsuri concrete. Abia la 9 noiembrie, deci numai cu o singură zi înainte de dezastru, el a primit știrea că trupele cruciate au trecut Dunarea și că trebuie să ia hotărârile care se impun. Era însă prea târziu pentru o măsură cât de cât eficientă care să împiedice înfrângerea creștinilor și, totodată, anularea ultimei tentative serioase, cu sorti de izbândă, de a-i scoate pe turci din Europa. Dar chiar și fără această lipsă de coordonare, numărul mic al galerelor creștine, rezultat al unui optimism exagerat, nu ar fi reușit, probabil, să blocheze Strâmțorile, mai ales în condițiile în care trecerea oastei lui Murad II era asigurată de adevărați maestri ai navigației, de genovezi.

Dar, cutoată înfrângerea de la Varna și cu toate oscilațiile care i-au marcat atitudinea, Venetia s-a angajat totuși în lupta cu turcii și, deși aportul ei a fost destul de redus, a fost totuși nevoie de încheierea unui nou tratat de pace între ea și Imperiul otoman, în 1446, care să reaseze lucrurile în situația anterioară anului 1444.

În schimb, Alfons V de Aragon și Neapole a simțit, probabil, o mare ușurare atunci când Venetia, refuzând să accepte salvconductul pe care papa îl daduse flotei aragonezo-napolitane de a-i străbate apele, i-a oferit pretextul cel mai nimerit pentru a-și scuza inactivitatea în fața lui Vladislav I. Dar refuzând de fapt să trimită ajutoarele promise, Alfons V nu înțelegea să renunțe și la pretențiile teritoriale, cu atât mai mult cu cât era convins că presiunile papalității, înflăcărarea cavaleriască și, în

acelasi timp, nechibzuinta tânărului rege al Ungariei îl vor face pe acesta sa rupa pacea abia încheiata cu turcii si îl vor determina si pe Iancu de Hunedoara sa participe, în ciuda obiectiilor sale întemeiate, la cruciada.

Aceasta convingere i-a fost întarita si de informatiile primite din partea lui Ciriaco d'Ancona care se afla, în toamna lui 1444, în capitala Imperiului bizantin. La Constantinopol, Ciriaco a putut sa vada scrisorile pe care Cesarini, Vladislav I si Vlad Dracul le-au trimis împaratului Ioan VIII (1425-1448), scrisori prin care-l anuntau despre hotarârea lor de a începe cruciada, si a reusit sa trimita copii dupa ele regelui aragonez, însoțite de o scrisoare a sa în care-i cerea sa se alature fortelor crestine. Iancu, desi considera declansarea unei astfel de campanii prematura si sortita esecului, nu putea sa-l lase singur pe rege atât din motive care tineau de onoarea sa de cavaler, cât si datorita faptului ca acesta era principalul lui sprijinitor politic, iar el însusi luptase mult pentru a realiza uniunea dinastica polono-ungara pe care spera sa o îndrepte atât împotriva Imperiului otoman, cât si împotriva pretentiilor Habsburgilor la tronul ungar.

Alfons V, departe de a urma îndemnul lui Ciriaco d'Ancona, nu a ezitat totusi, sa-i scrie lui Vladislav I, înainte de plecarea sa în campanie, arătându-i ca are anumite drepturi ereditare asupra teritoriilor ce urmau a fi cucerite, mai exact asupra principatelor de Atena si Patras, principate care, interesant de remarcat, la acea data nici macar nu se aflau sub dominatie otomana si, prin urmare, nu puteau deveni obiective ale unei cruciade. În acelasi sens, Alfons V scria, la 27 noiembrie 1444, si lui Constantin Paleologul Dragases, despotul de Mistra, care reusise sa obtina mai multe victorii împotriva turcilor, arătându-i care sunt drepturile sale la succesiunea Atenei si cerându-i, totodata, sa predea Atena, daca o va cucerii, trimisului sau, marchizul Giovanni de Gerace. Aceste scrisori ale regelui aragonez ne dezvaluie, cu toata claritatea, care erau adevaratele intentii ale politicii sale balcanice si cât de departe de el se afla idealul de cruciada.

Dezastrul de la Varna (10 noiembrie 1444) a dat o puternica lovitura luptei pentru libertate dusa de popoarele din sud-estul Europei, dar si politicii expansioniste a lui Alfons V. Timp de câtiva ani, pâna în 1447, acesta nu a mai acordat, practic, nici un fel de atentie Peninsulei Balcanice, cu toate ca Iancu de Hunedoara, sprijinit de domnul Tarii Românești - Vlad Dracul (1436-1442; 1443-1447), si de o flota burgundo-papala condusa de Walerand de Wavrin si de cardinalul venetian Francesco Condulmer, a încercat, în 1445, este adevarat ca fara

succes, sa reia ofensiva antiotomana prin cucerirea anumitor pozitii fortificate de-a lungul Dunarii.

De fapt, campania din 1445 a fost o expresie a dorintei de a continua lupta antiotomana manifestata de papa si de ducele Burgundiei, dorinta la care au raspuns Vlad Dracul si Iancu de Hunedoara, care sperau sa poata puna stapânire pe pozitii importante la Dunarea de Jos. În ciuda câtorva succese, destul de însemnate, cum ar fi cucerirea Turtucaiei si a Giurgiului, campania nu si-a atins însa scopurile propuse, pe de o parte datorita faptului ca flota era putin numeroasa, iar pe de alta parte datorita faptului ca interventia lui Iancu a fost destul de tardiva si cu forte insuficiente. Adevarul este ca voievodul transilvan, în conditiile disparitiei de pe scena politica a regelui Vladislav I, era confruntat cu numeroase dificultati interne, cu opozitia marii nobilimi, si nu putea ca, imediat dupa înfrângerea de la Varna, sa organizeze o noua expeditie antiotomana eficienta. El trebuia înainte de orice, sa-si consolideze pozitia interna, ceea ce va reusi în 1446 prin alegerea sa ca guvernator al Ungariei, si numai apoi sa se dedice reluarii politicii ofensive antiotomane. Venind, totusi, în 1445 la Dunare cu o mica armata, Iancu nu avea, probabil, intentia de a patrunde la sud de fluviu, ci numai pe aceea de a-si manifesta înca o data dorinta sa de lupta împotriva turcilor si de a contribui la capturarea de catre crestini a unor puncte strategice importante. Nici ajutoarele externe nu erau sigure si suficiente, soliile trimise de Iancu la papa si la ducele Burgundiei, la sfârșitul anului 1445 si începutul lui 1446, s-au întors fara nici un raspuns concret, ci numai cu vorbe goale. Si pentru aceste puteri expeditia pe Dunare din 1445 a fost, probabil, o simpla demonstratie a dorintei lor de a se lupta cu turcii, dar în nici un caz nu a avut intentia de a declansa un conflict pe scara larga, imposibil de sustinut doar cu fortele armate de care dispuneau papa si ducele Burgundiei.

Aceasta situatie a fost rapid sesizata de diplomatia venetiana, ceea ce a facut ca galerele Republicii sa nu se alature celor papale si burgunde în campania de pe Dunare. La 5 mai 1445, Senatul îi scria lui Loredano, comandantul flotei venetiene, ca este sigur faptul ca Iancu nu va reveni în Balcani si, prin urmare, el trebuia sa ramâna în Dardanele pâna când pacea va putea fi încheiata cu turcii, conditia principala pentru aceasta fiind libertatea comerciala în toate statele sultanului. La 11 august i se scria din nou lui Loredano ca este putin probabil ca Iancu sa atace masiv în Balcani, dar i se cerea sa ramâna în Levant si sa observe cu atentie actiunile flotei papale si burgunde. Venetia era deci constienta ca adevarata lupta cu turcii se încheiase pentru moment si singurul lucru pe

care-l urmărea era acela de a realiza o pace onorabilă cu sultanul, care să nu-i afecteze interesele comerciale. Semnificativ, în acest sens, este și răspunsul dat de Senat solului bizantin, arhiepiscopul Pahomie, la 25 octombrie. I se arată că lupta contra turcilor trebuie continuată, dar Venetia nu va interveni până când nu va ști care este soarta galerelor sale angajate în operațiunile din strâmători și care este nivelul pregătirilor militare ale Ungariei care, în ciuda asigurărilor date de Iancu de Hunedoara, par nesatisfăcătoare.

Fapt este că această politică reținută, care în condițiile dezastrului de la Varna nici nu putea fi alta, a avut succes, Venetia reușind, la 25 februarie 1446, să încheie pacea cu sultanul în condițiile celei din 1430.

Abia în 1447 situația a devenit din nou favorabilă pentru a se trece la reluarea luptei antiotomane, aceasta ca urmare a schimbărilor importante în poziția politică a lui Iancu de Hunedoara. Ales guvernator al Ungariei în 1446 datorită unor împrejurări istorice deosebite, dar și datorită calităților sale excepționale, Iancu de Hunedoara a devenit, astfel, una dintre personalitățile cele mai marcante ale vremii și a capatat o importanță sporită în ansamblul relațiilor politice europene. Meritul lui cel mai mare constă în faptul că, ajuns în această poziție deosebită, el a înțeles să-și dedice întreaga activitate intereselor supreme ale poporului său, apărării independentei și integrității teritoriale a Ungariei și a țărilor române și, implicit, apărării creștinătății în întregul ei. În acest sens, obiectivul său principal a fost reluarea ofensivei antiotomane care, în caz de victorie, trebuia să asigure cel puțin, eliminarea presiunii turcești de la Dunare, iar pe plan intern trebuia să-i consolideze pozițiile în fața asalturilor, tot mai insistente și mai periculoase, ale mării nobilimi, care se simtea amenințată de politica sa centralizatoare.

Încă din toamnă lui 1446, Iancu a început importante preparative cu scopul de a realiza un larg front de acțiune antiotomană care, în concepția sa, trebuia să înglobeze regiunile dunarene și balcanice, dar trebuia să capete și sprijinul puterilor apusene. Primii cărora li s-a adresat în acest sens au fost venetienii. La 18 octombrie 1446, Iancu îi scria dogelui Francesco Foscari pentru a-l informa despre pregătirile sale antiotomane și pentru a-l avertiza asupra celor care luptă împotriva cauzei creștine. Răspunsurile venetiene, formulate la 3 și 4 ianuarie 1447, anunțau că Murad II a cucerit Hexamilionul și a intrat în Moreea, că a ocupat Patras și Clarentza, de unde a luat 60 000 de prizonieri și că Senatul este convins că guvernatorul va afla cu durere aceste vesti. Era deci anunțul unor înfrângeri ale creștinilor și nicidecum adoptarea unei atitudini

ferme, de sprijinire a lui Iancu în planurile sale, Venetia, care abia încheiase pace cu turcii în condiții favorabile pentru ea, nu dorea să o rupă așa devreme și să-și periclitizeze din nou interesele comerciale. Aceasta poziție rezulta foarte clar din răspunsul pe care Senatul l-a dat, la 25 octombrie 1446, solului papal Giovanni di Reate, care venise să ceară galere pentru lupta cu turcii. I s-a aratat că Venetia a făcut destul pentru cauza cruciadei; denunțarea păcii cu sultanul va costa însă foarte mult Republica și România și că, deși ea dorește să lupte pentru cauza creștină, antecedentele nu sunt deloc încurajatoare. De fapt, Venetia, la fel ca și alte puteri apusene, prefera să arunce vina pe alții pentru a-și scuza inactivitatea care avea în vedere doar apararea propriilor sale interese.

În ciuda acestei atitudini a puterii creștine care avea flota cea mai importantă din Mediterana, Iancu de Hunedoara nu numai că nu a renunțat la planurile sale, dar în primăvara lui 1447 a declansat o vastă activitate diplomatică. Acum el adresează scrisori în care solicită sprijin în lupta antiotomană ducelui Filip III de Burgundia, regelui Franței, Carol VII (1422-1461), trimite pe comitele Voulch (Vulchus) în solie la Roma și Venetia, pe banul Croatiei, Franko de Talovac, la Ragusa. Reușește, de asemenea, să obțină medierea papei Nicolae V în conflictul său cu Frederic III, mediere care va duce la încheierea armistițiului de la 1 iunie 1447, realizat ca urmare a intervenției legatului apostolic, cardinalul spaniol Juan de Carvajal.

În ceea ce privește solia comitelui Voulch (Vulchus), Senatul venetian a răspuns, la 1 mai 1447, că nu-l poate ajuta pe Iancu de Hunedoara împotriva turcilor, deoarece Republica se afla prinsă într-un război în Lombardia, împotriva lui Francesco Sforza, și numai încheierea acestui război, puțin previzibilă în acel moment, îi va putea elibera forțele necesare. De asemenea, era amintit, tot ca o scuza, faptul că papa continua să fie dator Venetiei, pentru flota armată în 1444.

Dacă aceasta era poziția Venetiei în acel moment, poziție ramasă neschimbată până în preajma caderii Constantinopolului, alta a fost însă atitudinea adoptată, cel puțin teoretic, de Alfons V de Aragon și Neapole. Bineînțeles că în efervescenta politică și diplomatică declansată de dorința lui Iancu de a pune pe picioare o nouă expediție antiotomană, Alfons V nu a fost uitat, guvernatorul Ungariei știindu-l interesat de lupta antiotomană. În acest sens, el l-a trimis în solie la regele aragonezo-napolitan pe Stefan de Frangepani, comite de Segna, care avea împuterniciri speciale în vederea încheierii unui tratat de colaborare.

Inițiativa lui Iancu de Hunedoara a fost primită cu interes de Alfons

V, deoarece acesta, în ciuda complicării situației politice și militare din Italia generată de luptele pentru Milano, hotărâse reluarea politicii sale balcanice și primise, în acest sens, soliile despotului Serbiei, Gheorghe Brancovici, și ale conducătorului luptei albaneze, Gheorghe Kastriotul Skanderbeg. Propunerile avansate de Iancu de Hunedoara dovedeau, pe de o parte, hotărârea fermă de a relua lupta ofensivă antiotomană, iar pe de altă parte, nevoia să acute de a primi ajutor din partea celorlalte puteri creștine. Aceste considerente l-au făcut să le formuleze de o manieră foarte magulitoare pentru orgoliul regelui aragonez, ceea ce a dus la acceptarea lor și la încheierea tratatului de la Casoli, din 6 noiembrie 1447.

Tratatul cuprinde două părți principale și anume, o primă parte în care sunt incluse propunerile formulate de Iancu de Hunedoara și angajamentele pe care și le asuma față de Alfons V în cazul acceptării lor, și o a doua parte, care conține acordul regelui aragonez, întărit de semnatura și de pecetea secretă.

În prima parte, Iancu îi cere lui Alfons V să-l sprijine în lupta antiotomană cu 16 000 de soldați, dar nu trimițându-i direct, ci trimițând banii necesari pentru angajarea lor, adică 100 000 de florini de aur. La rândul său îi promite că va angaja pe propria cheltuială, alți 16 000 de soldați și că va obține din Țara Românească, gratuit, încă 10 000 de oameni, deci, în total o armată de 42 000 de oameni cu care, nu avea nici o îndoială, îi va putea zdrobi pe turci și-i va alunga din Europa.

După această introducere, care ne arată foarte concret ce spera să obțină marele comandant de oști din partea regelui aragonez, urmează promisiunile pe care le face acestuia pentru a-l determina să treacă la acțiune. Astfel, el îi arată că, dacă îl va ajuta să-i învingă pe turci, va dobândi, în primul rând, răsplata cerească, recunoștința oamenilor și o glorie nepieritoare, iar în al doilea rând, va avea posibilitatea să intre în posesia regatului Ungariei, a regatului grecilor și a altor teritorii din această zonă, ceea ce constituia pentru Alfons V o recompensă mult mai lăscăvă și mai pe înțelesul său. De fapt, Iancu de Hunedoara îi sugera posibilitatea unei dominații asupra întregului sud-est al Europei, ceea ce venea exact în întâmpinarea tendințelor expansioniste și satisfăcea velleitățile imperiale ale regelui aragonez.

Pentru a fi și mai credibil, Iancu de Hunedoara își asuma câteva obligații foarte concrete și anume: să cheltuiască integral banii primiți din partea lui Alfons V pentru recrutarea de soldați și să vegheze ca principii și baronii regatului maghiar să jure fidelitate și ascultare suveranului

aragonez, sa vina personal cu o armata între 3000-6000 de luptatori în întâmpinarea sa, pentru a-l conduce în siguranța în regat, sa-i puna la dispoziție, lui sau celui pe care-l va trimite în numele sau, orice oraș sau cetate din regat sau din Transilvania (interesanta aceasta distincție care apare în tratat între regatul Ungariei și voievodatul Transilvaniei), sa-i înapoieze banii primiți și chiar mai mulți, din teritoriile și orașele eliberate de la turci și, în fine, sa trimita ca ostatec la curtea napolitană pe primul sau nascut Ladislau, drept chezasie a bunei sale credințe. Pentru toate aceste angajamente, Iancu îi mai cerea lui Alfons V sa-l sustina în lupta sa până la capăt și fara ezitare, iar ajutoarele sa i le trimita astfel încât, în luna iulie a anului următor (1448) oastea sa fie pregatita pentru a-i ataca pe turci.

Ultima parte a tratatului cuprinde acordul regelui aragonez la propunerile lui Iancu de Hunedoara și promisiunea sa de a trimite cei 100 000 de florini, platiti în doua tranșe, una la 24 aprilie 1448, după venirea lui Ladislau ca ostatec la curtea sa, și a doua în luna iunie a aceluiași an.

A doua zi, 7 noiembrie 1447, tratatul a fost întărit tot la Casoli, de un act notarial instrumentat de Arnaldo Fonolleda, în care Alfons V precizeaza ca va plăti cea de-a doua tranșă de 50 000 de florini după ce baronii și principii regatului Ungariei îi vor jura fidelitate și supunere lui în persoana sau fiului sau Ferdinand, iar comitelui de Segna i se cere sa predea aceste acte lui Iancu de Hunedoara abia după ce acesta se va obliga sa-i faca pe nobilii amintiti sa jure credința regelui sau fiului sau. Observam, prin urmare, exprimate foarte clar, care erau adevaratele intentii ale lui Alfons V și care era unicul mobil ce-l putea determina sa actioneze împotriva turcilor, iar, pe de alta parte, înțelegem de ce Iancu a fost obligat sa-i promita atât de mult, inclusiv coroana maghiară și cea a împăraților bizantini. El era convins ca ambiția și vanitatea regelui aragonez, incitate de aceste promisiuni, îl vor putea face sa actioneze, macar și limitat, împotriva turcilor, dar, în schimb, niciodata puterile sale nu-i vor permite sa revindică în mod serios vreuna din aceste coroane.

Alfons V, chiar dacă nu era dispus sa acorde nici un fel de ajutor împotriva turcilor, a luat, totuși, în serios promisiunea cu privire la coroana Ungariei și, pentru a-si pregăti terenul în acest sens, a reținut pe lângă sine, aproape un an, pe comitele de Segna, a adresat scrisori, la 11 decembrie 1447, principalilor nobili ai regatului, printre care Dionisie Szécsi, arhiepiscop de Strigoni, lui Nicolae Ujlaki și lui Ladislau Garai, iar la 22 februarie 1448 s-a adresat nobilimii maghiare în ansamblul ei.

Bineînțeles, efectul a fost foarte mic, dacă nu chiar nul.

Între timp, Iancu de Hunedoara se pregatea intens în vederea expediției sale antiotomane și răspunsul din partea lui Alfons V întârzia să sosească. Abia în aprilie 1448 solul aragonez Bernardo Lopez (Bernat Llopiç) a ajuns la Buda, aducând cu sine trei cai în dar și o scrisoare în care stăpânul său dădea oarecare speranțe că ar fi dispus să încheie o alianță împotriva turcilor. Dar acest răspuns i s-a parut cu totul insuficient lui Iancu, ceea ce l-a făcut ca, la 28 mai, să-i scrie din nou lui Alfons V și să-i arate că lupta împotriva turcilor are nevoie mai degrabă de perseverență decât de elan, solicitându-i nu vorbe frumoase, ci un ajutor concret. La puțin timp însă după expedierea acestei scrisori, comitele de Segna, Stefan de Frangepani, a revenit din prelungită sa solie aducând cu sine tratatul pe care-l încheiase cu Alfons V la 6 noiembrie 1447, ceea ce l-a făcut pe Iancu să-i scrie din nou acestuia, la 24 iunie, pentru a-i spune că accepta tratatul, că se pregătește intens în vederea campaniei și că, peste puțin timp, îi va trimite planul său de acțiune.

Din păcate însă, toate promisiunile lui Alfons V au rămas doar vorbe goale, forțele sale, și așa destul de limitate, fiind angajate total în războiul care cuprinsese din nou Italia, în urma morții ducelui Milanului, Filippo Maria Visconti (1447), iar flota aragoneză, care era, poate, principalul element de sprijin pe care conta Iancu de Hunedoara din această direcție, a fost, practic, distrusă de venetieni în luptele navale de la Messina și Siracusa, pe coastele Siciliei.

În această situație, cu toate că Alfons V îi mai scria încă lui Iancu, la 3 septembrie 1448, promitându-i ajutor și încurajându-l în lupta sa împotriva dușmanilor creștinătății, iar unii istorici consideră, nejustificat credem noi, că el a trimis chiar 50 000 de florini, tratatul din 6 noiembrie 1447 devenise nul și inoperant.

În ceea ce privește Venetia, deși în 1446 și 1447 Iancu de Hunedoara nu reușise să obțină nimic din partea ei, pregătind campania antiotomana din 1448 el nu putea totuși să omită din planurile sale stabilirea unor contacte diplomatice cu aceasta, în speranța că va putea, în cele din urmă, să capete un ajutor oarecare. În acest sens, la începutul anului 1448, el îl trimite pe Nicolae Laszocki, diacon de Cracovia, într-o misiune la Roma și Venetia. Ajuns în cetatea lagunelor el a arătat Senatului că papa Nicolae V a promis să trimită un contingent de 4 000 de calareti, la fel și regele aragonez, dar răspunsul primit a fost foarte puțin satisfăcător. Senatorii au arătat, la 7 martie, că Venetia este gata să-l

ajute pe Iancu de Hunedoara, dar nu va putea face acest lucru din cauza razboiului pe care-l poarta împotriva lui Francesco Sforza si Alfons V . La sfârșitul lui mai, Laszocki s-a reîntors la Iancu cu scrisori de la papa si cu raspunsul, putin încurajator, al Senatului venetian, dar si cu complimentele si laudele dogelui Francesco Foscari.

În aceste conditii, când era deja pregatit pentru a trece la ofensiva împotriva otomanilor, Iancu nu avea deci nici un sprijin din partea statelor italiene sau a altor puteri apusene, trebuind sa se limiteze doar la propriile sale forte si la ajutoarele venite din Tara Româneasca si Moldova. Nici promisiunea papei nu fusese îndeplinita, la fel ca si cele ale lui Alfons V, iar Venetia nu facuse nici un fel de promisiuni. Franta si Burgundia erau cufundate în propriile probleme politice si militare, legate de sfârșitul razboiului de o suta de ani cu Anglia, Imperiul romano-german era prea divizat pentru a putea face ceva, cel mai bun lucru fiind respectarea armistițiului cu Ungaria de catre Frederic III. Chiar aliati potentiali ai lui Iancu de Hunedoara, cum ar fi despotul Serbiei, Gheorghe Brancovici, l-au parasit si au adoptat o atitudine de neutralitate. Cât priveste pe împaratul din Constantinopol, acesta era incapabil de orice actiune si nu spera altceva decât sa nu fie atacat de turci.

Dar guvernatorul era hotarât sa atace si a trecut la actiune. El reusise totusi sa obtina anterior anumite succese destul de importante, printre care se numara încheierea unui tratat de colaborare cu Skanderbeg, înlaturarea lui Vlad Dracul si înlocuirea lui în scaunul de domnie al Tarii Românești cu Vladislav II, intrarea în posesia Chilieii, cedata de domnul Moldovei, Petru II (1447; 1448-1449).

Intrarea înposesia Chilieii, în iunie sau iulie 1448, a readus în prim plan vechea rivalitate ungaro-polona pentru influenta în Moldova, pentru dominarea cailor comerciale ale acestei tari, una din cele mai importante trecând tocmai prin acest oras. Imediat, chiar în iulie, regele polon Cazimir IV (1445-1492) îi scria lui Iancu, afirmându-si calitatea de suzeran al Moldovei si declarând ca va pune rânduiala în rivalitatea pentru tronul acestei tari. La 1 august, Iancu de Hunedoara aflând ca regele Cazimir IV se apropie cu oastea de granitele Moldovei, îi scrie din Medias, rugându-l sa nu tulbure domnia lui Petru înainte ca el sa se fi întors din expeditia contra turcilor. Dar la 20 august 1448, Cazimir IV declara, din Camenita, ca ia sub protectia sa Moldova si pe domnul ei Petru, fagaduind sa-l apere împotriva oricarui dusman. La 22 august,

Petru II aproba actul omagial de la Hotin, astfel încât legaturile cu Iancu de Hunedoara erau, practic, anulate, iar domnul Moldovei se obliga printre altele, sa redobândeasca Chilia, ceea ce evident ca nu va reusi sa faca. Dar formula folosita de Petru II, prin care se angaja sa recupereze orice teritoriu înstrăinat Moldovei, va reapare si în alte tratate omagiale, printre care cele ale lui Petru Aron si Stefan cel Mare.

Amenințat de o posibila interventie polona în Moldova, lipsit de sprijinul total si neconditionat al mării nobilimi maghiare, pentru care o înfrângere în campania antiotomana ar fi avut efecte mai bune chiar decât o victorie, deoarece ar fi slăbit puterea lui Iancu si, implicit, autoritatea puterii centrale, guvernatorul nu a ezitat sa mai faca o ultima încercare de a obtine ceva ajutoare din Apus. De la Cuvin, de lângă Dunare, el a trimis, la 12 septembrie, tot pe diaconul Nicolae Laszocki, la Roma si Venetia. În scrisoarea adresata dogelui, Iancu face înca un apel la ajutor pentru lupta antiotomana, dar din nou nu va obtine nimic. În raspunsul dat de Senat, la 3 noiembrie, se arata ca Venetia nu-l va putea ajuta pe Iancu de Hunedoara împotriva turcilor atâta timp cât dureaza razboiul din Italia. Inutil sa mai adaugam ca între timp Iancu fusese înfrânt de sultan în crâncena batalie de la Kossovopolje (18-20 octombrie 1448) si ca Republica, chiar daca ar fi dorit sa-l ajute, nu o mai putea face de o maniera eficienta. Tot ceea ce primise Iancu de Hunedoara de la potentialii sai aliati crestini din Europa pentru aceasta expeditie fusesera doar încurajari, dintre care nu putem omite scrisoarea, plina de laude, a umanistului Poggio Bracciolini, trimisa din Roma, la 4 aprilie 1448, precum si prezenta lângă el, pe câmpul de lupta, unde se pare ca si-a gasit si sfârșitul, a legatului papal Cristoforo Geratone.

În conditiile în care Venetia ar fi fost aliatul cel mai pretios pentru Iancu de Hunedoara, datorita flotei sale, cea mai puternica din Mediterana, care putea amenința grav liniile maritime otomane, putea taia strâmțurile Bosfor si Dardanele si despica, astfel, în doua Imperiul otoman, interesant de subliniat ni se par a fi cauzele atitudinii constant refractare a acesteia fata de reluarea ofensivei antiotomane în anii 1446-1448. Le vom enumera doar, fara a insista asupra fiecareia în parte.

În primul rând, este vorba de razboiul care cuprinsese principalele state italiene, aflate în disputa pentru stapânirea ducatului de Milano, motiv invocat, dupa cum am vazut, în toate raspunsurile date de Senat solilor lui Iancu. În al doilea rând, Venetia încheiasa, în februarie 1446, un tratat cu Poarta în conditii avantajoase si nu avea deloc intentia de a-l rupe. În al treilea rând, Venetia se afla în razboi cu Skanderbeg si era gata

sa apeleze la ajutorul turcilor pentru a-si apara pozitiile si interesele comerciale din Albania. În al patrulea rând, Venetia se temea ca o eventuala victorie decisiva împotriva turcilor ar putea provoca renasterea statelor balcanice care i-ar ameninta pozitiile si privilegiile comerciale. În fine, în ultimul rând, dar nu si cel mai putin important, Venetia se temea de politica lui Iancu de Hunedoara (aliana cu Alfons V si Skanderbeg, intrarea în stapânirea Chilie), crezând, în mod eronat, dupa opinia noastra, ca el ar dori sa reia politica expansionista maghiara în Dalmatia si sa devieze o parte a comerului oriental prin Chilia. Consideram ca toti acesti factori explica îndeajuns de bine refuzul permanent pe care cetatea lagunelor l-a opus la toate cererile de ajutor venite din partea lui Iancu de Hunedoara. Numai atunci când turcii se vor pregati în modul cel mai serios sa cucereasca Constantinopolul si, deci, sa închida strâmtoarele de acces în Marea Neagra, Republica va intra cu adevarat în alarma, dar va fi prea târziu pentru a mai putea opri evenimentele, iar Iancu de Hunedoara se va afla în imposibilitatea de a mai organiza vreo ofensiva terestra antiotomana.

În conditiile în care principalii aliati italieni, darsi apuseni, pe care putea miza (Venetia si Alfons V) duceau un crâncen razboi unul împotriva celuilalt, Iancu de Hunedoara s-a aflat, din nou singur în fata puternicei armate a sultanului pe care însa nu a ezitat sa o înfrunte, dar a trebuit sa se încline în fata zdrobitoarei superioritati numerice a dusmanilor si sa renunte în viitor la actiunile cu caracter ofensiv. Dispara, astfel, timp de câteva secole, orice posibilitate reala de a-i scoate pe turci din Europa, pentru tarile române, la fel ca si pentru regatul Ungariei, punându-se tot mai acut problema luptei pentru supravietuirea în fata asalturilor unui adversar tenace, superior ca numar si ca dotare cu armament.

Iancu a fost primul care si-a dat seama de imposibilitatea reluarii luptei ofensive antiotomane, mai ales în conditiile intensificarii opozitiei marii nobilimi si a reluarii ostilitatilor cu Frederic III de Habsburg, carora le va pune capat pacea din 22 octombrie 1450. Din aceasta cauza si pentru a câstiga timpul necesar în vederea refacerii propriilor forte, el a încheiat, la 20 noiembrie 1451 - 13 aprilie 1452, un armistitiu pe trei ani cu turcii. Adevarul este ca acest armistitiu era dorit de ambele parti. Poarta, desi victorioasa în ultimele confruntari, facea totusi concesii importante Ungariei, recunoscând acesteia cosuzeranitatea asupra Serbiei si Tarii Românesti. Noul sultan, Mehmet II (1451-1481), avea nevoie de liniste la Dunare pentru a-si consolida domnia si pentru a face pregatirile

necesare asaltului decisiv asupra Constantinopolului.

Pregatirile militare ale sultanului care începeau sa provoace îngrijorare si la Venetia , nu puteau sa-l lase indiferent pe Iancu de Hunedoara. Din pacate însa capacitatea sa ofensiva era mult mai scazuta decât în trecut, iar divergentele interne, provocate mai ales de marea nobilime, îl obligau sa se limiteze, pe frontul antiotoman, numai la actiuni strict defensive legate de apararea Ungariei si a tarilor române. În ciuda acestei situatii, Iancu a încercat, totusi, sa faca ceva pentru a ajuta Bizantul, sperând ca poate acum, amenintata direct în interesele ei, Venetia va pune la dispozitie o flota cu adevarat combativa si eficienta, iar celelalte puteri crestine cu interese la Constantinopol nu vor ramâne nici ele pasive.

În toamna lui 1452 au sosit la Constantinopol, pe mare, trimisii lui Iancu, care raspundeau, de fapt, la cererea de ajutor formulata de împaratul bizantin. Ei promiteau sprijin, dar cu conditia cedarii unui port la Marea Neagra, fie a Selimbriei, fie a Mesembriei. Dupa un prim refuz, împaratul a acceptat, în secret, sa cedeze Mesembria lui Iancu, acesta urmând sa o primeasca cu titlul de posesiune dependenta, ca si cum ar fi fost unul dintre supusii basileului. Dar actul de donatie nu a ajuns niciodata la Iancu si acesta si-a imaginat, probabil, ca împaratul a preferat sa pastreze Mesembria. Pentru el acest port era necesar deoarece se afla într-o zona dominata înca de bizantini (pâna în februarie sau martie 1453) si aici urmau a fi debarcate trupele trimise în ajutor, care trebuiau sa se deplaeze apoi pe uscat pâna la Constantinopol.

La 16ianuarie 1453 si noul rege al Ungariei, Ladislau V Postumul, a raspuns la apelul basileului, dar în termeni generali si fara nici o propunere concreta. Tot la începutul acestui an el, împreuna cu Iancu de Hunedoara, devenit comandant suprem al armatelor regatului Ungariei, au scris papei Nicolae V aratând ca sunt gata sa ia parte la o cruciada antiotomana, dar tot ce a putut face Iancu a fost sa trimita o solie, în aprilie 1453 la Mehmet II, solie care-i cerea sa ridice asediul Constantinopolului si îl ameninta cu ruperea tratatului încheiat în anul anterior. Esecul acestei încercari a determinat si interventia lui Ladislau V care, în ultimele saptamâni ale asediului capitalei bizantine, a cerut din nou sultanului sa încheie o pace cu împaratul, amenintând ca altfel îi va declara razboi, dar din nou nu s-a putut obtine absolut nimic, capacitatea ofensiva a Ungariei fiind, practic, inexistentă în acel moment. Singurul lucru pe care a reusit sa-l faca Iancu de Hunedoara a fost acela de a trimite, cu ajutorul domnului Tarii Românești, Vladislav II (1448-1456),

un transport de arme din Brasov catre garnizoana din Chilia, condusa de Stoica Ghizdavici. Probabil se temea ca turcii, la fel ca si în 1448, vor încerca sa atace simultan atât Constantinopolul, cât si Chilia, dar acest lucru nu s-a întâmplat.

Oricum, chiar daca ar fi avut forte suficiente, ceea ce nu era cazul, proiectul lui Iancu de Hunedoara de ajutorare a Bizantului era irealizabil, deoarece el nu avea flota, iar turcii dominau deja Bosforul, în timp ce el însusi intrase, în martie-aprilie 1453, în tratative cu Milano si Florenta pentru o eventuala interventie în Friul, împotriva Venetiei. De asemenea, se pare ca, în ciuda interventiilor facute pe lângă sultan , regele Ungariei, Ladislau V, se gândea, în prima jumatate a anului 1453, mai mult la un atac împotriva husitilor, ordonându-i chiar lui Iancu sa se pregateasca militar în acest sens. Aceasta explica de ce, pâna în mai, Iancu s-a aflat la Viena, Bratislava, Gyor, Buda si abia dupa aceasta luna, când nu se stia ce vor face turcii dupa cucerirea Constantinopolului, îl putem întâlni în Banat si Transilvania, deci pentru a pregati apararea în fata unui eventual atac otoman (Timisoara, Caransebes, Hateg, Hunedoara, Vint, Turda, Cluj, Bistrita, Dej, Lipova). Cu toate acestea, consideram ca merita sa mentionam faptul ca, la 3 mai 1453, în tabara turca ce asedia Constantinopolul, a ajuns zvonul ca flota venetiana se îndreapta spre oras si ca Iancu de Hunedoara pregateste o expeditie terestra. Bineînțeles, era doar un zvon ce nu s-a confirmat, dar care ne arata de cine se temeau turcii cel mai mult în acel moment.

Bizantul, desi aflat în fata celei mai grele încercari din întreaga sa istorie, nu a primit ajutoare, decât în foarte mica masura, nici din partea altor state crestine. Printre acestea, poate cea mai interesata de soarta Constantinopolului, datorita coloniei pe care o avea aici (Pera) si datorita prezentei masive în Marea Neagra, era Genova. În toamna lui 1452, locuitorii Perei, împreuna cu împaratul Constantin XII, cer ajutor la Genova. La sfârșitul lui ianuarie 1453 soseste la Constantinopol genovezul Giovanni Giustiniano Longo, care va fi unul dintre cei mai îndârjiti aparatori ai orasului, pentru care si-a sacrificat si viata. Acesta i-a anuntat pe locuitorii din Pera ca Genova va trimite în curând o corabie cu 500 de oameni, dar ca, în acelasi timp, le acorda mâna libera sa actioneze cum va fi mai bine pentru interesele lor. Genova a mai trimis câteva galere, dar care au ajuns prea târziu, si s-a scuzat invocând starea de razboi dintre ea si Alfons V de Aragon si Neapole. Într-adevar, între timp, armistițiul impus de papa fusese rupt si ambele parti se acuzau reciproc.

La 13 aprilie 1453, deci după începerea asediului, Genova a lansat o chemare către toți cetățenii ei, atât negustori, cât și militari, care se aflau în Orient, în Marea Neagră și în Siria, să ajute din toate puterile lor pe împăratul bizantin și, mai ales, pe despotul din Moreea, Demetrios. Era însă o chemare vagă și fără entuziasm.

În fata acestor ezități, la sfârșitul lui februarie sau începutul lui martie 1453, genezezii din Pera trimit o ambasadă la Adrianopol, unde se afla sultanul Mehmet II, asigurându-l de intențiile lor pasnice. Sultanul le-a promis prietenia cu condiția de a nu ajuta orasul. Aceasta explică de ce în timpul asediului Constantinopolului, locuitorii din Pera au făcut un joc dublu, dar, dacă ne gândim mai bine, nici nu puteau să facă altceva.

Alfons V de Aragon și Neapole, contactat și el de o solie bizantină, condusă de Andronic Bryennios Leondari, în august 1451, apoi de alte solii, în primele luni ale lui 1453, conduse de Mihail Trapperios și Manuel Anghel Paleologul, a răspuns că nu poate face nimic datorită conflictelor din Italia și, într-adevăr, nu a făcut nimic. În schimb, Frederic III de Habsburg, la fel ca regele Ungariei și Iancu de Hunedoara, a trimis, la 22 ianuarie 1453, un ultimatum sultanului, cerându-i să nu atace Constantinopolul. Evident că toate aceste ultimatumuri, lipsite de orice consistență reală, nu au avut darul de a-i impresiona deloc pe turci și, cu atât mai puțin, de a-i opri din calea cuceririi Constantinopolului.

Dintre toate puterile creștine cea care s-a implicat cel mai mult în apărarea Constantinopolului, datorită intereselor sale din regiune, a fost Venetia. Aceasta a însemnat ruperea păcii din 1446 cu turcii și a necesitat încheierea unei noi în 1454.

Până atunci însă, la 4 februarie 1453, alertat de pregătirile militare ale sultanului, Senatul a intervenit pe lângă Alfons V, cerându-i să trimită ajutoare Bizanțului. La 19 februarie este ordonată armarea unei flote de 15 galere și a două vase mari putând transporta fiecare 400 de soldați, iar la 23 februarie erau luate măsuri pentru ca flota să fie trimisă la Constantinopol și se hotărâse o nouă intervenție pe lângă papa, împărat, regii Ungariei și Neapolelui, cărora trebuia să li se arate care erau pregătirile venetiene pentru apărarea capitalei bizantine. Aceste pregătiri erau, într-adevăr reale, Senatul hotărând că toți negustorii care aveau interese în România să plătească un impozit suplimentar în valoare totală de 16 000 de ducati..

Dar, deși manifesta destulă hotărâre, Venetia își dădea seama de două lucruri, și anume: că, fiind angrenată în războiul din Lombardia, nu avea forțe suficiente pentru a apăra Bizanțul, și că celelalte puteri creștine, din diferite motive, nu vor interveni cu nimic. Din aceste cauze

ea a fost obligata sa adopte o atitudine duplicitara atât fata de bizantini, cât si fata de otomani, în dorinta de a evita compromiterea inutila a intereselor sale comerciale din Levant. Acest lucru explica si faptul ca, tocmai în momentul în care ea își pregatea o flota de interventie si solicita ajutor la alte curti crestine, trimitea totusi un sol si la sultanul Mehmet II cu scopul de a-i sonda adevaratele intentii.

Aceasta atitudine duplicitara, determinata de realitati politice concrete, a întârziat foarte mult plecarea flotei venetiene, astfel încât Constantinopolul a fost aparat numai de 15 nave crestine, dintre care doar 5 erau ale Republicii lui San Marco. Abia la 7 mai 1453, Senatul dadea instructiunile necesare pentru Giacomo Loredano, comandantul flotei care urma sa plece spre Constantinopol. I se indicau traseul, locurile de aprovizionare, dar i se cerea sa evite de a-i provoca pe turci pentru a nu rupe pacea din 1446. A doua zi, la 8 mai, sunt date si instructiunile pentru solul Bartolomeo Marcello, trimis în misiune la sultan. El trebuia sa-i comunice ferma intentie a Venetiei de a mentine pacea, ca flota lui Loredano avea numai misiunea de a escorta galerele Romaniei si de a apara interesele legitime ale Venetiei la Constantinopol si sa încerce sa-l determine pe sultan sa încheie pace cu bizantinii, dar sa nu insiste daca va vedea ca acesta este hotarât sa continue asediul.

Sigur ca toate aceste instructiuni nu puteau sa apere Constantinopolul de caderea în mâna turcilor, lucru care s-a si întâmplat la 29 mai 1453. Dar cu toate acestea, venetienii aflati în oras au luptat cu vitejie pentru apararea sa. Cel care i-a condus a fost însusi bailul Girolamo Minotto care, dupa victoria otomana, va fi decapitat împreuna cu fiul sau si cu alti sapte patricieni venetieni. Alti 29 de patricieni venetieni au fost capturati, împreuna cu 600 de soldati, iar pierderile materiale totale ale Venetiei s-au ridicat la aproape 200 000 de ducati.

În aceasta situatie, dupa ce a anuntat, papei si lui Alfons V, la 30 iunie, caderea Constantinopolului, Venetia fiind primul stat italian care a aflat vestea, cu o zi mai devreme, la 29 iunie, Senatul a hotarât, la 5 iulie, sa trimita la sultan, pe lângă Bartolomeo Marcello, si pe Niccolò Sagondino, iar la 12 iulie a ridicat valoarea cadourilor ce vor fi facute sultanului de la 500 la 1 200 de ducati. Peste alte câteva zile, la 17 iulie, Bartolomeo Marcello primea noi instructiuni conform carora trebuia sa arate sultanului ferma dorinta de pace a Venetiei, sa ceara restituirea navelor venetiene capturate, sa spuna ca are împuternicirea necesara pentru a confirma pe loc pacea din 1446, dar daca sultanul are alte pretentii, el le va comunica Senatului. Simultan, venetienii cautau sa-si

întareasca pozitia în negocieri si prin realizarea pacii în Italia si prin cucerirea unor foste posesiuni bizantine în Moreea, dar, pentru moment, au esuat în ambele directii. Din aceasta cauza ei au fost obligati sa accepte propunerile de pace formulate de sultan, la 15 ianuarie 1454 si sa semneze definitiv pacea, la 23 aprilie acelasi an, dar în conditii ceva mai putin avantajoase decât cele anterioare, stabilite în 1446.

În ciuda acestei paci, care salva o parte importanta din privilegiile sale comerciale, Venetia a înteles, dupa caderea Constantinopolului, ca o ciocnire majora cu Imperiul otoman devenea inevitabila si decisiva pentru destinul pozitiilor sale din Romania si Levant , ciocnire care va avea loc în timpul îndelungatului razboi din 1463-1479 si se va termina în dezavantajul ei, raportul de forte din Mediterana Orientală fiind radical modificat în favoarea turcilor.

În 1453 statele italiene erau mai putin interesate însa de apararea Constantinopolului decât de razboiul care le diviza pe ele însele, opunând alianta dintre Milano si Florenta, alianței dintre Venetia si Alfons V. De aceea fiecare cauta sa-si gaseasca aliati în exterior, interesante, în acest sens, fiind tentativele facute pe lângă Iancu de Hunedoara. Fiecare dintre cele doua aliante ar fi dorit o interventie militara a acestuia în Italia în favoarea sa, dar Iancu a considerat de datoria lui sa-i împace pe beligeranti pentru a putea, dupa aceea, sa le îndrepte fortele contra turcilor, ceea ce explica faptul ca s-a lasat atras în aceste tratative. Până la urma însa, nici una din parti nu si-a atins obiectivele.

Din toate cele spuse până aici putem trage concluzia ca, în 1453, în ciuda temerilor provocate în lumea crestina de ofensiva otomana decisiva împotriva capitalei bizantine, nu existau forte capabile în Europa sa ofere un sprijin rapid si eficient pentru a salva Constantinopolul de la o iminenta prabusire finala. Iancu de Hunedoara, care încercase de mai multe ori, dar fara succes, sa-i scoata pe turci din Europa, s-a vazut de data aceasta în imposibilitatea de a întreprinde ceva pentru a salva marele oras si a fost obligat de împrejurari sa asiste pasiv la cucerirea lui de catre acestia, cucerire care a consfintit definitiv instalare a lor pe pamântul european.

Consecintele cuceririi Constantinopolului de catre turci au fost deosebit de favorabile pentru acestia, deoarece le-au deschis un câmp, practic nelimitat, de expansiune în zona Marii Negre si de-a lungul Dunarii, spre Europa Centrala. În schimb, pentru statele italiene, pentru Ungaria si pentru spatiul românesc consecintele au fost la fel de negative

pe cât de favorabile au fost ele pentru otomani. Există, totuși o diferență: dacă italienii simteau și vedeau că balanța puterii politice și militare din întreg Levantul, din Mediterana Orientală, Marea Neagră și Peninsula Balcanică, începea să încline tot mai mult de partea Imperiului otoman, sursele lor de comerț, de prosperitate și de putere fiind grav amenințate, ceea ce nu le amenința, decât poate indirect, ființa lor statală și putea doar să le arunce în rândul puterilor de rang inferior, în schimb, pentru țările române, la fel ca și pentru Ungaria, caderea Constantinopolului putea să însemne o limitare drastică a independenței lor, chiar, în anumite împrejurări, desființarea ei completă și definitivă, însoțită și de dispariția statului, așa cum s-a întâmplat în cazul ultimei care, după numai câteva decenii, se va prăbuși definitiv în urma bătăliei de la Mohács (1526).

Pentru turci, una din consecințele imediate ale cuceririi Constantinopolului a fost aceea că ei au pus stăpânire absolută asupra navigației prin strâmțurile Bosfor și Dardanele și au început politica de cucerire a întregului bazin al Marii Negre, politica ce se va încheia cu succes, peste trei decenii, în 1484, când vor fi cucerite ultimele bastioane creștine importante, cetățile moldovenesti Chilia și Cetatea Alba. Atât controlul Strâmțurilor, cât și controlul întregii navigații din Marea Neagră erau necesare Imperiului otoman din mai multe motive. Pentru a asigura securitatea deplină a legăturii dintre Anatolia și Rumelia, precum și pentru înlăturarea primejdiei unui atac prin surprindere asupra capitalei, pentru asigurarea aprovizionării Istanbulului, pentru a pune capăt și a se substitui dominației economice și politice a statelor maritime italiene, pentru obținerea de beneficii în favoarea tezaurului otoman din activitatea comercială a regiunii, în care statele tributare se bucurau de un regim preferențial. Din toate aceste motive, în vara anului 1453, statele riverane Marii Negre au fost somate, prin ultimatumuri, să se supună noului stăpânitor de pe malurile Bosforului.

Ultimatumul sultanului a fost însă respins atât de Moldova, cât și de Caffa. Colonia genoveză aștepta intervenția metropolei și evoluția evenimentelor, în timp ce Moldova se baza pe capacitatea sa de luptă și pe legăturile sale cu Polonia și Ungaria. În 1454, o flotă de 56 de corabii turcești a atacat fără succes Cetatea Alba, după care a devastat coastele nordice ale Marii Negre și a impus, în colaborare cu tatarii lui Hagi Ghiray, plata unui tribut anual de 3 000 de ducati pentru locuitorii Caffei. Deși modestă din punct de vedere militar, această primă demonstrație navală otomană a avut, totuși, consecințe politice însemnate. Colaborarea

otomano-tatara si, mai ales, atitudinea rezervata a Poloniei, dar si lipsa de reactie a Genovei, au silit Caffa, mai devreme, si Moldova, ceva mai târziu, sa accepte plata tributului solicitat de sultan. În schimb ambele au primit câte un act de privilegii comerciale.

Daca marele centru comercial genovez din Crimeea a avut pentru Poarta, în primul rând, o valoare economica, valoarea politica rezumându-se la atragerea Hanatului tatar de aici în sfera sa de influenta, supunerea Moldovei a purtat de la început o însemnatate politica. Fara a neglija valoarea punctului de tranzit comercial de la Cetatea Alba, trebuie sa remarcam faptul ca atragerea Moldovei în sfera de influenta a Portiei reprezenta nu numai implantarea controlului otoman în regiunea gurilor Dunarii si în bazinul nord-pontic, ci si subminarea substantiala a potentialului antiotoman al Europei, concentrat atunci în jurul Ungariei si al lui Iancu de Hunedoara. Totusi, trebuie sa aratam ca Iancu de Hunedoara, atât cât a trait, prin lupta sa plina de eroism si sacrificiu a restrâns mult impactul pe care caderea Constantinopolului ar fi putut sa-l aiba asupra tarilor române. O dovada în acest sens o constituie tocmai faptul, paradoxal la prima vedere ca, desi mai departata din punct de vedere geografic de Imperiul otoman, Moldova a avut mai mult de suferit de pe urma caderii capitalei bizantine, poate si fiindca era stat riveran la Marea Neagra si nu avusese înca nici un fel de obligatii fata de Poarta. În schimb, statutul Tarii Românesti, fixat prin tratatul ungaro-otoman din 1451-1452, nu a cunoscut nici o modificare pâna în 1462, la caderea lui Vlad Tepes.

Sigur este faptul ca, dupa cucerirea Constantinopolului, tânarul si energicul sultan Mehmet II era hotarât sa reia ofensiva nu numai în zona Marii Negre, dar si pe linia Dunarii, obiectivul sau principal imediat fiind cucerirea Belgradului, ceea ce i-ar fi deschis drumul spre Europa Centrala. În aceasta situatie, Iancu de Hunedoara a trecut la pregatirea apararii, printre masurile luate fiind si aceea de a-i scrie lui Alfons V din partea caruia a primit un raspuns prin care i se promitea un ajutor de 20 de galere.

Ajutoarele nu au sosit, dar framântarile lumii crestine pentru organizarea unei cruciade au continuat. Din pacate însa, reuniunile de la Roma, Ratisbona si Wiener-Neustadt (1454-1455), la care au participat soli poloni, aragonezi si burgunzi, pe lânga cei papali si imperiali, iar la ultima chiar Iancu de Hunedoara în persoana, în fruntea delegatiei

maghiare, nu au dus la nici un rezultat concret, la fel ca și bula de cruciada lansată de Calixt III, la 15 mai 1455. Frederic III de Habsburg a refuzat să intre în luptă cu turcii, iar venetienii nu erau deloc dornici să rupă pacea abia încheiată cu sultanul. Celelalte state nu aveau nici capacitatea și nici voința necesară de a intra în mod eficient în luptă și se limitau la promisiuni vagi, care nu aveau șanse de realizare.

Practic, Iancu de Hunedoara se afla din nou singur în fața turcilor, care se pregateau să lanseze un atac de anvergură în direcția Ungariei. Astfel, în august 1454, el a reușit să învingă la Kruševaf, în Serbia, o armată otomană condusă de Feriz bei, dar, în aceeași lună, la cererea de ajutor adresată de el și de regele Ladislau V Postumul, Venetiei, a fost primit un răspuns negativ, Senatul arătând că va lupta cu turcii numai în cazul realizării unei coaliții creștine, ceea ce era foarte puțin probabil. La 15 februarie 1455, o nouă solie a lui Ladislau V și Iancu de Hunedoara a primit un răspuns la fel de evaziv, din nou condiționat de intențiile celorlalte puteri, cu alte cuvinte un refuz camuflat.

La sfârșitul lui 1455, atunci când marile preparative militare ale otomanilor erau cunoscute și era aproape sigur că ei vor lovi în direcția Belgradului, Iancu l-a anunțat pe legatul papal, cardinalul Carvajal, că el era gata cu 7000 de soldați pentru luptă cu turcii și cere ajutor militar suplimentar. În ianuarie 1456, Carvajal îi răspundea în cuvinte magulitoare, dar echivoce, sugerând vizibil slabă speranță de ajutor: “Ne încredem în Domnul că cei 7000 de oameni, chiar dacă alt ajutor omenesc ar lipsi, vor dobândi victoria, sub conducerea domnului guvernator (Iancu nu mai era guvernator al Ungariei la acea dată - n.n.), Machabeul timpului nostru”. El a staruit totuși pe lângă papa Calixt III pentru organizarea unei cruciade antiotomane, dar nu s-a putut face nimic concret.

În această situație, aproape disperată, Iancu a încercat să obțină ceva ajutoare și din partea Genovei, mai precis a Băncii San Giorgio, care avea interese importante în bazinul pontic, fiind din 1453, patroana Caffei. Astfel, la 3 martie 1456, protectorii Băncii San Giorgio îi scriau consulului Caffei, Tommaso Domoculta, răspunzând unei scrisori a acestuia din 4 octombrie 1455, informându-l, printre altele, că au primit o scrisoare din partea lui Iancu de Hunedoara, în care acesta se oferea să ajute coloniile genoveze din Marea Neagră, trimițându-le provizii și soldați. În aceeași zi de 3 martie, protectorii Băncii San Giorgio îi răspundeau și lui Iancu de Hunedoara. Ei îi multumeau pentru intenția să

de a apăra Caffa și-i cereau să aprovizioneze orasul, dar la cererea sa ca să-i fie trimise două nave pentru acțiuni pe Dunare, îi răspundeau negativ, arătând că la Caffa se afla o singură navă destinată apărării și aprovizionării. Genovezii, la rândul lor, știau să solicite ajutoare, dar nu erau în stare să ofere nimic în schimb. Probabil că această scrisoare i-a fost adusă lui Iancu de Niccolò Lamberto, curier trimis la Caffa de Banca San Giorgio, la 6 martie, pe cale terestră. Acesta avea asupra lui și o scrisoare adresată lui Antonio Sati, rezident genovez la Cluj, care trebuia să-l introducă pe lângă Iancu de Hunedoara și cardinalul legat pontifical în Ungaria, Juan de Carvajal.

Văzând că din Apus nu poate conta aproape pe niciun fel de ajutor, Iancu de Hunedoara s-a bazat, în principal, pe elementele populare care, în cele mai multe dintre bătăliile sale, au constituit majoritatea ostirii, rolul principal revenind, bineînțeles, elementului românesc din Transilvania, dar și din Țara Românească și Moldova. Aceasta explică de ce, în 1456, Ioan de Capistrano, unul din principalii propăvăduitori catolici ai cruciadei, îl acuza de “încetineala” în aplicarea măsurilor preconizate împotriva ereticilor, adică a majorității populației transilvane, a românilor de credință ortodoxă. Desigur că Iancu nu putea lovi în elementul românesc, din care el însuși făcea parte și pe care se bizuia în cea mai mare măsură în luptele de apărare împotriva expansiunii otomane, numai pentru a satisface pretențiile bisericii catolice, care cerea mult, dar nu putea să ofere mai nimic în afara de îndemnuri și încurajări. Este posibil însă că Iancu de Hunedoara să fi încercat o atragere a elementului românesc din Transilvania la biserica unită pe baza hotărârilor adoptate de conciliul de la Ferrara-Florența din 1438-1439, dar în această direcție lucrurile nu vor putea fi pe deplin clarificate decât de viitoare investigații științifice.

Realitatea politică de la mijlocul secolului XV era aceea că puterile creștine din Apus nu mai aveau nimic în comun cu idealul de cruciadă și că rivalitățile dintre ele, intensificate de procesul de trecere de la feudalism la lumea modernă, erau mult mai importante decât lupta împotriva turcilor. Aceasta explică de ce, atunci când Iancu de Hunedoara înfrunța sub zidurile Belgradului uriasa armată otomană, flota, așa-zisă cruciată, comandată de aragonezul Pedro Urrea îi ataca pe genovezi și nu pe turci. Din nou marele comandant de oști a trebuit să lupte singur împotriva Semilunei, ceea ce nu l-a împiedicat să obțină încă o strălucită victorie al cărei ecou s-a făcut auzit în întreaga Europă. De fapt, putem

considera ca marea batalie de la Belgrad (4-23 iulie 1456) a reprezentat *ultima cruciada autentica*, mai adevarata decât cele de la Nicopole (1396) si Varna (1444) unde au participat armate regulate conduse de nobili si chiar de un rege. La Belgrad, apararea a fost asigurata, pe lângă armata lui Iancu de Hunedoara, de un numar mare de oameni simpli, veniti din Europa Centrala, oameni mânati de adevarate sentimente crestinești de cruciada, la fel cum era mânat si conducatorul lor, Iancu de Hunedoara. Asa cum începusera, în 1096, cruciadele se încheiau printr-o manifestare de coeziune spirituala între mase si conducatorii lor. *Anul 1456 a fost anul ultimei cruciade*, miscare ce va apune definitiv odata cu împrejurarile si conditiile care i-au dat nastere. De acum înainte cruciada va fi înlocuita de *Liga sfânta* sau *Liga crestina*, miscari ce încercau sa confere o acoperire ideologica aliantelor politice si militare ale statelor crestine, îndreptate împotriva turcilor otomani. Dar turcii otomani vor înceta de a mai fi considerati dusmani ideologici ireconciliabili si vor deveni, tot mai mult, un factor important al echilibrului de putere din Europa, cu aliati traditionali ca Franta si Polonia.

Daca Iancu de Hunedoara a fost ultimul cruciat autentic, care a înțeles sa-si închine întreaga viata luptei antiotomane, nu este mai putin adevarat ca el a fost si primul voievod român care a înțeles ca succesul luptei antiotomane este strâns legat de unitatea de actiune a tarilor române. El a încercat chiar sa duca mai departe aceasta unitate de actiune si sa o transforme într-o unitate statala de tip feudal. Aceasta consideram ca este semnificatia interventiilor sale în Tara Româneasca si Moldova din anii 1447 si 1448. Daca nu a reusit, faptul s-a datorat atât unor cauze interne, mai ales opozitiei boierimii muntene si moldovene, cât si unor cauze externe, Iancu nedorind sa provoace ostilitatea Poloniei în cazul Moldovei si ajungând la un compromis cu Imperiul otoman în cazul Tarii Românești. Desi a esuat în aceasta directie, el a deschis o cale pe care vor merge multi dintre voievozii si domnii români, cum ar fi Stefan cel Mare si Petru Rares, fara a mai aminti de Mihai Viteazul care, pentru câteva luni, a reusit sa transforme în realitate un vis de secole al tuturor românilor.

În orice caz, daca luam în considerare atât succesele, cât si insuccesele sale, Iancu de Hunedoara, ca exponent al intereselor tarilor române, a fost una din personalitatile cele mai marcante ale epocii sale si orice proiect de lupta antiotomana nu-l putea ocoli. El a facut ca tarile române sa devina în aceasta perioada, si sa ramâna pentru multa vreme,

un factor de cea mai mare importanta în privinta situatiei economice, politice si strategico-militare din zona Dunarii de Jos si a Marii Negre, trebuind sa fie luate în considerare de toate acele puteri care aveau interese aici. Lupta românilor condusi de Iancu de Hunedoara a fost, în cele din urma, încununata de succes, ei reusind sa-si apere integritatea statala si neatârnairea si, mai mult, sa opreasca pentru aproape trei sferturi de veac patrunderea turcilor spre Europa Centrala. Toate acestea s-au datorat si aliantei româno-maghiare. Si aceasta a fost unul din meritele lui Iancu de Hunedoara, acela ca ramânând român adevarat a aparat cu aceeași îndârjire interesele regatului feudal maghiar, interese subminate de însasi marea nobilime maghiara.

Capitolul II

Vlad Tepes între Ungaria si Imperiul otoman

Atunci când se ia în discuție personalitatea complexă a lui Vlad Tepes credem ca două sunt problemele fundamentale care trebuie abordate și tot două întrebările care necesită un răspuns bazat pe analiză minuțioasă a datelor și faptelor ce ne stau la dispoziție. În primul rând este vorba de faptul ca Vlad Tepes a fost sau nu un tiran însetat de sânge, gata să omoare din simpla plăcere de a vedea cum se varsă sânge nevinovat. Considerăm ca această problemă își poate găsi un răspuns adecvat din analiza felului în care s-a declanșat războiul sau cu turcii în 1462. Tiran însetat de sânge, a acționat Vlad Tepes sub impulsurile oarbe ale instinctelor dezlătuite provocându-i în mod nejustificat pe turci sau a fost obligat să susțină un război cu marea putere otomană în condiții nefavorabile pentru el, dar care i-au fost impuse de evoluția evenimentelor?

În al doilea rând, în ciuda vitejiei sale și a sacrificiilor pe care le-a făcut luptând pentru propriul popor, dar și pentru creștinătate, Vlad Tepes a căzut victimă a propagandei și a dezinformării pe care Matia Corvin, regele Ungariei, a declanșat-o în Apus pentru a-și justifica inactivitatea sa din anul 1462. Ca regele Ungariei a recurs la metode puțin cavaleresti, incitat și sprijinit și de sașii care nu-i puteau ierta domnului muntean acțiunile îndreptate împotriva lor, este un lucru simplu de înțeles. Cum se explică însă succesul deosebit al acestor minciuni, care au strabătut veacurile și au ajutat creația literară și fantezia lui Bram Stoker la transformarea eroului luptei antiotomane într-un adevărat model de vampir, celebrul Dracula? Forta propagandistică a lui Matia Corvin nu era suficientă pentru aceasta, dar ea a primit un ajutor neașteptat și esențial din partea celei mai informate puteri a vremii în legătura cu Imperiul otoman și cu viața politică generală a Europei, din partea Venetiei, adevărata punte de contact între Orient și Occident, nu numai sub aspect economic, ci și sub acela al informațiilor. Creditul acordat de Venetia neadevarurilor propagate de Matia Corvin, deși ea cunostea cu exactitate realitatea politică de la Dunarea de Jos a asigurat succesul lor deosebit, deoarece celelalte puteri creștine erau mult mai puțin informate

si interesate de situatia din aceasta parte a Europei si, prin urmare, nu aveau nici un motiv sa conteste ceea ce venetienii acceptau ca adevarat. Despre toate aceste probleme, întrebări si posibile raspunsuri ne vom ocupa, atâta cât ne permite documentatia avuta la dispozitie, în paginile acestui capitol.

În ceea ce-l priveste pe Vlad Tepes, fieca a preluat domnia între 15 aprilie si 3 iulie, fie ca a preluat-o în iulie-august sau la sfârșitul lui august 1456, fapt sigur este ca a facut acest lucru cu ajutorul lui Iancu de Hunedoara, într-un moment de maxima încleștare între armatele acestuia si cele ale lui Mehmet II, cuceritorul Constantinopolului, care se pregatea sa cucereasca si Belgradul, cheia Ungariei si a Europei Centrale. Urcându-se, deci, pe tronul Tarii Românești într-un astfel de moment, el nu putea fi decât exponentul si continuatorul liniei politice antiotomane preconizata de Iancu, asa cum rezulta din actul, dat la 6 septembrie 1456, din Târgoviste, prin care se ofera sa ajute, cu toate puterile sale, Ungaria împotriva turcilor, din scrisoarea trimisa brasovenilor, din acelasi loc, la 10 septembrie, precum si din ajutorul pe care-l va acorda lui Stefan cel Mare pentru a prelua tronul Moldovei în primavara anului urmator.

În ciuda acestor intentii si fapte, datorita mortii premature a lui Iancu de Hunedoara, care a schimbat în masura importanta situatia politica din spatiul românesc si nu numai de aici, Vlad Tepes a fost obligat sa-si plateasca regulat tributul fata de Poarta, pâna la 1459, când a încetat sa mai faca acest lucru invocând sultanului starea conflictuala în care se afla cu sasii din sudul Transilvaniei si cu regele maghiar Matia Corvin. Adevarul este ca, obligat fiind sa respecte cosuzerania turco-ungara instaurata asupra Tarii Românești prin armistiul încheiat de Iancu de Hunedoara cu sultanul la 20 noiembrie 1451-13 aprilie 1452, Vlad Tepes nu s-a împacat niciodata cu aceasta situatie si a încercat sa manevreze între cele doua puteri cu scopul final de a le opune una alteia si de a usura situatia propriei tari.

Aici credem ca este locul sa aducem în discutie modul în care s-a declansat razboiul dintre Vlad Tepes si turci, daca Vlad Tepes a declansat acest razboi mânat de instincte sângheroase condamnabile sau daca a fost obligat de împrejurari sa accepte un razboi cu marea putere de la sudul Dunarii, razboi care nu putea fi decât total, în întelesul pe care acest cuvânt îl poate avea pentru epoca respectiva, daca se dorea obtinerea victoriei si salvarea tarii de la un dezastru total. Consideram ca trei sunt aspectele esentiale ale momentului rupturii adevarate dintre Vlad Tepes si

Poarta otomana, aspecte care trebuie analizate cu multa atentie.

Bineînțeles ca Vlad Tepes era hotărât, chiar de la urcarea pe tronul țării, așa cum am aratat mai sus, să ducă o politica antiotomana, de aparare a autonomiei și integrității statale, dar aceasta politica nu putea fi dusă în orice condiții și cu orice riscuri. Vlad Tepes, ca bun om politic și remarcabil comandant militar, își dădea seama că a declanșa lupta împotriva colosului otoman însemna să aștepte clipa cea mai favorabilă, atunci când domnia sa ar fi fost consolidată pe plan intern, iar pe plan extern ar fi putut spera în ajutoare venite de la alte țări interesate și ele de lupta antiotomana. Dar să vedem care sunt cele trei aspecte esențiale ale acestei probleme.

În primul rând, este vorba de o presupusă expediție a vizirului Mahmud Pasa împotriva Țării Românești, pe care două izvoare italiene o plasează în anul 1458, dar, de fapt, la mijloc este o eroare de cronologie, ceea ce exclude ipoteza unei ciocniri între Vlad Tepes și otomani anterioară iernii din 1461-1462.

În al doilea rând, încetarea plății tributului de 10 000 de ducati anual, nu a avut, după opinia noastră semnificația unei rupturi imediate și ireparabile cu Poarta așa cum se considera într-o serie de lucrări mai mult sau mai puțin recente. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, dacă Vlad Tepes ar fi rupt deschis relațiile cu Poarta, probabil că sultanul Mehmet II, care dorea să-și însemneze fiecare an de domnie cu câte o nouă cucerire, nu ar fi ezitat să atace Țara Românească. Ce a făcut însă el până în 1462? În 1458 cucerese o parte însemnată din Moreea, în 1459, deci anul în care Vlad Tepes încetează plata tributului, Mehmet II cucerește Semendria și tot ceea ce rămăsese din statul sârb, în 1460 desăvârșeste cucerirea Moreeii, iar în 1461 cucerește Sinope și Trapezunt, ultimele ramăsite ale Imperiului bizantin. După părerea noastră, sultanul și dregatorii Porții nu au interpretat neplata tributului ca un act de ostilitate și nici Vlad Tepes nu avea vreun interes să provoace deliberat pe turci într-un moment în care se afla în conflict deschis cu sașii din sudul Transilvaniei și cu regele Ungariei, Matia Corvin, care sprijineau pretendenți la domnie și grupări boieresti ostile. Prin acest conflict, determinat și de importante aspecte economice, dar dominat, în primul rând, de cauze politice, Vlad Tepes urmărea realizarea a două obiective absolut necesare pentru a putea lupta cu succes împotriva Porții: consolidarea internă a statului și a instituției domniei și afirmarea poziției independente, *de facto*, a Țării Românești în fața pretențiilor de suzeranitate ale regalității maghiare. Ambele obiective au fost realizate prin tratatul încheiat cu Brasovul în jurul datei de 1

octombrie 1460. Reconcilierea din 1460 între Vlad Tepes și sași a restituit, neîndoiește, acestora libertatea comercială în Țara Românească suprimată în timpul conflictului. De asemenea, reconcilierea s-a produs în cadrul revenirii lui Vlad Tepes la alianța cu Ungaria, la pregătirea acțiunii antiotomane, care a rămas, tot timpul, direcția dominantă a politicii externe a domnului român.

În al treilea rând, după opinia noastră, turcii încep să arate neîncredere și ostilitate față de Vlad Tepes abia în 1461, în timpul sau imediat după încheierea expediției împotriva Trapezuntului și, în această situație, nemai având de ales, domnul se hotărâse să treacă deschis la acțiune împotriva lor în iarnă dintre 1461 și 1462. El se considera destul de consolidat pe plan intern, își dădea seama că o confruntare cu Poarta devenise inevitabilă, mai ales după încercarea nereușită de capturare a sa de la Giurgiu, și conta și pe un eventual sprijin extern care putea veni fie de la inamicii orientali ai Imperiului otoman, fie de la Matia Crovin, fie de la Venetia, deoarece momentul formării unei coaliții antiotomane care să-l includă pe toți aceștia părea foarte apropiat, în ciuda esecului Congresului de la Mantova din 1459, la care papa Pius II (1458-1464) sperase să pună pe picioare o mare ligă antiotomană, cu o largă participare a puterilor creștine. Aici se hotărâse, printre altele, ca armata creștină să fie condusă de ducele Milanului, Francesco Sforza, și de ducele Burgundiei, Filip cel Bun, dar hotărârea nu va avea nici un fel de urmare.

Cronicarul contemporan Laonic Chalcocondil arată că Vlad Tepes nu a declanșat lupta antiotomană decât atunci când i s-a părut că situația *Daciei* este sigură și acest lucru s-a întâmplat după campania sultanului împotriva Trapezuntului, în iarnă dintre 1461 și 1462. Dar să vedem care au fost elementele care au dus la această ruptură și la marea confruntare din 1462.

În adouă jumătate de an din 1460, Vlad Tepes a restabilit legăturile de bună vecinătate cu sașii din sudul Transilvaniei, așa cum am arătat mai sus, și a încheiat un tratat secret cu Matia Crovin, care prevedea printre altele, și căsătoria sa cu o rudă a acestuia. Tot în acest an, a trecut pe Dunare, spre Ungaria, o solie a principilor orientali din Georgia, Mingrelia, Guria, Trapezunt și a lui Uzun Hasan, stăpânul turcoman al Persiei, care se pregăteau să atace Imperiul otoman și cautau aliați în Europa. Ei erau însoțiți de calugarul Lodovico da Bologna – legat al papei în Georgia – și au purtat discuții în Ungaria, la împăratul Frederic

III, la Venetia, unde au fost primiti cu mare respect si politete, apoi la Florenta, la Roma si la Filip cel Bun, ducele Burgundiei, considerat ca posibil conducator al coalitiei europene antiotomane. Dar rezultatul acestui adevarat turneu european al solilor orientali a fost nul. Fapt este ca actiunile din 1458-1461 ale coalitiei orientale de sub conducerea statului turcoman al lui Uzun Hasan, din care faceau parte Trapezuntul, Armenia, Georgia si Sinope, au dus la realizarea unor campanii antiotomane în nordul Anatoliei, în 1459 si 1460. Acest lucru era cunoscut de Vlad Tepes, ceea ce ne poate face sa credem ca si el a purtat tratative cu solii orientali în 1460, atunci când ei calatoreau pe Dunare. Desi nu exista nici o dovada în acest sens, este putin probabil ca domnul Tarii Românești, care se pregatea de razboi cu turcii, sa nu fi profitat de prezenta solilor coalitiei orientale, care deja exista si actiona împotriva Imperiului otoman, îndreptându-se, în acelasi timp, spre Europa Centrala si Occidentala, unde sperau sa realizeze o coalitie antiotomana asemanatoare. În acest fel, Vlad Tepes spera sa primeasca ajutoare importante si din Orient si din Occident, iar actiunea sa antiotomana, simultana cu a celorlalte doua coalitii, sa fie încununata de succes.

De asemenea, Vlad Tepes își dadea seama ca dispersarea fortelor otomane pe mai multe fronturi, unde sa fie angajate în lupte grele, i-ar fi favorizat propria actiune. Dar acest lucru nu s-a întâmplat, deoarece coalitia din Orient a primit o puternica lovitura prin cucerirea, în 1461, de catre sultan a oraselor Sinope si Trapezunt, iar coalitia antiotomana din Occident nu s-a format decât în 1463, dupa ce turcii au declansat razboiul cu Venetia. De aceea, atacul lui Vlad Tepes din iarna 1461-1462 s-a desfasurat fara nici un sprijin din exterior, exact în momentul în care turcii erau liberi sa actioneze militar asa cum doreau, ceea ce ne face sa credem ca el nu a dorit atacul si, prin urmare declansarea ostilitatilor cu Imperiul otoman tocmai în momentul în care acesta nu era supus la nici o presiune din exterior. Dar asa cum vom vedea în continuare, domnul Tarii Românești nu a avut de ales, turcii nu l-au lasat sa-si aleaga momentul atacului, ci, dimpotriva, prin actiunile si intentiile lor vadite l-au provocat exact atunci când stiau ca pot sa-i dea o lovitura nimicitoare.

Tratativerile cu Matia Corvin si sasii din sudul Transilvaniei, la fel ca si posibilele tratative cu solii coalitiei orientale antiotomane au provocat, bineînțeles, nemulțumirea Portii, pentru care neplata în continuare a tributului începea sa fie considerata ca un semn de

nesupunere. Marea majoritate a izvoarelor narative concorda în a afirma ca aceasta schimbare de atitudine a Portii fata de Vlad Tepes s-a produs în 1461, fie în timpul campaniei împotriva Trapezuntului, fie imediat dupa aceea si nu lasa sa se întrevada nici un fel de neînțelegeri anterioare referitoare la neplata tributului. Aflând despre acordul dintre Vlad Tepes si Matia Corvin, sultanul a trimis, pentru început, o solie în Tara Româneasca cu scopul de a-i cere voievodului sa abandoneze alianta cu Ungaria si casatoria proiectata, dar nu s-au obtinut rezultatele scontate. Vlad Tepes a acceptat sa plateasca haraciul, dar a refuzat sa dea copii pentru ieniceri, tribut de sânge pe care tara sa nu-l daduse niciodata si a refuzat sa se prezinte în persoana la Poarta.

De data aceasta motivele invocate, printre care la loc de frunte se afla si amenintarea din partea Ungariei, nu au mai putut fi crezute de sultan, care a luat hotarârea de a-l înlocui pe Vlad Tepes din domnie. Mehmet II a cautat sa evite însa o campanie de proportii împotriva Tarii Românesti, ai carei sorti de izbânda erau îndoielnici, si, de aceea, a încercat sa-l captureze pe Vlad Tepes prin înselaciune, dar capcana pregatita domnului de catre Hamza bei si grecul Catabolinos, în apropiere de Giurgiu, s-a terminat cu o catastrofa, cei doi fiind capturati si trasi în teapa. Acum apar în cronicile turcesti acuzațiile cele mai grave la adresa lui Vlad Tepes, acuzații care justifica actiunea si esecul de la Giurgiu, dar si campania sultanala din 1462.

Oricum, dupa executarea celor doi dregatori otomani, lucrurile devenisera foarte clare pentru Vlad Tepes. Cale de întoarcere nu mai exista si singura optiune plauzibila, cu ceva sorti de izbânda, ramânea razboiul, razboi care trebuia purtat cu toata hotarârea si duritatea, avându-se în vedere disproportia uriasa de forte favorabila turcilor.

În contextul politic creat de Congresul de la Mantova (26 septembrie 1459-14 ianuarie 1460), de coalitia unor state de la granitele rasaritene ale Imperiului otoman si de rascoala din Moreea, de pregatirile venetiene în vederea unui conflict decisiv cu Poarta pentru preponderenta în Mediterana Orientală, razboiul declansat de Vlad Tepes în iarna dintre 1461 si 1462 împotriva Imperiului otoman a constituit, fara nici o îndoiala, cea dintâi actiune de maxima însemnatate militara în Europa, care a premers declansarea marelui razboi turco-venetian din 1463. Din nefericire pentru domnul Tarii Românesti actiunea sa s-a declansat într-un moment de acalmie pe toate fronturile antiotomane, coalitia statelor orientale aflându-se într-un moment de reflux, iar coalitia occidentala, crestina, nefiind încă formata. De altfel, aceasta din urma

coalitie nici nu se va forma si va fi înlocuita doar de un sistem de aliante ce vor gravita în jurul Venetiei, dar aceasta începând cu 1463. Deci, Vlad Tepes asa cum am mai aratat, s-a aflat singur în fata Imperiului otoman si aceasta nu pentru ca ar fi dorit-o dintr-un impuls razboinic necontrolat, ci pentru ca a fost fortat, o repetam, de împrejurari.

Vlad Tepes era pe deplin constient de acest lucru si de aceea, în faimoasa scrisoare din 11 februarie 1462, adresata regelui Ungariei, Matia Corvin, dupa ce expune în amanuntime rezultatele expeditiei sale de la sud de Dunare, din acea iarna, subliniaza adeziunea si identificarea sa cu idealul cruciadei si cere, în consecinta, ajutoarele absolut indispensabile pentru a face fata uriasei expeditii sultanale care se pregatea împotriva sa. Dar mai bine sa-l lasam sa vorbeasca chiar pe domnul Tarii Românești: “Pentru ca nici cu un chip nu voim sa lasam în drum ceea ce am început, ci sa ducem lucrul la capat. Caci daca Dumnezeu cel atotputernic va asculta rugaciunile si dorintele crestinilor si-si va apleca auzul cu bunavointa spre rugaciunile sarmanilor sai si ne va da astfel de biruinta împotriva pagânilor, dusmani ai crucii lui Hristos, va fi cea mai mare cinste si folos si ajutor sufletesc pentru maria ta si sfânta coroana a mariei tale si pentru toata crestinatatea cea adevarata... Iar daca vom ajunge, fereasca Dumnezeu, la un capat rau si va pieri tarisoara noastra, aceasta nici maria ta nu vei avea folos si înlesnire de asa ceva pentru ca va fi spre paguba crestinatatii întregi”.

Trebuie aratat însa ca Vlad Tepes, ca abil om politic si comandant militar, la fel ca si Stefan cel Mare ceva mai târziu, înțelegea sa lupte împotriva turcilor ca un monarh de tip modern, ceea ce si era de fapt, monarh care avea în vedere, în primul rând interesele statului sau si nu ca un cruciat medieval care se arunca sarjând cu capul în jos împotriva necredinciosilor. Adeziunea sa la idealul de cruciada în acest moment se explica numai prin dorinta de a capata ajutoare de la alte puteri crestine, el fiind însa constient ca si acestea erau foarte departe de idealul medieval al cruciadei si luptau, daca se hotarau sa o faca, numai pentru propriile lor interese. Asa se explica si amenintarea, destul de clara, la adresa Ungariei lui Matia Corvin, care, în situatia prabusirii Tarii Românești sau a instalarii pe tronul ei a unui domn aliat al Portii, s-ar fi aflat singura, fata în fata cu Imperiul otoman.

Declansând actiunea antiotomana în iarna dintre 1461 si 1462, pentru ca, de fapt, nici nu avea de ales o alta solutie în afara de aceea de a lovi primul si cu toata puterea, Vlad Tepes a contat, prin urmare, pe un

Pius II si pe faptul ca principalele forte otomane erau înca dispersate în mai multe directii (Sinope, Trapezunt, Moreea etc.). Din pacate, asa cum am mai aratat, actiunea sa a fost în contratimp atât cu cea a dusmanilor asiatici ai turcilor, înfrânti în 1461, când Sinope si Trapezunt sunt ocupate de Mehmet II, cât si cu cea a Venetiei, care va intra în lupta abia în 1463, dupa ce turcii vor ataca primii si vor cuceri prin surprindere Argosul. În ceea ce-l priveste pe regele Ungariei, în ciuda aliantei pe care o avea cu voievodul Tarii Românești, a cererilor de ajutor formulate de acesta în scrisoarea din 11 februarie 1462, a subsidiilor pe care le primise din partea papalitatii si a promisiunii pe care o facuse de a merge în persoana împotriva turcilor, el nu avea câtusi de puțin intentia de a se confrunta cu acestia, din doua motive principale, si anume: pe de o parte era înca prins în conflictul cu împaratul Frederic III, iar pe de alta parte, înca de la începutul domniei sale el era hotărât sa-si îndrepte principalele eforturi spre Europa Centrala si nu împotriva Imperiului otoman. Singura masura concreta întreprinsa de Matia Corvin a fost aceea de a consolida doar apararea Transilvaniei.

De fapt, regele Ungariei, din prezumtiv aliat, a devenit inamicul lui Vlad Tepes, pe care l-a si arestat la 26 noiembrie 1462, într-un moment în care nimeni nu se astepta la asa ceva, a încercat sa-si atribuie meritele victoriei din vara împotriva sultanului si, pentru a-si justifica actiunea în fata Europei, care astepta de la el mari fapte de vitejie în lupta antiotomana, a lansat o adevarata campanie propagandistica de ponegrire a viteazului voievod al Tarii Românești, acuzat de tradare, de înțelegere cu turcii si de cruzimi abominabile. Toate acestea au servit, repetam, ca pretext si justificare în fata papei, a Venetiei si întregii Europe crestine pentru propria sa renuntare la campania antiotomana pe care promisese sa o întreprinda.

Deci, daca ar fisa formulam câteva concluzii pâna la acest punct în care am ajuns cu analiza noastra, acestea ar putea fi urmatoarele: Vlad Tepes, a fost obligat sa atace Imperiul otoman în iarna dintre 1461 si 1462 datorita ostilitatii vadite a sultanului, care refuza sa mai accepte pe tronul Tarii Românești un domn considerat rebel, încetarea platii tributului din 1459 neavând, dupa opinia noastra, semnificatia unei rupturi deschise cu Poarta. Voievodul Tarii Românești nu a primit nici un ajutor concret din partea nimanui, deoarece inamicii Portii si potentialii sai aliati fie fusesera înfrânti, fie nu intrasera înca în lupta, aliatul sau principal, Matia Corvin nu numai ca nu l-a ajutat dar, ajungând probabil

la o înțelegere cu Poarta în privința Tarii Românești pentru a avea liniste la hotarele sale sudice, l-a arestat și aruncat în temnița unde a stat aproape 13 ani. Din această cauză, marea victorie obținută de Vlad Tepes în 1462, când sultanul a fost obligat să se retragă la sud de Dunare fără să-și fi atins nici unul din obiectivele inițiale, nu a putut fi fructificată în nici un fel de puterile europene, mai ales de Venetia, care peste un an va intra în război cu turcii, război decisiv pentru balanța puterii în Mediterana Orientală. De asemenea, nu trebuie pierdută din vedere și faptul că alungarea lui Vlad Tepes din domnie, tocmai după victorie, se explică și prin atitudinea unei părți a boierimii, a clasei politice care înțelegea să lupte numai în momentele de mare cumpană, ce-i amenințau propria existență. Atunci când acestea treceau ea prefera să ajungă la soluții de compromis cu marea putere din sudul Dunării. Așa s-au petrecut lucrurile și cu înșcăunarea lui Radu cel Frumos. Cu toate acestea, victoria lui Vlad Tepes asupra sultanului a avut o importanță deosebită, reușind să salveze existența statului a Tarii Românești și făcând posibilă încheierea compromisului cu Poarta, ceea ce, în cazul unei înfrângeri, ar fi fost imposibil de realizat. Practic, Vlad Tepes și-a salvat țara de la transformarea ei în pasăvă.

Interesant de constatat este însă și felul în care Venetia, principala putere creștină din Mediterana interesată, în acel moment, de luptă antiotomană a urmărit evenimentele de la Dunarea de Jos, felul în care ea s-a făcut cu bună știință purtătoarea de cuvânt a lui Matia Corvin, deși cunostea foarte bine care era realitatea politică din zonă. În 1459, deci în anul presupusei rupturi deschise a lui Vlad Tepes cu Poarta prin neplata tributului, Venetia era destul de puțin interesată de evenimentele din această zonă care, de altfel, nu anunțau nimic deosebit. Aceasta poate fi una din explicațiile pentru care ea a ridicat permanente obstacole în calea planurilor de cruciadă ale lui Pius II, expuse în cadrul Congresului de la Mantova. Astfel, în schimbul participării ei la o posibilă coaliție antiotomană, Venetia cerea 8 000 de oameni pentru echiparea flotei sale, plata tuturor cheltuielilor făcute pentru pregătirile de război și organizarea unei armate de 50 000 de calareți și 20 000 de pedestrași care să meargă la frontierele Ungariei, condiții imposibil de realizat.

De altfel, după pacea încheiată la 23 aprilie 1454 de Bartolomeo Marcello cu sultanul, Republica lagunelor a făcut tot posibilul pentru a păstra situația de *statu quo* în relațiile cu turcii, pentru a menaja orice fel de susceptibilități ale acestora, pentru a evita cu orice pret declanșarea

unui nou razboi cu Imperiul otoman. Un astfel de razboi era considerat ca inevitabil, mai devreme sau mai târziu, de catre Venetia, care începuse sa-si dea seama ca turcii deveneau treptat si o redutabila putere maritima, dar el nu trebuia declansat înainte ca Republica sa fie pe deplin pregatita. Bineînțeles ca Republica nu a fost niciodata pe deplin pregatita, astfel ca, dupa o pace de noua ani, razboiul va fi declansat, oarecum surprinzator pentru venetieni, de catre turci.

Pâna atunci însa venetienii au cautat sa-l menajeze, pe cât posibil, pe sultan si, în acelasi timp, sa evite invitatiile pontificale de a se alatura pregatirilor în vederea unei cruciade antiotomane. Astfel, la 2 decembrie 1456, în instructiunile pe care Senatul le trimitea lui Lorenzo Vitturi, bailul de la Constantinopol, i se cerea sa-i spuna sultanului ca nu are nici un fel de motive sa se teama de Venetia, iar la 3 septembrie 1459, în instructiunile date noului bail Domenico Balbi, i se cerea sa rezolve conflictele si disputele comerciale, aparute între timp, cu multa diplomatie, fara sa se ajunga la o ruptura.

În schimb, deosebit de semnificative ni separ instructiunile pe care Senatul le-a dat, la 21 iunie 1458, lui Niccolò Sagondino, trimis în solie la papa Calixt III (1455-1458). Acesta trebuia sa arate sfântului parinte ca acuzatiile proferate la Roma împotriva Venetiei sunt intolerabile, aceasta facându-si întotdeauna datoria fata de crestinatate. În acest sens, Sagondino trebuia sa insiste asupra victoriei de la Gallipoli, din 1416, unde o flota turca a fost complet zdrobita, trebuia sa arate ca, în 1423, Salonicul a fost ocupat si pastrat timp de sapte ani, cu mari eforturi, de catre venetieni ca, în 1444-1445, Venetia a armat galere care au luptat toata iarna, în timp ce papa Eugen IV nu a platit ceea ce promisese. Si toate acestea în timp ce celelalte puteri crestine nu au raspuns la solicitarile de ajutor din partea Venetiei. Mai bine decât sa-i asculte pe cei care o acuza, papa ar trebui sa se gândeasca la faptul ca turcii înconjoara de aproape posesiunile venetiene si ca situatia Venetiei este, prin urmare, total diferita de a celorlalte state crestine. Din aceasta cauza, Venetia nu se poate gândi sa-i atace pe turci în circumstantele date, deoarece ar fi prematur, dar ea apara insula Negroponte si mentine 12 galere în Marea Egee, pentru a pazi Strâmtoarea si nici un stat crestin nu se poate lauda ca face eforturi comparabile. Trebuie sa recunoastem ca aceste instructiuni, destinate sa ajunga la urechile papei, respectau cu fidelitate atât adevarul istoric, cât si situatia prezenta, demontând fara crutare toate acuzatiile care puteau fi aduse Venetiei în acea perioada.

Datorita mortii lui Calixt III, o scrisoare, aproape identica, a fost trimisa si noului papa Pius II, la 30 octombrie 1458.

Peste aproximativ un an, la 11 octombrie 1459, Senatul venetian a dat un raspuns foarte interesant delegatilor papei Pius II, care insistau ca Venetia sa participe la pregatirile pentru cruciada. Astfel, se arata ca proiectele de lupta propuse de papa sunt grandioase, dar este îndoielnic ca statele italiene vor gasi resursele necesare de a întretine o armata suficienta, capabila de a-i înfrânge pe turci, care sunt foarte puternici. Adversarul nu trebuie subestimat, mai ales acum, când Mehmet II este mult mai puternic decât Murad II, deoarece stapânește Constantinopolul. Se reaminteste ca Murad a învins la Varna si puterile crestine nu au ripostat aproape deloc si ca acum trebuie prevazut un razboi lung, care va avea nevoie de o finantare fara ezitari. Astfel, mai întâi trebuie facute pregatiri temeinice si apoi poate fi declansat razboiul. În ceea ce o priveste, Venetia facea astfel de pregatiri, dar se întreaba ce fac celelalte puteri crestine. La 10 noiembrie 1459, deci aproximativ peste o luna, Senatul adreseaza o noua scrisoare papei. În ea venetienii se aratau mai mult decât surprinsi de marimea pregatirilor pentru cruciada. Ei îl întrebau pe papa cum poate sa creada ca vor putea fi strânsi, cu rapiditate, 240 000 de ducati necesari pentru armarea a 50 de galere si-i aratau ca ar fi preferabil sa fie elaborate proiecte de cruciada cu adevarat realizabile si nu simple utopii.

Din toate cele spuse pâna aici se constata ca, în anii ce au urmat dupa 1454, venetienii au dus o politica de evidenta menajare a Imperiului otoman si de refuz al cruciadei, dar nu putem sa nu fim de acord cu faptul ca, într-o mare masura, argumentele folosite de ei erau juste si greu de combatut. Toata lumea era constienta, în ciuda eforturilor papei, de disparitia idealului de cruciada si a idealului de unitate a lumii crestine si nimeni nu putea sa-i acuze pe venetieni, cu real temei, ca nu vor sa lupte împotriva turcilor. Ar fi însemnat sa li se ceara un adevarat act de sinucidere, ceea ce nici ei, dar nici celelalte state crestine, nu erau dispuse sa faca.

Se pare ca abia în 1460, atunci când turcii au atacat din nou Moreea si au ajuns pâna la granitele posesiunilor venetiene de aici, Senioria începe sa se îngrijoreze cu adevarat în legatura cu intentiile Imperiului otoman la adresa ei. Deci, în 1461, anul în care noi consideram ca s-a produs cu adevarat ruptura dintre Vlad Tepes si turci, cu totul alta era si situatia Venetiei, ceea ce explica interesul ei sporit pentru evenimentele

de la Dunarea de Jos.

În aprilie 1460, după constatarea unor pregătiri suspecte ale turcilor, Senatul a ordonat capitanului Golfului, Antonio Loredan să plece în cea mai mare grabă spre Negroponte. La 20 mai, pregătirile militare ale turcilor devin atât de îngrijorătoare încât Venetia se vede obligată să ia mai multe măsuri preventive: se cere pregătirea, în Creta, a 300 de arbaletieri, pentru a putea fi trimisi, la nevoie, în Negroponte, se hotărăște trimiterea de provizii de grâu la Modon și Negroponte, precum și armarea a trei galere noi. În aceeași zi, i se ordona noului capitan al Golfului, Giacomo Barbarigo, să plece imediat spre Negroponte și să facă scurte escale la Corfu, Modon și Nauplia. La 16 iunie, instrucțiunile adresate lui Lorenzo Moro, cel care-l înlocuise pe Barbarigo în funcția de capitan al Golfului, îi cereau ca, înainte de orice, să pună în stare de apărare Coron, Modon și Nauplia, iar dacă va afla ca sultanul se îndreaptă spre Albania sau Negroponte să adopte măsurile ce se impun. În fine, la 1 august, informațiile primite de Lorenzo Moro și de castelanii din Modon și Coron dovedeau foarte clar ca sultanul are intenția să-și stabilească autoritatea asupra întregii Moreei și ca este dusmanul Venetiei. Turcii ajunseseră până la frontierele teritoriilor venetiene din Peloponez și, pentru a sonda mai bine intențiile sultanului, Senatul hotărăște, la 9 august, trimiterea unui ambasador extraordinar la Poarta în persoana lui Niccolò da Canale.

Și în 1461 starea de tensiune, generată de pregătirile militare otomane, a persistat la Venetia. La 28 aprilie, Senatul își trimitea instrucțiunile către Vittore Capello, comandantul suprem al flotei venetiene (capitan al Marii), în care i se cerea să viziteze toate porturile venetiene din România, să supravegheze mișcările flotei otomane, dar cu multă discreție, și să nu atace navele turcești care ies din Dardanele. Astfel de acțiuni ar fi periculoase în momentele în care Venetia purta tratative cu sultanul. La 21 iulie i se cerea aceluiași Vittore Capello să dezarmeze o parte din flota, pericolul otoman fiind mai puțin presant după ce sultanul a plecat în Marea Neagră. Dar temerile venetiene erau departe de a se liniști. În toamna, la 18 octombrie, Senatul ajungea la concluzia că datorită circumstanțelor generale și pericolelor care amenințau teritoriile din România, este mai mult ca niciodată indispensabil să fie aleși ca guvernatori oameni de valoare, cărora trebuie să li se asigure toate avantajele necesare. Peste numai două zile, la 20 octombrie, deși aflase că flota turcă a dezarmat, Venetia nu-și putea găsi

linistea în legatura cu intentiile sultanului,. De aceea i se cerea lui Capello ca sa supravegheze, cu galerele care-i ramâneau la dispozitie, apele arhipeleagului egeean. La 9 decembrie, Senatul a mai hotărât ca fortificatiile din Negroponte sa fie întarite, sa li se trimita arme si sa fie elaborat un minutios plan de aparare.

La sfârșitul aceluiași an, Venetia a alertat si pe regele Ungariei, Matia Corvin, în legatura cu iminenta unui razboi cu turcii si a încercat, de asemenea, sa realizeze o reconciliere între acesta si împaratul Frederic III, dar fara a reusi.

Oricum, la 4 martie 1462, trimisul Venetiei la Buda, Pietro Tomasso (Petrus de Thomassis), anunta Senatul ca fusese chemat de rege, care i-a dat sa citeasca câteva scrisori primite de la un sol al sau pe lângă Vlad Tepes, prin care acesta îl înștiinta despre pagubele pricinuite de el turcilor, despre multimea celor ucisi pe care i-a vazut “dupa numarul capetelor înfatisate, afara de acei care au fost arsi în locurile acelea”. Prin aceasta scrisoare, care se refera, de fapt, la cea trimisa de Vlad Tepes la 11 februarie, rezulta ca Matia Corvin a utilizat rezultatele expeditiei victorioase a voievodului Tarii Românești - pe care-l considera vasalul sau - în scopul obtinerii de fonduri din Italia, trimisul venetian cerând, în acest sens „*denarij per subventionem*“. De asemenea, se constata ca ecoul faptelor de vitejie ale lui Vlad Tepes a fost receptat foarte repede la Venetia, care, aproape imediat, la 20 martie, le-a facut cunoscute si la Roma.

Ajunsi în acest punct cu investigatia noastră, consideram ca trebuie sa scoatem în evidenta un aspect deosebit de important pe care-l vom reîntâlni în atitudinea Venetiei fata de Vlad Tepes pâna la sfârșit. Anume, este vorba de faptul ca, desi stia foarte bine cine este autorul victoriei împotriva turcilor din iarna 1461-1462, adica Vlad Tepes, Senioria a acceptat întreaga propaganda a lui Matia Corvin si a actionat pentru ajutorarea acestuia si nu a viteazului domn al Tarii Românești. Astfel, la 20 martie 1462, Senatul venetian îi scria papei, cum am aratat ceva mai sus, expunându-i situatia critica a Ungariei si nicidecum a Tarii Românești, ca si cum Ungaria intrase în lupta cu turcii si nu Tara Româneasca. Mai mult, Senatul propunea papei trimiterea lunara a 10-12 000 de florini în Ungaria pentru întreținerea a 400 de calareti. Acest proiect a fost prezentat si lui Matia Corvin, la 29 martie. Papa Pius II stia si el, la fel de bine ca si venetienii, cine era adevaratul învingator al turcilor. Aceasta pentru ca fusese informat chiar de venetieni, dar si

dintr-o scrisoare a cardinalului de Mantova, din aprilie 1462, care-i comunica urmatoarele: „*Adi 29 di Marzo venne nuova come li Valacchi chi hevevano dato una rotta al Turco nelle paesi della Va(la)cchia, e morti di loro piu di vintimilla soldati...*“. Dar si pentru papa, la fel ca pentru venetieni, regele catolic al Ungariei trebuia sa fie eroul luptei antiotomane si, prin urmare, el trebuia ajutat.

Venetia, desiprobabil arfi dorit, a evitat sa intre în legaturadirecta cu Vlad Tepes, cautând sa menajeze astfel susceptibilitatile lui Matia Corvin, care îsi atribuia calitatea de suzeran al acestuia si se credea îndreptatit ca sa trateze în numele celui pe care-l considera a-i fi vasal. De aceea toate informatiile venetiene provin de la curtea ungara, unele si de la Constantinopol, dar dovedesc faptul ca evenimentele de la Dunarea de Jos au fost urmarite cu multa atentie în „cetatea lagunelor“, factorii politici de aici cautând sa afle adevarata lor semnificatie si amploare.

O a doua scrisoare, cunoscuta noua, trimisa de Pietro Tomasso la Venetia, dateaza din 27 mai 1462. În ea, ambasadorul înfatiseaza superiorilor sai situatia de la Dunarea de Jos asa cum se prezenta ea în preajma declansarii marii campanii sultanale. În primul rând el vorbeste despre uriasa armata a lui Mehmet II pe care, dupa anumite zvonuri, o considera de 200 000 de oameni, dintre care 20 000 de ieniceri, si arata ca trei ar putea fi zonele de atac: Tara Româneasca, Transilvania si Belgradul, primele doua fiind însa cele mai probabile. Apoi este amintita o flota fluviala de 300 de vase, pe care sultanul a introdus-o pe Dunare pentru a-l ajuta la traversarea fluviului. Urmeaza informatii referitoare la Vlad Tepes despre care se spune ca a trimis toate femeile si toti copiii în munti, în timp ce el împreuna cu ostirea sa pazea Dunarea. Se afirma, de asemenea, ca la curtea din Buda toata lumea se mira ca Vlad Tepes nu a trimis dupa ajutor, iar regele arata ca este hotarât sa se duca sa lupte cu turcii. La sfârșitul scrisorii ambasadorul face câteva consideratii cu privire la evolutia viitoare a evenimentelor asa cum o întrevedea el, consideratii dintre care unele vor fi infirmate, dar altele confirmate. Astfel, el considera fie ca Vlad Tepes va fi înfrânt cu usurinta de catre uriasa armata otomana, ceea ce nu se va întâmpla, dupa care regatul maghiar va fi si el înfrânt la fel de usor, ceea ce din nou nu se va întâmpla tocmai pentru ca Vlad Tepes nu se va lasa zdrobit, fie regele Matia va ajunge la un acord rusinos pentru întreaga crestinatate, ceea ce într-adevar se va întâmpla, în ciuda splendidei victorii a domnului român. Din aceasta scrisoare se observa ca ambasadorul venetian de la Buda ajunsese

sa cunoasca destul de bine capacitatea militara a Ungariei si “dorinta” regelui ei de a se confrunta cu Imperiul otoman. În acelasi timp, el nu pune la îndoiala faptul ca Vlad Tepes era hotărât sa faca orice sacrificiu pentru a-si apara tara dar, necunoscând situatia militara a Tarii Românesti, credea ca o eventuala reusita ar fi fost imposibila în fata avalansei otomane.

Peste mai bine de doua saptamâni, la 14 iunie, acelasi Pietro Tomasso scria din nou dogelui, arătându-i ca turcii condusi de un pasa, este vorba, probabil, de Mahmud Pasa, au trecut Dunarea cu 60 000 de oameni, dintre care 25 000 de ieniceri. De fapt aceasta este cifra cea mai apropiata de adevar pentru întreaga ostire otomana condusa de Mehmet II însusi. În continuare ambasadorul venetian arata ca voievodul Transilvaniei se pregatea de lupta, iar Matia Corvin îi spusese ca sultanul se afla în tabara si va ataca, probabil, Belgradul. De asemenea, arata ca regele a ordonat adunarea generala a armatei la Seghedin, de unde se va putea îndrepta fie spre Belgrad, fie spre Transilvania si Tara Româneasca, în functie de intentiile lui Mehmet II. Se poate observa ca, prin aceste stiri Matia Corvin încerca sa creeze confuzie la Venetia si, probabil, la Roma, cu privire la intentiile sultanului. El vorbea de posibilitatea atacarii Belgradului într-un moment în care era foarte clara intentia sultanului de a ataca cu toate fortele de care dispunea Tara Româneasca, tocmai pentru ca nu avea de gând sa-l sprijine pe Vlad Tepes si sa se confrunte deschis cu otomanii. În acelasi timp însa, el cerea Venetiei sa apeleze la papa si la alti principi crestini pentru a-i trimite ajutoare, arătând ca avea visteria goala. Despre Vlad Tepes ambasadorul arata ca, neputând opri pe turci la Dunare, s-a retras spre munti si prezicea din nou înfrângerea sa completa, de care se temea si curtea din Buda, înfrângere care ar fi putut duce si la pierderea Transilvaniei.

O parte din aceste informatii erau însa contrazise de altele, provenite din surse diferite. Astfel, referitor la faptul ca Vlad Tepes nu ceruse ajutor de la regele Ungariei, informatie transmisa de Tomasso la 27 mai, o alta scrisoare, cea a lui Ladislau de Vesen, adresata, de asemenea, dogelui, arata ca domnul Tarii Românesti “... în fiecare zi solicita sa fie ajutat, fiindca nu va putea sustine singur o navala atât de puternica”. Chiar Pietro Tomasso, în scrisoarea sa imediat urmatoare, din 15 iunie arata ca sultanul intrase deja în Tara Româneasca, dar, sub influenta curtii din Buda, își mentinea parerea ca de aici el ar putea sa se îndrepte împotriva Belgradului si continua sa-si manifeste îndoiala cu

privire la capacitatea de rezistență a lui Vlad Tepes.

Bineînțeles că toate aceste informații, deși unele dintre ele erau contradictorii și puteau lăsa loc pentru banuiri întemeiate, au îndreptat atenția Venetiei, în primul rând asupra lui Matia Corvin și mai puțin asupra lui Vlad Tepes, cu care a evitat, așa cum am mai arătat, să intre în legături directe.

Realitatea era însă alta și cel care o cunostea cel mai bine era chiar regele Ungariei. Astfel, după ce încercase să demonstreze Venetiei că Vlad Tepes era incapabil de rezistență în fața turcilor și după ce primise chiar subsidii din partea acesteia destinate luptei antiotomane, Matia Corvin a încercat să traga cât mai multe foloase propagandistice din splendida victorie a voievodului român, la care el nu contribuise însă cu nimic. Imediat după aflarea victoriei și a retragerii sultanului, el a trimis o solie la Venetia care anunța zdrobirea sultanului de către „unguri și români”, ecoul acestei informații fiind înregistrat de ambasadorul Milanului din cetatea lagunelor, A. Guidobonus, la 30 iulie 1462.

Dar, în ciuda acestor încercări, pe care folosind termenii actuali le-am putea numi de intoxicare și dezinformare, Venetia, a cărei diplomatie era foarte abila în astfel de probleme, nu a putut fi indusă în eroare. Ea își culegea informațiile nu numai de la Buda, ci și din alte părți, putând astfel să-și formeze o imagine foarte apropiată de evoluția reală a evenimentelor de la Dunarea de Jos. În acest sens, deosebit de semnificativă este scrisoarea bailului din Constantinopol, Domenico Balbi, care, la 28 iulie 1462, făcea un tablou aproape complet și veridic al campaniei lui Mehmet II din Țara Românească. El arată că, odată trecut la nord de Dunare, sultanul a găsit țara goală de oameni și de provizii, totîrzagându-se în locuri întărite din munți. Apoi vorbește de războiul de hărtuială dus de Vlad Tepes, de atacul de noapte împotriva taberei sultanului, de marile pierderi suferite de turci, care, în cele din urmă, i-au obligat să se retragă, la 11 iulie Mehmet II aflându-se deja la Adrianopol. De asemenea, este menționat și faptul că sultanul a lăsat în apropierea Țării Românești pe fratele lui Tepes, care nu este altul decât Radu cel Frumos, cu ceva trupe otomane, pentru a încerca să-l răstoarne pe domn cu ajutorul unor posibile complicități interne: „... *lasso al fradello de Dracuglia cum alcume bandieri dei Turchii per tentar li animi de Valachi de quanto volessero lassare al Dracuglia convenir de quest altro*“ deci, o imagine exactă a campaniei din 1462 și a victoriei lui Vlad Tepes, dar nici un cuvânt despre așa de des menționatul ajutor al lui Matia Corvin, ceea ce bineînțeles a făcut ca Senatul, dogele și ceilalți

factori de conducere ai Republicii sa-si dea seama si de pozitia reala a regelui maghiar.

Informatii adevarate despre cele petrecute în Tara Româneasca, în 1462, au ajuns la Venetia si pe alte cai, probabil scrisori ale reprezentantilor ei din Balcani si din insulele din Marea Egee, ecoul acestora făcându-se simtit în câteva cronicile ale vremii, care dezvaluie, de altfel, si parerea opiniei publice venetiene, adica a cercurilor informate ale Republicii, despre evenimentele acestui an de la Dunarea de Jos. Astfel, o cronica italiana anonima, cu circulatie si la Venetia, care merge cu nararea evenimentelor până la anul 1481, consemna, în dreptul anului 1462, ca "... turcii plecati împotriva lui Dracula în Valahia au fost batuti si fugariti", cronica lui Domenico Malipiero afirma si ea ca domnul Tarii Românești a întâmpinat pe turci cu o puternica armata si i-a înfrânt voiniceste, iar *Analele venetiene (1433-1477)* ale lui Stefano Magno scriau ca, în 1462, Mehmet II, "împarat al turcilor si grecilor", a trimis „... o puternica armata în Valahia; dar sculându-se valahii împotriva ei a fost batuta...". Observam, prin urmare, ca în toate aceste izvoare, care se refera la marea confruntare desfasurata în Tara Româneasca în anul 1462, nu apare nici o mentiune referitoare la vreo contributie a lui Matia Corvin, pretentiile acestuia, aduse la cunostinta Republicii de solia din iulie, fiind apreciate la justa lor valoare, adica la valoarea lor retorico-propagandistica, fara nici un suport real.

Suspiciunile pe care Venetia le avea cu privire la intentiile lui Matia Corvin rezulta si din faptul ca acesta, atunci când a plecat din Buda în asa-zisa campanie de ajutorare a lui Vlad Tepes, ajungând abia la începutul lui noiembrie 1462 la Brasov, a fost însoțit de ambasadorul venetian Pietro Tomasso. Acesta avea misiunea sa anunte Senatul despre evolutia conflictului si despre celelalte evenimente importante. Din pacate, singura informatie pe care ambasadorul a trimis-o si despre care avem noi cunostinta a fost cea de la 26 noiembrie, privitoare la arestarea lui Vlad Tepes, peste câțva timp conducerea Republicii confirmând primirea acestei scrisori, cât si pe cea a regelui Ungariei despre "cazul" Vlad Tepes.

Banuim ca autoritatile venetiene, de obicei foarte bine informate asupra evenimentelor, mai ales daca acestea le interesau în mod direct, au aflat, până la sfârșitul anului, adevarul în legatura cu raporturile dintre Matia Corvin, Vlad Tepes si turci deoarece, înca de la 9 noiembrie, la Viena se stia ca regele Ungariei încheiase un tratat secret cu sultanul.

vedem obstacolul care ar fi împiedicat diplomatia venetiana sa afle tot ceea ce o putea interesa în legatura cu acest tratat. Dar, desi cunostea adevarul, Venetia a continuat sa-l menajeze pe Matia Corvin, în speranta ca acesta se va hotarî în cele din urma sa-i atace pe turci. Aceasta în situatia în care relatiile veneto-otomane cunosteau o încordare crescândă, pregatirile de razboi ale Venetiei fiind intensificate mai ales dupa numirea unui nou capitan general al Marii (comandant suprem al flotei venetiene), în decembrie 1462, numire care a devenit efectiva abia la 31 ianuarie anul urmator, o data cu alegerea în acest post a lui Alvise Loredan.

Astfel, la 15 ianuarie 1463, Senatul venetian confirma regelui maghiar primirea scrisorilor prin care i se comunica "... cazul dusmanos al fostului voievod muntean, care a încercat sa savârseasca o crima atât de mare împotriva Majestatii Voastre si a regatului". De asemenea, Matia era laudat si pentru ca luase unele masuri oportune de aparare. Acesta era însa, repetam, un limbaj diplomatic pe care Venetia îl folosea la adresa Ungariei numai pentru ca avea nevoie de alianta cu ea în conditiile în care o confruntare majora cu Imperiul otoman parea de neevitat, iar Vlad Tepes îsi pierduse domnia. De fapt, în ciuda scrisorilor si "dovezilor" de tradare trimise de Matia Corvin, Senatul venetian nu a putut fi convins de vinovatia lui Vlad Tepes.

La cinci luni dupa arestarea acestuia, la 18 aprilie 1463, el cerea noului ambasador de la Buda, Giovanni Aymo, sa descopere adevarul în cazul lui Vlad Tepes, sa se informeze asupra raporturilor dintre regele Ungariei si noul domn al Tarii Românești si sa afle daca între Ungaria si Imperiul otoman a intervenit sau putea sa intervina o pace, în acest caz trebuind sa faca totul pentru a o împiedica. Doua lucruri importante se desprind din aceste instructiuni: pe de o parte, neîncrederea Venetiei în intentiile politice si militare ale lui Matia Corvin, iar pe de alta parte, nevoia ei imperioasa de a stabili o alianta cu Ungaria în conditiile crescândei amenintari otomane. Informatiile pe care ea le detinea cu privire la tratatul secret dintre Matia Corvin si sultan, obtinute, probabil, prin Viena, dar si prin agentii ei diplomatici din Balcani, dorea sa fie confirmate sau infirmate de investigatii întreprinse la fata locului si, daca lucrul era posibil, sa rastoarne situatia în favoarea ei. Din aceasta cauza ea era dispusa sa accepte explicatiile si argumentele regelui maghiar, de a caror veridicitate se îndoia, dar avantaje prea mari nu a obtinut de la sperata alianta cu acesta, deoarece Matia avea privirile îndreptate spre

Europa Centrala, la hotarele cu Imperiul otoman preferând sa mentina o situatie de echilibru militar si de *statu quo* teritorial-politic.

La Dunarea de Jos, principalii aliati *de facto* ai Venetiei în îndelungatul razboi cu Poarta otomana dintre 1463 si 1479 au fost românii si nicidecum regele Ungariei. Românii condusi de Vlad Tepes l-au înfrânt pe sultan în 1462, tot ei, dar condusi de Stefan cel Mare, vor obtine stralucita victorie de la Vaslui, din ianuarie 1475, victorie care a eliminat pentru un timp presiunea otomana asupra posesiunilor venetiene de pe coasta balcanica a Marii Adriatice, iar în 1476 o noua expeditie sultanala se va zdrobi de rezistenta lor îndârjita. În aceasta perioada ca, de fapt, si în altele din evul mediu, principalul factor de rezistenta în fata presiunii otomane asupra Europei Centrale, l-au constituit tarile române si mult mai putin regatul feudal maghiar. Este adevarat ca regalitatea maghiara a încercat sa-si atribuie toate victoriile mai importante obtinute împotriva turcilor la Dunarea de Jos, dar acest lucru nu putea sa ascunda adevarul de netagaduit al faptelor. Pentru factorii politici de conducere de la Viena, Venetia, Roma, dar si pentru altii, comportarea lui Matia Corvin din 1462 a fost foarte clara, tradarea sa era evidenta, dar sperantele, nerealizate, de altfel, ca el îsi va schimba atitudinea si va lupta cu turcii i-au determinat, ca si pe venetieni, sa-i acorde un credit, nemeritat, în continuare.

Cum se poate explica, totusi, aceasta atitudine? Credem ca doi factori au jucat un rol primordial, atât pentru Venetia, cât si pentru papalitate. În primul rând este vorba de statutul, recunoscut pe plan european, de mare putere al Ungariei. Deci, în comparatie cu tarile române, care aveau un potential mult mai redus sub aspect politic si militar, era de preferat Ungaria, de la care se asteptau nu numai o politica de confruntare defensiva fata de turci, dar si importante actiuni ofensive împotriva acestora. Din aceasta cauza papalitatea a intervenit cu energie pentru încheierea unui tratat de pace între Matia Corvin si Frederic III, dupa care a jucat un rol esential în încheierea unui tratat de alianta între Venetia si Matia Corvin, tratat realizat la 12 septembrie 1463. Dar, se pare ca aceasta alianta cu Ungaria venea deja prea târziu. În acea perioada politica externa ungara îsi schimbase deja directia si Ungaria nu mai avea o atitudine agresiva fata de turci. Dupa ce Matia Corvin si-a asigurat stapânirea asupra regiunii Jajce din Bosnia si dupa esecul proiectului de cruciada papal din 1464, el a parasit lupta antiotomana pentru multa vreme si, la îndemnul papei Paul II (1464-1471), îsi va îndrepta fortele

contra lui Gheorghe Podiebrad (1458-1471), regele Boemiei, fostul sau aliat si socru, dar devenit, între timp, eretic si dusman. Situatia nu a putut fi prevenita si schimbata nici de acordul, semnat la 19 octombrie 1463 între papa Pius II, Venetia si Filip cel Bun, ducele Burgundiei, acord care prevedea o alianta antiotomana pe o durata de trei ani.

În al doilea rând, este vorba de faptul ca Matia Corvin era regele catolic al unui stat catolic, Ungaria. Pentru papa era esential ca cruciada antiotomana sa fie condusa de catolici si sa se desfasoare cu participarea, în primul rând si pe scara larga, a fortelor catolice, a statelor catolice. Din aceasta cauza una din constantele politicii papale de cruciada antiotomana a fost aceea de a cauta pe participanti în cadrul Europei catolice. Dupa ce acestia îsi ofereau serviciile sau refuzau sa participe la cruciada, diplomatia pontificala îsi îndrepta atentia spre lumea ortodoxa si chiar spre lumea asiatica, de unde se puteau ivi dusmani redutabili ai Portii otomane. De aceea Venetia, care avea neaparata nevoie de ajutorul papalitatii, nu a îndraznit sa-l ocoleasca pe catolicul Matia Corvin si sa intre în legatura directa cu Vlad Tepes. Pentru papa Pius II toate victoriile lui Vlad Tepes erau, de fapt, victorii ale acestui rege catolic al Ungariei. Papa nici nu ar fi putut concepe ca o cruciada antiotomana sa fie declansata de un principe ortodox si ca acesta sa se plaseze în fruntea ei. De aceea nici nu s-a pus macar problema ajutorarii, chiar si simbolice, a viteazului domn al Tarii Românești. Toate privirile erau îndreptate spre Matia Corvin, unicul conducator capabil, în conceptia papei, sa se afle în fruntea fortelor antiotomane. Semnificativ în acest sens ni se pare si respingerea ferma de catre Pius II, în 1462, a unui proiect de cruciada antiotomana, care pornise însa din initiativa regelui Boemiei, Gheorghe Podiebrad, banuit de erezie. Acesta, prin intermediul unui francez din Dauphiné, Antonio Marini, ajuns în împrejurimi ramase neclare la curtea sa, a propus Venetiei, Burgundiei si Frantei o alianta antiotomana. Dar Podiebrad dorea sa-l ocoleasca pe papa, sa-l lase în afara aliantei, ceea ce, asa cum i-a atras atentia Venetia, era o imposibilitate. Si într-adevar, din acest proiect nu s-a ales absolut nimic.

Consideram ca acestea sunt principalele doua cauze pentru care puterile italiene, în special Venetia si papalitatea, au evitat sa se angajeze în legaturi directe cu Vlad Tepes, lasându-l la bunul plac al lui Matia Corvin, care l-a aruncat în temnita pentru mai bine de 13 ani fara ca nimeni sa-i ceara socoteala.

Lucrurile vor deveni însa foarte clare spre sfârșitul domniei lui

Matia Corvin, când el își va repeta comportarea, într-o situație similară, față de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei. Deși avea o alianță cu acesta, în care se prevedea ajutorul reciproc în cazul unor atacuri otomane, Matia Corvin, nu a ezitat să încheie un tratat cu noul sultan, Baiazid II (1481-1512), în 1483. Astfel, în timp ce turcii atacau și cucereau prin surprindere cele două cetăți cheie din sudul Moldovei, Chilia și Cetatea Albă, el declanșa o campanie de mare anvergură împotriva lui Frederic III, în vara lui 1484, campanie care s-a soldat cu ocuparea Vienei, în anul următor, oras unde va rămâne până la moartea sa, survenită surprinzător în 1490. Deci “campionul creștinătății”, “apărătorul Europei” și-a încheiat zilele în mod “glorios” la Viena, după ce cucerise, în lupte grele și sângeroase, aproape toate posesiunile ereditare ale Habsburgilor și nu în lupta antiotomană așa cum promisese de-a lungul întregii sale domnii.

De fapt, în opinia noastră, Ungarianul a fost sinici nu a putut fi acel “zid de apărare” al Europei în fața asalturilor tot mai insistente ale otomanilor, din două motive principale. Primul, mai puțin important, este acela că Matia Corvin, ultimul mare rege al ei, și-a îndreptat eforturile, în mod deliberat, spre o politică de expansiune în Europa Centrală, exact invers de cum procedase tatăl său, marele Iancu de Hunedoara, politică ce implica cu necesitate menajarea Porții otomane. Al doilea motiv, cel mai important, este acela că dezvoltarea de ansamblu a societății maghiare din secolul XV și de la începutul celui următor, a determinat o intensificare a anarhiei feudale, prin creșterea puterii marilor magnati și o slăbire corespunzătoare a structurilor statale, a forței statului, ceea ce explică faptul că o singură bătălie (Mohács, 1526) a fost suficientă pentru ca acest stat să dispară de pe harta politică a Europei. Nu același lucru s-a întâmplat cu țările române, care au cunoscut o continuitate statală neîntreruptă și au înscris în filele istoriei încă numeroase fapte glorioase de luptă antitotomană.

În încheierea acestor scurte considerații credem că se impun și câteva concluzii cu privire la Vlad Tepeș în contextul luptei antiotomane. În primul rând, se constată că între el și Venetia nu a existat nici o legătură directă, acest lucru fiind imposibil datorită pretențiilor de suzeranitate manifestate de Matia Corvin față de Țara Românească, pretenții teoretice, dar pe care Venetia, din motivele arătate mai sus, nu a vrut să le conteste. În al doilea rând, putem spune că Venetia, în ciuda acțiunii de dezinformare a lui Matia Corvin, a cunoscut, chiar cu amănunte foarte semnificative lupta plină de eroism a lui Vlad Tepeș,

precum si comportamentul putin cavaleresc al regelui maghiar si aflat în contradicție cu obligatiile medievale ale unui suzeran fata de vasalul sau, asa cum pretindea ca este Matia Corvin fata de Vlad Tepes. Dar, în al treilea rând, Venetia a preferat sa închida ochii în fata evidentei, cu speranta de a obtine o colaborare eficienta a lui Matia Corvin în lupta antiotomana. Rezultatul a fost ca ea a asistat pasiva la caderea unui aliat sigur, Vlad Tepes, si nu a obtinut în schimb, decât într-o masura cu totul insuficienta, ajutorul Ungariei, care, în acea vreme, nu avea, chiar si sa fi vrut, capacitatea necesara purtarii unui razboi ofensiv de anvergura cu Imperiul otoman.

Vlad Tepes a încercat sa iasa din sistemul de cosuzeranitate ungaro-otomana instaurat asupra Tarii Românești în 1451-1452, dar fara un sprijin extern adecvat nu a reusit sa faca acest lucru. Actiunea sa a demonstrat ca acest sistem nu putea fi înlăturat, ca, trecând peste ostilitatea reciproca, cele doua mari puteri înțelegeau sa-l mentina în vigoare, ceea ce se va întâmpla pâna la disparitia Ungariei, în 1526. Dar, în acelasi timp, actiunea sa a mai scos în evidenta un fapt deosebit de important, si anume acela al înclinarii tot mai accentuate a balantei de putere din acest sistem în favoarea Imperiului otoman. Acest lucru explica si esecurile repetate ale lui Stefan cel Mare de a atrage Tara Româneasca în sfera sa de influenta si de a o opune turcilor, esecuri a caror victima a fost chiar Vlad Tepes în 1476. Totusi, lupta sa nu a fost zadarnica. Ea a aratat turcilor ca Tara Româneasca putea fi învinsa, dar nu distrusa, putea fi îngenunchiata, dar nu transformata în pasalâc.

Capitolul III

Domnia lui Stefan cel Mare - epoca de maxima afirmare politica a Moldovei medievale

Dupa moartea lui Alexandru cel Bun, Moldova a fost cuprinsa, pentru un sfert de veac (1432-1457), de o profunda stare de anarhie, urmasii sai, fii si nepoti (Ilias, Stefan II, Petru II, Roman II, Alexandrel, Bogdan II si Petru Aron), luptând pe viata si pe moarte pentru tronul tarii, dar primind fiecare si un puternic sprijin din exterior, fie din Polonia, fie din Ungaria, interesate de dominatia asupra principalelor cai comerciale ce strabateau tara si care isi aveau punctele de pornire la Chilia si Cetatea Alba. Astfel, Moldova a ajuns în pragul dezastrului, al destramarii si al disparitiei statului. Turcii au încercat si ei sa profite de aceasta situatie si în 1432 au atacat zona gurilor Dunarii, iar în 1448, ca represalii la ocuparea Chilie de catre Iancu de Hunedoara si dupa esecul unui nou asediu al Constantinopolului, au atacat din nou Chilia, dar au fost respinsi.

În aceasta situatie dificila pentru Moldova, Stefan cel Mare a preluat domnia, la 12 aprilie 1457, cu ajutorul lui Vlad Tepes si având doua obiective principale: ordinea în tara si scoaterea ei din axa de interese polono-otomana. Ambele vor fi atinse, integral primul si numai partial al doilea, dar dupa ani grei si îndelungati de eforturi continue. Un fapt cert este ca, începând din ziua de 12 aprilie 1457, se deschide o epoca noua în istoria statului românesc de la est de Carpati care, sub conducerea lui Stefan cel Mare, va deveni un factor determinant în evolutia politicii europene din a doua jumătate a secolului XV.

Trezita din starea de anarhie la care fusese condamната de lupta pentru putere a unei clase boieresti scapata de sub controlul autoritatii domnesti si de ingerintele marilor puteri vecine care pândeau slabiciunile interne ale tarii pentru a-i impune dominatia lor, energia creatoare a Moldovei s-a manifestat, în timpul domniei lui Stefan cel Mare, în cele mai variate domenii, de la organizarea statului si actiunea militara si diplomatica, la creatia literara si arhitectonica. Sinteza dintre geniul creator al unui popor si una dintre cele mai remarcabile personalitati ale evului mediu târziu si ale zorilor epocii moderne a fixat locul Moldovei

în istoria politica si spirituala a Europei veacului XV. Stefan cel Mare a fost voievodul care a deschis, în istoria Moldovei, un secol de prosperitate si eroism, secol ce se va încheia odata cu marea campanie sultanala a lui Soliman Magnificul din 1538.

Doi factori esentiali de putere a avut Moldova în secolul XV si anume o puternica clasa militara alcatuita din boieri, a caror functie esentiala în stat continua sa fie cea a mânuirii armelor, o taranime libera, numeroasa si îndatorata la serviciul militar. Cel de-al doilea a rezultat din situatia geoeconomica a tarii în raport cu marile curente ale comertului international. În acest sens, renumitul istoric francez Jacques Heers, considera ca în secolul XV cel mai important drum al mirodeniilor din Europa Orientală a fost cel care începea la Bursa, trecea prin Pera si Cetatea Alba, pentru a ajunge la Lwow, în Polonia.

Daca aceste erau conditiile care puteau face ca Moldova sa devina un stat puternic si prosper, pentru ca ele sa se înfaptuiasca mai era nevoie ca tara sa gaseasca acea personalitate politica în stare de a le transpune în practica. Ea a fost gasita în persoana lui Stefan cel Mare, care si-a iubit neamul si tara ca nimeni altul. El a înțeles ca originea puterii, a succeselor politice si economice, nu se datoreaza numai întinderii teritoriului, bogatiilor pamântului sau numarului locuitorilor, ci mai ales puterii de munca, a spiritului de organizare, principiilor morale si seriozitatii cu care poporul priveste viata si idealurile alese pentru a le realiza.

Urcarea lui Stefan cel Mare pe tron a marcat începutul unei epoci noi în istoria Moldovei fiindcă asupra ei plana o permanenta si grava amenintare din partea tuturor statelor vecine: a Poloniei, a Ungariei, dar, mai ales, a Imperiului otoman, amenintare pe care el a reusit sa o îndeparteze. În acelasi timp el a reusit, pe plan intern, sa lichideze un sistem politic periculos, care perpetua instabilitatea, aducea tarii saracie, masacre si interminabile lupte interne. Stefan cel Mare însusi era sa cada victima acestui anarhic si sângeros sistem, în 1451, atunci când la Reuseni, tatal sau si domnul tarii, Bogdan II, a fost asasinat din ordinul lui Petru Aron. De aceea el a luptat împotriva dusmanilor externi, mai ales a turcilor, nu ca cruciat, desi s-a folosit din plin de propaganda pentru cruciada, ci ca un aparator al tarii sale; el nu era animat de idealul feudal al cruciadelor, ci de tendinta monarhica moderna, unificatoare a faramitarii feudale. Pentru Stefan, lupta împotriva diferitelor amenintari externe a fost permanent corelata cu cea împotriva eventualelor amenintari interne, a comploturilor boieresti, pe care nu a ezitat sa le

reprime cu cea mai mare hotărâre și asprime.

În concluzie la aceasta sumară, dar indispensabilă introducere, putem afirma că, mare om politic, gânditor, strateg genial, clarvăzător, om de înaltă cultură, spirit luminat, Ștefan cel Mare s-a manifestat multilateral, devenind în mintea poporului chintesenta dreptului judecător și a marelui oștean. El a descătușat forțele latente ale poporului și a reușit să facă din acesta un element de ordine în haosul tendințelor de asuprire și cîmpire ale timpului. A avut o judecată profundă, curiozitatea omului inteligent, viziune cîmpitoare și cultul stramosilor, ale căror acte a dispus să fie consemnate în scris. Ștefan cel Mare a daruit neamului său tot ceea ce a putut și tot ceea ce a avut mai bun și a răspuns, în același timp, cel mai adecvat tuturor aspirațiilor sale, iar după moarte a luminat drumul pe care l-au străbătut românii pentru a-și obține dreptul de a trăi liberi și într-un singur stat independent.

În momentul în care preluat domnia, la 12 aprilie 1457, Ștefan cel Mare se afla în fața unei situații interne și externe foarte dificile. Dacă pe plan intern anarhia a fost principala caracteristică a sfertului de veac anterior, așa cum am mai spus, pe plan extern Moldova avea de făcut față la trei amenințări majore: Ungaria, Polonia și Imperiul otoman. Primele două reprezentau amenințări devenite deja tradiționale și, de multe ori, se anihilau reciproc. În schimb, cea de-a treia amenințare, reprezentată de Imperiul otoman, era nouă, era amenințarea unei puteri noi aflată în plină expansiune, exponenta a unei religii și a unui sistem de valori total diferite de cele ale românilor. Acest lucru impunea și o atitudine complet diferită a domnului Moldovei față de această nouă putere, aflată într-un proces de transformare într-o adevărată “superputere” a vremii. Polonia și Ungaria ajunseseră, în linii generale, la limitele capacităților lor de expansiune. Evident că ele doreau să continue această expansiune, dar structurile lor interne nu le mai permiteau acest lucru decât într-o măsură limitată și pe o durată de timp limitată. Imperiul otoman, dimpotrivă, se afla la începuturile procesului de maximă expansiune, lucru de care își dădeau seama toate statele vecine cu el din Europa, Asia și Africa, dar nimeni nu putea să știe până unde va merge această expansiune.

Din această cauză, Ștefan cel Mare, după părerea noastră, a avut în vedere de-a lungul întregii sale domnii, în primul rând, pericolele care puteau decurge pentru țară din expansionismul otoman. Aceasta nu înseamnă că el a neglijat amenințarea ungară sau polonă, ceea ce i-a impus o politică externă de echilibru între cele trei puteri, o politică de

mare flexibilitate si abilitate, o politica pe care el a stiut sa o promoveze cu un talent deosebit, ca pe o adevarata arta al carei stapân absolut era. Talentul sau diplomatic, politic si militar, precum si înclinatia permanenta pentru arta si cultura ne îndreptatesc sa-l consideram pe Stefan cel Mare ca fiind personalitatea renascentista cea mai pregnantă a istoriei românești. El poate fi trecut, fara nici o retinere, în galeria marilor personalitati ale Renasterii, alaturi de contemporanii sai Lorenzo de Medici, Niccolò Machiavelli, Sixt IV sau Iuliu II.

Regula de capetenie a întregii sale politici externe a fost evitarea, cu orice pret, a izolării. Niciodata Stefan nu s-a aflat în conflict cu mai mult de unul din cei trei potentiali dusmani. Întotdeauna a stiut sa manevreze cu o mare abilitate politica, astfel încât doua din cele trei puteri fie sa-l sprijine, fie sa-si mentina o neutralitate binevoitoare. O a doua regula a politicii sale externe o putem considera ca fiind aceea a realizării unui front comun românesc de rezistentă antiotomana, mai ales prin atragerea Tarii Românești în sfera de influență a Moldovei. În fine, o a treia regula a fost aceea de a cauta aliați oriunde puteau fi ei găsiți. Aceasta explica întinsa rețea de relații externe pe care a pus-o în funcțiune: relațiile cu genovezii din Marea Neagră, mai ales cu cei din Caffa, si cu metropola lor, relațiile cu marele cnezat al Moscovei, relațiile cu tătarii din Hoarda de Aur de pe Volga si cu tătarii din Hanatul Crimeii, relațiile cu Mangopul, cu sațul turcoman al Persiei, Uzun Hasan, cu viitorul împărat Maximilian I de Habsburg, cu papalitatea si cu Venetia.

Preluând domnia, în aprilie 1457, cu ajutor din partea varului sau Vlad Tepes, Stefan cel Mare s-a înscris, de la început, în axa politica ungaro-munteana, care, pe linia tradiției lui Iancu de Hunedoara, avea un pronunțat caracter antiotoman, cu toate ca acesta se estompase considerabil după moartea eroului transilvanean, ca urmare a politicii externe practicate de urmașul sau Matia Corvin, îndreptată în special spre Europa Centrală si mai puțin spre o relație conflictuală cu Imperiul otoman. Aceasta ar putea fi una din explicațiile conflictului de aproape doi ani care l-a opus pe Stefan, Poloniei, conflict încheiat prin tratatul de la Overchelați, din 4 aprilie 1459, lângă Hotin. Pe lângă motive de ordin personal si de consolidare internă a domniei, legate de prezența lui Petru Aron, asasinul tatălui sau si domnul pe care-l înlăturase din scaun, pe teritoriul polon, Stefan, lovind în Polonia, lovea, de fapt, în axa politica polono-otomana, realizată odată cu deplasarea centrului de greutate al

politicii externe a Poloniei din zona Marii Negre în zona Marii Baltice. Nu trebuie sa uitam, de asemenea, ca aceasta conjunctie de interese polono-otomane a constituit factorul extern principal care a obligat Moldova sa accepte plata tributului catre Poarta.

Deci, primele actiuni de politica externa ale lui Stefan cel Mare ne demonstreaza faptul ca, de la început si de-a lungul întregii sale domnii, el a acordat o atentie speciala pericolului care se profila tot mai amenintator la granitele de sud ale tarii, fara a neglija însa pericolele de la celelalte hotare, care nu aveau totusi gradul de intensitate al acestuia. De aceea nu trebuie sa ne mire ca atacând în nord el avea în vedere si granita de sud.

Este adevarat ca tratatul de la Overchelauti l-a adus pe Stefan, pentru cel puțin zece ani, în axa de interese polono-otomana si ca el a platit cu regularitate tributul datorat turcilor, dar si în aceasta perioada el nu va scapa nici un prilej pentru a-si consolida pozitiile din sudul tarii, exemplul cel mai elocvent în acest sens fiind cel al Chilieii, cetate-port de a carei importanta este inutil sa mai vorbim.

Astfel, chiar în primii ani de domnie, când înca nu era suficient de bine consolidat pe plan intern, Stefan cel Mare a înțeles ca o eventuala prezenta a turcilor la Chilia ar fi însemnat o adevarata catastrofa economica, politica si militara. De aceea, atunci când Mehmet II, declansând marea sa campanie împotriva Tarii Românești din vara lui 1462, a încercat sa cucereasca si Chilia, el nu a ezitat sa intervina pentru a împiedica acest lucru, cu toate ca era constient de faptul ca actiunea sa va provoca resentimente atât la Poarta, cât si în capitala regatului maghiar, care întretinea o garnizoana în cetate. Desi principalul sau obiectiv, cucerirea Chilieii, nu a fost atins, totusi a fost realizat un obiectiv secundar foarte important, acela de a-i împiedica pe turci sa puna stapânire pe oras. Realizarea acestui obiectiv limitat a fost însa destul de importanta în timp, deoarece a permis domnului Moldovei ca, peste trei ani, la începutul lui 1465, sa-si atinga si adevaratul sau scop, acela de a cuceri Chilia. Fapt de o deosebita însemnatate sub raport economic si strategic, revenirea Chilieii la Moldova, prin reactiile pe care le-a provocat, s-a aflat la originea principalelor conflicte externe ale tarii, acela cu Ungaria, care a reactionat aproape imediat prin campania din 1467 încheiata cu dezastrul de la Baia, din decembrie, si acela cu Imperiul otoman, care va fi de mai lunga durata si legat direct de

stapânirea asupra Dunarii de Jos, ca prelungire economica si militara a Marii Negre. De asemenea, trebuie sa aratam ca, prin cucerirea Chilie, Stefan si-a atras si adversitatea tatarilor din Crimeea, care se numarau printre principalii beneficiari ai liniei comerciale ce unea Caffa cu regatul Ungariei, trecând tocmai prin acest oras.

Desi Imperiul otoman nu a reactionat imediat, pe plan militar, împotriva Moldovei, Stefan cel Mare era constient însa de faptul ca adevarata confruntare, cea care urma sa decida soarta tarii sale, se va desfasura tocmai cu aceasta uriasa putere, care avea obiective politice în Europa destul de clare pentru toata lumea. Dincolo de plata tributului, care nu afecta autonomia Moldovei, expansiunea otomana continea o pimejdie mult mai grava, care decurgea din determinarea Portiei de a transforma Marea Neagra într-o anexa a Imperiului otoman si de a subordona produsele tarilor pontice necesitatilor economice si militare ale acestuia. Încercarea de a împiedica, în coalitie cu celelalte puteri antiotomane, transformarea acestei perspective în realitate a fost mobilul principal al intrarii lui Stefan cel Mare în lupta împotriva turcilor. Strâns legat de acest aspect a fost acela, mai evident, al luptei pentru controlul Dunarii de Jos. Momentul ales de Stefan pentru intrarea sa deschisa în razboiul antiotoman, pentru ca initiativa i-a apartinut în aceasta privinta, a corespuns fazei celei mai critice a luptei dintre sultanul Mehmet II si adversarii sai europeni si asiatici. Razboiul lui Stefan pentru controlul Dunarii se integra într-o lupta mult mai lunga, care numara printre obiectivele sale principale restaurarea libertatii bazinului pontic.

Odata intrat în razboi, Stefan cel Mare a încercat sa stabileasca o cooperare simultana atât cu inamicii asiatici ai turcilor, cât si cu cei europeni, cu Venetia în primul rând, care se afla deja de zece ani în razboi cu otomanii si era cea mai interesata în gasirea de noi aliati, dar si cu Matia Corvin, care era si el interesat în stoparea expansiunii Imperiului otoman.

Înainte însa de a vorbi de aceste relatii si de ceea ce au însemnatele atât pentru Moldova, cât si pentru aliatii ei, consideram ca este absolut necesar sa ne referim, pe scurt, în functie de izvoarele ce ne stau la îndemâna, asupra evolutiei relatiilor lui Stefan cel Mare cu Poarta otomana, pentru ca aceasta evolutie l-a determinat pe Stefan sa intre în marele razboi contra turcilor alaturi de cetatea lagunelor si Uzun Hasan.

Asa cum aratam ceva mai sus, cucerirea Chilie de catre Stefan cel Mare în 1465 a fost primul semn exterior clar al ostilitatii sale fata de

Imperiul otoman, înțeles ca atare de turci. În ciuda acestui fapt, sultanul, ale cărui forte militare, navale și terestre, erau angajate pe mai multe fronturi, împotriva Venetiei, a lui Skanderbeg, a Caramaniei și a lui Uzun Hasan, pentru a nu aminti decât pe principalii săi inamici din această perioadă, nu a întreprins timp de câțiva ani nimic concret împotriva Moldovei. Aceasta nu însemna însă ca, la fel ca și în cazul Venetiei, atât Mehmet II, cât și Stefan cel Mare nu erau conștienți de faptul că diferendul dintre ei se apropia de faza hotărâtoare și că nu putea fi rezolvat altfel decât pe calea armelor. Pentru Stefan cel Mare, care preluase domnia unei țări supuse numai cu foarte puțin timp înainte suzeranității otomane, se puneau problema ruperii definitive a acestei legături, lucru posibil încă în vremea domniei sale, în timp ce pentru turci problema principală în relațiile cu Moldova era aceea de a-și consolida suzeranitatea asupra ei și de a o elimina de la Marea Neagră, care trebuia transformată într-un lac turcesc. Toate aceste contradicții politice nu puteau fi rezolvate decât pe calea armelor, deoarece Moldova celei de-a doua jumătăți a secolului XV era un stat prea puternic, inclusiv sub aspect militar, pentru a ceda fără luptă în fața pretențiilor otomane.

Prima acțiune militară ostilă a turcilor la adresa Moldovei s-a petrecut, după opinia noastră, în iarna 1468-1469 și nu în cea anterioară, așa cum considera Nicolae Iorga. Este adevărat că documentul care vorbește despre aceste lucruri, o scrisoare expediată din Venetia de către Gerardo de Collis către ducele Milanului, Galeazzo Maria Sforza, este datată la 14 februarie 1468, dar banuim că este vorba de stilul venetian (*more veneto*), deci 1469, deoarece editorii, Nagy Iván și B. Nyáry Albert, o plasează în volum după documente datate în toamna lui 1468. Oricum, în scrisoare se arată că sultanul a plecat spre Nicopole, lângă Dunare, dar că a trimis o grupare armată și spre Cetatea Alba, deoarece pe fluviul înghețat trupele de azapi pot patrunde spre Transilvania și Moldova.

În vara anului 1469, probabil căși la îndemnul sultanului Mehmet II, tătarii de pe Volga întreprind o mare expediție de jaf împotriva Moldovei, dar vor fi surprinși și zdrobiți de oastea lui Stefan cel Mare, la Lipnic, la 20 august. În timp ce se desfășurau aceste lupte, zvonurile despre o flotă turcă menită să vină în Marea Neagră apar din nou. În iulie, socotelile Caffei pomenesc berbecii, puii, pâinea, orzul, lumânările și vinul date solilor trimisi de Stefan pentru transmiterea de noutăți și cererea de ajutor. Se pare totuși că, așa cum rezulta dintr-o scrisoare

adresata, la 25 octombrie 1469, de Mengli Ghiray, hanul tatarilor din Crimeea, sultanului Mehmet II, în acest an flota otomana, comandata de un oarecare Iacub, a atacat Caffa si i-a pradat împrejurimile.

În acesti ani relatiile dintre Stefan cel Mare si Radu cel Frumos, domnul Tarii Românești supus turcilor, devin din ce în ce mai ostile. Astfel, în cursul anului 1468, în Transilvania circula zvonul despre un iminent conflict între Moldova si Tara Româneasca. Aici se stia ca Radu cel Frumos era sluga plecata a turcilor, ca nu iese din cuvântul lor si, cu ajutorul Portii, s-ar fi încumetat sa atace oricând Moldova. Se pare ca acest lucru s-a întâmplat la sfârșitul anului 1469, când o armata munteana, având sprijinul beilor din Dobrogea, a încercat, fara a reusi, sa recucereasca Chilia. Replica lui Stefan cel Mare a fost fulgeratoare si devastatoare. El nu dorea si nici nu putea astepta ca turcii sa preia initiativa strategica si, cunoscând faptul ca ei erau prinsi în crâncena încestare cu Venetia, s-a hotărât sa faca el acest lucru.

Astfel, la 27 februarie 1470, a atacat, pradat si nimicit Braila, cel mai important port al Tarii Românești din acea vreme, dupa care, probabil pe 28 februarie, a distrus si Târgul de Floci. Actiunea a fost deosebit de dura si de sângeroasa pentru a provoca groaza inamicului si a arata turcilor ca Moldova va lupta cu toate mijloacele si cu toata hotărârea pentru a-si apara independenta. În acelasi timp, aceasta actiune militara a marcat începutul politicii de atragere a Tarii Românești într-un front comun de lupta antiotomana, politica ce va fi dusa cu tenacitate mai bine de un deceniu, dar si începutul luptei cu Imperiul otoman, al carui vasal supus era Radu cel Frumos. Era înca un conflict nedeclarat ca atare, dar ruptura de turci era foarte clara, cu toate ca Stefan a continuat, câtiva ani, sa plateasca tributul anual. Turcii nu intervenisera pentru moment direct si pe scara mare în conflict, preferând sa se lupte prin intermediul vasalului lor din Tara Româneasca. Putem spune ca actiunea, plina de curaj, a lui Stefan cel Mare din 1470 a încadrat Moldova într-una din cele mai mari încercari de îndiguire si respingere a Imperiului otoman la care au participat puteri europene si asiatice. Încetând de a mai fi un simplu obiect al rivalitatii polono-ungare, Moldova devenea un factor activ, de importanta considerabila, al politicii europene.

Anii care au urmat au fost ani de lupte crâncene între cele doua tari românești de la sud si est de Carpati. Cu toata interventia lui Radu cel Frumos pe lângă brasoveni, de a nu mai vinde arme moldovenilor, totusi în cursul anului 1479. Stefan cel Mare a reusit sa faca achizitii masive din

Transilvania si a mai reusit sa primeasca informatii detaliate despre cele ce se petreceau în Tara Româneasca, precum si despre planurile sultanului Mehmet II.

Dar nici domnul Tarii Românești nu a ramas inactiv. În înțelegere cu un grup de boieri moldoveni, Radu cel Frumos a încercat sa organizeze un complot, care ar fi dus probabil, la asasinarea sau la îndepartarea lui Stefan din scaun. Lupta dusa în secret de o parte din marii boieri dregatori împotriva lui Stefan a luat forme amenintatoare la începutul anului 1471, atunci când se astepta ca Radu cel Frumos, sprijinit de turci, sa atace Moldova. Dar Stefan cel Mare, aflat la Vaslui, a aflat de complot si, imediat, a ordonat decapitarea vornicului Isaia, a paharnicului Negrila si a stolnicului Alexa. Singurul care a scapat a fost Roman Gârbovat. Este posibil ca, anterior acestui complot, regele Cazimir IV al Poloniei, constient de faptul ca intensificarea razboiului dintre Moldova si Tara Româneasca ar fi dus, în final, la un conflict de anvergura între Moldova si Imperiul otoman, sa fi încercat, în vara anului 1470, o mediere între cei doi domni, dar fara a obtine rezultatele scontate.

În aceste conditii, la 7 martie 1471, a avut loc prima batalie importanta între ostirile celor doua tari românești, la Soci, în apropiere de Râmnicul Sarat, batalie încheiata cu victoria lui Stefan cel Mare. Radu cel Frumos, care, bineînțeles ca avea sprijinul politic al turcilor, lipsindu-ne însa izvoarele care sa indice prezenta efectiva a acestora în armata sa, a încercat sa atace Moldova, dar Stefan, mult mai rapid, având armata concentrata la Vaslui, a trecut hotarul în Tara Româneasca si a obtinut o victorie categorica: "În anul 6979 (1471 - n.n.), luna martie 7, joi, a fost razboi cu Radu voievod, din mila lui Dumnezeu si cu ajutorul puternicului Savaoth dumnezeu. Si a scos dintre dânsii multime mare. Si toate steagurile lui au fost luate si schiptrul cel mare al lui Radu voievod a fost luat. Si multi viteji au fost prinsi atunci, care au si fost taiati. A lasat vii pe doi boieri mari, Mircea comis si Stan logofat".

Anul 1472a reprezentatun momentde pauzaîn confruntareadintre cei doi voievozi, dar si momentul în care Stefan cel Mare a intrat în legatura cu Venetia, principalul inamic al turcilor din acel moment, prin intermediul solului lui Uzun Hasan, Isac beg. Oricum, în Italia se stia, în 1471, la Milano, ca românii sunt gata sa se ridice la lupta împotriva turcilor, ceea ce facea ca demersurile domnului Moldovei sa aiba sanse de reusita. În ceea ce-l priveste pe Isac beg, el ajunge, în septembrie 1472 la Venetia, fiind purtatorul unei scrisori a lui Uzun Hasan cu data de 30

mai. Sosirea în Europa a lui Isac beg, care a trecut prin Caffa și Cetatea Alba, a marcat, pe de o parte, începutul relațiilor dintre Stefan cel Mare și Venetia, pentru că este imposibil să credem că domnul Moldovei nu s-a folosit de această ocazie pentru a trimite un mesaj la Venetia în care să-și arate disponibilitatea pentru o alianță antiotomană. În acest fel, Imperiul otoman risca să fie prins în lupta simultan pe trei fronturi, la apus, la răsărit și la nord, pe linia Dunării.

Informat despre intențiile lui Stefan, hanul turcoman i-a adresat și lui o scrisoare similară cu cele trimise principilor creștini din statele apusene. Este foarte probabil că, pe drumul de întoarcere, deci spre sfârșitul lui 1472 și începutul lui 1473, Isac beg sa se fi oprit la Buda, Cracovia, Suceava și Vaslui, să-i fi adus lui Stefan un răspuns de la Venetia și, foarte posibil, să fi stat mai mult timp pe lângă domnul Moldovei pentru a-l îngriji.

Cunoscând, prin intermediul lui Isac beg, atât pregătirile de război ale lui Uzun Hasan, cât și cele ale venetienilor, care pregăteau o acțiune concertată împotriva Imperiului otoman, Stefan cel Mare a hotărât să rupă definitiv și pe fața relația de vasalitate față de Poarta, prin refuzul de a mai plăti tributul și prin prima încercare serioasă de a-l scoate pe Radu cel Frumos din domnie și a-l înlocui cu un domn aliat al Moldovei, astfel încât cele două țări să formeze un front comun antiotoman la Dunarea de Jos și, astfel, să devină un al treilea element major al coaliției antiotomane.

Toate izvoarele epocii care au ajuns până la noi, arată că, la 8 noiembrie 1473, Stefan cel Mare a împartit oastei sale steaguri în apropiere de Milcov, după care, împreună cu Laiota Basarab, a declanșat campania împotriva lui Radu cel Frumos. Bătălia decisivă s-a dat între 18 și 20 noiembrie pe pârâul Vodnăului sau al Vodnei, nu departe de Prahova și de orașul Gherghita, cam la 45 de km nord-est de București. După o luptă înversunată Radu cel Frumos a fost obligat să se retragă la București ("cetatea de scaun, numită Dâmbovită"). La 23 noiembrie a ajuns la București, iar a doua zi a cucerit cetatea. Aici a stat timp de trei zile, instalându-l în scaunul Tarii Românești pe Laiota Basarab.

Evident că în fața acestei viguroase acțiuni turcii nu mai puteau rămâne pasivi și au reactionat. Problema care se pune este însă aceea dacă au fost două grupuri otomane trimise în sprijinul lui Radu cel Frumos sau numai una singură. Toate cronicile, în afara de *Cronica moldo-germana*, afirmă că a fost o singură intervenție otomană la

sfârșitul lunii decembrie, turcii reușind să-l îndeparteze pe Laiota Basarab din scaun și atacând și sudul Moldovei, până la Bârlad, după care s-au retras: “Iar Radul voievod a fugit la turci și a luat cu dânsul 15 000 de turci și a lovit pe Basaraba, joi, decembrie 23, și a învins pe Basaraba și toată oastea lui. Iar el singur a fugit în țara Moldovei. Iar turcii au venit pe urma lui Basaraba și au stat în tabara la Bârlad, decembrie 31, vineri. Și apoi au slobozit navrapii și au pradat țara și s-au întors”. *Cronica moldo-germana*, pe lângă menționarea acestei incursiuni, vorbește și de o a doua reacție otomană, la sfârșitul lui noiembrie, deci mult mai rapidă, încheiată însă cu un dezastru: “Și acolo a sezut Stefan voievod 3 zile, lângă o pădure, până ce și-a rânduit de tot oastea, căci auzise că niște turci veneau în ajutorul lui Radu voievod. Aceștia au venit în ziua de 28 ale aceleiași luni (noiembrie - n.n.), ca la 13 mii de oameni, cu 6 mii de munteni. Atunci s-a îndreptat Stefan voievod cu barbatie împotriva lor și Dumnezeu l-a ajutat, încât i-a nimicit cu desăvârșire, iar pe care i-a prins vii, i-a tras în teapa prin buric, crucis unul peste altul, în număr ca la 2 300. Și a stat acolo în mijlocul lor, 2 zile. Și oastea lui s-a desfacut”.

Această problemă a unei singure sau două campanii turcești împotriva lui Stefan cel Mare, desigur că nu este pe deplin rezolvată și va mai necesita investigații minucioase pe care noi nu ni le propunem în lucrarea de față. Pentru noi important este faptul că, indiferent dacă a fost o singură expediție sau două, turcii au reactionat rapid, cu violență și angajând efective destul de importante, cifrate între 13 și 15 mii de oameni. Dacă se adaugă și neplata tributului de către Stefan, constatăm că în acest an 1473, s-a declanșat cu adevărat războiul între Moldova și Imperiul otoman. S-a trecut de la forma sa latentă la forma fatidică, la lupta pentru independența Moldovei sau pentru adâncirea statutului sau de vasalitate față de Poarta otomană. Prin declanșarea fatidică a războiului de către Stefan cel Mare, într-un moment în care coaliția antiotomană dădea destule semne de oboseală, tot centrul de greutate al războiului s-a mutat la Dunarea de Jos. Aceasta explică, probabil, de ce o ambasadă venetiană trimisă la Uzun Hasan în acest an a trecut și prin Moldova, la fel ca și celelalte relații care se vor stabili în anii următori cu cetatea lagunelor.

Anul 1474 este destul de confuz în relațiile dintre Ștefan cel Mare și Radu cel Frumos. Este posibil că până în toamna domnului Moldovei să fi încercat sau chiar să fi intervenit din nou în Țara Românească pentru alungarea lui Radu cel Frumos și înlocuirea lui cu Laiota Basarab, dar aceste încercări au eșuat.

Tot în acest an, Stefan a cerut ajutorul Poloniei, scriindu-i lui Cazimir IV ca turcii pot trimite oricând o armată împotriva sa. Raspunsul regelui polon a fost de a deplasa spre sud oastea Podoliei, condusa de Mihail Buczacki, castelanul Sniatinului, probabil pentru a împiedica o eventuala patrundere a turcilor pe teritoriul polon în cazul unui atac contra Moldovei. Dar pentru a împiedica acest atac, polonii au încercat sa foloseasca armele diplomatiei cu scopul de a împaca pe Stefan cel Mare, cu Radu cel Frumos ca, pe aceasta cale, sa aplaneze si conflictul moldo-turc. Ei au trimis soli, la Stefan cel Mare, pe Dobeslaw Biszowcski, castelanul de Belz, si pe Egidius Suhodalski. Dar, ne spune Dlugosz: "... acestia gasind pe Stefan la curtea din Vaslui si aratându-i hotărârile regelui, care lui i-au fost spre bucurie, au înțeles ca el n-are de gând sa faca pace cu Radul. Si aceasta nu pentru ca n-ar vrea sa primeasca o învoiala dreapta, ci pentru ca Radul, dând toate cetatile sale turcilor si atârând de voia si de placul lor, nu putea sau nu cuteza sa faca nimic de capul lui fiind sub stăpânire straina. Stefan Voda cu toata oastea sa, cu sotia si fiul si cu fiica sa, stând la curtea din Vaslui, care nu era aparat nici de la natura si nici prin întarituri, veghea cu puternica împotrivire sa nu navaleasca turcii cu Radul în tara sa".

Din acest pasaj, care apartine unuia dintre cei mai bine informati cronicari ai timpului, reies doua lucruri foarte importante. În primul rând, hotărârea de nestramutat a lui Stefan cel Mare de a lupta cu turcii pentru independenta tarii sale si, în al doilea rând, intentia sa de a atrage Tara Româneasca într-o alianta antiotomana, într-un front de lupta comun românesc. În lupta sa cu Radu cel Frumos el nu era mânat de ura sau de dorinta de marire personala, ci de faptul ca, stiindu-l pe acesta supus în toate turcilor, își dadea seama ca pentru a-si atinge obiectivul era neaparata nevoie de a-l înlocui cu un domn fidel lui si decis sa se angajeze cu hotărâre în lupta sa cu Imperiul otoman.

În aceste conditii, la 1 octombrie 1474, Stefan cel Mare a patruns din nou în Tara Româneasca, a distrus cetatea Teleajen, l-a alungat pe Radu cel Frumos si l-a reinstalat în domnie pe Laiota Basarab. Dar, în ciuda victoriei militare incontestabile, actiunea s-a dovedit un esec din punct de vedere politic, deoarece Laiota Basarab, pentru a-si pastra domnia, l-a tradat pe Stefan si a trecut de partea turcilor. El scria brasovenilor ca "...s-a dus la turci, la marele împarat si mi-au facut pace si bine". Aceasta a fost prima defectiune din rândul domnilor impusi pe scaunul Tarii Românești de Stefan cel Mare si ea se va repeta cu

regularitate de acum înainte, pentru ca toti acesti domni își dadeau seama ca între Moldova si Imperiul otoman disproporția de forte era atât de mare încât, pentru a-si pastra scaunul, nu aveau alta cale de ales decât sa se închine Portii. La aceasta se adauga si dezinteresul crescând al Ungariei pentru lupta antiotomana, ceea ce facea ca raportul de forte din cadrul cosuzerantitatii asupra Tarii Românești, stabilit în 1451-1452 în vremea lui Iancu de Hunedoara, sa încline tot mai mult de partea turcilor.

Este absolut de domeniul evidentei ca intrarea lui Stefan cel Mare în razboi cu Imperiul otoman a constituit un eveniment foarte important pentru Venetia, care, capata astfel, un ajutor nesperat tocmai într-un moment de extrema dificultate pentru ea. Primul efect al acestei intrari în lupta a fost ridicarea de catre turci a asediului orasului Scutari, posesiune venetiana în Albania, si îndreptarea armatei lui Soliman Pasa spre Moldova, unde va fi însa zdrobita în apropiere de Vaslui, la 10 ianuarie 1475.

Înainte însa de aceasta stralucita victorie, probabil pela sfârșitul lui noiembrie 1474, Stefan cel Mare a primit vizita solului venetian Paolo Ognibene, care se întoarce dintr-o misiune pe lângă Uzun Hasan, aducând chiar o scrisoare din partea acestuia pentru domnul Moldovei. În scrisoare, care era asemanatoare, probabil, cu celelalte trimise altor principii crestini, Uzun Hasan își exprima hotarârea, în ciuda înfrângerii suferite din partea turcilor, pe care o minimaliza ("Dupa un timp turcul a pus pe fuga o mica parte din ai nostri, dar unde pierrea unul din ai mei, din ai lui pierreau zece"), de a continua lupta si de a reface coalitia cu puterile crestine. Era o iluzie, dar Stefan, fortat de împrejurari, a crezut în ea. Profitând de prezenta lui Ognibene, domnul Moldovei l-a rugat sa-i caute un medic pentru boala de picior, i-a înmânat, probabil, o scrisoare adresata conducerii Republicii si o alta adresata papei Sixt IV, în care se arata gata sa lupte cu turcii si cerea ajutor pentru aceasta lupta.

Dupa ce a plecat din Moldova, Ognibene, aflat la Buda, a auzit, probabil în ianuarie sau la începutul lui februarie 1475, despre marea biruinta a lui Stefan, informatie pe care a adus-o în cetatea lagunelor la 17 februarie, neuitând sa precizeze ca aceasta înfrângere îl va face, probabil, pe sultan sa-si îndrepte toate fortele împotriva acestei tari, ceea ce va oferi Venetiei un moment de respiro. Aceasta perspectiva este consemnata si de Domenico Malipiero, renumit cronicar venetian, care arata ca solul Geronimo Giorgi (Zorzi), trimis la turci, a aflat ca marea înfrângere din Moldova l-ar face pe sultan mai dispus sa negocieze cu

Venetia. Fapt este ca Venetia nu a întreprins nimic pentru a-l ajuta pe Stefan, desi spera ca intrarea acestuia în actiune l-ar putea determina pe Mehmet II sa accepte o pace onorabila pentru Republica.

Adevarul este ca Venetia, de la începutul razboiului cu turcii, deci din 1463, pentru a face fata necesitatilor militare pe mare si pe uscat, a cheltuit sume enorme, de aproximativ 1 200 000 de ducati pe an, astfel încât în anii 1474-1475, deci dupa pierderea insulei Negroponte (Eubeea) si dupa costisitoarea expeditie navala din 1473, era amenintata cu totala ruina economica. De aceea era dispusa oricând, cu prima ocazie, sa ajunga la o înțelegere, bineînțeles cât mai onorabila cu putinta, cu Imperiul otoman. Si o oferta în acest sens nu s-a lasat asteptata prea mult timp, deoarece la 6 ianuarie 1475 la Venetia a venit un sol al turcilor care a propus tratative. Cei care au încercat sa se opuna începerii tratativelor, în minoritate, au folosit, printre alte argumente, si pe acela ca Moldova a intrat în lupta împotriva turcilor. Totusi, Senatul a hotărât, destul de repede, trimiterea la Constantinopol pentru tratative a lui Geronimo Giorgi (Gerolamo Zorzi). Acesta va realiza un armistitiu de câteva luni, tocmai bun pentru a permite turcilor sa pregateasca atacul si cucerirea Caffei, dar si a celorlalte colonii genoveze din Marea Neagra. Pâna la urma însa, pretentiile turcilor fiind prea mari, pacea a fost respinsa definitiv de venetieni, la 5 octombrie 1475, dar luptele care se vor relua peste putin timp vor fi de mica intensitate si de mica importanta. Venetia era constienta de faptul ca nu mai putea obtine victoria, ci doar o pace care sa fie cât mai putin daunatoare pentru interesele sale comerciale si pentru aceasta era gata sa-si paraseasca toti aliatii, inclusiv pe Stefan cel Mare.

Dar aceasta realitate, imposibil de negat, nu-i împiedica pe venetieni sa trimita în toate directiile strigate de alarma si îndemnuri la lupta antiotomana. Astfel, în martie 1475, venetienii adresau lui Stefan cel Mare exact aceleasi îndemnuri, cu aceeasi motivatie, care fusesera adresate lui Uzun Hasan pentru a continua lupta, la care se adaugau si trimiterea unui medic, pe nume Baldasar de Perusino. Acesta era raspunsul lor la scrisoarea circulara trimisa de Stefan, la 25 ianuarie 1475, din Suceava, catre principii crestini, în care îi anunta despre victoria de la Vaslui si le cerea sprijinul.

Aici credem ca se impun câteva precizari care ni se par importante si care tin de realitatile epocii. În primul rând, Venetia era epuizata, la capatul puterilor, astfel încât nu avea nici un mijloc de a-l ajuta concret

pe Stefan. Nu putea trimite flota în Marea Neagra deoarece Strâmtoarele erau închise de turci. Cât despre trupele de uscat de abia îi ajungeau ca sa-si apere propriile pozitii si acestea nu aveau, si sa fi vrut, posibilitatea de a ajunge la Stefan cel Mare, în Moldova. Singurul ajutor eficient era acela de a cauta aliati pentru Stefan dintre vecinii sai, ceea ce Venetia va face si va reusi sa-l împinga, înca odata, pe Matia Crovin, regele Ungariei, împotriva turcilor, în anii 1475-1476. Probabil ca Matia s-a lasat înduplecat sa intre din nou în lupta cu Imperiul otoman, pentru scurt timp, deoarece avea proiectata casatoria cu Beatrice de Aragon, si trebuia sa arate statelor italiene ca are dorinta de a apara crestianitatea si, în primul rând, Peninsula. Dar ajutorul lui a fost limitat doar la punerea în libertate a lui Vlad Tepes si la cucerirea localitatii Saba?. Mai mult Stefan a fost ajutat, în 1476, dupa ce marele pericol va trece, de catre voievodul Transilvaniei, Stefan Báthory, ale carui trupe, unite cu cele moldovene, îl vor înscuna, la Bucuresti, pe Vlad Tepes. Deci realitatea aceasta era. Puterile catolice nu dispuneau de mijloacele si nici de vointa necesara pentru a ajuta eficient, militar sau cu bani, pe Stefan cel Mare.

La rândul sau, domnul Moldovei, datorita abilitatii sale politice si datorita cunoasterii exacte a situatiei din cadrul relatiilor internationale ale vremii, credem ca nu acorda prea multa importanta idealului de cruciada, dându-si perfect de bine seama ca acesta disparuse din practica politica sau era pe cale de disparitie, dar apela la el cu înversunare pentru a smulge ceva ajutoare din partea puterilor apusene.

Este foarte adevarat ca, din punctul de vedere al strategiei politice, domnii tarilor române au inclus de la început rezistenta lor antiotomana în curentul cruciadei târzii, atribuindu-si astfel si îndeplinind în realitate o misiune istorica la Dunarea de Jos. Ideii cruciadei i s-au adaugat, totodata, constiinta timpuriu atestata - înca de la începutul scolului XV - a romanitatii, argument specific românilor în acelasi sens al misiunii istorice. Dar, dupa parerea noastra, ultimul mare cruciat din istoria românilor, ca si a Europei, a fost Iancu de Hunedoara, atât prin actiunile sale militare, cât si prin conceptia generala care i-a ghidat aceste actiuni, conceptie care se baza pe unitatea lumii crestine, fara distinctie de religie, între catolici si ortodocsi si fara distinctie de apartenenta etnica, între unguri si români. Mai mult, este evidenta încercarea sa de a realiza unitatea de lupta a tuturor popoarelor balcanice, care sa deschida calea catre unitatea de lupta a tuturor popoarelor europene crestine. Dupa el însa, marii nostri voievozi care s-au luptat cu turcii, fara a abandona ideologia cruciadei, ca modalitate de a obtine ajutoare din apus, s-au

comportat, în primul rând, ca oameni politici și comandanți militari de tip modern, pentru care interesul de stat prima și pentru care lupta cu turcii, fără a-și pierde din caracterul ei religios, era o luptă de la stat la stat, politică și militară, o luptă pentru apărarea independenței, a integrității teritoriale și a supraviețuirii statale și naționale. Din această perspectivă apare evident faptul că Ștefan a luptat împotriva turcilor nu ca un cruciat, ci ca un apărător al țării sale. El nu era animat de idealul feudal al cruciadelor, ci de tendința monarhică, unificatoare a faramitării feudale. În acest sens Moldova lui Ștefan cel Mare se desprindea tot mai mult de Orient și devenea, în egala măsură, o țară tot mai europeană, tot mai apropiată de sistemul de valori, de practica politică și militară, de cultura și civilizația apusului.

Având în vedere toate cele spuse mai sus nu trebuie să ne mire că fiecare putere creștină, catolică sau ortodoxă, își ducea propria ei politică, conforma cu propriile interese, și că realizarea unor coaliții antiotomane era foarte dificilă, iar atunci când se realizau funcționarea lor era foarte greoaie, lipsită de coordonare, fiecare membru al coaliției făcea cam ceea ce dorea și ceea ce putea, ceea ce-i dictau propriile interese.

Astfel ne putem explica de ce în iarnă dintre 1474-1475, Ștefan s-a aflat singur în fața unei grave amenințări otomane. Este adevărat că sultanul s-a pripit trimițând în toată iernă, lucru puțin obișnuit la turci, o armată deja obosită după asediul eșuat de la Scutari, din Albania, dar, totuși, disproporția de forțe era de cel puțin 2 la 1 dacă nu de 3 la 1 în favoarea otomanilor. Nu este deloc sigur că alături de Ștefan s-au aflat 2 000 de poloni, de fapt ruteni, deoarece Długosz aminteste doar de secui, dar aceștia, în număr de 5 000, nu fuseseră trimiși de regele Ungariei, deoarece Ștefan cel Mare rupsesse țara acestora “din regatul Ungariei și o supusesese sîesi”. Faptul că Ștefan era, practic, singur în fața amenințării otomane explică de ce, la sfârșitul lui 1474 și începutul lui 1475, Chilia și Cetatea Alba au fost cucerite, pentru foarte scurt timp, de turci. Marea sa victorie de la Vaslui, o înfrângere pentru turci cum nu mai suferiseră de multă vreme, i-a adus imediat celebritatea în Europa creștină, informată despre bătălie de însuși domnul Moldovei, prin scrisoarea circulară trimisă din Suceava la 25 ianuarie 1475. Avertismentul lansat de Ștefan în această scrisoare: “Dar dacă această poartă (a creștinătății) care e țara noastră, va fi pierdută - Dumnezeu să ne ferească de așa ceva - atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie” a avut un ecou destul de puternic, mai ales în Italia, dar nu a avut nici un fel de efect.

Venetienii, asacum arată mai sus, au hotărât să trimită o scrisoare

de felicitare pentru victorie, însoțită de îndemnul de a continua lupta, și au promis că vor trimite și un doctor pentru vindecarea rănii domnului. Dar în ceea ce privește ajutoarele concrete, militare sau în bani, Senatul a preferat să treacă răspunderea asupra papei, la care a trimis pe Paolo Ognibene, atribuindu-i și calitatea de sol al lui Ștefan cel Mare, cu misiunea de a insista pentru trimiterea unui legat papal în Moldova și de a pleda, alături de ambasadorul Paolo Marosini, în favoarea domnului român. Toate acestea se întâmplau la 6 martie 1475. Papa Sixt IV, la fel de prompt, i-a scris lui Ștefan cel Mare, la 31 martie laudându-l pentru eforturile și sacrificiile făcute în folosul creștinătății, dar arătându-i, în același timp, că pentru moment, nu poate trimite ajutorul financiar solicitat, deoarece tezaurul papal este secătuit de cheltuielile anterioare și de sprijinul acordat Rodosului și regelui Ungariei. Papa nu spunea un neadevar, dar adevărul era că el prefera să sprijine puterile catolice și nu pe domnul ortodox al Moldovei. Pentru a îndulci refuzul, în finalul scrisorii se spunea că: “Avem totuși în cuget, lucru pe care îl cunosc deja toți, să nu pregetăm (a da), cât ne privește, partea noastră, la care s-au adăos și daniile celorlalți principii creștini și pe acestea ne silim a le strânge în toate zilele, cinstindu-ți vrednicia și slavindu-te cu mari laude”. Scrisoarea nu era, prin urmare, un refuz frontal de ajutor, ci era un refuz prin amânare, menit să creeze și să întretină speranțe și iluzii desarte.

Dar evenimentele din zona Dunării de Jos și a Marii Negre nu stăteau pe loc în așteptarea ajutoarelor din Apus. În luna mai 1475, în timp ce o flotă impresionantă se îndrepta spre Caffa, turcii au atacat și Moldova. Niste bei de granita, cu trupe însumând între 15 și 20 000 de soldați au atacat Moldova pentru jaf, dar și cu scopul de a o împiedica să trimită vreun ajutor Caffei. Turcii se temeau de o posibilă coaliție a statelor nord-pontice condusă de domnul Moldovei, și aveau motive întemeiate în acest sens. La puțin timp după victoria de la Vaslui, Ștefan a trimis un contingent la Teodoro (Mangop), în Crimeea, înlocuindu-l pe printul Isaac, favorabil turcilor, cu fratele său Alexandru. Prin această acțiune se viza o alianță cu Caffa, cu tatarii și cu celelalte orașe din zona, precum și consolidarea legăturilor cu Uzun Hasan. Acțiunea combinată, navală și terestră, turco-tatara împotriva Caffei a fost înșă fulgeratoare, astfel încât Ștefan nici măcar nu a putut schita vreun gest de ajutorare, mai ales că și relațiile sale cu Caffa erau destul de subrede, dar, în schimb, el a reușit să lichideze, la fel de fulgerător, incursiunea otomană din Moldova. Totuși, se pare că în acest an, 1475, el a scăpat de

o campanie majora otomana numai datorita îmbolnavirii sultanului, care dorea sa conduca personal o astfel de campanie de represalii, dupa dezastrul de la Vaslui, dar nu a scapat de un atac al flotei otomane care, dupa cucerirea Caffei, a încercat sa cucereasca prin surprindere Cetatea Alba si Chilia, însa a esuat.

Venetia a intrat din nou în alerta, dar era vorba doar de o alerta diplomatica, numai atunci când a aflat despre cucerirea Caffei de catre turci, petrecuta la 6 iunie 1475. Aceasta stire a produs o mare emotie în „cetatea lagunelor“. Venetienii, cu recunoscutul lor fler politic si diplomatic, si-au dat seama ca intrarea tatarilor din Crimeea în sfera de influenta a Portii reprezenta un mare pericol pentru Moldova, care, risca astfel, sa fie scoasa din lupta si, odata cu aceasta, ei însisi puteau pierde un pretios aliat. Starea lor de neliniste reiese din scrisoarea adresata ambadorului de la Buda, Badoer, care trebuia sa informeze despre situatia lui Stefan si a regelui Poloniei, precum si din cea adresata papei, în care acesta era îndemnat sa apeleze la ajutorul principilor crestini pentru a sprijini Moldova si sa împiedice cu mijloacele lui proprii asaltul posibil al turcilor asupra Italiei. De asemenea, în decembrie 1475, unul din secretarii lui Badoer, Bartolomeo de Brandis, este trimis în Moldova, unde, datorita lipsei de informatii, nu stim exact ce a facut, dar putem banui ca una din principalele misiuni era aceea de a-l îndemna pe Stefan sa continue lupta. Acesta, bineîntelea ca nu avea nevoie de îndemnuri pentru a continua lupta, în situatia data neputând alege o alta cale, dar avea nevoie de ceva ajutoare concrete care, din pacate, nu au sosit. Oricum, trebuie sa mentionam ca, simultan, Venetia a desfasurat o la fel de intensa activitate diplomatica pe lângă marele cneaz al Moscovei, Ivan III (1462-1505) si pe lângă tatarsi, pe care încerca sa-i ridice împotriva turcilor.

Dar toata aceasta intensa si meritorie activitate diplomatica nu putea sa înlocuiasca ajutoarele, banesti si materiale, de care avea nevoie Moldova pentru a putea face fata imensului pericol care se apropia tot mai mult. La 18 februarie 1476, Consiliul Raguzei aducea si el la cunostinta dogelui Venetiei cucerirea Caffei, dar mai ales faptul ca turcii pregateau o mare expeditie împotriva Moldovei sub comanda directa a sultanului.

Pentru a obtine ajutoare din Occident, dupa cereusise sa încheie un tratat de alianta cu Matia Corvin, Stefan cel Mare s-a hotarât sa trimita o solie la Roma si la Venetia. Probabil ca el urmarea o coordonare a

eventualelor actiuni militare si obtinerea anumitor sume de bani. Fapt este ca Sixt IV, în cele doua scrisori, din 20 martie si 3 aprilie 1476, adresate lui Stefan îi arata ca apreciaza vitejia sa si râvna în folosul crestinatatii, ca a dat curs cererii sale, numind în fruntea episcopiei din Moldova pe un anume Petru, poate chiar solul, caruia i-a acordat si *annata* în semn de pretuire, dar ca ajutorul pecuniar solicitat s-a hotarât a fi trimis regelui Matia Corvin, urmând ca în viitor, din colecte realizate de la principii crestini, sa i se rezerve o parte direct si lui. Deci, de la Roma, solii lui Stefan nu au obtinut nimic în afara de promisiuni si cuvinte frumoase, papa nedorind, evident, sa treaca peste vointa lui Matia Corvin, care se considera suzeranul Moldovei si cerea, în consecinta, ca orice ajutoare pentru lupta antiotomana sa fie îndreptate, în primul rând, spre el. De altfel nu era absolut nimic nou în aceasta pozitie a papalitatii care prefera Ungaria catolica, Moldovei ortodoxe si pe Matia Corvin lui Stefan cel Mare.

Nu la fel s-aupetrecut lucrurile la Venetia, care avea tot interesul ca Stefan sa reziste în fata uriasii armate otomane, care se pregatea sa-l atace, sperând ca pe aceasta cale propriul ei efort militar sa fie ceva mai redus, la fel ca si cheltuielile necesitate de el. Factorii de conducere ai Republicii erau hotarâti sa mearga mai departe decât papa, dar numai la modul teoretic, adica sa treaca peste vointa regelui Ungariei si sa trimita o solie direct în Moldova, fara a acorda însa nici un fel de ajutor militar sau pecuniar, ci doar sa insiste la curtea din Buda pentru a i se trimite si lui Stefan o parte din banii adunati de Sfântul Parinte.

Solia moldoveneasca, care trecuse mai întâi prin Roma, a sosit la Venetia în mai 1476, deci cu foarte putin timp înainte de declansarea expeditiei sultanale împotriva lui Stefan. În „cetatea lagunelor“ solii moldoveni si-au exprimat indignarea ca toti banii au fost dati lui Matia Corvin, urmând ca acesta sa acorde o parte din ei pretinsului sau vasal. Solii afirmau cu putere ca domnul lor „... a pornit razboiul din propria lui vointa si ca e stapân liber al statului si al oamenilor sai” cerând, în acelasi timp, ca Venetia sa trimita un sol la Stefan cel Mare care sa constate situatia lui adevarata si, astfel, sa-l poata pretui mai bine.

Hotarârea Venetiei, a carei situatie pe diferitele fronturi de lupta cu turcii devenea tot mai precara, de a trimite o solie direct la Stefan cel Mare, trecând peste vointa lui Matia Corvin, exprima un pas important înainte fata de atitudinea pe care „cetatea lagunelor“ a avut-o la adresa lui Vlad Tepes, cu care nu a întretinut nici un fel de relatii directe, dar, pe de

alta parte, ea continua sa acorde o importanta disproportionata aliantei cu Ungaria, în problemele esentiale, cum ar fi cea a subsidiilor banesti ce trebuiau acordate Moldovei, nedorind sa treaca peste vointa lui Matia Corvin. Din aceasta cauza si dorintele ei de a ajuta pe Stefan într-un fel oarecare vor ramâne doar în faza de proiect, Matia acordând o atentie destul de limitata frontului otoman. Oricum, important pentru noi este faptul ca, atât Venetia, cât si Moldova lui Stefan cel Mare s-au aflat, în aceasta epoca, de aceeasi parte a baricadei, elementul care le-a unit sub aspect politic, diplomatic si militar fiind acela al luptei antiotomane. Si, indiscutabil, Venetia a avut de profitat de pe urma luptei lui Stefan, la fel cum si acesta s-a hotarât sa-i atace deschis pe turci tocmai datorita faptului ca ei erau prinsi în îndelungatul razboi cu „cetatea lagunelor“.

La 6 mai 1476, Senatul venetian, dupa cea a primit pe solii lui Stefan în audienta, care au aratat ca de la curtea romana nu au obtinut altceva decât vorbe, a hotarât trimiterea unui sol în Moldova pentru a-l asigura pe domn ca Republica îi va acorda mereu sprijin. În virtutea acestei hotarâri, la 17 mai, dogele Andrea Vendramin, i-a ordonat lui Emanuele Gerardo sa plece, împreuna cu solii lui Stefan, în Moldova si i-a indicat principalele obiective ale misiunii sale. El trebuia sa-l asigure pe domnul român de sprijinul neprecupetit al Republicii, încercând sa obtina pentru acesta, prin intermediul ambasadorului din Ungaria, o parte din banii trimisi lui Matia Corvin pentru lupta antiotomana. Trebuia, de asemenea, sa trimita date cu privire la planurile voievodului, la situatia demografica, la capacitatea militara, la conditiile de politica interna, la relatiile externe si, în primul rând, la cele cu Ungaria. În acelasi timp, ambasadorul trebuia sa împiedice orice tratative de conciliere între Moldova si Imperiul otoman si sa informeze imediat Senioria în acest sens. Simultan, diplomatia venetiana a încercat sa influenteze si Polonia si pe tatarii din Crimeea în favoarea lui Stefan cel Mare, dar nu va obtine nici un rezultat concret.

Semnificatia primordiala a misiunii lui Emanuele Gerardo nu este data de rezultatele obtinute ca urmare a ei, de altfel aproape inexistente, ci de faptul ca ea a reprezentat prima misiune diplomatica de lunga durata trimisa în tarile române, cu alte cuvinte, recunoasterea, venita din partea uneia din marile puteri ale vremii, a rolului important pe care Moldova lui Stefan cel Mare începuse sa-l joace în cadrul relatiilor internationale la nivelul continentului. De asemenea, este semnificativ faptul ca Venetia si-a luat libertatea sa trateze direct cu Stefan, trecând peste pretentiile de

suzeranitate ale regelui Ungariei, ceea ce demonstrează caracterul nou al relațiilor dintre acesta și domnul Moldovei, o relație de egalitate în esență ei, deși în forma feudală.

În ceea ce privește misiunea ca atare a lui Emanuele Gerardo, fapt este că acesta nu s-a grabit prea tare să ajungă în Moldova, evitând astfel să se afle acolo tocmai în momentele de mare cumpană ale înțelegerii din vara lui 1476. La 25 iunie, Senatul îi trimitea noi instrucțiuni prin care-i cerea să se străduiască să ajungă la hanul tatarilor din Crimeea, Mengli Ghiray, cu care, de altfel, Venetia avusese deja contacte, pentru a obține făgăduiala că va veni în ajutorul lui Ștefan, dacă acesta va fi în primejdie. În același sens, de a-i face pe tătari să lupte contra turcilor și nu alături de ei, se situează și scrisoarea dogelui Vendramin, din 18 iulie, prin care-i ordonă lui Giovanni Battista, aflat în solie la han, să-l convingă pe acesta să meargă în ajutorul voievodului Moldovei, amenințat de navalirea turcilor, ori să asedieze cetatea Caffa și celelalte locuri ocupate de turci. La 16 august Gerardo ajunsese, în fine, la granițele Moldovei.

Între timp însă invazia otomană în Moldova s-a produs și, la 26 iulie 1476, la Războieni, numai cu oastea de curte și cu boierii din jurul său, Ștefan cel Mare a fost înfrânt și obligat să parasească țara. Din fericire pentru el, construcția statală a Moldovei al cărui principal artizan a fost, a rezistat cu succes la această grea încercare. Turcii, victorioși pe câmpul de luptă, nu au reușit să cucerească nici o singură cetate moldovenească. Trupele lor s-au împrăștiat prin toată țara, dar foametea, molimele și atacurile prin surprindere ale unor mici unități moldovene l-au determinat pe sultanul Mehmet II să ordone retragerea. Succesul inițial al turcilor se explică și prin cooperarea lor cu tătarii din Crimeea, mai ales cu cei conduși de Eminek Mârza. Cu toate că hanul Hoardei de Aur de pe Volga, Seyyid Ahmed, a atacat Crimeea într-o ultimă încercare de a supune Peninsula, Eminek a atacat, la rândul său, Moldova, în iunie și iulie, dar pe când se retragea, a suferit o mare înfrângere din partea lui Ștefan cel Mare, în apropiere de Cetatea Albă. În scrisoarea adresată de Eminek sultanului, la 10 sau 20 octombrie același an, se arată că trupele moldovene, după ce i-au înfrânt pe tătari, au asediat, fără să poată cuceri, orașul Qırım, situat în Crimeea, la vest de Caffa. Fără această intervenție în clește a tatarilor, probabil că Ștefan cel Mare ar fi respins agresiunea otomană de la început.

Asa însă, Ștefan a fost obligat să iadrumul pribegiei și să se retragă în sudul Poloniei, în Galitia, unde a fost văzut la Sniatin "...mâncând

într-un han cu putini boieri”. Balthasar de Piscia, cel care a transmis aceste informatii, arata ca de aici, Stefan a plecat la Camenita, oras polon aproape de Hotin, unde a început sa strânga oaste, dupa care s-au raspândit doua vesti: ca fostul domn al Tarii Românești, Vlad Tepes, iesind din Ungaria, ar fi înfrânt pe turci si ca Stefan cel Mare ar fi nimicit o armata turca de 14 000 de oameni. Aceasta din urma victorie o explica Piscia, pe de o parte, prin faptul ca Stefan si-a strâns o oaste la Camenita, în care s-au înrolat moldovenii care se retrasesera aici, iar pe de alta parte prin faptul ca turcii si-au slăbit puterile, împrăștiindu-se prin toata Moldova. Oricum, la 8 septembrie, la Buda se stia ca turcii s-au retras din Moldova si Tara Românească, iar ostile ungurești, de fapt armata Transilvaniei condusa de voievodul Stefan Báthory, s-au unit cu cele ale lui Stefan cel Mare.

Concluzia care se desprinde din campania sultanala din 1476 este aceea ca Stefan a obtinut victoria cu propriile sale forte, adica cu fortetele tarii sale pe care a stiut sa le pregateasca pentru o astfel de confruntare. Armata lui Báthory s-a pus în miscare abia dupa ce s-a vazut foarte limpede ca sultanul va fi obligat sa se retraga, iar Venetia si papalitatea nu au acordat nici un ajutor. Putem spune ca doar Cazimir IV al Poloniei l-a ajutat într-o oarecare masura, dar nu activ, ci pasiv, prin faptul ca a acceptat sa se retraga pe teritoriul sau si i-a permis ca, tot pe teritoriul sau, sa-si refaca armata. El nu putea accepta ca Moldova sa intre cu totul în sfera de influenta a Imperiului otoman, care, astfel, ar fi devenit un vecin periculos, daca nu chiar un rival. Dar acest ajutor nu ar fi însemnat nimic daca Stefan nu ar fi avut resursele necesare refacerii armatei sale.

Revenind însa la ambasadorul Emanuele Gerardo, trebuie sa spunem ca, la 8 octombrie 1476, el a primit noi instructiuni din partea Senatului prin care i se cerea sa-l vesteasca pe Stefan cel Mare ca papa si regele Ungariei au convenit sa-i trimita ajutoare pecuniare si sa-l îndemne sa continue lupta împotriva turcilor. Din aceasta scrisoare aflam ca, în august, solul se mai afla înca la Brasov, dar se spera ca ajunsese de mult în Moldova, deoarece turcii fusesera obligati sa se retraga. În fine, tot de aici, pe lângă instructiunile aratate mai sus, aflam ca lui Gerardo i se trimisese si o scrisoare deschisa cu scopul ca el sa obtina de la Stefan, 200 de ducati, adica exact suma împrumutata de Seniorie solilor moldoveni în mai acelasi an. Iata deci o dovada clara a faptului ca Venetia nu numai ca nu putea sau nu dorea, sa-l ajute direct pe Stefan, dar ajungea pâna acolo încât sa-i ceara rambursarea unui mic împrumut

de 200 de ducati.

Daca ajutorul concret lipsea cu desavârsire, în schimb nu lipseau vorbele frumoase, laudele pentru victoriile obtinute si îndemnurile de a continua lupta cu turcii. În aceasta privinta este sigur ca Emanuele Gerrado nu a facut economie, mai ales ca, la 10 ianuarie 1477, Senatul îi cerea sa-l felicite pe Stefan pentru victoria din anul precedent si sa-l asigure de sprijinul perpetuu al Venetiei. De asemenea, i se cerea sa se afle în permanenta în preajma voievodului pentru a-i cunoaste intentiile si a se informa asupra relatiilor acestuia cu tatarii. Probabil ca venetienii aveau anumite îndoieli referitoare la relatiile lui Stefan cu tatarii, fie cei din Crimeea, fie cei de pe Volga, deoarece, peste câteva zile, la 15 ianuarie, îi cereau lui Gian-Battista Trevisano, sol în Polonia, sa se intereseze asupra acestor relatii si sa comunice de îndata stirile aflate.

Dar scrisoarea adresata de Senat lui Gerardo a fost trimisa prea târziu, deoarece, tocmai la 10 ianuarie 1477, acesta parasea Moldova, desi Stefan ar fi dorit sa-l mai retina pe lângă el. Dupa toate probabilitatile el a ajuns la Venetia, însoțit de un sol al domnului Moldovei, în februarie 1477.

Oricum, misiunea ambasadorului venetian în Moldova a durat ceva mai mult de patru luni, probabil, de la sfârșitul lui august sau începutul lui septembrie 1476, pâna dupa 10 ianuarie 1477 si a constat, în principal, în informatiile pe care el le-a trimis Senatului, informatii apreciate de acesta ca fiind valoroase, asa cum rezulta din scrisorile din 8 octombrie 1476 si 10 ianuarie 1477. Valoarea acestor stiri consta în caracterul lor pozitiv, ele vorbind despre victoriile lui Stefan împotriva turcilor si în faptul ca venetienii puteau cunoaste cu amanunte importante situatia de pe frontul de la Dunarea de Jos. Din pacate ele nu au contribuit cu nimic la ajutorarea directa a lui Stefan cel Mare. Dar cu toate acestea, Venetia a desfasurat o activitate diplomatica destul de intensa, la Roma si la Buda, pentru a-i determina macar pe papa si pe regele Matia Corvin sa faca ceea ce ea însasi nu putea.

Astfel, la 17 martie 1477, deci dupa ce pericolul cel mai grav pentru Moldova trecuse, Senatul a trimis doua scrisori ambasadorului sau de la Roma, Jacobo de Medio, cuprinzând instructiuni în problema obtinerii unui ajutor pecuniar, de cel puțin 10 000 de ducati, pentru Stefan cel Mare, astfel încât acesta sa vada ca o parte din promisiuni sunt îndeplinite si ca celelalte vor putea fi îndeplinite în viitor. La 10 aprilie, o alta scrisoare îi cerea ambasadorului sa-i dea de veste papei despre toate

pregatirile pe care le fac turcii si despre expeditiile de cucerire din provinciile Grecia, Albania, Dalmatia, Istria, insistând, în acelasi timp si pentru trimiterea unui legat papal în Moldova, iar la 18 aprilie i se cerea din nou sa arate necesitatea trimerii unui ajutor lui Stefan cel Mare.

În ceea ce priveste Ungaria, la 18 martie 1477, Senatul cerea lui Antonio Victuri, sol al Republicii la Buda, sa staruie pe lângă regele Matia Corvin pentru a se trimite ajutor lui Stefan cel Mare si, în acelasi timp, sa-i convinga pe solii domnului român sosit acolo ca Venetia sustine în permanenta cauza Moldovei. Din aceasta scrisoare se desprind si alte câteva lucruri importante. În primul rând, faptul ca, din informatiile primite atât de la Victuri, cât si de la Emanuele Gerardo, Venetia si-a dat seama de importanta pe care o reprezenta Moldova lui Stefan cel Mare si de neajunsurile care ar fi rezultat pentru propriile interese daca ea ar fi fost înfrânta de turci, dar, în al doilea rând, reiese si faptul ca Venetia dorea sa diminueze suspiciunile lui Matia Corvin provocate de solia lui Gerardo la Stefan, spunându-i ca a facut acest lucru numai gândindu-se la binele regatului sau, primul amenintat în cazul unei defectiuni a Moldovei.

Bineînțeles că toată această activitate diplomatică nu a avut niciun rezultat concret, Stefan cel Mare neprimind nici un ajutor banesc si, evident, nici militar. Dezamagirea sa profunda pentru felul în care au decurs evenimentele în anul 1476 rezulta cu toata puterea din expunerea facuta de solul sau Ion Tamblac, la 8 mai 1477, în fata Senatului venetian. Aici se arata, cu toata claritatea, faptul ca Moldova nu a primit nici un fel de ajutoare din partea vecinilor, cu care avea totusi acorduri încheiate în acest sens, ca domnul ei spera în continuare sa fie ajutat de venetieni, ca turcii îl vor ataca în viitor mai ales pentru cele doua cetati din sudul tarii, Chilia si Cetatea Alba, care, daca vor fi pastrate, vor putea deveni baze pentru recucerirea Caffei si a întregii Crimei: “Luminatia Voastra trebuie sa aiba în vedere ca aceste doua tinuturi sunt Moldova toata si ca Moldova cu aceste tinuturi este un zid pentru Ungaria si pentru Polonia. Afara de aceasta, eu zic si mai mult, ca daca aceste doua cetati vor fi pastrate, va fi cu putinta ca turcii sa piarda si Caffa si Chersonesul”. Stefan arata limpede care era importanta tarii sale si a celor doua cetati în cadrul relatiilor internationale si ce se putea face pentru a evita, de fapt, transformarea Marii Negre într-un lac turcesc. Din pacate, puterile catolice apusene si central europene, în special Venetia, careia i se adresa direct, dar si Ungaria si Polonia, ca sa vorbim numai de acestea,

nu aveau vointa, dar mai ales capacitatea necesara pentru a întreprinde actiuni hotarâte de împiedicare a înaintarii otomane în zona Marii Negre si a Dunarii de Jos. Stefan, constient de aceasta trista realitate pe care nu o putea schimba, îsi încheia mesajul adresat Senatului venetian pe o nota foarte realista: “si daca Dumnezeu va vrea ca eu sa nu fiu ajutat, din doua lucruri unul se va întâmpla: ori aceasta tara va pieri desigur, ori voi fi silit, de nevoie, sa ma supun pagânilor”. Evident ca, în cele din urma, el va alege cea de-a doua solutie.

Oricum însa, dupa esecul marii campanii sultanale din 1476, Moldova s-a bucurat de o perioada de câtiva ani de liniste, turcii îndreptându-si principalele lovituri împotriva Venetiei. În toamna lui 1477 turcii au atacat din nou în Friul si au devastat toata regiunea cuprinsa între Isonzo si Tagliamento. În 1478 Venetia pierde în Albania, Croia, Alessio si Drivasto. În aceste conditii Republica a fost obligata sa accepte pacea cu Imperiul otoman, acordata de sultanul Mehmet II, la 25 ianuarie 1479, si confirmata de doge la 25 aprilie acelasi an. Pentru aceasta pace Venetia ceda Scutari, Negroponte, Argos, Lemnos si alte posesiuni, se angaja sa retrocedeze toate orasele si cetatile cucerite în timpul razboiului, sa plateasca despagubiri de razboi în valoare de 100 000 de ducati în timp de doi ani, îsi pastra dreptul de a avea un bail la Constantinopol si trebuia sa plateasca 10 000 de ducati anual pentru a putea face comert în Imperiul otoman. Termenii acordului de pace erau foarte nefavorabili Venetiei, dar aceasta nu a avut de ales. Ori îi accepta asa cum erau formulati de turci, ori continua o lupta disperata, de una singura, fara nici un fel de sorti de izbânda si al carui singur rezultat ar fi fost acela de a-si pierde toate pozitiile din Romania, Albania si Dalmatia, ceea ce era inacceptabil. Mai mult chiar, pentru a nu atrage suspiciunile sultanului, Venetia si-a retras ambasadorul de la Buda, iar apoi a trimis la Poarta specialisti în prelucrarea cuprului, zidari si chiar pictori. Oricum razboiul era pierdut si „cetatea lagunelor“ era constienta de acest lucru. Mai rau pentru ea era însa faptul ca acesta a fost razboiul decisiv, care a facut sa încline balanta definitiv în favoarea turcilor în raporturile lor cu venetienii. Acestia continuau sa-si practice comertul cu Levantul si chiar sa prospere, dar în zonele controlate de turci, care erau tot mai întinse, regula jocului era impusa de la Constantinopol. Ceea ce i-a împiedicat pe acestia sa lichideze complet comertul venetian a fost complementaritatea economica dintre cele doua parti. Turcii aveau nevoie de comertul venetian si l-au pastrat, chiar l-au încurajat, dar în termenii impusi de ei.

În acest context internațional, când nu mai putea conta, practic, pe nici un ajutor din partea nimănui, ce-i mai rămânea altceva de făcut lui Ștefan cel Mare decât să încheie și el o pace, cât mai onorabilă cu putință, cu Imperiul otoman? Prin propria sa capacitate militară, prin luptele crâncene pe care le-a purtat, el a reușit să încetinească considerabil înaintarea otomană în zona Dunării. Dar de unul singur nu putea face mai mult. În aceste condiții, probabil după dezastrul de la Câmpul Pânii, din 13 octombrie 1479, unde o armată otomană de 40 000 de oameni și un contingent muntean de 5 000 de oameni au fost distruse de Ștefan Báthory, voievodul Transilvaniei, și de Pavel Chinezul, comitele de Timisoara, și până la moartea sultanului Mehmet II, survenită la 3 mai 1481, Ștefan cel Mare a fost obligat să încheie și el o pace cu Imperiul otoman.

Acest tratat de pace, pe care, în viziunea otomană, sultanul îl acorda domnului Moldovei, a îngreunat considerabil situația țării, dar nu a făcut-o insuportabilă. În tratat se arată că "... haraciul pus de mine (de sultan - n.n.) odinioară, care era trei mii de bani francești florini în fiecare an, dublându-l, l-am făcut să fie în fiecare an șase mii de bani, și să se considere prieten prietenului și dușman dușmanului, să nu mai iasă din drumul dreptății ca în vremurile trecute", iar puțin mai departe spre sfârșitul textului, se spune că: "Deoarece Ștefan s-a apropiat și s-a legat cu adevărat, conform condițiilor acestora amintite, de pragul acoperisului sultanului meu, el și averea și țara lui nu vor mai suferi nici un atac din partea mea și a beilor sângelui și din partea celorlalți robi ai mei". Ștefan nu putea să obțină mai mult și toate aceste condiții erau preferabile unor eventuale pierderi teritoriale, care ar fi survenit neașteptat dacă el ar fi continuat lupta de unul singur împotriva turcilor.

Dar această pace n-a avut viața lungă. Prefigurarea alăturării unei coaliții antiotomane și moartea sultanului Mehmet II la 3 mai 1481 l-au determinat pe Ștefan să reintre în luptă. Coaliția antiotomană devenise posibilă ca urmare a atacării directe a regatului napolitan de către turci, care, prin cucerirea orașului Otranto, au provocat din nou spaima în Apus, mai ales la curtea papală.

Planul debarcării otomane de la Otranto a fost conceput de Ghedik Ahmed Pasa, cuceritorul Caffei, și a fost făcut cunoscut la 29 august 1479. Baza de operațiuni a fost stabilită la Valona (Avlona, Vlōre), pe litoralul albanez al Marii Adriatice. La 28 iulie 1480 turcii debarca în Apulia și, după lupte crâncene, cuceresc Otranto, la 11 august, după care

ataca, dar fara acelasi succes, Lecce, Brindisi si Tarento.

Este posibil ca la aceasta debarcare a turcilor un anumit rol sa fi revenit si Venetiei, care ar fi cerut chiar acest lucru prin intermediul senatorului Sebastiano Gritti. Sigur este ca Republica s-a opus la încercările papei Sixt IV de a pune pe picioare o liga antiotomana, dar se pare ca ea a facut acest lucru nu datorita unei aliante cu Poarta, ci pentru ca dorea sa opuna Imperiul otoman, regatului napolitan, ambele puteri amenintându-i interesele. Oricum, în aceste momente rolul Venetiei ramâne destul de nebulos, dar nu este de mirare, deoarece ea abia încheiase pace cu sultanul (1479), dupa un lung razboi în timpul caruia puterile italiene, ca si alte puteri din Apus, nu se înghesuisera ca s-o ajute si nu putea sa riste un nou razboi care i-ar fi adus alte pierderi.

În acest context politic si militar deosebit de amenintator pentru statele italiene, dar si pentru alte puteri crestine mediteraneene, când turcii reusera, prin cucerirea orasului Otranto, sa-si creeze un important cap de pod în regatul napolitan si amenintau sa cucereasca si insula Rodos, o pozitie crestina cheie în Mediterana Orientală, s-au remarcat initiativele Genovei, Spaniei si Moldovei, care nu au fost rezultatul unei coincidente, ci au facut parte dintr-un proiect comun patronat de papa Sixt IV.

De fapt, înca de la sfârșitul lui 1479 sau începutul lui 1480, cunoscând planul turcilor, Martin Segono, episcop de Dulcigno (Ulcinj, Ulcun), a propus, probabil lui Sixt IV însusi, un plan de masuri, printre care se numara si o interventie la Dunare a armatelor tarilor sud-estului Europei, sub conducerea lui Matia Corvin. Era o încercare de reluare a unor planuri mai vechi, de a ataca simultan pe mai multe fronturi Imperiul otoman, unul din aceste fronturi fiind cel de la Dunarea de Jos. Nu stim în ce masura papa a acordat atentie acestor informatii si propuneri, dar, imediat dupa ce turcii au cucerit Otranto, a intrat în panica si a ordonat sa se faca pregatiri pentru o eventuala retragere la Avignon. Odata depasita prima impresie, Sixt IV a trecut la actiuni concrete de respingere a turcilor de pe solul italian.

Astfel, a trimis bani regelui napolitan Ferrante I, a autorizat ridicarea decimeii asupra întregului cler din regat, a promis iertarea tuturor pacatelor acelor crestini care vor merge sa lupte contra turcilor si a facut apel la toate statele italiene. La 18 august 1480, cardinalul Gabriele Rangoni este numit legat apostolic la Neapole. Apoi papa încheie un tratat cu Florenta, prin care aceasta se obliga sa armeze 15

galere. La 4 decembrie cardinalul Savelli este trimis la Genova cu dubla misiune de a pacifica orasul dezbinat de luptele dintre factiunile aristocratice si sa supravegheze armarea flotei cruciate pontificale care va avea loc în acest oras. Sixt IV planuia construirea unei flote de 25 de galere la Genova si la Ancona.

În aceste conditii, la sfârșitul anului 1480, congresul statelor italiene, reunit la Roma, a adoptat mai multe hotărâri. Astfel, papa urma sa contribuie la cruciada cu o suma de 150 000 de ducati, dintre care 100 000 erau destinati flotei, iar 50 000 trebuiau sa fie trimisi regelui Ungariei. Se obliga, de asemenea, sa trimita, pe cheltuiala lui, 3 000 de soldati regelui napolitan. Flota trebuia sa fi formata din 100 de galere si s-a hotărât, de asemenea, ca anual sa fie trimisa regelui Ungariei, Matia Corvin, o suma de 200 000 de ducati. Se observa, deci, ca papa, desi cunostea marile merite ale lui Stefan cel Mare în lupta antiotomana, nici nu pomenea de Moldova, toata atentia fiind îndreptata asupra Ungariei si a lui Matia Corvin, dispus sa primeasca sume de bani oricât de mari, dar sa nu întreprinda aproape nimic împotriva turcilor. Dar în mintea papei actionau aceleasi considerente ca si în cazul lui Vlad Tepes, la care se mai adauga unul si anume acela ca Matia Corvin era casatorit cu Beatrice de Aragon, înrudindu-se prin urmare cu regele napolitan. Încurajat si de o solie a regelui Frantei, Ludovic XI (1461-1483), din martie 1481, care venise cu alte propuneri concrete de cruciada, Sixt IV a publicat, la 8 aprilie, o enciclica prin care chema pe toti principii Europei la razboi împotriva turcilor. Singura putere italiana importanta care nu participase la discutiile si tratativele pentru cruciada a fost Venetia, care abia încheiase pacea cu turcii (1479), dar pâna la urma diferenta dintre ea si celelalte state a constatat numai în vorbe si promisiuni, pentru ca nimeni din Italia nu se gândea sa înceapa un adevarat razboi cu turcii, desi acestia ajunsesera pe pamânt italian.

Cu toate acestea, cele trei state de care am amintit mai sus, Genova, Spania si Moldova, profitând de hotărârea papei, au încercat fiecare sa faca ceva, atâta cât le-a stat în putere. Ele nu au reusit sa actioneze unitar si dupa un plan bine stabilit împotriva turcilor, dar toate au întreprins actiuni concrete, diplomatice si militare si daca nu ar fi intervenit moartea lui Mehmet II (3 mai 1481), care a dus la retragerea turcilor atât de la Otranto, cât si din insula Rodos, este posibil sa se fi realizat o coalitie antiotomana sub patronajul papei, care altfel a ramas doar în faza de proiect, în stadiul unor actiuni incipiente.

Dar sa vedem ce s-a facut concret. Genova a contribuit activ la armarea flotei pontificale, punându-si mari sperante în aplicarea proiectului de cruciada conceput de Sixt IV, crezând ca pe aceasta cale va putea sa-si recupereze coloniile pierdute din Marea Neagra. Tot cu acest scop ea a trimis o ambasada, condusa de Bartolomeo de Campofregoso si Lodisio de Fieschi, în Polonia si la Mengli Ghiray, care era nemulțumit de suzeranitatea otomana. Dar rivalitatea care se profila tot mai clar între marele cneaz al Moscovei, Ivan III (1462-1505) si regele Poloniei, Cazimir IV (1445-1492), mai ales dupa cucerirea Novgorodului de catre primul, în 1478, precum si politica de menajare a Portii, au facut ca Polonia sa refuze hotarât participarea la o coalitie antiotomana, ceea ce a dus la prabusirea planurilor orientale genoveze. Aceasta nu micsoreaza însa cu nimic interesul fata de raportul celor doi ambasadori genovezi, din 30 septembrie 1481, în care se arata ca Stefan cel Mare face intense pregatiri militare si ca primeste chiar ajutoare din Polonia, probabil, banuim noi, în mod neoficial de la nobilii din sudul regatului, pregatiri care, se spera, vor da bune rezultate. Se pare, de asemenea, ca Genova, în ciuda opozitiei venetienilor, încheiase si un acord cu papa pentru recuperarea coloniilor pierdute, dar în cele din urma actiunea ei s-a limitat doar la apararea Italiei, prin cele 20 de galere pe care le-a pus la dispozitia lui Sixt IV. O ultima încercare mai serioasa a genovezilor pentru a reveni în Marea Neagra au fost tratativele purtate, în 1484, cu tatarii si polonii pentru realizarea unei coalitii antiotomane, dar si acestea s-au încheiat cu un esec.

În ceea ce priveste Spania Regilor Catolici, aceasta devenise una din principalele puteri mediteraneene si nu putea privi pasiva la actiunile agresive ale otomanilor care-i afectau grav interesele, mai ales în regatul napolitan, unde se afla pe tron o ramura bastarda a dinastiei aragoneze. Astfel, la 1 august 1480, Ferdinand Catolicul a declarat ordinul cavalerilor ioaniti din Rodos sub protectia sa si a hotarât trimiterea de ajutoare, care vor ajunge aici în 1481 sub comanda lui Ramón Ciscar, Jaime Despuig si Hugo de Pachas. În privinta regatului napolitan, dupa o tentativa esuata de a încheia o alianta cu Venetia, acelasi Ferdinand a pus la dispozitia regelui Ferrante, flota spaniola din Sicilia si Sardinia, condusa de Bernardo de Vilamari, întarita cu câteva galere comandate de Carlos de Torrellas, iar la 22 iunie 1481 a trimis o alta flota, direct din Spania, formata din 30 de vase, condusa de Francisco Enriquez, care a ajuns la Neapole la 2 octombrie, dupa ce în prealabil trupele napolitane

reusisera sa recucereasca Otranto, la 10 septembrie. Aceasta adevarata efervescenta antiotomana a lui Ferdinand Catolicul credem ca se explica si prin faptul ca, în 1481, întreaga Spanie se pregatea pentru razboiul cu regatul maur al Granadei, ultima ramasita a dominatiei musulmane pe pamânt iberic. În acest sens atitudinea antiotomana avea un dublu obiectiv: sa consolideze moral fortele spaniole care se pregateau de lupta si sa împiedice cucerirea întregului regat napolitan de catre turci, de unde acestia puteau ameninta direct Spania si puteau sprijini pe coreligionarii lor din Granada.

Ce a facut, la rândul sau, Stefan cel Mare în acesti ani de cumpana si nesiguranta? În 1480, deci în plina epoca de ofensiva otomana, el nu a ezitat ca, în iunie, sa atace pe Tepelus (1477-1481; 1481-1482), domnul Tarii Românești, care, desi ocupase tronul cu ajutorul sau, a trecut foarte repede de partea turcilor. La aceasta expeditie a participat si un corp de oaste transilvanean, dar Tepelus nu a putut fi scos din domnie. În replica, acesta, ajutat de o oaste otomana, a atacat Moldova, dar vestea mortii lui Mehmet II a provocat o retragere precipitata si un contraatac viguros al lui Stefan cel Mare, care înfrânge pe munteni si turci la Râmnic (8 iulie 1481) si se pare ca a ocupat si pozitiile fortificate ale turcilor de pe malul Dunarii, dupa ce în prealabil îl înlocuise pe Tepelus cu Vlad Calugarul în scaunul domnesc al Tarii Românești. Este posibil, totusi, ca aceasta interventie a lui Stefan cel Mare în Tara Româneasca din 1481 sa se fi produs si ca urmare a unei cereri a regelui Ungariei, Matia Corvin, cerere bazata pe tratatul de alianta antiotomana încheiat între Ungaria si Moldova în 1475, precum si la insistentele papei Sixt IV.

Oricum, campania lui Stefan cel Mare în Tara Româneasca din 1481 a coincis cu începutul, la 4 iulie 1481, al operatiunilor navale împotriva turcilor de la Otranto si a fost singura actiune militara declansata în întreaga Europa Orientală în strânsa corelatie cu “cruciada de la Otranto”. Din pacate aceasta cruciada a fost numai un început de cruciada, fara coerenta necesara si fara continuitate, dar a creat, pentru un moment, sperante legate de o eventuala noua coalitie antiotomana, sperante pe care Stefan a încercat sa le transforme în realitate.

În anii imediat urmatori, starea derazboi dintre Stefan si turci, chiar în lipsa unui nou tratat de pace, a încetat *de facto*, Imperiul otoman trecând printr-o perioada de framântari generate de succesiunea la tron. Urmasul lui Mehmet II, Baiazid II (1481-1512) era prea ocupat cu îndepartarea pericolului reprezentat de fratele sau, Djem Sultan, pentru ca

sa mai acorde atentie si altor probleme. Dar odata disputa rezolvata în favoarea sa, Baiazid II, presat si de ieniceri, si-a îndreptat prima mare expeditie de cucerire tocmai asupra sudului Moldovei, în zona Bugeacului. Expeditia, având obiective limitate, a fost fulgeratoare, cele doua cetati vizate fiind cucerite foarte repede, la 14 iulie 1484 Chilia si la 5 august Cetatea Alba. Stefan cel Mare a fost luat prin surprindere deoarece credea, probabil, ca tratatul de pace încheiat în 1483 între Matia Corvin si sultan includea si Moldova cu toate cetatile ei de granita. Din pacate însa, acest tratat, fie dintr-o omisiune a negociatorului maghiar, arhiepiscopul de Kalocsa, fapt pentru care a si fost aruncat în temnita, fie datorita insistențelor Portiei acceptate de Matia Corvin, nu includea cetatile din sudul Moldovei. Acest lucru ar explica si faptul ca Matia Corvin, pentru a-l despagubi, macar si partial, pe domnul Moldovei, i-a cedat doua cetati în Transilvania, Ciceul si Cetatea de Balta. De asemenea, este foarte probabil ca Stefan sa fi contat si pe ajutorul Poloniei în virtutea tratatului de vasalitate pe care îl reînnoise cu regele Cazimir IV în 1478. Nici una din sperantele domnului moldovean nu s-a îndeplinit însa.

Turcii nu s-au limitat doar la simpla cucerire a celor doua cetati si la transformarea lor în *kazale* dependente de sangeacheiul de Silistra. Ei au anexat si teritoriul lor înconjurator cu fortificatia Iurgheci din apropiere de Cetatea Alba. Anexarea acestui teritoriu era necesara atât pentru folosinta celor doua cetati, cât si pentru asigurarea unui culoar terestru de legatura cu tatarii din Crimeea. *Kazaua* Cetatii Albe se întindea de la limanul Nistrului spre vest, pâna la apa Cogâlnicului, si de la mare pâna la satul Purcari. Hotarul kazalei Chilia pleca de la Cogâlnic spre vest si atingea, la vest de Catlabuga, prin Tasbunar, Dunarea. Mai mult decât atât, dupa ce a cucerit cele doua cetati, sultanul a lasat în sudul Moldovei trupe ale tatarilor de pe Volga, conduse de Murtaza-Han, care au pustiit si au jefuit în asa masura acest teritoriu încât, dupa cum o recunosc chiar cronicile otomane, a devenit aproape de nelocuit, ceea ce i-a obligat pe tatarii sa ceara permisiunea Portiei de a se reîntoarce în tara lor. De asemenea, turcii au început sa împinga încet, dar permanent, hotarul Moldovei din apropierea tarmului Marii Negre tot mai departe spre nord, silind pe moldoveni sa formeze o noua linie de hotar mai jos de Ciubarciu, pe Nistru, unde s-a instalat vechea pârcalabie de Cetatea Alba. Aici întâlnim mentionat la 8 aprilie 1526 pe Fatul, iar la 22 martie 1535 pe Tomsa. Probabil ca acest hotar a fost stabilit în vara anului 1486,

dupa încheierea pacy moldo-otomane din aprilie același an, în urma unei misiuni conduse de cădiul din Aidos, Mustafa. "Atunci, creștinii s-au necăjit...", aflăm din documentul otoman referitor la această misiune, dar nu se mai putea face aproape nimic.

Prin ocuparea celor două cetăți turcii au încheiat procesul de cucerire al Marii Negre. De acum înainte nimeni nu mai putea să o străbata decât cu aprobarea lor și în condițiile impuse de ei. Pentru Moldova, în schimb, pierderea celor două cetăți a însemnat o lovitură economică nimicitoare, deoarece a privat-o de cele mai importante venituri vamale și de ieșirea la Dunare și mare. Lovitura economică a fost și Țara Românească prin obstrucționarea comerțului Brailei. În 1485 nouăzeci de corăbii otomane au venit la Chilia pentru a construi un castel care să închidă trecerea spre Țara Românească. Este vorba, probabil, de cetatea Eski Kili, pe zidurile căreia turcii au amplasat tunuri, astfel încât nici o corăbie nu putea trece dacă nu avea pasapoarte imperiale. Din punct de vedere militar sistemul de fortificații al Moldovei a fost grav dezorganizat, iar țara nu mai putea fi apărată dinspre sud, turcii având drumul deschis pentru pradă și război oricând ar fi dorit să facă aceasta. Pierzând cele două cetăți și o fâșie importantă din sudul țării, Moldova pierde poate regiunea cea mai importantă sub aspect economic și militar, riscând și o degradare permanentă a statutului ei în relațiile cu Poarta, aflată acum într-o poziție extrem de favorabilă pentru a-și impune condițiile.

În același timp însă, cucerirea Chilie și a Cetății Albe a fost urmata de o creștere a tensiunilor existente în relațiile dintre Moldova și Polonia, pe de o parte, și Imperiul otoman pe de altă parte. Bineînțeles că Ștefan cel Mare nu a asistat pasiv la pierderea celor două cetăți. Fără a aștepta ajutor de la aliații săi, el a încercat să le recucerească tot prin surprindere printr-un atac fulgerator și cu sprijinul unor forte din interiorul lor, dar tentativa a eșuat. În aceste condiții, domnul Moldovei a apelat la aliați, la Ungaria și la Polonia.

De la Ungaria, în ciuda tratatelor existente, nu a reușit să obțină mare lucru. Matia Corvin l-a aruncat în temniță pe arhiepiscopul de Kalocsa, acuzându-l de neglijență nepermisă în negocierea tratatului cu turcii din 1483, a cedat Moldovei cetățile transilvane Ciceul și Cetatea de Balta, ca un fel de compensație pentru cele două cetăți din sud și a trimis o misiune diplomatică la Poarta care, evident, nu a obținut nimic.

Adevarul este ca Matia Corvin încheiase tratatul cu turcii deoarece avea nevoie de pace la granita de sud pentru a-si putea îndrepta întreaga atentie asupra Europei Centrale si nu mai putea, sub nici o forma, sa revina asupra prevederilor sale. Nu întâmplator, în vara lui 1484, el a declansat o campanie de mare anvergura împotriva împaratului Frederic III, campanie care s-a soldat cu ocuparea Vienei, în anul urmator, oras unde regele maghiar va ramâne pâna la moartea sa, survenita surprinzator în 1490. În concluzie, din partea Ungariei nu se putea astepta nici un fel de ajutor serios pentru recuperarea celor doua cetati.

Diferita a fost însa atitudinea Poloniei. Desi, asa cum aratam ceva mai sus, politica externa a acestei tari era îndreptata, în primul rând, spre problemele baltice, regele Cazimir IV nu putea sa asiste pasiv la încercările turcilor de a modifica echilibrul strategic la nord de Marea Neagra. Din aceasta cauza el s-a oferit sa-l ajute pe Stefan cel Mare cu conditia ca acesta sa depuna personal juramântul de vasalitate, ceea ce domnul moldovean evitase cu multa abilitate pâna în acel moment.

Interesul strategic al Poloniei în privinta opririi înaintarii otomane spre nord dupa cucerirea Chilie si a Cetatii Albe este scos în evidenta cu multa claritate de cronicile românesti. Astfel, Grigore Ureche spune ca turcii: "... ar fi vrut apuca si alte cetati, ca Stefan voda la gol n-au îndraznit sa iasa, ci numai la strâmtori nevoia de le facea zmintala. Ca si turcii vazându ajutoriul ce venise de la Tara Leseasca lui Stefan voda, sau însusi craiul, cum scriu unii, ca au tras de la rusi si de la Litva tara toata, de sa strînsese oamenii de treaba mai mult de 20 000 de oameni si trecându Nistrul Craiul cu dânsii suptu Haliciu, au venit la Colomaia...".

Mai clar decât Ureche este Axinte Uricariul, care afirma urmatoarele: "Iara mai cu dedînsul au intrat în grija Cazimir, craiul lesascu, si toti liasii, pentru Stefan voda, vazzînd slabita Tara Moldovei de turci, sa nu sa închine Stefan voda la turci si sa sa lasa de prietesugul liasilor. Ca nu fiestece domn era Stefan voda, ce vestit între domnii crestinesi pentru multe razboaie cu naroc ce au facut asupra tatarilor si a turcilor si a ungurilor. Socotit-au, dar, Cazimir craiul si au trimis agiutor lui Stefan voda, mai mult aparînd de osti hotarul Tarii Lesasti, navalind ostile turcesti si tataresti. Macar ca craiul Cazimir siliia nice o pricina sa nu aiba despre turci asupra sa, ce socotiia ca avînd înca parate pre Tara Moldovii, totusi are nevoe Podoliia, Tara Rusasca si Litva. Iara cu cît mai mult, lipsind paratele, adeca Moldova, s-ar risipi de tot Podoliia, Tara

Rusasca si Litva (...). Iara de odata au socotit craiul sa sa audza de pogorîrea sa cu osti la marginea Tarii Moldovei, pentru ca si turcii atunce ar avia grija de nu ar supara tara ades. Si adevarat ca pre acia vreme avia turcii grija de craiile lesasti”.

În fata amenintarii otomane tot mai grave si cu speranta ca polonii îl vor ajuta sa recupereze cetatile pierdute, Stefan cel Mare si-a calcat pe mândrie si s-a dus în Polonia unde, la 15 septembrie 1485, la Colomea, a depus personal jurământul de vasalitate în fata lui Cazimir IV. Este posibil ca Stefan sa fi fost împins la acest gest si de nevoia presanta de a-i scoate pe turci din Moldova, trupele acestora, însoțite de un pretendent la tron pe nume Petru Hronda sau Hruet, patrundând adânc în tara si ajungând pâna la Suceava pe care au jefuit-o si au ars-o la 19 septembrie 1485. Dar obiectivul sau a fost atins numai partial în sensul ca a primit din partea regelui polon ajutor suficient pentru a-i scoate pe turci din Moldova prin bataliile victorioase de la Catlabuga (16 noiembrie 1485) si Scheia (6 martie 1486), însa nu si pentru a recuceri Chilia si Cetatea Alba. Ureche ne spune ca: “... cetatile carile le-au luat turcii, Chilia si Cetatea Alba, n-au putut sa le dobândeasca, ca ei mai nainte de ce au iesitu, le-au îngrijitu cu oameni, cu puscii si cu bucate de ajunsu si au ramas pre mâna turcilor pâna în zioa de astazi”. Evident ca polonii dorind sa opreasca ofensiva otomana, nu doreau si, probabil, nici nu puteau sa declanseze un razboi pe scara larga necesar pentru redobândirea celor doua cetati. Neavând forta necesara pentru a continua confruntarea cu Imperiul otoman si neprimind sprijin suficient din partea Poloniei pentru recuperarea celor doua cetati din sud, Stefan cel Mare nu a putut face altceva decât sa încheie pace cu sultanul în primavara lui 1486, pace care consfinteaa pierderea definitiva a Chiliei si Cetatii Albe.

Dupa încheierea acestei paci, diplomatia polona a încercat în continuare sa-i scoata pe turci din sudul Moldovei, conditionând semnarea unui armistitiu cu Baiazid II de restituirea Chiliei si Cetatii Albe, cetati pe care turcii “... le-au dobândit prin viclenie”. Pâna la urma, dupa mai multe ciocniri cu turcii si tatarii, Cazimir IV a încheiat si el pace cu turcii, în martie 1489, sanctionând, pe aceasta cale, si *de jure* pierderea celor doua cetati.

Stefan cel Mare a pierdut îndelungatul razboi cu turcii, a pierdut cele doua cetati din sudul tarii, Chilia si Cetatea Alba, împreuna cu alte câteva teritorii învecinate, dar, în ciuda acestor realitati de necontestat, a

demonstrat marelui imperiu de la sud ca Moldova nu poate fi cucerita oricând si oricum. El i-a facut pe turci sa înțeleaga ca tara româneasca de la rasarit de Carpati era un stat cu care era de preferat sa tratezi, decât sa lupti si a statornicit în relatiile Moldovei cu acestia un anumit echilibru politic si militar ce va fi respectat pâna la marea campanie sultanala a lui Soliman Magnificul din anul 1538. În acelasi timp, aparând Moldova, Stefan cel Mare a aparat si interesele crestinatatii din centrul si rasaritul Europei, ale Ungariei, Poloniei si Lituaniei, precum si ale altor puteri crestine mai îndepartate, cum ar fi cele italiene, mai ales ale Venetiei, Genovei si ale papalitatii. Este adevarat ca el nu a primit ajutoarele necesare, la care avea tot dreptul sa spere, din partea puterilor crestine aliate *de facto* sau *de jure* ale sale în lupta antiotomana. Dar acest lucru nu l-a împiedicat sa-si desfasoare lupta cu toata energia de care era în stare si, mai important, sa demonstreze atât turcilor, cât si puterilor crestine faptul ca Moldova devenise un factor însemnat al configuratiei politice de pe continentul nostru, un element de baza al echilibrului politic european care începea sa se construiasca la sfârșitul secolului XV si începutul secolului XVI pornind de la modelul oferit de echilibrul politic stabilit între statele italiene.

Capitolul IV

Ultima perioada a domniei lui Stefan cel Mare - apogeul echilibrului în politica externa

De la început trebuie sa spunem ca ultima faza a politicii externe a lui Stefan cel Mare, cea care ne intereseaza în capitolul de fata, a fost, dupa opinia noastra, si cea mai complexa, în care personalitatea politica si militara a marelui voievod, ajunsa la deplina maturitate, la apogeu, a stralucit cel mai mult. Aceasta ultima faza, caracterizata de istoriografia noastra ca fiind aceea a confruntarii cu Polonia, credem ca este mult mai complicata si determinata si de alti factori la fel de importanti care, în esenta, izvorau din obiectivul principal al întregii politici externe a lui Stefan, acela al luptei antiotomane si al mentinerii echilibrului de putere între statele vecine Moldovei.

Stefan cel Mare, în lunga sa domnie, a trebuit sa faca fata pe plan extern, asa cum am aratat, unei situatii deosebite si periculoase generata de vecinatatea cu trei mari puteri ale vremii, Imperiul otoman, Polonia si Ungaria, toate urmarind sa-si extinda influenta si dominatia asupra Moldovei. Dintre acestea, cea care ameninta în cel mai înalt grad neatârnamarea si chiar fiinta statala a tarii era Imperiul otoman, lucru de care domnul Moldovei a fost constient tot timpul. Poarta, în timpul domniilor lui Mehmet II si Baiazid II, a reusit sa transforme Marea Neagra într-un adevarat lac închis turcesc, si-a impus controlul asupra Dunarii de Jos, ca prelungire economica, politica si militara a Marii Negre, a încercat, în mai multe rânduri, sa patrunda spre Europa Centrala, a întreprins doua expeditii sultanale de mare anvergura împotriva Tarii Românesti (1462) si Moldovei (1476), într-un cuvânt, se afla într-o perioada de viguroasa expansiune militara, ceea ce nu era cazul celorlalte puteri cu care se învecina Moldova.

În privinta Poloniei, începând de pela mijlocul veacului XV, ea îsi deplaseaza, dupa cum am spus si cu alte ocazii, centrul de greutate al politicii sale externe din zona Marii Negre, în cea a Marii Baltice, este confruntata de conflictele cu ordinul teuton si, ceva mai târziu, de acelea

cu marele cnezat al Moscovei, preferând de aceea sa mentina o atitudine de neutralitate si bunavointa fata de Imperiul otoman.

În acelasi timp, Ungaria, amenintata mult mai direct de catre turci, si-a îndreptat în principal atentia, în timpul domniei lui Matia Corvin, catre problemele Europei Centrale, iar mai târziu slabirea puterii centrale si anarhia feudala tot mai pronuntata au facut-o sa fie incapabila de a mai trece la actiuni ofensive de amploare, limitându-se numai la apararea propriului teritoriu. În final însa si acest lucru a devenit imposibil de realizat, statul feudal maghiar prabusindu-se definitiv odata cu dezastrul de la Mohács (29 august 1526).

Astfel, din momentul declansarii pe fata a luptei antiotomane, raporturile Moldovei cu Ungaria si Polonia au evoluat si s-au modificat în functie de atitudinea pe care aceste doua puteri au adoptat-o, într-un moment sau altul, fata de Poarta, precum si în functie de rivalitatea dintre ele în privinta pretentiilor de suzeranitate asupra tarii românești de la rasarit de Carpati.

Schimbarea politicii externe a Moldovei dupa 1470 a provocat o îndepartare progresiva de Polonia si a creat chiar o stare de tensiune grava între cele doua tari, tensiune ce a atins punctul culminant în 1478. În acelasi timp are loc o apropiere între Moldova si Ungaria, consfintita de tratatul din 1475, adevarata alianta antiotomana, încheiata practic, în conditii de egalitate a celor doua parti. Dar alianta cu Ungaria s-a dovedit ineficace, mai ales în 1484, când Moldova a fost atacata de turci prin surprindere si a pierdut cele mai importante cetati din sud, Chilia si Cetatea Alba, ceea ce l-a obligat pe Stefan sa caute din nou sprijin la regele polon Cazimir IV si, calcându-si pe mândrie, sa accepte chiar depunerea personala a jurământului de vasalitate, la Colomea, la 15 septembrie 1485.

Din pacate însa nici Polonia nu putea si nici nu dorea sa ofere în împrejurările de atunci un ajutor eficace pentru recuperarea celor doua cetati. Pacea din 1489 dintre poloni si turci l-a obligat iarasi pe Stefan cel Mare sa se apropie de Ungaria, interesata, totusi, în mod real de lupta antiotomana, în ciuda potentialului ei militar tot mai redus. Dar apropierea Moldovei de Ungaria însemna, la fel ca si în 1475, o distantare de axa Polonia - Imperiul otoman, putea duce la o ciocnire cu Polonia datorita anularii închinarii vasalice de la Colomea si prelungea starea conflictuala cu Poarta, în ciuda tratatului încheiat de Stefan cu aceasta în 1486.

Constatam prin urmare ca, în ultima instanță, problema pericolului otoman și cea a recuperării celor două cetăți, care aveau o pondere foarte importantă tocmai în relațiile cu Poarta, au constituit factorul hotărâtor care a determinat politica externă și alianțele lui Ștefan cel Mare în ultima parte a domniei sale. Încheierea tratatului de pace cu Imperiul otoman și apropierea de Ungaria au fost evenimente care s-au desfășurat, practic, în același timp și dacă primul dintre ele îi era impus lui Ștefan de situația politică generală a momentului, cel de-al doilea îi deschidea perspectiva unei eventuale contestări a stării de fapt creată ca urmare a primului.

Dar să vedem care au fost acțiunile lui Ștefan pe linia continuării unei politici mai mult sau mai puțin ostile față de Poarta în condițiile în care el plătea, totuși, tributul anual și în condițiile în care cronologia faptelor ca atare poate fi repusă oricând în discuție pe baza unor eventuale noi descoperiri documentare.

Încă din 1488 sunt semne clare că Ștefan se apropia de Ungaria lui Matia Corvin, apropiere care se intensifică în anul următor, anul păcii polono-otomane, când între cele două țări este reluată o strânsă colaborare. Aceasta apropiere convenea intereselor ambelor țări, punând Moldova la adăpost de eventuale atacuri din partea Imperiului otoman și a Poloniei și oferind Ungariei importantul sprijin militar pe care-l constituia Moldova. Trebuie remarcat și faptul că relațiile dintre cele două țări erau reluate, practic, în condiții de deplină egalitate, pretențiile de suzeranitate ale coroanei maghiare rămânând doar la un nivel pur teoretic, regele de la Buda dându-și seama că era imposibilă o subordonare strictă a Moldovei, ci doar o colaborare care să fie în interesul ambelor țări.

Ștefan cel Mare a știut să profite de noua încordare din relațiile ungaro-polone, cauzată de pretențiile jagiellone la coroana Sfântului Ștefan, pentru a încheia, în 1489, alianța feudalo-vasalică cu Matia Corvin. Noul act anula pe cel de la Colomea și aducea Moldovei, ca feude, Ciceul și Cetatea de Balta, cedate, probabil anterior, după 1484, ca o compensație pentru pierderea celor două cetăți din sudul țării, poziții care vor constitui pentru Ștefan și urmașii săi principalul punct de sprijin pentru exercitarea influenței în Transilvania. Totodată, noua orientare a politicii lui Ștefan cel Mare a integrat Moldova într-un sistem de alianțe menit să îngrădească tendințele hegemonice ale Poloniei și să bareze dezvoltarea expansiunii otomane în Europa.

Acest nou curs al politicii externe a Moldovei a fost pus la încercare de la început, dar a reusit sa reziste presiunilor venite atât dinspre Polonia, cât si dinspre Imperiul otoman. Moartea neprevazuta a lui Matia Corvin, în prima parte a anului 1490, a deschis problema succesiunii la tronul maghiar, problema de rezolvarea careia depindea, în mare masura, si situatia politica internationala a Moldovei. Din cei trei candidati care aveau sanse sa ocupe tronul, Maximilian de Habsburg, Vladislav Jagiello, regele Boemiei, si fratele sau Ioan Albert, mostenitorul tronului polon, preferabil pentru Stefan era primul, care putea împiedica o uniune dinastica între Ungaria si Polonia, si domnul Moldovei nu a ezitat sa intre în legatura cu acesta si sa-i ofere sprijinul sau. Observând însa ca sansele lui Maximilian sunt compromise, Stefan si-a oferit sprijinul lui Vladislav, care beneficia si de acordul nobilimii si a reusit finalmente sa devina rege al Ungariei, în 1490, fara a provoca o uniune dinastica cu Polonia.

Situatia tulbure din Ungaria, generata de criza dinastica, a fost favorabila pentru initierea unor interventii din afara, polone si otomane. În aceste împrejurari s-a putut verifica cu toata claritatea atitudinea lui Stefan cel Mare îndreptata împotriva axei de interese polono-otomane. Dupa ce a respins, în primavara si vara lui 1490, cererile de ajutor venite din partea lui Ioan Albert, Stefan a întreprins, în acelasi an, o campanie militara în sudul Poloniei, în Pocutia, contribuind astfel la esecul încercarii lui Ioan Albert de a dobândi, cu forta armelor, coroana Ungariei.

Actiunea militara a lui Stefan cel Mare era destinata sa previna uniunea personala între cele doua regate vecine, uniune care ar fi oferit Poloniei mijlocul cel mai sigur pentru rezolvarea, în sensul veleitatilor ei traditionale, a raporturilor cu Moldova. Încercarea de a preveni aceasta primejdie este sensul principal al campaniei întreprinse de Stefan în Pocutia. În acelasi timp, domnul Moldovei a încercat sa limiteze pericolul polon înjghebând o coalitie cu marele cneaz al Moscovei, Ivan III, si cu hanul tatarilor din Crimeea. Razboiul dintre marele cneaz al Moscovei si Lituania (1492-1494) si permanentele incursiuni ale tatarilor crâmleni pe teritoriul polono-lituanian au fost conjugate cu actiunile militare ale Moldovei. Soliile repetate schimbate între cele trei state erau menite sa le coordoneze efortul militar.

Dar simultan cu amenintarea Poloniei, la adresa Ungariei si Moldovei, s-a facut simtita si o amenintare dinspre sud, mult mai

primejdioasa, venita din partea Imperiului otoman. Turcii au cautat sa profite de framântarile din Ungaria pentru a-si extinde stapânirile în dauna acestei tari. Astfel, în septembrie 1490, trupe otomane ataca în sudul Ungariei, în zona Srem, în octombrie este atacata Bosnia, în februarie 1491 au loc noi atacuri otomane în partile Ma...vei si Belgradului, în toamna turcii ataca în Banat si ajung pâna în apropiere de Oradea, iar în decembrie 1491 si ianuarie 1492 au loc puternice lupte în Bosnia si în jurul Belgradului, Pavel Chinezul reusind, cu mari eforturi, sa-i respinga pe atacatori.

Care erau în aceasta situatie relatiile dintre Moldova si Poarta, prima fiind aliata Ungariei, pe care turcii o atacau cu înversunare? Bineînteles ca ele nu puteau fi decât de neîncredere si încordare si în ciuda existentei unui tratat de pace, puteau degenera usor în ciocniri armate, de amploare mai mica sau mai mare, asa cum s-a întâmplat de altfel. Astfel, dintr-o scrisoare trimisa de hanul Crimeii, Mengli Ghiray, lui Ivan III, în mai 1491, aflam ca sultanul deplasase în zona Cetatii Albe, deci în sudul Moldovei, trupe însumând între 40 000 si 70 000 de soldati si chiar daca aceasta cifra ni se pare destul de exagerata totusi ea dovedeste importanta strategica a Moldovei în raporturile de putere din sud-estul Europei si atentia pe care Imperiul otoman o acorda tarii românesti de la rasarit de Carpati.

În vara anului 1492 sultanul Baiazid II a adunat o mare armata pe care a concentrat-o la Sofia cu gândul de a cuceri Belgradul si a da, astfel, o puternica lovitura Ungariei. În fata acestei situatii deosebit de periculoase, care le putea ameninta direct, tarile române nu au ezitat sa actioneze în comun, Stefan cel Mare, Vlad Calugarul si Stefan Báthory, voievodul Transilvaniei, promitând lui Vladislav II al Ungariei un ajutor de 20 000 de oameni. Mai mult decât atât, asa cum reiese dintr-un raport al bailului venetian de la Constantinopol, Geronimo Marcello, din 15 iunie 1492, Stefan a refuzat sa acorde libera trecere prin Moldova hoardelor tatare, pe care sultanul dorea sa le arunce asupra Transilvaniei si Ungariei. Poate tocmai din aceasta cauza Baiazid II, dupa ce a renuntat la intentia de a ataca Ungaria si si-a concediat armata, a trimis trei grupari armate sa atace Moldova, Albania si cetatea Severinului, expeditia din Moldova terminându-se cu un dezastru.

De fapt, aceasta atitudine antiotomana a lui Stefan, într-un moment în care Ungaria se afla în mare pericol, explica si împrejurarea ca Vladislav II a confirmat domnului Moldovei, la 18 aprilie 1492, stapânirea asupra cetatilor Ciceul si Cetatea de Balta.

În 1493, luptele dintre turci și unguri continua și apar chiar stiri despre o posibilă nouă navală otomană în Moldova. În aceste condiții, Ștefan, ca și Vlad Calugarul, continua să acorde ajutor lui Vladislav II, mai ales în luptele din jurul Belgradului, desfășurate în decembrie 1493 și ianuarie 1494, dar începe și o importantă ofensivă diplomatică pentru a atrage Lituania marelui cneaz Alexandru la lupta antiotomană. Ștefan considera că despartirea Lituaniei de Polonia, în 1492, în ciuda faptului că ambele continuau să fie conduse de reprezentanții ei dinastiei Jagiellone, constituia o premisă favorabilă pentru o eventuală cooperare moldo-lituaniană. Aceasta explică numeroasele solii schimbate între Ștefan și Alexandru, între anii 1493 și 1496, cu scopul de a încheia o alianță antiotomană, dar rezultatul nu a fost cel așteptat, deoarece marele cneaz nu dorea să ducă o politică diferită de cea a fratelui său Ioan Albert, regele Poloniei, în situația în care se afla într-o stare de permanent conflict cu Ivan al III-lea al Moscovei și cu tătarii din Crimeea.

În anii următori, în 1494 și 1495, Ștefan continua politica de alianță cu Vladislav II, aflat încă în război cu turcii, fapt ce explică și sumele de bani pe care vistieria ungară le plătește acum domnului Moldovei. În același timp, Ștefan cel Mare, deși se afla în raporturi destul de bune cu tătarii din Crimeea, nu înțelegea să le permită acestora, care la rândul lor erau vasalii Porții otomane, să lovească prea tare în puterile creștine, mai ales în Lituania, care, potențial, puteau deveni aliate pretioase în lupta antiotomană. Astfel, se pare că în 1495 trupele sale au aparat de un atac tatar orașul Braclaw (Breaslavl), așa cum rezultă din spusele unui sol al lui Ivan III la curtea marelui cneaz Alexandru.

Dar tot în acești ani, în jurul Moldovei, încep să se adune tot mai mulți nori amenințatori ca urmare a complicațiilor politice internaționale și a ciocnirilor de interese din această zonă. Dacă Imperiul otoman era oarecum inhibat în încercarea de a întreprinde o mare campanie la nord de Dunare, deoarece se temea de o posibilă expediție a regelui Franței, Carol VIII (1483-1498), însoțit de Djem sultan, fratele lui Baiazid II, împotriva sa, în schimb aspirațiile politice ale fraților Jagielloni se profilau contradictorii și destul de periculoase la adresa Moldovei.

Acest lucru iese în evidență cu ocazia congresului de la Lwecza, din aprilie 1494, la care au participat principalii exponenți ai dinastiei Jagiellone: Vladislav II, regele Boemiei și Ungariei, Ioan Albert, regele Poloniei, Alexandru, marele cneaz al Lituaniei, cardinalul Frederic și Sigismund, singurul dintre cei cinci frați care nu avea nici o posesiune în

acel moment. Doua probleme majore au fost discutate, si anume: organizarea unei campanii antiotomane, mai ales ca era posibila si o colaborare cu regele Frantei, Carol VIII, care preconiza, dupa cucerirea regatului napolitan, o debarcare în Peninsula Balcanica, obiectiv cu care toata lumea a fost de acord si dorinta lui Ioan Albert de a readuce Moldova într-o situatie de stricta vasalitate fata de coroana polona, prin înscăunarea aici, în locul lui Stefan cel Mare, a fratelui sau Sigismund, ramas, cum am mai aratat, fara nici o coroana. Acest al doilea obiectiv venea în contradictie flagranta cu primul, lupta antiotomana fiind imposibila fara concursul Moldovei lui Stefan si, în acelasi timp, a resuscitat vechea rivalitate polono-ungara în legatura cu Moldova, Vladislav II opunându-se categoric la velleitatile fratelui sau.

Aceasta intentie a regelui polon, de a-l înscăuna pe Sigismund în Moldova, constituia, în conceptia sa, primul pas în directia declansarii unei vaste campanii antiotomane, dar era total lipsita de realitate si putea duce la o catastrofa, care sa anuleze din nou si pentru multa vreme, revenirea Poloniei la directia pontica a politicii sale externe. Aceasta din doua motive, si anume: pentru ca Stefan cel Mare, ajuns la apogeul capacitatii sale de comandant de osti, de om politic si de diplomat, nu s-ar fi lasat usor alungat, ci dimpotriva, ar fi reactionat cu toata energia pentru apararea libertatii tarii si a propriei domnii, îngropând înainte de a se naste expeditia antiotomana a lui Ioan Albert, iar pe de alta parte pentru ca Vladislav II, ca exponent, în principal, al intereselor Ungariei si nu al celor ale dinastiei jagiellone, nu ar fi acceptat ca Moldova sa fie dependenta în mod strict de Polonia. De fapt, tocmai datorita acestor intentii nerealiste, vechea rivalitate polono-ungara în legatura cu Moldova a reaparut la Lewocza si se va manifesta cu toata puterea în momentul campaniei din 1497, iar dorinta de lupta antiotomana nu se va putea realiza decât ceva mai târziu, dar fara participarea Poloniei si a Lituaniei. În fine, nu trebuie sa trecem cu vederea faptul ca Imperiul otoman nu ar fi acceptat niciodata ca Moldova sa intre într-o vasalitate stricta fata de Polonia, lucru care ar fi însemnat o stricare a raporturilor de forte din aceasta zona în detrimentul sau.

Deocamdata însa, atât Polonia, cât si Ungaria nu erau deloc hotărâte sa se lupte cu turcii, ci dimpotriva, cautau sa ajunga la o pace cu ei, ceea ce prima va si realiza în 1494, iar cea de-a doua în 1495.

Dar linistea care se stabilise pe aceasta cale la Dunarea de Jos era doar aparenta, era o liniste încarcata de amenintari si zvonuri, o liniste

care anunța dezlănțuirea furtunii. Astfel, în 1496 otomanii ataca partile ungurești din Bosnia, dar în același an pierd 3 000 de oameni într-o ciocnire de granită cu ungurii. Tot acum ei opresc exportul de cereale spre Venetia, își intensifică înarmările navale și pirateria și reușesc să ocupe Muntenegru marind astfel pericolul pentru posesiunile venetiene din Albania și Dalmatia.

În această situație, din ce în ce mai presantă pentru Venetia, apar aici tot felul de zvonuri, care nu sunt altceva decât un amestec de dorință și de realitate. Astfel, la sfârșitul verii lui 1496 s-a răspândit vestea că regele Ungariei, Vladislav II, va trimite o armată pentru a recuceri Chilia, în timp ce Baiazid II a trimis deja 1 000 de ieniceri și pregătește și el o mare armată, veste consemnată de cronicarii contemporani Marino Sanuto și Domenico Malipiero. Deși această știre era falsă, ea avea totuși un sâmbure de adevăr prin faptul că relațiile ungaro-otomane continuau să fie încordate, iar problema celor două cetăți din sudul Moldovei nu fusese încă definitiv rezolvată, dorința lui Ștefan cel Mare de a le redobândi fiind, probabil, cunoscută și în cetatea lagunelor.

În ceea ce-l privește Ștefan cel Mare, acesta a adoptat o atitudine de expectativă, continuând însă să se pregătească atât pe plan diplomatic, cât și militar pentru o eventuală confruntare în care ar fi putut fi implicate simultan sau separat, Polonia și Imperiul otoman. Astfel, ultima solie trimisă în 1496 la marele cneaz Alexandru al Lituaniei, condusă de Giurgea vornicul și Matias diacul, a recurs chiar la amenințarea cu o posibilă colaborare între moldoveni și turci, cu scopul de a obține adeziunea acestuia la lupta antiotomană. Ștefan arată că a trimis o mare solie la turci și că aceștia fac intense pregătiri militare la sudul Dunării, lovitura lor putând fi îndreptată împotriva Moldovei, a Poloniei și chiar a Lituaniei. El spunea, de asemenea, că există timpul necesar, în cazul încheierii unui tratat moldo-lituan, ca solia trimisă la turci să fie întoarsă din drum, dar că altfel este foarte posibil ca trupele otomane să atace numai Polonia și Lituania. Dar și în ciuda acestei clare amenințări, Alexandru, așa cum am mai arătat, nu a putut fi atras la lupta antiotomană.

Situația politică deosebit de complicată creată în jurul Moldovei, ca urmare a tendințelor expansioniste ale marilor puteri ale vremii, a cunoscut un moment de maximă intensitate în 1497, atunci când țara românească de la răsărit de Carpați s-a aflat într-o conjunctură foarte asemănătoare doar cu cele din anii 1467 și 1475-1476, cu o deosebire

totusi, si anume posibilitatea de a se afla, pentru prima data în timpul domniei lui Stefan cel Mare atacata simultan pe doua fronturi. Moldova putea deveni teatru de confruntare între poloni si turci, confruntare ce se întrezarea înca din 1494 si care ar fi aruncat tara în vârtoarea unor evenimente al caror final era greu de prevazut.

Pe dealta parte, turcii începusera, înca din 1496, concentrarea unor forte militare destul de importante la Dunarea de Jos, având cunostinta de intentiile regelui polon, iar pe de alta parte, acesta începuse pregatiri militare si diplomatice de mare anvergura, cu scopul declarat de a elibera Caffa, Chilia si Cetatea Alba. În fine, Stefan cel Mare primise informatii de la anumiți nobili maghiari conform carora Ioan Albert se pregatea ca, înainte de a-i ataca pe turci, sa porneasca împotriva Moldovei pentru a-l înlocui din domnie cu fratele sau Sigismund.

Asa cum considera istoricul Serban Papacostea, si suntem întrutotul de acord cu aceasta opinie, daca pentru noi pare a fi de domeniul evidentei faptul ca primul obiectiv al lui Ioan Albert a fost acela de a readuce Moldova în sfera de influenta a Poloniei, nu este mai putin adevarat ca actiunea regelui polon s-a înscris într-un plan mai larg, care depaseste raporturile directe dintre cele doua tari. Ea s-a legat nemijlocit de problema Marii Negre si de aceea a luptei antiotomane, în general, la sfârșitul secolului XV. Ioan Albert a urmarit, prin urmare, în primul rând sa readuca Moldova în sfera sa de influenta, dar restabilirea suzeranitatii asupra acestei tari, într-o formula mai stricta decât în trecut, nu putea fi decât începutul unei noi confruntari cu Imperiul otoman. Din aceasta perspectiva, campania din 1497 a fost ultima încercare a Poloniei, pâna la sfârșitul secolului XVI, de a redeveni un factor politic cu pondere la Marea Neagra.

Oricum, în situatia foarte periculoasa care se crease, Stefan cel Mare urmarea cu interes, dar si cu îngrijorare, masurile luate de Ioan Albert în vederea expeditiei anuntate. Cu interes, deoarece nu-i putea fi indiferenta ideea înlaturarii stapânirii otomane de la gurile Dunarii si, prin urmare, era hotărât sa contribuie efectiv la succesul acestei întreprinderi. Îngrijorarea fata de proiectele regelui este tradata de faptul ca el se angaja sa participe la expeditia antiotomana numai atunci când armatele polone ar fi ajuns la Chilia si Cetatea Alba si cerea lui Ioan Albert sa parcurga un drum care sa ocoleasca Moldova prin stânga Nistrului pâna la atingerea obiectivelor propuse. Era o masura de precautie absolut necesara, pentru a evita consecintele ruperii premature a

pacii cu otomanii si pentru ca Stefan avea motive sa puna la îndoiala caracterul pur antiotoman al planurilor lui Ioan Albert.

Dar, în ciuda îndoielilor si chiar a banuielilor pe care Stefan le avea în privinta planurilor lui Ioan Albert, el spera ca acesta va porni, totusi, numai împotriva turcilor, si era hotărât sa participe cu toate fortele sale la aceasta campanie de reusita careia ar fi depins si redobândirea celor doua cetati din sudul Moldovei. De fapt, un atac polon împotriva Moldovei în acele împrejurari ar fi reprezentat o greseala enorma, cu grave repercusiuni asupra Poloniei, si Stefan cel Mare, la fel ca si multi dintre nobilii poloni, putea cu greu sa-si imagineze ca Ioan Albert ar savârsi, în mod deliberat, o astfel de eroare. De aceea, pe lângă masurile de precautie absolut necesare adoptate de Stefan fata de Poloni, el a avut, dupa parerea noastra, si o atitudine antiotomana destul de clara, care s-a manifestat pâna în vara lui 1497. Probele pe care le vom aduce în sprijinul acestei afirmatii credem ca vor dovedi constanta politica antiotomana a lui Stefan cel Mare chiar în momente de cumpana, când un atac masiv din partea Poloniei era foarte probabil si, de fapt, s-a si declansat.

În primul rând trebuie subliniat faptul ca tratativele asupra alegerii drumului de înaintare al oastei polone si a conditiilor în care domnul Moldovei înțelegea sa colaboreze cu regele polon erau încheiate în deplina înțelegere înainte de a se pune în mars, la Liov, oastea polona.

De asemenea, demn de remarcat este si faptul ca Stefan, în primele luni ale anului 1497, a inspectat taberele din sudul Moldovei si a ramas aproape o luna la Vaslui, între 25 februarie si 20 martie, fapt atestat de documentele pe care le emite din aceasta localitate. Aici trebuie aratat ca Vasluiul medieval a jucat, datorita pozitiei geografice în zona central-sudica a Moldovei, încă înainte de Stefan cel Mare, un însemnat rol politic si militar. Vasluiul a fost loc de concentrare, în repetate rânduri, a ostirii, care de aici putea sa manevreze usor pe directii interioare. Stefan cel Mare s-a aflat aici ori de câte ori se prevedeau posibile evenimente militare la granitele de sud ale Moldovei. În acelasi timp, asa cum arata cronicarul Wapowski, Stefan "... își întocmi oaste moldoveneasca cât putu mai mare din boieri si din tarani. Dete porunca sa prinda fiecare armele pentru scaparea mosiei, sotiiilor si copiilor, patruzeci de mii de osteni își aduna".

Atitudinea amenintatoare pe care Stefan o adoptase fata de turci, sperând ca Ioan Albert nu va comite enorma greseala de a-l ataca pe el, ci

se va hotărâ sa respecte înțelegerile stabilite în cursul tratativelor si va porni numai împotriva otomanilor, este dovedita si de afirmatia pe care o întâlnim în *Cronica moldo-polona*, si anume: „În anul 7005 (1497 - n.n.) au venit Albert craiul lesesc cu ostile sale asupra lui Stefan voievod, *carele se dusesse împotriva turcilor...*“ (subl. n.). Aceasta afirmatie a fost sesizata în istoriografia noastra, din câte cunoastem noi, doar de Gh. Duzinchevici, care afirma ca atacul lui Ioan Albert l-a surprins pe Stefan, nu atât ca hotărâre militara, el fiind pregatit în acest sens, cât ca decizie politica schimbând în întregime datele problemei. Oricum, chiar înainte de atacul polon, Stefan își concentrase armata la Roman, în centrul Moldovei, de unde avea posibilitatea sa manevreze pe directii interioare, deci si împotriva unei eventuale agresiuni otomane, care ar fi avut ca pretext tocmai atacul polon.

Pozitia antiotomana adoptata de Stefan cel Mare este dovedita, printre altele, si de informatiile cu privire la pregatirile militare febrile desfasurate de turci la sud de Dunare si în zona celor doua cetati, Chilia si Cetatea Alba. Turcii, în primavara si vara lui 1497, aveau în mod sigur cunostinta despre planurile, care acum începusera sa devina realitate, ale regelui polon, cunosteau atitudinea ostila lor a domnului Moldovei si dorinta acestuia de a recupera cele doua cetati si, de aceea, se pregateau pentru o eventuala ciocnire de mari proportii. Ei trebuiau sa fie pregatiti indiferent daca Ioan Albert si Stefan cel Mare ar fi actionat unit sau daca primul l-ar fi atacat pe al doilea, în ambele cazuri interesele Imperiului otoman fiind puse în joc.

Astfel, la 13 iunie 1497, Alexandru al Lituaniei, cerând ajutorul lui Ivan III, arata ca turcii au trimis trupe numeroase la Cetatea Alba, iar în vara aceluiasi an, Radu cel Mare, domnul Tarii Românești, vorbind, într-o scrisoare adresata brasovenilor, de concentrarile de trupe otomane de la sud de Dunare, arata ca ele nu erau îndreptate împotriva lor ci aveau drept scop ajutorarea lui Stefan cel Mare, ajutorare care vom vedea în ce conditii s-a înfaptuit.

Deosebit de interesante sunt si informatiile cu privire la situatia de la Dunarea de Jos ajunse la Venetia si consemnate de aceiasi Marino Sanuto si Domenico Malipiero, informatii care, la fel ca si cele anterioare, reprezinta un amestec de realitate si zvonuri neconfirmate, cladite totusi pe o situatie concreta de încordare, chiar exploziva. Astfel, Sanuto consemneaza stiri, datând din iunie 1497, conform carora sultanul a trimis trupe, mai ales unitati de ieniceri, la Chilia si Cetatea Alba, iar în

august arata ca Stefan cel Mare, ajutat de poloni, a cucerit Cetatea Alba, ca trupe otomane din Moreea si Albania se îndreapta spre Constantinopol, de unde vor pleca sa recucereasca orasul. Vorbeste, de asemenea, despre o liga antiotomana la care participa Moldova, Polonia, Ungaria si Boemia si nu uita sa arate ca aceasta situatie ar fi deosebit de favorabila pentru Venetia si pentru întreaga Italie, deoarece ar ocupa principalele forte otomane în cu totul alte directii de actiune. Este clar ca, pe realitatea unei situatii încordate, amenintatoare chiar pentru Imperiul otoman, stirile culese de diferiti reprezentanti ai Republicii lui San Marco, pe lângă adevarurile pe care le consemnau, contineau si multe zvonuri si informatii false sau exagerate, rezultat fie al temerii manifestata fata de turci, fie al propriilor dorinte de a vedea Poarta implicata în conflicte care sa aduca linistea pentru posesiunile venetiene din Levant. Acelasi Sanuto consemneaza stiri, datând din iunie, octombrie si decembrie 1497 conform carora sultanul a trimis unitati de ieniceri la Chilia si Cetatea Alba, precum si o flota de 17 vase de lupta.

O stare interesanta, desi greu de clarificat pe deplin, este aceea consemnata, tot pentru luna iunie, atât de Sanuto, cât si de Malipiero. Ei arata ca, la 19 iunie 1497, a venit la Venetia un sol al sultanului care a informat ca turcii au obtinut o importanta victorie în Persia si un pasa de-al lor a cucerit mai multe locuri “în Valahia”. Este adevarat ca la sfârșitul secolului XV sau la începutul secolului XVI pasarele turcesti de la granita au cotopt câteva parti din teritoriul Tarii Românești, de fapt niste rasluri de-a lungul Dunarii, dar probabil ca acest lucru nu s-a întâmplat în 1497, pentru ca altfel Radu cel Mare nu ar fi scris, în vara aceluiasi an, brasovenilor, linistindu-i cu privire la intentiile otomanilor, iar pe de alta parte în cele doua cronici venetiene pe care le avem în vedere, termenul de Valahia este folosit pentru Moldova si numai cel de Transalpina pentru Tara Româneasca. Deci, cu titlu de ipoteza, consideram ca aceste rasluri, daca au avut loc cu adevarat în prima parte a anului 1497, nu s-au putut face decât în dauna Moldovei, si chiar daca ele nu s-au facut, informatia denota, totusi, puternica stare de încordare de la Dunarea de Jos si chiar existenta unor eventuale ciocniri între moldoveni si turci.

O alta stare, consemnata în octombrie 1497 de ambii cronicari, este aceea ca Ioan Albert si Vladislav II se pregatesc sa-i atace pe turci în directia Caffei si amintesc promisiunea lui Stefan de a acorda ajutor. Ea nu este decât un ecou al informatiilor venite în prima parte a anului cu

privire la intentiile regelui polon de a-i ataca pe turci, pentru ca în octombrie era în plina desfasurare campania lui Stefan de alungare din Moldova tocmai a acestui rege, care se pretindea aparator al crestinatatii.

În sfârșit, Sanuto consemneaza în repetate rânduri, în lunile octombrie si decembrie 1497, pregatirile militare ale turcilor la Dunarea de Jos si în zona oraselor Chilia si Cetatea Alba, aratând ca sultanul a trimis aici trupe numeroase si chiar nave de lupta.

Iata deci ca si informatiile consemnate de doua din cele mai importante izvoare narative venetiene contemporane indica, erorile nefiind decât o exagerare a unei realitati existente, o situatie de încordare destul de mare între Moldova lui Stefan cel Mare si Imperiul otoman, valabila, mai ales, pentru prima jumătate a anului 1497.

Dar atitudinea antiotomana a lui Stefan este dovedita si destarea de permanenta neîncredere si banuiala existenta între el si turci chiar si dupa ce Ioan Albert a atacat în mod deschis Moldova. În acest sens sunt semnificative informatiile oferite chiar de câteva cronicari otomane, Astfel, *Cronica anonima a sultanului Baiazid* îl acuza pe Stefan ca a indus în eroare în mod voit pe poloni, de unde temerea ca putea face acelasi lucru si cu turcii, iar cronicile lui Sa'adeddin Mehmed Hodja efendi, Mehmed bin Mehmed si Kodja Hussein arata ca numai frica de puterea împaratiei otomane l-a determinat pe domnul Moldovei sa-l paraseasca pe regele polon si sa ceara ajutorul turcilor. Daca eliminam din aceste informatii tot ceea ce este fals si limbajul alambicat specific cronicilor orientale, un lucru ramâne în mod cert, si anume, neîncrederea pe care turcii o aveau fata de Stefan, neîncredere ce reiese si din multe alte pasaje, pe care spatiul restrâns ne împiedica sa le aducem în discutie.

Oricum, ni se pare clar faptul ca si dupa ce Ioan Albert a atacat Moldova si deci nu se mai putea pune problema unei confruntari cu Imperiul otoman, iar Stefan ceruse ajutor, printre altii, si turcilor, acestia au ramas foarte circumspecti si banuitori. Domnul Moldovei a avut putini ostasi turci în campania din 1497, deoarece acestia îl banuiau de înțelegere cu regele Ioan Albert si, temându-se sa nu cada în vreo cursa pusa la cale de cei doi, au trimis în Moldova un corp de oaste mic, mai mult cu rol de supraveghere decât de oaste luptatoare, ramânând sa intervina, în caz de nevoie, cu fortele pe care le detineau masate în sudul Dunarii. Primejdia în care se gasea Moldova în anul 1497 era mare nu numai din cauza invaziei pe teritoriul ei a unei ostiri mari, ci din cauza ca Poarta îl banuia pe Stefan de complicitate cu regele polon. Cu toate acestea, turcii, nedorind sa si-l înstraineze pe Stefan, dar nici acordându-i

deplina încredere, i-au dat un ajutor cuprins între 600 și 2 000 de oameni, conduși de Nasuh-ben-oglu. Acest corp restrâns a avut rolul de supraveghetor permanent al domnului Moldovei și de observator, la fata locului, al evenimentelor, spre a ști la timp ce măsuri să ia Poarta în vederea stavilirii înaintării ostilor creștine spre Marea Neagră, dacă s-ar fi ivit aceasta eventualitate. În așteptarea desfasurării evenimentelor, turcii întărisera cu oaste și armament Chilia și Cetatea Alba și concentrasera la Dunare numeroase unități militare gata de intervenție în Moldova.

Dar dacă, așa cum am văzut, turcii îl banuiau pe Ștefan ca le era dușman, la rândul lui și Ștefan, în ciuda ajutorului pe care-l ceruse și-l primise, parțial, din partea Porții, îi banuia pe aceștia de intenții dușmanoase la adresa sa, gata oricând să profite de orice situație favorabilă pentru a lovi în Moldova. De aceea, în perioada urmăririi retragerii armatei lui Ioan Albert, Ștefan a lăsat importante unități militare în sudul țării pentru a face fata unui eventual atac masiv și prin surprindere al otomanilor. Starea de neîncredere și ostilitate dintre Ștefan și turci, care s-a făcut simțită în cursul anului 1497, rezulta și din cererea pe care el a făcut-o principalului sau aliat din acea vreme, lui Vladislav II, de a insista, la Dieta imperială care trebuia să aibă loc la Freiburg, în vederea trimiterii unor ajutoare țărilor române, amenințate în continuare, în modul cel mai grav, de Imperiul otoman.

Satisfăcând această cerere a domnului Moldovei, Vladislav a dat instrucțiuni solilor săi, trimisi la împăratul Maximilian I și la electorii imperiali întruniți în Dieta, să arate pericolele la care sunt supuse țărilor române din partea turcilor și, mai ales, paguba suferită de Moldova prin pierderea Chiliei și Cetății Albe.

Credem că din toate cele spuse până aici, referitoare la evenimentele anului 1497, rezulta faptul că, în ciuda confruntării majore cu Polonia regelui Ioan Albert, atmosfera de încordare și neîncredere dintre Ștefan cel Mare și Imperiul otoman a continuat să se manifeste cu mai multă sau mai puțină putere, ca Ștefan a continuat să considere ca principal inamic al țării sale Poarta otomană, spre această concluzie făcându-ne să ne îndreptăm atât evenimentele anterioare, cât și cele care au urmat tragediei din acest an, evenimente care demonstrează dorința domnului Moldovei de a lupta, în primul rând, împotriva turcilor. Chiar și atunci când va ataca Polonia sau va permite trupelor turco-tătare să o devasteze, Ștefan va face acest lucru cu intenția de a demonstra regelui și principalilor factori politici poloni că lupta împotriva pericolului otoman, care-i amenința pe toți deopotrivă, era cea mai importantă și că aceasta

lupta nu putea fi dusa decât cu ajutorul Moldovei si nicidecum prin îngenunchierea ei.

Graitoare în acest sens sunt tocmai evenimentele care au urmat. Astfel, dupa ce în prima parte a anului 1498 Stefan a permis turcilor si tatarilor sa atace sudul Poloniei, pe care, de altfel, l-a atacat si el, fapt pentru care se pare ca a primit toate însemnele pe care în mod obisnuit le dadea Poarta pentru investitura sau recunoasterea domniei, el a revenit foarte repede la atitudinea sa traditionala, în a doua jumătate a aceluiasi an aderând, *de facto*, la tratatul polono-ungar încheiat la 13 iulie la Cracovia, tratat care prevedea formarea unei ligi antiotomane. Mai mult decât atât, Stefan a trecut la executarea unor actiuni militare concrete, la începutul lui 1499 zdrobind resturile unei armate otomane care se retragea din Polonia sub conducerea lui Bali beg, iar la putin timp dupa aceasta nimicind si o grupare tatara de 6 000 de calareti, care încercase sa treaca prin Moldova. Ca raspuns la aceste actiuni sultanul a ordonat, la sfârșitul primaverii sau începutul verii lui 1499, câteva atacuri, de mica amploare, împotriva Moldovei si a trimis chiar o flota în aceasta directie, probabil pentru a întari Chilia si Cetatea Alba pe care le credea amenintate.

Stefan, pe baza evolutiei situatiei politice din centrul si sud-estul Europei, unde se crease un bloc al fratilor jagielloni cu intentii declarate antiotomane, care cauta sa-l includa si pe el, ca aliat si nu ca subordonat, precum si ca urmare a intensificarii pregatirilor militare otomane si a ciocnirilor tot mai dese dintre turci si venetieni, care anuntau declansarea unei confruntari de proportii, cu toate ca venetienii faceau tot ce le statea în putinta pentru a o evita, s-a hotarât sa adere *de jure* la alianta jagiellona prin încheierea unui tratat de pace cu Polonia. Dupa ce, în aprilie 1499, se încheie un tratat între Tara Româneasca si Ungaria, iar la 14 ale aceleiasi luni se realizeaza un tratat între Polonia, Lituania si Ungaria, solii lui Stefan cel Mare, Harman pârcalabul si Ivanco pitarul, primesc la 16 aprilie 1499, la Cracovia, conditiile tratatului de pace dintre Moldova si Polonia, conditii ratificate de Stefan, la 12 iulie acelasi an, la Hârlâu. Tratatul scris de Stefan este, în acelasi timp, un tratat de pace si alianta, sau dupa expresia, deosebit de reusita, a lui Nicolae Iorga este un “... act de *eliberare din vasalitate si de reîncepere a cruciatei*”. Moldova, de o parte, Polonia si Lituania, de alta parte se angajau sa puna capat ostilitatilor, sa se abtina de la orice actiuni dusmanoase si sa-si dea concursul reciproc împotriva tuturor adversarilor. Sensul acestei ultime

clauze este lamurit de referintele actului la o actiune comuna moldo-ungaro-polona împotriva Imperiului otoman, la care Stefan se angaja sa participe cu toate fortele tarii sale, dar, prevazator, el își rezerva dreptul de a aproba itinerariul pe care avea sa-l urmeze oastea polona în cazul unei mari expeditii antiotomane, pentru a împiedica repetarea situatiei din 1497.

Dupa încheierea acestui tratat, marele cneaz Alexandru al Lituaniei i-a comunicat, în august, lui Ivan III al Moscovei faptul ca s-a reusit încheierea unei ligi antiotomane si i-a cerut sa participe la ea, dar raspunsul primit a fost foarte evaziv, de fapt un refuz, rivalitatea dintre cele doua tari fiind mai puternica decât considerentele care le puteau îndemna sa lupte în comun contra turcilor. În ciuda acestui esec, Lituania a hotarât sa completeze tratatul de la Hârlau prin încheierea unui tratat propriu cu Moldova, ceea ce s-a si întâmplat la 14 septembrie 1499, la Suceava, prevederile sale referindu-se, de asemenea, la lupta antiotomana.

Având încheiate aceste tratate de colaborare în lupta antiotomana, Stefan cel Mare, pe lângă o intensa activitate diplomatica, si-a continuat si actiunile militare, profitând de data aceasta de conjunctura internationala care se crease, adica de confruntarea turco-venetiana dintre 1499 si 1503, confruntare în care au fost implicate, pe rând, si alte puteri crestine ca Spania, Franta si Ungaria. Înainte însa de a ne ocupa, pe larg, de aceasta perioada a domniei sale, credem ca punctul în care am ajuns cu expunerea noastra impune câteva concluzii.

Astfel, consideram ca politica externa a lui Stefan cel Mare în ultima parte a domniei sale s-a caracterizat prin situarea, în continuare, pe primul plan a contradictiei cu Imperiul otoman, asa cum am mai aratat, cea mai viguroasa si mai amenintatoare putere din sud-estul Europei în acel moment, contradictia cu Polonia, daca exceptam anul 1497 si prima jumătate a anului urmator, datorându-se în principal faptului ca aceasta ajunsese la un compromis cu Poarta, care prevedea o menajare reciproca a intereselor. În aceasta situatie, Polonia nu numai ca nu era dispusa sa ajute Moldova pentru recuperarea celor doua cetati din sud, dar apropierea ei fata de Poarta ameninta tara cu prinderea într-o adevarata retea de interese ostile si foarte periculoase. De aceea, Stefan cel Mare a facut tot ce i-a stat în putinta pentru a contrabalansa aceasta axa polono-otomana, alianta cu Ungaria lui Vladislav II, dar mai ales talentul sau diplomatic si militar, asigurându-i succesul final, consfintit prin

tratatul de pace ungaro-otoman din 20 august 1503.

Din aceasta perspectiva consideram ca si ciocnirile moldo-polone din acesti ani capata o semnificatie aparte. Astfel, în 1490-1492, Stefan a atacat Polonia pentru a împiedica pe Ioan Albert sa devina si rege al Ungariei si, pe aceasta cale, sa realizeze o uniune dinastica a celor doua tari, ceea ce ar fi însemnat încercuirea completa a Moldovei si limitarea drastica a posibilitatilor ei de actiune diplomatica. În 1497, Ioan Albert a atacat în mod deliberat Moldova, într-un moment în care Stefan se pregatea pentru o actiune comuna antiotomana, dar si acum, în ciuda ostilitatilor deschise cu Polonia si a unei anumite colaborari cu turcii, raporturile moldo-otomane au continuat sa se caracterizeze prin încordare si suspiciune. În fine, în 1502, când conflictul cu Poarta era, practic, încheiat, Stefan a reluat conflictul cu Polonia, pentru Pocutia, încercând sa se despagubeasca, pe aceasta cale, pentru pierderea ireparabila a celor doua cetati din sudul tarii, cetati pe care regii poloni îi promisesera, în dese rânduri, ca-l vor ajuta sa le recupereze dar nu facusera nimic în acest sens, ci dimpotriva, ajunsesera la repetate înțelegeri cu Poarta, acceptând astfel *de facto* si *de jure* dominatia otomana asupra lor. Aceasta atitudine a fost una din cauzele esentiale ale ostilitatii moldo-polone, poate chiar mai importanta decât tendintele expansioniste ale lui Ioan Albert fata de tara româneasca de la rasarit de Carpati si ea explica, dupa opinia noastra, faptul ca si în aceasta perioada confruntarea lui Stefan cu Imperiul otoman a continuat sa domine politica externa a marelui nostru voievod.

Dar daca aceasta perioadaa reprezentat apogeul politicii externe de echilibru practicata cu o deosebita abilitate de Stefan cel Mare de-a lungul întregii sale domnii, acum s-a trecut si la o faza superioara în acest sens, Moldova devenind ea însasi un factor cu o anumita pondere în politica de echilibru european care începea sa se construiasca pornindu-se de la modelul italian, consfintit de tratatul de pace si liga de la Lodi din 1454. Cadrul international al acestei transformari este deosebit de complex si de interesant si merita a fi mentionat în liniile sale generale.

Sfârșitul secolului XV si începutul secolului XVI a fost o epoca de profunde transformari la nivelul continentului european, transformari care au afectat structurile economice, sociale, politice, culturale si ideologico-religioase, deci, practic, întreaga societate. În vâltoarea evenimentelor generate de Renastere, Reforma si de marile descoperiri geografice sunt reluate însa si unele idealuri mai vechi, specifice evului mediu, cum ar fi acela al unitatii lumii crestine si al preponderentei

imperiale, precum si acela al cruciadei în forma luptei antiotomane, dar, bineînțeles, influentate în mod esential de realitatile lumii moderne, aflata în plin proces de formare.

În continuare atentia ne va fi retinuta de reluarea, la început în plan teoretic, apoi si practic, a ideii de cruciada antiotomana, de fapt a repunerii în discutie a problemei orientale, care avea în acest stadiu mai mult un caracter defensiv decât ofensiv, desi cele doua aspecte sunt interdependente si nu pot fi separate. De asemenea, vom încerca sa vedem care a fost rolul si pozitia Moldovei lui Stefan cel Mare în cadrul coalitiei puterilor crestine îndreptata împotriva Portii, influenta pe care aceasta coalitie a avut-o la rândul ei asupra marelui voievod în ultimii ani ai domniei sale.

Problema orientala, a luptei împotriva otomanilor, a reaparut, la nivelul principalelor puteri crestine, în primii ani ai ultimului deceniu din secolul XV, atunci când tânarul rege al Frantei, Carol VIII (1483-1498), a hotărât sa reia pretentiile înaintasilor sai asupra coroanei regatului napolitan.

Discutia asupra caracterului necesar sau nu al expeditiei italiene a tânărului si aventurosului rege al Frantei nu-si are locul aici, dar este cert faptul ca în momentul declansarii ei (1494), Carol VIII si-a manifestat clar intentia ca, dupa cucerirea sudului Peninsulei, sa atace Imperiul otoman si sa elibereze Grecia si locurile sfinte de sub dominatia musulmana.

În acelasi an, în rasaritul si centrul Europei, este prefigurata o alta importanta alianta a unor puteri crestine îndreptata împotriva Imperiului otoman. În aprilie 1494 la congresul de la Lewocza, fratii jagielloni (Vladislav II, Ioan Albert, Alexandru, Sigismund si Frederic) ajung la o înțelegere cu privire la lupta împotriva Imperiului otoman, înțelegere care mergea si pe linia intentiilor exprimate de Carol VIII.

Dar aceste intentii, care erau o reluare a traditiilor medievale ale cruciadei, nu s-au putut materializa tocmai datorita noilor evolutii, specifice epocii moderne, care cuprinsesera, practic întreaga Europa crestina si care puneau pe primul plan interesele statale, individuale, înaintea celor religioase, colective. Religia devine acum, tot mai mult, un pretext ideologic pentru actiunile întreprinse de diferitele state crestine, forta ei scade considerabil în fata tendintelor de laicizare si simplificare specifice epocii moderne.

Astfel, Carol VIII, dorind sa atace Imperiul otoman si sa elibereze

locurile sfinte, ataca mai întâi regatul creștin al Neapolelui, ceea ce provoacă reacția rapidă a celorlalte puteri creștine (Venetia, Milano, Spania, papalitatea și împăratul - alianța din 31 martie 1495), care vor reuși să-l oblige să părăsească Italia, spre bucuria sultanului Baiazid II.

Destul de asemănător s-au desfășurat lucrurile și cu alianța antiotomană a fraților jagielloni. În loc să-i atace pe turci, așa cum anunțase, regele polon Ioan Albert a considerat necesar ca, mai înainte de orice să ocupe Moldova, ceea ce a provocat un devastator război între creștini, de pe urma căruia nu au avut de profitat decât turcii.

Se observă adesea destul de clar faptul că în această perioadă acțiunea puterilor europene îndreptată împotriva Porții otomane, deși pastrează un suport ideologic-religios, cel al cruciadei, este de fapt o acțiune complet laicizată, care ține seama de interesele statale proprii și nu mai are nimic în comun, în ceea ce privește esența, cu idealurile religioase medievale. Pentru puterile europene, Imperiul otoman devenise un stat care, indiferent de obiectivele religioase, le putea fi la fel de bine și inamic, dar și aliat. Acest lucru explică și pătrunderea otomanilor în cadrul sistemului de echilibru politic care începe să se facă tot mai mult simțit în Europa odată cu declanșarea războaielor italiene.

Aceste afirmații sunt confirmate și de atitudinea Venetiei, pe de o parte, și a Moldovei, pe de altă parte, față de Imperiul otoman. Atât pentru cetatea lagunelor, cât și pentru țara românească de la răsărit de Carpați, raporturile cu otomanii aveau la bază, în primul rând, aspecte politice și economice laice, învelișul religios, al cruciadei, constituind, de fapt, o modalitate politică și diplomatică de a solicita ajutor celorlalte puteri europene. Venetia a luptat împotriva Porții, atunci când a făcut-o, din considerente politice, teritoriale și economice, Mediterana Orientală, Marea Neagră și posesiunile din Dalmatia, Albania și Grecia (România) constituind o zonă de maximă importanță pentru comerțul ei, implicit, pentru puterea ei financiară și politică. În ceea ce privește Moldova, lupta antiotomană a avut o semnificație permanentă și profundă, aceea de apărare a independenței și a ființei statale, de fapt a propriei esențe și existențe ca stat și ca popor, lucru valabil și pentru celelalte două țări românești. Trebuie remarcat de asemenea și faptul că Ștefan cel Mare nu a luptat cu turcii ca un cruciat, ci ca un exponent al tendințelor monarhice, unificatoare, deci al tendințelor noi care se manifestau din ce în ce mai puternic în întreaga societate europeană. Acest lucru explică și faptul că marele domn al Moldovei a îmbinat permanent, în raporturile cu

Poarta, fermitatea cu flexibilitatea, mijloacele militare cu cele politico-diplomatice, toate subordonate obiectivului major al apararii independentei si integritatii teritoriale.

Semnificativ în ceea ce priveste raporturile puterilor europene cu Poarta, a raporturilor dintre Moldova, Venetia si Poarta si a raporturilor stabilite, din aceasta perspectiva, între statele crestine îl constituie razboiul turco-venetian din 1499-1503.

Venetia, una din marile puteri ale vremii, era confruntata, la sfârșitul secolului XV si la începutul celui urmator, cu câteva amenintari majore, care, treptat, de-a lungul timpului, o vor transforma într-o putere de rang inferior. Este vorba de amenintarea, tot mai mare, reprezentata de Imperiul otoman în Romania si Mediterana Orientală, de marile descoperiri geografice care afecteaza principalele rute comerciale de care beneficia comertul venetian, de declansarea razboaielor italiene care amenintau direct posesiunile venetiene din *terraferma* si chiar existenta cetatii însasi, de aparitia unor mari puteri teritoriale, ca Franta si Spania, superioare sub aspectul cantitatii si al puterii militare si, în fine, de aparitia unor indicii sigure care prevesteau o criza de structura a însasi flotei venetiene, indicii ce se fac simtite înca din a doua jumătate a secolului XV.

În aceasta complexa situatie, Venetia își dadea perfect de bine seama ca un nou razboi cu Imperiul otoman nu putea fi purtat cu succes decât în coalitie cu alte puteri crestine, coalitie care era însa puțin probabil sa se dovedeasca si eficienta si, în aceste împrejurari, confruntarea s-ar fi terminat în dezavantajul cetatii lagunelor, care putea sa piarda noi pozitii, foarte importante, în Romania si Mediterana Orientală. Din aceasta cauza Venetia nu a reactionat de aceeasi maniera la ostilitatea crescândă venita din partea otomanilor, a cautat sa aplaneze pe cai diplomatice orice disputa, a dus chiar o politica de apropiere fata de Poarta, evidenta mai ales în 1495, când a transmis la Constantinopol informatii în legatura cu intentiile lui Carol VIII si a participat activ la alungarea acestuia din Italia, dar rezultatele acestor actiuni nu au avut efectul scontat si nu l-au putut împiedica pe sultanul Baiazid II sa declanseze razboiul în vara anului 1499.

Actiunea sultanului a fost determinata de doi factori importanti si anume: moartea lui Djem sultan, fratele sau, aflat în mâinile lui Carol VIII, survenita în februarie 1495, care l-a eliberat de o mare amenintare potentiala si încheierea unor tratate de alianta între puterile crestine care aveau si o semnificatie antiotomana destul de clara.

Despre tratatele încheiate între frații jagielloni în anii 1498 și 1499, deci între Polonia, Ungaria și Lituania, la care a aderat și Moldova lui Ștefan cel Mare și chiar Țara Românească, am vorbit pe larg ceva mai sus. Ele aveau toate importante clauze antiotomane și tindeau către formarea unui puternic bloc antiotoman care să includă toate părțile semnate.

Dar, pe lângă acest bloc antiotoman alcătuit din țările românești din statele guvernate de reprezentanții dinastiei jagiellone, în plus se realizează o alianță periculoasă pentru turci prin acordul din 15 aprilie 1499, de la Blois, dintre Franța și Venetia. Acordul prevedea dezmembrarea ducatului milanez, dar era îndreptat și împotriva Porții, ceea ce explica încercarea regelui francez Ludovic XII (1498-1515) de a-l atrage și pe Vladislav II al Ungariei să participe la prevederile sale.

Amenințat să fie prins ca într-un clește de coaliția incipientă antiotomană, Baiazid II nu a ezitat să reacționeze imediat, lovitură principală fiind îndreptată împotriva Venetiei, ale cărei posesiuni din Balcani constituiau obiective de cea mai mare importanță pentru imperiul său.

Prima realizare importantă a sultanului a fost aceea că el a reușit să împiedice funcționarea coaliției ca atare. Astfel, Ungaria, Polonia și chiar Imperiul habsburgic în fața presiunilor și amenințărilor otomane s-au grăbit să reînnoiască armistițiile cu Poarta, în iulie 1499. În vara aceluiași an, într-o singură zi, toți venetienii din Constantinopol au fost arestați, iar la 30 iunie flota otomană a pornit la luptă având ca prim obiectiv Lepanto, atacat simultan și de pe uscat. Flota venetiană condusă de Antonio Grimani și Andrea Loredano ezită să se angajeze în luptă cu turcii și, astfel, Lepanto este cucerit de acestia, la 26 august 1499. În anul următor turcii își continuă sirul victoriilor în dauna Venetiei, reușind să cucerească Durazzo în Albania, iar apoi pozițiile deosebit de importante de la Modon, Coron și Navarino. Deși în anii care au venit, 1501 și 1502, Venetia obține anumite victorii, ea nu a putut schimba soarta războiului și a fost obligată să accepte ofertele de pace ale lui Baiazid II, presat, la rândul său, la granițele răsăritene de o Persie întărită de vigoarea noii dinastii a Safavizilor. Venetia a acceptat pacea jurată de sultan, la 14 decembrie 1502 și confirmată de doge la 20 mai 1503, pace prin care pierdea Lepanto, Modon, Coron, Navarino și Durazzo, se obliga să restituie insula Santa Maura, dar paștra Cefalonia, cucerită cu ajutorul spaniolilor. Ea păstra dreptul de a face comerț în Mediterana Orientală și

Marea Neagra, dar trebuia sa respecte regulile impuse de Imperiul otoman, devenit principala putere în aceste zone.

În aceasta situatie se pune firesc întrebarea cum a functionat coalitia antiotomana a puterilor crestine care se prefigura, cu destula claritate, la mijlocul anului 1499? A functionat doar partial, cu mari dificultati, fiecare membru având în vedere, în primul rând, interesele sale si abia apoi pe cele ale luptei antiotomane.

Astfel, din Apus, Venetia a primit ajutoare numai din partea Frantei, Spaniei si papalitatii, dar era vorba de ajutoare mai mult formale decât reale. În ceea ce priveste Franta si Spania, acestea aveau în vedere, în primul rând, cucerirea Italiei, în momentul acestui razboi punându-se acut problema împartirii regatului napolitan. Tratatul de la Granada, din 11 noiembrie 1500, prevedea actiuni comune împotriva otomanilor, dar ele erau subsumate obiectivului principal, acela al împartirii sudului Italiei între francezi si spanioli. Pentru ambele puteri lupta antiotomana era necesara pentru a demonstra statelor italiene ca ele îsi vor asuma apararea Peninsulei, dar ea se afla înca pe un plan secundar, depasita ca importanta de lupta propriu-zisa pentru dominatia Italiei.

Franta a încercat, din aceasta perspectiva, sa sprijine în doua rânduri Venetia. În 1499 o flota franceza a facut jonctiunea cu cea venetiana dar, numai dupa cinci zile, s-a retras, acuzându-i pe venetieni de lipsa de combativitate, iar în 1501 o alta flota franceza, condusa de contele Ravenstein, a atacat împreuna cu venetienii, insula Lesbos (Mitilene), fara sa o poata însa cucerii. Tot pe aceasta linie, regele Frantei, pentru a-si demonstra credibilitatea în privinta politicii sale antiotomane, a încheiat, la 14 iulie 1500, o alianta cu Polonia si Ungaria, care prevedea ajutor reciproc împotriva pericolului otoman. Dar ajutorul acordat de Franta ramânea la bunul plac al lui Ludovic XII, iar acesta urmarea prin aceasta alianta sa contracareze mai degraba politica Habsburgilor în Italia, decât sa lupte cu Imperiul otoman. De aceea consecintele practice al acordului vor fi ca si inexistente.

Spania, având aceleasi interese în Italiaca si Franta, nua ezitat nici ea sa ajute Venetia împotriva otomanilor. O puternica flota spaniola comandata de Gonzalo de Cordoba i-a ajutat pe venetieni, în ultimele luni ale anului 1500, sa-i alunge pe turci din Corfu si sa cucereasca Cefalonia, dar în ianuarie 1501 s-a retras brusc la Messina, pentru a participa, alaturi de francezi, la împartirea regatului napolitan.

În ceea ce-l priveste pe papa, pe Alexandru VI Borgia, în ciuda

legaturilor sale din trecut cu Baiazid II, legate de persoana lui Djem sultan, el a încercat să sprijine Venetia, dar nu a reușit să facă acest lucru decât într-o măsură foarte mică. A purtat tratative cu Maximilian I de Habsburg, cu Henric VII al Angliei și cu Ludovic XII fără să obțină înșă nimic. În ianuarie 1500 a lansat o bulă de cruciadă antiotomană și a cedat zece la sută din veniturile bisericii din Ungaria și Polonia pentru a lupta cu turcii, iar în vară și toamna aceluiași an a desfășurat o intensă activitate în vederea realizării colaborării dintre flotele spaniolă și venetiană. Demn de remarcat este și faptul că, în octombrie 1500, el a trimis scrisori în țările române prin care acorda iertarea tuturor pacatelor locuitorilor din Moldova care vor lua parte la expediția împotriva turcilor, ori vor contribui pentru scopul acesta cu alte ajutoare materiale. Aceasta demonstrează, încă o dată, locul și rolul pe care țările române și, în acea vreme, mai ales Moldova lui Ștefan cel Mare, îl dobândiseră în viața politică internațională, faptul că orice coaliție antiotomană trebuia să țină seama de potențialul lor economic, politic și militar în zona Dunării de Jos și a sud-estului european.

Dacă această fostă situație a coaliției în ceea ce privește participarea puterilor apusene, nu cu mult diferită a fost și aceea a participării statelor jagellone. Dintre acestea doar Ungaria era interesată în mod real de lupta antiotomană, deoarece se afla direct amenințată de tendințele expansioniste ale Porții, dar ea nu avea capacitatea necesară să ducă o politică hotărâtă de apărare și, cu atât mai puțin, una ofensivă. De fapt, Ungaria era cuprinsă de o anarhie feudală crescândă, de o slăbire tot mai accentuată a puterii centrale, de o incapacitate pronunțată de a se adapta la structurile moderne specifice epocii, toți acești factori având o contribuție decisivă la dispariția acestui stat de pe harta Europei. Cu toate acestea, datorită poziției sale antiotomane, Venetia nu a ezitat să încheie o alianță cu ea, alianță care cuprindea și papalitatea, definitivată în martie 1501, dar făcută publică abia la 13 mai, atunci când Vladislav II a declarat război turcilor.

Dar intervenția Ungariei era destul de tardivă și ciocnirile cu turcii de la sfârșitul lui 1501 și începutul lui 1502, desfășurate în Bosnia și în zonele Vidin și Nicopole, nu au mai putut influența cu nimic soarta generală a războiului. Foarte repede după pacea turco-venetiană, Ungaria va încheia și ea o pace similară, la 22 februarie și 20 august 1503, pace prin care se revenea, de fapt, la situația antebelică.

În ceea ce privește Polonia și Lituania, acestea au evitat sistematic

sa se angajeze într-o confruntare deschisa cu turcii, din doua motive principale: razboiul dintre Lituania si marele cnezat al Moscovei, declansat în 1500 si permanentele atacuri ale tatarilor din Crimeea. Mai mult decât atât, regele Ioan Albert a încheiat o pace cu Imperiul otoman, la 19 iulie 1501, pace reconfirmata de urmasul sau Alexandru, la 9 octombrie 1501.

Observam decia aceasta coalitie a puterilor crestine a functionat doar partial si cu foarte multe greutati, cauza principala fiind diferenta destul de apreciabila dintre suportul ei ideologic si realitatea politica concreta de care trebuia sa tina seama fiecare tara. Indiferent însa de acest lucru, Stefan cel Mare a sesizat, înca înainte de declansarea razboiului turco-venetian, faptul ca se putea crea o situatie favorabila pentru o posibila recuperare a celor doua cetati, foarte importante, din sudul Moldovei, Chilia si Cetatea Alba. De aceea el nu a ezitat, asa cum am mai aratat, sa adere *de facto* la tratatul ungaro-polon din 1498 si sa încheie în anul urmator tratate de pace si colaborare antiotomana cu Polonia si Lituania. Tot pe aceasta linie, Stefan a încercat, probabil la sfârșitul lui 1498 sau începutul lui 1499, dar fara succes, sa-l determine pe Ivan III al Moscovei sa mentina pacea cu Lituania si sa se alature coalitiei antiotomane.

Domnul Moldovei nu s-a limitat însa numai la activitatea diplomatica antiotomana, ci a trecut si la executarea unor actiuni concrete, pe plan militar. Astfel, el nu a uitat sa atace si sa zdrobeasca, la începutul lui 1499, o armata otomana care se retragea din Polonia sub conducerea lui Bali beg, iar la putin timp dupa aceasta a nimicit si o grupare tatara de 6 000 de calareti care încercase sa treaca prin Moldova. Ca raspuns la aceasta atitudine amenintatoare, sultanul a ordonat, la sfârșitul primaverii sau începutul verii lui 1499, câteva atacuri, de mica amploare, împotriva Moldovei si a trimis chiar o flota în aceasta directie, probabil pentru a întari Chilia si Cetatea Alba pe care le credea amenintate. De fapt, Baiazid II dorea sa aiba liniste la Dunarea de Jos pentru a-si îndrepta grosul fortelor împotriva Venetiei si va reusi sa obtina acest lucru de la toate statele din zona, cu exceptia Moldovei. Aceasta însa, de una singura, nu avea o capacitate ofensiva destul de puternica pentru a ameninta cu adevarat pozitiiile turcesti din zona.

Dorind sa continue aceste actiuni militare si pentru a vedea pe ce poate conta din partea Ungariei, Stefan cel Mare trimite soli la curtea din Buda, la începutul anului 1500. Asa cum rezulta dintr-o scrisoare trimisa,

la 24 ianuarie 1500, din Buda, el si-a trimis solii la începutul anului în Ungaria pentru a-i cere lui Vladislav II ajutor în vederea începerii, cu adevărat, a luptelor cu turcii. Solii moldoveni au ramas aici aproape o luna, până în februarie, dar s-au întors fara nici un raspuns concret, deoarece nici Ungaria nu stia pe cine poate conta, iar ea singura nu avea fortele necesare pentru a trece la ofensiva împotriva Imperiului otoman. Dar Vladislav II, neputând satisface cererile de ajutor ale lui Stefan cel Mare, nu a dorit sa piarda prietenia pretioasa a acestuia si de aceea, ca semn al mentinerii relatiilor bune dintre cele doua tari, i-a reîntarit, la 1 mai, stapânirea asupra celor doua cetati transilvane, Ciceul si Cetatea de Balta.

Cu toate ca nu avea nici un fel de promisiuni de ajutor din partea Ungariei, Venetiei sau al altor state care își declarasera intentiile de a lupta împotriva turcilor, Stefan cel Mare s-a hotărât sa treaca la actiune împotriva acestora, considerând ca un moment mai favorabil nu se putea ivi pentru dorinta sa de a recuceri Chilia si Cetatea Alba. În acest sens el se baza pe conjunctura internationala din acel moment, care obliga fortele Imperiului otoman sa actioneze dispersat pe mai multe fronturi, împotriva fortelor venetiene la Modon, Coron si Navarino, împotriva venetienilor si a spaniolilor în insulele Corfu si Cefalonia, precum si împotriva unui corp de oaste maghiar, de vreo 9 000 de oameni, care, în august 1500 trecuse Dunarea si atacase în Serbia si Bulgaria.

De aceea, probabil la începutul anului 1500, el refuza sa mai plateasca tribut Portii, ordona mutilarea solului turc care venise în acest scop si-l trimite pe vornicul Boldur sa atace Chilia si Cetatea Alba, care sunt incendiate cu aceasta ocazie. Ceva mai târziu este posibil sa fi avut loc o noua ciocnire între turci si moldoveni, consemnata de Marino Sanuto la 31 august, acesta aratând ca si ungurii se pregateau de lupta.

Simultan cu aceste actiuni, Stefan a mobilizat forte militare în regiunea Iasiului, pentru a putea actiona pe directii interioare atât împotriva unui eventual atac al turcilor dinspre sud, cât si împotriva unui eventual atac al tatarilor, care pradau deja partile sud-estice ale regatului polon. Aceste concentrari de trupe, din primavara si vara anului 1501, erau cunoscute si în Italia. Astfel, în luna mai, mai multe scrisori trimise din Buda de solii venetieni Soranzo si Giustiniani, aratau ca Stefan avea armata pregatita, iar la 27 iulie, florentinul Octaviano Gucci scria, din Cracovia, ca Stefan cel Mare sta gata la hotar cu toata ostirea sa si ca, în orice caz, trebuie sa se astepte de la el ceva însemnat, fiind renumit prin

înțelepciune. Pregatirile militare ale domnului Moldovei nu se limitau însă numai la aceste concentrări de forțe, ci aveau în vedere și înzestrarea lor cu armament. Acest lucru este demonstrat de scrisoarea pe care Ștefan o expediaza, la 13 septembrie 1500 brașovenilor, în care-l recomandă pe spatarul Trotusan, trimis de el pentru a cumpăra scări de sa, arme, frâie, etc.

De fapt, toate aceste preparative întreprinse de Ștefan vizau, prin recucerirea Chilie și a Cetății Albe, crearea unei breșe în monopolul otoman instaurat asupra Dunării de Jos și a Marii Negre, breșă care ar fi putut duce la schimbarea raporturilor de putere din această zonă, dar celelalte state europene interesate într-o astfel de evoluție, mai ales Venetia și Ungaria, nu aveau capacitatea necesară pentru a acorda ajutoarele de trebuință.

Ștefan cel Mare intrase în luptă fără a avea nici o promisiunea concretă din partea Venetiei și a Ungariei și, deși spera ca aceste țări să-l ar putea ajuta, în propriul lor interes, el era hotărât să-și încerce șansele chiar și fără ajutor direct, bazându-se numai pe propriile forțe și pe situația politică și militară generală care-i obliga pe turci să-și divizeze forțele pe mai multe fronturi în același timp. Astfel, Șanuto a consemnat informația că regii Ungariei și Poloniei, împreună cu Ștefan, se vor uni la Bécs, de unde vor trece Dunărea pentru a ataca Semendria, tot el arată că în septembrie numai Ștefan i-a atacat pe turci, reușind să le smulgă trei teritorii, probabil capete de pod cucerite la nord de Dunăre sau în zona Cetății Albe. Peste puțin timp, probabil în cursul lunii octombrie 1500, Ștefan cel Mare a înfrânt o nouă armată otomană, de data aceasta banuim că mult mai numeroasă decât celelalte, deoarece era condusă de un fiu al sultanului și de doi sangeacbei, care au murit în luptă. În ansamblu deci, rezultatele campaniei militare duse de Ștefan în anul 1500 au fost favorabile, turcii au suferit mai multe înfrângeri, unele ținuturi - probabil capete de pod otomane nord-dunărene din partea de sud-est a Moldovei și hinterlandul Cetății Albe - au fost eliberate de trupele moldovene.

După toate aceste succese însă, pregătirile lui Ștefan pentru a respinge o eventuală agresiune otomană de proporții mai însemnate au continuat cu o febrilitate și mai mare. Pe plan diplomatic el a încercat să medieze o înțelegere între Lituania, marele cneaz al Moscovei și tătarii lui Mengli Ghiray, pentru a permite cel puțin marelui cneaz Alexandru să se alăture luptei antiotomane, dar nu a avut succesul dorit, războiul dintre lituanieni și moscoviti (1500-1503), constituind principala piedică nu numai în calea participării Lituaniei la coaliția antiotomană, dar și a

Poloniei, interesata, în primul rând, în rezolvarea problemelor de la granițele răsăritene. Acest esec diplomatic nu l-a împiedicat însă pe domnul nostru să-și continue cu toată hotărârea preparativele militare, informații semnificative despre acestea ajungând și la Venetia, puterea cea mai interesată în a afla orice știre cu privire la posibilele dificultăți ale turcilor.

În noiembrie a ajuns aici, prin Ragusa, știrea că moldovenii sunt gata de luptă cu otomanii și că sunt în stare să adune o ostie de 40 000 de calareți, iar la 28 ale aceleiași luni, secretarul Republicii, Francesco della Zucca, întors din Ungaria, raportând despre dispozițiile antiotomane ale regelui Vladislav II, arată că tot atât de ostili păgânilor sunt și românii, mai ales Ștefan cel Mare.

Dar Ștefan, în ciuda dorinței sale arzătoare de a recuceri Chilia și Cetatea Albă, își dădea seama că a continua și intensifica luptele cu turcii, fără a primi nici un ajutor din partea Venetiei și Ungariei, însemna să-și asume riscul unei confruntări majore, de unul singur, cu marea putere otomană, ceea ce trebuia evitat cu orice pret. Din această cauză anul 1501 nu a mai fost un an al confruntărilor militare, în ciuda menținerii stării de ostilitate acută dintre moldoveni și turci, ci al tătonărilor diplomatice în vederea unei coordonări generale a acțiunilor antiotomane. Domnul Moldovei era pregătit de luptă, dar dorea să știe cu siguranță pe cine mai poate conta, deoarece experiența anului anterior îi demonstrase că Venetia dispunea doar de forțele necesare propriii apărări, nici acestea întotdeauna suficiente, alianța cu Spania avea o valoare redusă, o alianță veneto-ungară nu se realizase încă, alianța franco-ungară se dovedise a fi inoperantă, iar Ungaria că atare era departe de a avea capacitățile necesare pentru purtarea cu adevărați sorti de izbândă a unui război antiotoman.

De aceea, chiar la începutul lui 1501, la 24 ianuarie, doi soli moldoveni și unul din Țara Românească, ceea ce confirma disponibilitățile lui Radu cel Mare de a se angaja într-un front comun antiotoman, au sosit la Buda pentru a constata care erau intențiile lui Vladislav II. Dar se pare că aici nu au putut afla mai nimic, solii moldoveni continuându-și călătoria spre Venetia și Roma. Ajunși la Venetia în februarie, cei doi soli care apar la Sanuto cu numele de Raynaldo și Antonio, deși este sigur că sunt români deoarece pentru a se face înțeleși au folosit serviciile unui interpret, au cerut dogelui să le recomande un medic necesar pentru a alina suferințele domnului lor,

gata sa lupte cu turcii, daca Venetia ajunge la o alianta cu Ungaria. Raspunsul a fost si aici, în privinta luptei antiotomane si a unui posibil ajutor, probabil destul de evaziv, la fel ca si cel venit din partea curtii pontificale. Deci, în ciuda faptului ca Stefan însusi se declara de acord sa lupte în continuare cu turcii, lucru confirmat si de cardinalul Regino, care comunica, la 11 martie 1501, în Italia ca românii pot aduna 30 000 de calareti, Venetia si papalitatea se plasau pe pozitiiile lor traditionale fata de tarile române, adica de a obtine cât mai mult fara a da însa în schimb absolut nimic, sau poate numai încurajari si iertari de pacate.

În aceasta situatie nu este de mirare ca Stefan cel Mare a devenit mult mai circumspect, a evitat sa se angajeze în noi ciocniri militare cu turcii si, în iunie, a trimis chiar un sol la Poarta pentru a vedea care este atmosfera de acolo în privinta sa. Aceasta atitudine prudenta s-a mentinut în ciuda faptului ca Ungaria începuse sa se pregateasca serios, în 1501, pentru o confruntare cu Imperiul otoman.

Astfel, la 30 ianuarie sunt luate importante masuri de aparare la granitele de sud ale regatului maghiar, iar dupa foarte putin timp Ioan Corvin înfrânge pe turci si reuseste sa cucereasca Jaice. În martie este încheiat, dupa îndelungate negocieri, tratatul dintre Ungaria, Venetia si papalitate, dar el va fi facut public abia la 13 mai, când Vladislav II va declara razboi turcilor. Cu toate ca Stefan, ca aliat al lui Vladislav II, era cuprins automat în acest tratat, el a continuat sa se mentina în rezerva (o dovada în plus a independentei sale), asteptând sa vada cât de hotarâti erau aliatii sa lupte cu otomanii. Si a avut dreptate sa procedeze astfel, deoarece interventia Ungariei era destul de tardiva si se va limita doar la actiuni de "brigandaj pe scara mare" . Abia în noiembrie si decembrie 1501 au loc mai multe ciocniri ungaro-otomane de-a lungul Dunarii si este semnalata o incursiune mai importanta, condusa de Ioan Corvin, în Bosnia.

În acelasi timp, Polonia, preocupata de razboiul lituano-moscovit si atacata din nou de tatarsi, adopta o atitudine tot mai neutra fata de turci. Pentru a ascunde însa adevaratele motive ale acestei pozitii, regele polon nu a ezitat sa declare, în martie 1501, unor soli venetieni ca el este gata sa-i atace pe turci, dar ca Stefan nu va permite trecerea armatei sale prin Moldova, ceea ce-l împiedica sa-si transforme gândul în fapta. O afirmatie nedreapta, rauvoitoare, care cauta sa induca în eroare. Bineînteles ca Stefan nu putea accepta trecerea prin teritoriul tarii sale a unei armate care ar fi provocat numai daune si stricaciuni, dar regele polon avea si alte variante de a-i ataca pe turci, care ocoleau Moldova.

Adevarul este însa ca el nu dorea sa faca acest lucru si de aceea l-a trimis la Constantinopol pe Nicolae Lanckoronski care, la 19 iulie 1501, obtinea din partea lui Baiazid II confirmarea pacii cu Polonia, dar moartea prematura a lui Ioan Albert va face necesara o reconfirmare a pacii, pe care sultanul nu va ezita sa o faca, la 9 octombrie 1502. Explicatia rapiditatii cu care turcii au acceptat aceste paci este data si de faptul ca, înca din 1501, ei au început sa fie amenintati si la hotarele de rasarit de catre persi si doreau, pe cât posibil, sa evite noi dusmani pe frontul european.

Vazând cum evolua situatia din cadrul coalitiei antiotomane, Stefan cel Mare, asa cum am mai aratat, s-a limitat, în 1501, doar la actiuni diplomatice. Dupa ce solii sai trimisi în Ungaria, la Venetia si Roma, s-au întors cu mâinile goale, el a încercat, în a doua jumatate a anului, ca printr-o intensa ofensiva diplomatica sa determine puterile rasaritene (Polonia, Lituania, Moscova, chiar tatarii din Crimeea) sa se angajeze în lupta antiotomana, sperând ca pe aceasta cale va da un nou impuls si celorlalte state crestine. Astfel, în iulie el a încercat sa realizeze o apropiere între Lituania si tatarii lui Mengli Ghiray, iar în decembrie a trimis o solie în Polonia cu scopul de a îndemna aceasta tara sa intre în lupta cu turcii si de a cere permisiunea pentru un sol care sa mearga la Ivan III spre a-l îndemna sa încheie pacea cu Polonia si Lituania si a se alatura si el coalitiei antiotomane. Rezultatele acestor misiuni au fost foarte mici, razboiul dintre Polonia si Lituania – pe de o parte – si Moscova aliata cu tatarii lui Mengli Ghiray, pe de alta parte, neputând fi oprit, ceea ce a însemnat limitarea coalitiei antiotomane numai la Venetia, Ungaria, papalitate si Moldova lui Stefan cel Mare. La începutul anului 1502, desi situatia politica si militara generala nu suferise modificari, Stefan cel Mare era totusi pregatit pentru o eventuala confruntare cu turcii, asa cum rezulta din raportul venetianului Zacharia Contarini. De asemenea, si Ungaria facea preparative destul de însemnate pentru declansarea unei ofensive la sud de Dunare, pe care spera sa o poata coordona cu domnul Moldovei. În acelasi timp, Stefan a trimis o noua solie la Venetia pentru a cere un medic si, probabil, pentru a afla stadiul pregatirilor militare si intentiile pe care le avea Republica. Aceasta, neputând sa trimita si nici macar sa promita un ajutor militar concret, a promis ca va trimite un medic si i-a acordat solului lui Stefan titlul de cavaler aurat, probabil în semn de pretuire pentru eforturile antiotomane ale domnului nostru.

Dar, în primavara lui 1502 nici turcii nu stateau cu mâinile în sân. Ei aveau intentia de a lansa un puternic atac împotriva Moldovei, Tarii Românești și Transilvaniei, atac ce urma să fie condus de Malcocioglu. Tentativa lor a fost însă înabusită în fașa printr-o contralovitura a ostirii transilvane condusă de voievodul Petru de Szentgyörgy și de Bozin, care a eliberat temporar Vidinul, a devastat împrejurimile Nicopolei, după care s-a deplasat către frontul antiotoman din Bosnia. La această ofensivă antiotomană Ștefan nu a putut participa deoarece tătarii din Crimeea, la insistența sultanului, au adoptat o atitudine amenințătoare la hotarele răsăritene ale Moldovei.

Ștefan cel Mare nu a participat cu toate că în acest an se realizase o oarecare coordonare a acțiunilor militare între Ungaria, Venetia și papalitate, la succesele terestre menționate mai sus adăugându-se și câteva importante victorii navale ale flotei veneto-pontificale, mai ales cucerirea insulei Santa Maura, în august 1502, dar amenințarea tătarilor era acută și reală, mai ales în situația în care sultanul a invitat și pe tătarii *hoardei mari* de pe Volga să vină să se instaleze în sudul Moldovei, în zona cetăților Chilia și Cetatea Albă. El arăta hanului că, dacă tătarii vor reuși să țină în frâu Moldova, atunci drumul ostilor otomane va fi deschis în toate părțile lumii. Dar această chemare nu a fost foarte inspirată deoarece a provocat nemulțumirea profundă a tătarilor din Crimeea, care, de multă vreme, se aflau în conflict cu cei de pe Volga. Ștefan a știut să profite imediat de această situație și a trimis un puternic detașament care, sprijinindu-i pe tătarii din Crimeea, a contribuit decisiv la zdrobirea *hoardei mari* în luptele din 8 și 12 iulie 1502 desfasurate undeva în stepele nord-pontice, la rasarit de granițele Moldovei.

Pe lângă această acțiune militară importantă, care a dus la prăbușirea unuia dintre planurile sultanului Baiazid II, Ștefan a mai participat, este adevărat că numai cu un contingent de 7 000 de oameni, la o nouă ofensivă declanșată de forțele lui Vladislav II în sudul Dunării, în toamna lui 1502. Se pare, așa cum rezulta din însemnările lui Sanuto, că trupele moldovene au luptat alături de cele ale lui Josza Somi, comite de Timisoara, care atacase pe turci în zona Serbiei.

În afara acestor contribuții militare la cauza comună a luptei antiotomane, Ștefan cel Mare a continuat să desfășoare și o importantă activitate diplomatică, caracteristică, de altfel, pentru întreaga sa domnie. Interesantă în acest sens este prezenta în Moldova a venetianului Matteo Muriano “doctor în arte și medicină”, care a fost trimis aici de dogele

Leonardo Loredano, pe la mijlocul anului 1502, în urma cererii formulate în acest sens de solul domnului Moldovei la începutul aceluiași an.

Asa cum rezulta din primul raport al lui Muriano, trimis din Suceava la 7 decembrie 1502, el a ajuns în Moldova la 1 august, destul de bolnav, dar, la 22 august, s-a înfatisat totuși înaintea domnului într-o audienta mai mult protocolara, în timpul careia l-a salutat în numele Republicii și al dogelui, primind raspuns din partea acestuia ca, fiind înconjurat de dusmani, el nu a vrut să ceară un medic decât de la prietenii săi despre care este încredintat că-l iubesc cu adevărat.

Este posibil că, după aceasta primă întâlnire, medicul să mai fi avut prilejul de a-l vedea pe Ștefan de aproape, până în octombrie, când s-a îmbolnavit din nou. Sigur este însă faptul că Muriano, pe lângă misiunea sa medicală de a-l îngriji pe domnul Moldovei, a avut și o importantă misiune politică cu două obiective principale și anume: culegerea de informații cu privire la situația Moldovei și a domnului său și, în același timp, culegerea de informații privitoare la turci și la relațiile lor cu diferite puteri din zonă. Aceasta rezulta cu toată claritatea din cele două rapoarte pe care le-a trimis din Moldova, primul la 7 decembrie 1502, amintit mai sus, iar al doilea la 5 ianuarie 1503.

Primul dintre aceste două rapoarte este împărțit pe puncte, corespunzând poate unui chestionar stabilit de conducerea Republicii și anume: informații cu privire la domn și la fiul acestuia, succesorul său, la supuși și la țară, la evenimentele petrecute în țările vecine, Polonia, Rusia, Imperiul otoman, tătarii din Crimeea. În ceea ce-l privește pe Ștefan, Muriano spune că: "... este un om foarte înțelept, vrednic de multă laudă, iubit de supușii săi, pentru că este îndurător și drept, vesnic treaz și darnic, arată bine la trup pentru vârsta sa dacă aceasta meteahna nu l-ar fi chinuit, dar, sper cu ajutorul lui Dumnezeu să-i aduc o ușurare, după cât pot să-mi dau seama acum la început". Același ton laudativ este folosit și în privința lui Bogdan, viitorul domn al țării: "... Bogdan voievod, urmează pilda domnului, total sau, e sfios ca o fată și e barbat viteaz, prieten al virtutilor și al oamenilor virtuosi, este tânăr cam de vreo 25 de ani".

Deosebit de interesante sunt și aprecierile medicului venetian cu privire la potențialul economic și militar, la locuitorii țării: "Supușii sunt toți bărbați viteji, ageri și nu facuti să stea pe perne, ci la război pe câmpul de luptă. Acest domn prea vestit poate să ridice 60 000 de oameni de ispravă, adică 40 000 de calareți și 20 000 de pedestrași. Țara este

manoasa si foarte frumoasa si bine asezata, plina de animale si de toate bucatele, are de toate afara de untdelemn. Grânele se seamana în aprilie si în mai, iar vinuri de felul celor din Friul se obtin în august si septembrie. Pasuni sunt foarte bune. În aceasta tara s-ar putea tine peste 100 000 de cai”.

Foarte importante sunt si consideratiile pe care Muriano le face cu privire la pozitia strategica a Moldovei si, implicit, la avantajele pe care Venetia le-ar putea avea dintr-o alianta cu aceasta tara: “De aici se merge pâna la Constantinopol în 15 sau 20 de zile, de aceea reamintesc cu toata supunerea Înaltimii Voastre ca de aici s-ar putea ataca flancurile acestui perfid sultan turcesc si din câte îmi spun multi oameni vrednici de încredere si negustori care vin de la Constantinopol, turcii au mare frica fata de acest domn si de crestinii ce si-ar face drum prin aceasta tara”. Deosebit de interesante sunt motivele, tot de ordin strategic, pe care el le avanseaza pentru a explica ezitarile domnului de a se angaja cu toate fortele împotriva turcilor, precum si propunerile pe care le face în vederea anularii acestora: “... acest ilustru domn se teme mult sa faca vreo miscare împotriva turcului, deoarece tatarul îndata l-ar ataca. Dar exista o trecatoare lângă Caffa, care se numeste Pericop unde zece mii de calareti ar tine piept tatarului ca sa nu poata trece în partile acestea spre paguba crestinilor”.

Tot cu referire la Moldova, Muriano aminteste si de conflictul dintre Stefan si regele Poloniei pentru Pocutia, iar apoi vorbeste despre razboiul dintre Polonia si Lituania – pe de o parte – si marele cnezat al Moscovei, pe de alta parte, de situatia din cadrul lumii tatar si despre potentialul militar al tatarilor crâmleni, de alianta dintre Mengli Ghiray si sultan, care ameninta grav securitatea Moldovei, dar si a altor state crestine din regiune. În ansamblu, observam deci ca este vorba despre un raport politic exact si realist, prin intermediul caruia factorii de conducere de la Venetia aveau posibilitatea sa cunoasca în amanunt situatia de la Dunarea de Jos si din rasaritul Europei.

Cel de-al doilea raport al lui Matteo Muriano descrie o actiune de spionaj pe care acesta a întreprins-o la Suceava în dauna turcilor si din el se desprind câteva importante aspecte ale situatiei internationale si ale situatiei Moldovei la sfârșitul lui 1502 si începutul lui 1503. Astfel, aflând despre trecerea prin capitala Moldovei a unei importante solii otomane în drum spre Polonia, medicul venetian apeleaza la ajutorul unui foarte bun prieten al sau, Nicolò Leondari, casatorit cu o venetiana,

pentru a intra în legatura cu conducatorul soliei, anume cu Sinan bei, beilerbeiul Anatoliei, cu scopul de a afla care sunt intentiile sultanului si care este situatia din Imperiul otoman. Pe aceasta cale el a reusit sa afle si sa transmita la Venetia ca sultanul este confruntat cu ostilitatea deschisa a persilor, care au reusit sa patrunda în Anatolia, ca în Caramania s-a declansat o puternica rascoala antiotomana, ca la Constantinopol si în alte mari orase bântuie ciuma, care face sute de victime pe zi, ca sultanul ar fi gata sa încheie o pace imediata cu Venetia, daca aceasta i-ar lasa mâna libera în privinta Ungariei. De asemenea, Muriano a mai aflat ca Baiazid II pregateste o flota uriasa, posibil chiar de 500 de vase pe care intentioneaza sa o trimita sa cucereasca Corfu, considerând ca aceasta insula i-ar deschide perspective frumoase de a patrunde si în Mediterana Occidentala, ca scopul soliei lui Sinan bei este acela de a confirma pacea cu Polonia si ca unul din motivele principale pentru care sultanul a acceptat încheierea acestei paci a fost tocmai acela ca avea mare banuiala ca domnul Moldovei ar putea sa se împace cu regele Poloniei si sa porneasca la lupta împotriva sa. Aceasta afirmatie este o noua confirmare a temerilor si suspiciunilor încercate de Baiazid II în 1497 si pe care el nu putea înca sa le uite.

Dar aceste rapoarte, foarte bine documentate, asa cum am putut constata, aveau pentru Venetia doar o valoare teoretica, de viitor, si nu una practica, legata de prezent. Chiar în momentul în care ele erau redactate, sultanul Baiazid II jura, la 14 decembrie 1502, pacea cu Venetia. De fapt, în cursul acestui an atât Venetia, cât si Imperiul otoman ajunsesera la concluzia ca o pace era necesara si inevitabila. Venetia suferise importante pierderi teritoriale si comerciale, se afla la capatul resurselor ei militare si economice, iar situatia din Italia, unde Franta si Spania își consolidasera pozitiiile, îi dadea serios de gândit. Dar si Imperiul otoman avea problemele sale, sultanul temându-se mai ales de perspectiva de a fi obligat sa duca un razboi pe doua fronturi în Europa, împotriva Venetiei si a Ungariei, si în Asia, împotriva unei Persii întarite de vigoarea noii dinastii a Safavizilor. În aceste conditii misiunea lui Zaccaria di Freschi, trimis de Venetia, la 13 septembrie 1502, la Constantinopol, pentru a încheia pacea, nu a fost prea dificila. Pacea jurata de Baiazid II a fost confirmata de doge care a jurat si el sa o respecte, la 20 mai 1503, dupa ce în prealabil avusesera loc consultari cu Vladislav II al Ungariei, consultari încheiate prin tratatul din 31 ianuarie 1503, care permitea celor doua parti sa ajunga la o pace sau un armistitiu

cu turcii si reglementa raporturile viitoare dintre ele.

Profitând de aceasta evolutie spre pace, Vladislav II, care nu era deloc un rege razboinic si care, oricum, în lipsa Venetiei se afla în imposibilitate de a continua de unul singur lupta cu turcii, s-a grabit sa încheie si el pace cu acestia, un rol important în medierea ei revenind domnului Tarii Românești, Radu cel Mare. Tratatul, încheiat la 22 februarie 1503 si confirmat de Vladislav II la 20 august acelasi an, a însemnat pentru Stefan cel Mare renuntarea definitiva la speranta de a putea recuceri Chilia si Cetatea Alba, dar, în acelasi timp, prin includerea sa si a domnului muntean a dus la o reglementare a raporturilor cu Poarta, domnii români urmând sa îndeplineasca fata de aceasta doar obligatiile pe care le avusesera înainte de declansarea ostilitatilor, neputându-li-se cere nimic mai mult. Aceasta si explica de ce sultanul s-a împotrivit la aceasta clauza fara a putea însa sa o elimine din tratat. Cert este faptul ca, la 30 septembrie 1503, asa cum rezulta dintr-o relatare italiana, Stefan platea din nou tribut turcilor, în valoare de 4 000 de ducati, în timp ce Radu cel Mare platea si el un tribut dublu, de 8 000 de ducati.

Toate aceste evenimente, de o importanta deosebita pentru sud-estul Europei si pentru Mediterana Orientală, au demonstrat domnului Moldovei câteva lucruri de care trebuia sa tina neaparat seama, atât el, cât si urmasii sai, daca voiau sa scuteasca tara de grave amenintari. Astfel, victoria turcilor în razboiul cu Venetia din 1499-1503 a facut ca acestia sa devina, mai bine spus sa demonstreze înca o data ca au devenit, principala putere în marile Levantului, deschizând perspective pentru o consolidare de lunga durata a ei, prin cucerirea unor alte teritorii importante din zona, cum ar fi Siria, Egiptul mameluc si insula Rodos. Venetia nu mai era capabila, de una singura, sa se opuna acestei tendinte si, prin urmare, se putea conta putin pe ea si numai în cadrul unor eventuale coalitii. De asemenea, principalul aliat al Venetiei din acest razboi, regatul ungar, daduse dovada de mari slabiciuni politice si militare, care își aveau izvorul în profunzimea structurilor sale interne ce generau un intens proces de feudalizare economica, politica si ideologica, în ultima instanta de dezmembrare a statului, într-o vreme când alte state din apusul si centrul Europei faceau pasi importanti pe calea modernizarii structurilor lor la toate nivelele. Deci, Ungaria putea fi un aliat pretios numai în situatii defensive. Într-o eventuala actiune ofensiva antiotomana capacitatile sale erau îndoielnice si nu se putea conta pe ea. În sfârșit, Polonia a revenit, înca din timpul domniei lui Ioan Albert, la o politica de

înțelegere cu Poarta, politica determinată de orientarea sa spre Marea Baltică și de confruntarea tot mai acută dintre Lituania și marele cnezaț al Moscovei, ceea ce va plasa Moldova într-o situație strategică dificilă, amenințată din sud de turci, din est de tătari și din nord de poloni.

Ce a făcut Ștefan în aceste împrejurări? A menținut relațiile bune cu Ungaria, singura putere din zona interesată să reziste turcilor, reușind, pe această cale, să fie inclus, împreună cu Radu cel Mare, în tratatul din 1503, așa cum am văzut mai sus. A continuat să aibă contacte cu Venetia, dar determinate mai ales de nevoile sale medicale și mai puțin de obiective politice comune. A reluat conflictul cu Polonia, pentru Pocutia, încercând să se despagubească pe această cale pentru pierderea ireparabilă a celor două cetăți din sudul țării. În fine, lucru foarte important, dându-și seama că Imperiul otoman era o putere în plină ascensiune, cea mai viguroasă, în acel moment, din sud-estul Europei, nu a ezitat să stabilească relații bune cu acesta, recomandând principalilor săi colaboratori, precum și urmașului său, viitorul domn Bogdan III, să facă același lucru.

În ciuda acestei recomandări a faptului că a reluat plata tributului, Ștefan cel Mare a continuat să rămână pentru contemporani, ca și pentru urmași, un adevărat simbol al luptei antiotomane. Prin plata unui tribut, mai mult simbolic, de 4 000 de ducati, el nu a închinat țara față de turci, ci a revenit la o relație tipică evului mediu, pe care, de altfel, o mostenise la urcarea sa pe tron, relație care nu însemna o stîrbire a neamului țării.

În orice caz, Ștefan nu l-a sfătuit pe urmașul său să „îchine” țara la turci în adevăratul sens al cuvîntului, ceea ce nici el nu făcuse, ci l-a sfătuit doar să mențină raporturi de pace, stabile, cu aceștia, raporturi stabilite încă din timpul domniei sale și pe care el însuși le mostenise, cu anumite modificări, de la predecesorul său, Petru Aron. În această privință, începutul domniei lui Bogdan III nu marchează un punct de cotitură, ci doar încă o etapă străbatută în evoluția raporturilor moldo-otomane. „Închinarea”, adică restabilirea după o întrerupere a relațiilor dintre Moldova și Poarta, din vremea lui Bogdan III, este de fapt o creație târzie, rod al confuziilor din tradiția cronicărească moldovenească. Semnificativă este afirmația pe care o face în acest sens marele carturar Dimitrie Cantemir: „Cu asemenea gânduri, atunci când Bogdan al III-lea, feciorul lui Ștefan cel Mare, a închinat pentru întâia oară țara Porții, nu l-au lipsit de nici una din cinstiri și au păstrat toate legile țării, atât cele politicești, cât și cele bisericicești, i-au lasat toate

semnele domnesti si s-au multumit sa se plateasca curtii patru mii de galbeni în tot anul ca semn de închinare a tarii. Afirmatia lui Cantemir este contradictorie, partea a doua anulând, de fapt, prima parte, conditiile în care s-a realizat asa-zisa prima “închinare” fiind acelea pe care le acceptase si Stefan cel Mare, conditii care erau o continuare, cu modificari intervenite pe parcurs (cresterea haraciului, pierderile teritoriale), a celor initiale, acceptate în 1455-1456.

Atitudinea ferma antiotomana a lui Stefan cel Mare si importanta pe care o dobândise în contextul politic international al epocii atât el personal, cât si Moldova, rezulta cu toata puterea din teama provocata în Transilvania si Ungaria, în anul 1504, la aflarea stirilor cu privire la agravarea bolii si mai ales, la aflarea mortii sale. Dar aceste temeri nu s-au adeverit deoarece urmasii lui Stefan, desi nu i-au mostenit marile calitati, i-au mostenit linia politica, pe care au urmat-o cu consecventa timp de mai bine de trei decenii, raporturile moldo-otomane mentinându-se în toata aceasta perioada, cu anumite modificari, pe linia trasata de marele domn. Abia prabusirea statului feudal maghiar va duce la crearea conditiilor pentru alterarea acestor relatii, consecinta directa a schimbarilor structurale intervenite în raporturile strategice de putere din zona geografica în care era cuprinsa si Moldova.

Ajungi la capatul acestui capitol consideram ca doua concluzii importante se impun. Prima este aceea ca, si în ultima parte a domniei lui Stefan cel Mare, cea cuprinsa între 1489 si 1504, obiectivul principal al politicii sale externe a fost acela al luptei antiotomane, ceea ce nu înseamna ca se diminueaza cu ceva importanta contradictiilor moldo-polone, care cunosc acum intensificarea maxima din tot cursul domniei marelui voievod. Dar chiar si asa, trebuie sa recunoastem ca un element important al intensificarii ostilitatii dintre Moldova si Polonia l-a constituit neîndeplinirea obligatiilor asumate de ultima cu privire la ajutorul antiotoman si, mai mult, politica de înțelegere dusa de acesta fata de Poarta. Astfel, toate aspiratiile antiotomane ale lui Stefan, mai ales cele referitoare la recucerirea Chilie si Cetatii Albe, veneau, de fapt, în contradictie cu linia politica generala a regatului polon. Campania din 1497 a fost o aberatie politica si militara care contrazicea aceasta linie, dar si posibilitatea unei noi optiuni legate de o alianta adevarata cu Moldova, si s-a încheiat cu o catastrofa, care va tine un secol Polonia departe de problemele Marii Negre.

Cea de-a doua concluzie care ni se pare importanta este aceea ca

Stefan cel Mare s-a dovedit din nou, la fel ca și în deceniul al optulea al secolului XV, a fi un om politic de talie europeană, care știe să sesizeze momentele favorabile pentru a se arunca în luptă, dar și pe acelea pentru a se retrage din ea atunci când șansele de succes nu se întrevad. El apare ca tipul monarhului modern, urmărind în primul rând interesele statului sau și nu niste idealuri himerice medievale, apuse de mult. Lupta sa antiotomană nu a fost lupta unui cruciat, ci aceea a unui monarh interesat, în primul rând, în apărarea țării și a poporului său. Cu toate că s-a folosit de ultimele mari coaliții creștine îndreptate împotriva Imperiului otoman, ultime coaliții în sensul că aveau pretenția de a face să participe cât mai multe puteri creștine la această luptă în spirit cruciat, religios, depășit deja de valorile ideologice și culturale ale epocii, Ștefan și-a dat prea bine seama că toate erau subminate profund de interesele divergente ale participanților și, de aceea, a dus o politică în consecință, determinată numai de interesele țării sale. Abilitatea politică și militară, înțelegerea curentelor dominante care își facuseră loc în Europa vremii sale, i-au permis să consolideze domnia și țara, să-i mărească prestigiul în exterior, unde mari puteri ca Venetia și Ungaria îi cautau alianța, au făcut ca urmașii săi să mostenească un tron și o țară puternică și respectată chiar de marile puteri vecine: Ungaria, Polonia și Imperiul otoman care, pentru câteva decenii, au trebuit să renunțe la planurile lor de subordonare strictă a Moldovei și să accepte respectarea unui anumit echilibru politic și militar în această parte a Europei, echilibru ce includea și țara românească de la răsărit de Carpați.

Capitolul V

Lupta pentru suprematie politica la linia Dunarii (1504-1526)

Anul 1504 reprezinta pentru frontul antiotoman, la linia Dunarii, un moment de cumpana. La moartea lui Stefan cel Mare, Polonia si Imperiul otoman considerau ca a sosit momentul de a interveni pentru a anihila puternica pozitie internationala de care se bucurase Moldova, la începutul secolului al XVI-lea. Cele doua puteri au încercat sa impuna alt domn, adus din afara, împotriva celui desemnat, înca din timpul vietii, de Stefan. Ca si în 1490 si 1497, Ungaria lui Vladislav al II-lea nu a sprijinit pretentiile polone, statornicind relatii de prietenie cu Bogdan al III-lea, domn recunoscut – în cele din urma – si de Poarta, în urma soliei logofatului Tautu, prin care probabil noul domn se angaja la o sporire a haraciului. În anul 1504 se considera ca Bogdan al III-lea a primit o prima “capitulatie” (*ahidname*) din partea sultanului Baiazid al II-lea, reînnoita dupa 1512, odata cu schimbarea survenita la tronul Imperiului otoman, prin înscunarea lui Selim I. Prin aceasta recunoastere a domniei, însoțita si de acordarea steagului (tuiului) de investitura, Imperiul otoman își asigura doar plata tributului, pamântul Moldovei ramânând în afara posesiunilor teritoriale otomane, cu o pozitie politica bine defnita în lumea europeana.

Tara Româneasca, la rândul ei, prin Radu cel Mare, urmare cu consecventa politica de alianta cu Ungaria, inaugurata de tratatul încheiat în 1501, prin care domnul muntean se recunostea vasalul lui Vladislav al II-lea. Între regele Ungariei si Radu cel Mare, relatiile diplomatice, statornicite prin intermediul Sibiului au fost foarte active, deschizându-se o noua cale pentru diplomatia munteana, dupa ce Brasovul fusese - pâna în secolul XVI – principalul mijlocitor al relatiilor economice si politice între cele doua state.

Relatiile comerciale ale Sibiului si existenta persoanei potrivite care sa reprezinte interesele transilvane si ale regatului maghiar în Tara Româneasca au facut ca prezenta “cneazului Dumitru din Saliste” sa fie aproape permanenta la curtea lui Radu cel Mare. În 1504, Radu cel Mare

scrisa “burgarmesterului si judetului craiesc si celor 12 pârgari ai Sibiului”, dându-le de stire despre toate lucrurile cerute “prin omul domniei voastre Dumitru”. Cine era acest Dumitru care, după cum am aratat, devenise o figură familiară la curtea munteană? Român de vază din comuna Saliste, era probabil urmaș al nobilimii române marginalizate, “cneaz”, după cum apare în registrul de socoteli al municipalității. La 22 iunie 1504, primea 3 florini pentru solia în Tara Românească, de unde aducea informații de ultima oră cu privire la călătoria domnului, călătorie făcută evident la Înalta Poartă. La 7 februarie 1506, noua misiune pe lângă Radu cel Mare avea drept scop “*ad sciscitandas novitates*”, bineînțeles despre turci. În subsidiar trebuiau rezolvate și conflicte comerciale (“*ratione malefactorum exterminandorum*”). Acei “facatori de rele” erau, de altfel, aspru pedepsiți de domnul muntean, dornic să mențină bunele relații cu Sibiul.

Soliile se succed la 21 martie, 24 aprilie, 31 mai 1506, toate cu scopul clar declarat de a afla “noutăți despre turci”. În felul acesta, Vladislav al II-lea putea să afle la timp despre eventualele pregătiri pentru război la sudul Dunării, dacă acestea ar fi existat.

Importanța acestor solii, tocmai în anul 1506, este deosebită, deoarece era anul în care se schita un nou proiect de cruciadă, acesta având să fie unul dintre cele mai minutioase și, în același timp, utopice planuri ale epocii. În toamna anului 1506 (în luna septembrie), papa Iulius al II-lea însărcina pe Aegidius de Viterbo să țină o primă predică în vederea organizării unei cruciade. Acțiunea lui Viterbo avea să se intensifice în anul 1507, fiind dublată de primele tratative diplomatice ale papalității cu saha Ismail al Persiei, sperându-se într-o coaliție bicontinentală, care să anihileze definitiv forța de atac a turcilor.

Evident că principalele state interesate în acel moment de un eventual război de anvergură cu Imperiul otoman, în care să intre foarte cât mai numeroase și mai ales stabile, erau Polonia și Ungaria. Situația Poloniei era destul de delicată, pentru că interregnumul de la moartea lui Alexandru Jagiello ridicase noi pretenții din partea Moldovei pentru recuperarea Pocutiei, accentuându-se și conflictul în jurul printesei Elisabeta, sora celor cinci frați Jagiello, pe care Bogdan al III-lea o dorea ca soție, încă de la urcarea sa pe tron. În legătură cu acest conflict, Seimul polon scrisa lui Vladislav al II-lea, cerându-i sprijinul în reglementarea relațiilor moldo-polone, precum și în raporturile cu Imperiul otoman.

Nu numai atacurile de graniță ale lui Bogdan al III-lea creau

probleme Poloniei. În rasarit, situatia sa era si mai grav amenintata. La moartea lui Alexandru, care, pentru a aplana întrucâtva conflictul cu Rusia, se casatorise cu fiica lui Ivan al III-lea, marele cneaz Vasile al III-lea spera sa câştige de partea sa nobilimea lituaniana pentru a fi ales mare duce. Lovitura data regatului polon ar fi fost catastrofala. De aceea, prima grija a lui Sigismund a fost de a întari bunele relatii cu un vecin incomod, ca Moldova, iar Seimul polon trimitea stirea alegerii noului rege, împreuna cu o scrisoare protocolara, prin care se cerea lui Bogdan al III-lea pastrarea relatiilor de buna vecinatate si prietenie “dupa exemplul parintelui” sau. Aluzia era la tratatul din 1499. Se exprima asigurarea ca noul rege avea sa respecte înțelegerile dintre cele doua state si îi “va fi binevoitor si prieten”.

O alta initiativa diplomatica polona menita sa salveze integritatea regatului era cea întreprinsa pe lângă tatarii din Kazan, pe care spera sa îi poata folosi împotriva lui Vasile al III-lea. Prima solie sosea pe Volga, la 8 septembrie 1507, în timp ce la 14 septembrie, trupele polone soseau în Lituania, pentru a apara teritoriul amenintat de rusi. Acest nou conflict ruso-polon avea sa influenteze negativ proiectul de cruciada initiat de papalitate în 1506, dispersând fortele care urmau sa intre în razboi cu Imperiul otoman.

Rusia intentiona sa-l convinga pe Maximilian I sa încheie o noua alianta împotriva Poloniei, în acest scop fiind trimis în Imperiu solul Glinski. Se miza pe recente hotarâri ale Dietei de la Rákos (din 1505), care înlaturau posibilitatile Habsburgilor de a mai accede la tronul Ungariei si se spera ca Maximilian s-ar putea alia Rusiei împotriva Jagillonilor. Misiunea lui Glinski sosea, însa, într-un moment neprielnic pentru implicarea Imperiului german împotriva Poloniei. În 1506 se încheiase un nou tratat de alianta matrimoniala, ce asigura o ipotetica mostenire a Habsburgilor în Ungaria, iar implicarea în “razboaiele italiene” facea imposibila orice alta participare armata.

Indiferent deraspunsul primit din partea lui Maximilian I, Vasile al III-lea s-a angajat, totusi, în lupta împotriva Poloniei, campania din 1507-1508 favorizându-i pe rusi. Noul tratat de pace din 1508 includea noi teritorii de granita, care erau mentionate ca *teritorii rusesti*, o greseala diplomatica ce avea sa fie ulterior observata de Sigismund si care urma sa redeschida, în scurt timp, problema “teritoriilor rutene”.

În acest context politic si militar apare cu atât mai utopic planul minutios elaborat de diplomatul polon, Ioan Lasky, care înainta, în 1508,

curiei papale un nou proiect de cruciada de o mare amploare, dar care, din nefericire, venea în momentul în care initiatorii planului din 1506 își pierduseră practic interesul pentru lupta antiotomana.

În proiectul de cruciada elaborat de Ioan Laski, ceea ce frapă de la început este analiza bine documentată asupra situației interne a Imperiului otoman. Conflictul dintre diferitele populații din Imperiu și dintre diferitele categorii sociale, lipsa de coeziune și dorința de libertate a creștinilor înglobați în marele stat otoman erau un factor perturbator intern, pe care Laski conta. O rascoala din interior dublată de un atac de mari proporții, pe mare și pe uscat, ar fi dat lovitură de grație lui Baiazid I

II-lea. Diplomatul polon insistă asupra dezordinilor din Imperiul otoman, care generaseră haos și superstiții ca în timpul domniei celui de-al șaptelea sultan din casa Osman, adică tocmai Baiazid al II-lea, o mare nenorocire avea să se abată asupra imperiului. Evident, conchidea el, un atac în forta din partea marilor principii creștini ar întări spaima din sufletul musulmanilor și ar face mai ușor de realizat planul de cruciada.

Efectivele ce urmau să atace Constantinopolul pe mare, dinspre Mediterana, prin Strâmțori, erau impresionante. Corabii de mari dimensiuni, cu capacitate mare de transport și rezistente la furtună, aveau să pornească din Neapole, Venetia și insula Rodos. Se miza pe elementul surpriza, accentuându-se necesitatea ca armata cruciată să apară pe neașteptate în fața Constantinopolului, toată acțiunea fiind ținută în secret până în ultimul moment. În același secret, emisarii catolici urmau să rascolească provinciile creștine, aprovizionându-le cu arme.

Un alt corp de oaste, ce avea să urmeze pe uscat drumul cel mai scurt spre Constantinopol (Belgrad-Nis-Sofia), trebuia să atace, prin surprindere, capitala Imperiului otoman.

Participanții pe care semiza erau: regii Francezi și Angliei, urmați de importante efective de cavalerie și arcași scotieni, cavaleri și infanteriști unguri, boemi, germani, italieni și spanioli. Pe împăratul Maximilian I nu se putea conta - spunea Laski - fiind lipsit de armată proprie și depinzând de bunăvoința principilor. Se înțelege că frontul din Italia, unde Franța, Spania, Venetia, papalitatea și împăratul erau deja angajați, trebuia mutat în Balcani, francezii urmând a face pasul decisiv pentru pacificarea Italiei, prin parasirea Milanului.

Planul de luptă din 1508 era grandios, riguros organizat, el prevăzând în amănunt obligațiile fiecărei țări participante,

modalitățile de aprovizionare și de menținerea disciplinei, pentru a nu aduce nici un prejudiciu populației creștine din teritoriile ce urmau a fi strabătute de armata terestră.

Pentru apăsarea secrete operațiunilor, era nevoie de români. Prezența trupelor creștine în Ungaria avea să fie motivată de conflictele permanente dintre Ungaria și Țara Românească, pentru că, spunea diplomatul polon, „între cele două țări nu lipsește niciodată ocazia de război“. În realitate, s-a arătat deja, ambii domni români fuseseră cooptați între forțele creștine și, izbucnirea unui conflict la Dunare, concomitent cu frontul din Balcani, ar fi ușurat mult sarcina cruciaților, otomanii fiind siliți să își disperseze armata. Cu toate acestea, planul s-a dovedit a fi utopic. Imposibilitatea realizării era dată de accentul pus pe pregătirile secrete, greu de ținut având în vedere deplasarea unei mari părți din efectivele armate ale Europei Occidentale, pe mare și pe uscat, cât și de amploarea expediției, ce înscrise trasee multiple, greu de înfăptuit. Factorul de bază, pacificarea Italiei, era, de asemenea, lipsită de orice perspectivă de realizare. Maximilian, care obținea la 6 februarie 1508 titlul de „împărat roman ales“, recunoscut de papă, se angaja într-o nouă aventură, aceea de a îngloba, de această dată, Venetia în posesiunile imperiale. În acest scop, împăratul a căutat să se slujească de Liga de la Cambrai, care, la 10 decembrie 1508, reunea noi aliați, dintre care unii se aflaseră, până atunci, în tabere rivale. Din Liga făceau parte împăratul, papă, Spania și Franța. În timp ce primul își rezerva dreptul asupra „cetății din lagune“, ceilalți aliați își propuneau să împartă între ei posesiunile Senioriei. Nici o speranță nu mai rămânea, asadar, pentru punerea în practică a vreunui proiect de luptă antiotomană.

Singurele state angrenate cu consecvență într-o activitate diplomatică, ce viza posibilitatea lansării luptei împotriva turcilor, între 1506-1509, au rămas: Ungaria, Țara Românească și Moldova, ultima însă, hartuită de permanentul conflict cu Polonia, ce nu s-a aplatat până în 1510.

În 1507, prima solie din partea principilor creștini, îndreptată spre șahul Persiei Ismail, pornea din Ungaria. Scrisoarea papei Iulius al II-lea, din 16 iunie 1508, informează indirect despre această ambasadă, ce își propunea, aparent, să îl aducă pe șah „la lumina credinței adevărate“. Papă, însă, marturisirea, spre sfârșitul scrisorii, scopul real al ambasadei și anume o eventuală alianță cu Ismail. De aceea îi cerea lui Vladislav, ca unuia ce trimisese deja în Persia „oamenii săi de încredere“, să îl

informeze despre “viata, obiceiurile, puterea militara si intentiile susnumitului Sofi”. Un amanunt demn de remarcat: aceasta solie, trimisa în 1507, de Vladislav al II-lea în Persia, se pare ca a fost însoțita si de mesagerii lui Radu cel Mare si ai lui Bogdan al III-lea. Este înca un argument pentru a se releva faptul ca doar cele trei state luaseră în serios planul de cruciada din 1506-1508. Tocmai din aceasta cauza, Vladislav al II-lea manifesta un interes deosebit pentru eventualele stari de conflict ce s-ar fi putut ivi între Tara Româneasca si Moldova între aceasta din urma si Polonia.

În anul 1507, teamaca, datorita conflictului pentru Pocutia, Bogdan al III-lea ar putea prefera o înțelegere cu turcii, îl facea pe Vladislav al II-lea sa accepte propunerea lui Sigismund al Poloniei de a-l înlătura pe domnul Moldovei, daca acesta, în cazul unui atac otoman, ar trece de partea turcilor. Scrisoarea din 18 iulie îl considera pe Radu cel Mare un aliat sigur, dispus sa informeze în permanenta despre miscarile turcilor, în timp ce Bogdan al III-lea era suspectat de lipsa de loialitate.

Asa se explica noua misiune a “cneazului Dumitru din Saliste” la 14 octombrie 1507, misiune careia i se acorda o importanta deosebita, deoarece era platit mai mult decât de obicei. Scopul era, deci, de a informa despre conflictul dintre cei doi domni (“*ad explorandas dissensiones ambarum wayvodarum Moldaviensis et Transalpinensis*”). Informatia lui Dumitru este importanta pentru ca aflam ca Radu cel Mare sustinea cu armata pe pretendentul Roman, împotriva lui Bogdan. Cum atitudinea domnului Moldovei nu a devenit favorabila turcilor si, deci, periculoasa pentru vecini, interesul pentru a-l schimba din domnie a scazut.

La 6 iunie si 30 iulie 1507, doua calatorii în Tara Româneasca ale lui Dumitru adusesera deja informatii despre turci; la 24 noiembrie solia se repeta, „cneazul” fiind însoțit si de un oarecare Latcu “*ad partes Transalpinas ad explorandes novitates*”. Toate tratativele anului 1507 au sfârșit la data de 3 decembrie, cu încheierea unui tratat de alianta defensiva cu Ungaria, împotriva “necredinciosilor”. Acelasi Dumitru negociase, poate, si alianta perpetua cu Sibiul si cu cele sapte districte sasesti, prin care se prevedea colaborarea în cazul unui razboi cu turcii.

Actiunile multiple prin care în anul 1507 Radu se aratase un opozant fatis al Imperiului otoman l-au determinat pe sultan sa îl cheme la Poarta. Boala domnului a fost un pretext binevenit pentru a evita explicatiile, greu de dat, pe care Baiazid al II-lea le pretindea.

În luna mai 1508, domnul Tarii Românești murea pe neașteptate, iar turcii, convinși ca au nevoie de domni de încredere în țările române, îl impuneau pe Mihnea cel Rau, care își începea domnia cu un lung sir de pedepse, meritate sau nu, date marilor boieri, pedepse care i-au atras și porecla. Mai mult, se răspândea zvonul ca ar urmări chiar să “turcească” țara. Asemenea informații nu faceau decât să-l îngrijoreze pe Vladislav al II-lea și pe transilvaneni. De aceea, nu se grăbeau să arate bunăvoința noului domn.

Toate acestea l-au obligat pe Mihnea să își clarifice poziția. În scrisoarea din 5 iunie 1508, trimisă sibienilor, insistă pe faptul că el era devotat regelui Ungariei și *cauzei creștine*, iar “din partea turcilor să nu aveți nici o grijă *pentru credința noastră creștină*”.

În același an, scrisoarea către brașoveni conținea o adevărată plângere împotriva neîncrederii cu care era privit, deoarece “m-am silit să nu fac nici un rău domniei voastre sau țării domniei voastre, am dorit domnia mea să trăim în bună pace și prietenie”. Într-adevăr, afirmațiile de atașament față de cauza creștină nu erau doar declarații de conjunctură. În 1509, Mihnea cel Rau recunostea suzeranitatea Ungariei, act ce avea ca rezultat, în scurt timp, intervenția otomană, care îl schimba din domnie. Nimeni însă nu a înregistrat această schimbare ca pe un fapt nedorit, deși imixtiunea trupelor otomane, pe timp de pace, într-un teritoriu ce nu le aparținea, ar fi trebuit să fie un semnal de alarmă pentru Ungaria ca și pentru boierii munteni. Acestia au rasuflat ușurați la alungarea lui Mihnea cel Rau, pentru că l-au considerat un domn hain cu boierii și pus pe îmbogățire.

Anul 1509 readucea centrul Europei și, mai ales Ungaria, în atenția lui Maximilian I, pe care complexa situație din Italia îl facuse să se multumească, până la acea dată, doar cu politica alianțelor matrimoniale.

La 10 decembrie, constituirea *Ligii de la Cambrai* îi aducea împăratului posibilitatea de a implica direct Ungaria în “razboaiele italiene”. Aversiunea regatului maghiar față de Venetia data de mai bine de un secol și doar pericolul otoman apropiase cele două rivale permanente la stăpânirea litoralului dalmat. Proiectul lui Ludovic al XII-lea și al lui Maximilian de a împărți posesiunile venetiene urma să atragă și participarea Ungariei, care și-ar fi recuperat astfel posesiunile dalmate. Amenințarea politică și militară ce o reprezenta Liga făcea ca și Venetia să încerce anihilarea forței aliaților, atragând de partea sa Ungaria, de la care aștepta un ajutor mai mult *moral decât militar*.

Solii ambelor tabere soseau, la începutul anului 1509, încercând să convingă și chiar să corupă o parte a marii nobilimi, care să le sustină cauza. Se contura cu destulă forță partida politică prohabzburgică și cea așa zis “națională” (care în cazul de față sprijinea Venetia), partide ce aveau să se înfrunte până în 1541, contribuind din plin la destrămarea regatului. Ambele facțiuni au încercat să îl atragă de partea lor pe vesnic mohorâtul Vladislav al II-lea, neobținând până în 1511, anul în care *Liga* practic se dezmembră, nici o decizie fermă din partea regelui.

Interesele Venetiei erau aparate cu cea mai mare ardoare de primatul Ungariei, Tamás Bákokz, care primise palarea de cardinal și titlul de patriarh al Constantinopolului prin sprijinul Senioriei, ce nu se sfîia să îi trezească speranța că l-ar putea ajuta să ocupe chiar Sfântul Scaun. Interesele de moment ale regatului făceau și ele ca bunăvoința Venetiei să fie în continuare cultivată. Din anul 1500, Ungaria primea anual un stipendiu de 100 000 de ducati, pentru întreținerea armatei, suma pe care cancelarul regelui, Filip More, se ducea să o ceară la Venetia și în 1508.

La 23 martie 1509 papa dădea bula de excomunicare împotriva Venetiei, care, indignată, cerea prin cardinalul Tamás Bákokz, judecata conciliului. Pe câmpul de luptă înfrângerea de la Agnadello demonstrează “Republicii Lagunelor” că nu va putea câștiga războiul prin forța armelor, ci doar prin diplomatie. În luna iulie 1509 învingătorii de la Agnadello trimiteau emisari în Ungaria, pentru a-l hotărî pe Vladislav să pornească imediat atacul, în scopul de a recuceri teritoriile dalmate. Conducătorul partidei nobiliare, adversara a intereselor Venetiei și prohabzburgică, era palatinul Emeric Pérenyi. Sub presiunea nobilimii și a ambasadurilor imperiale și venetiene, până la sfârșitul anului 1509, Vladislav nu ia nici o decizie, preferând o politică dublă, care să îi servească, indiferent de cursul evenimentelor din Italia. Tratatările cu Venetia urmăreau obținerea unor schimburi teritoriale, iar cele duse cu *Liga* aveau ca scop obținerea Dalmatiei, dacă Venetia ar fi fost învinsă. Situația era atât de critică pentru Seniorie, încât aceasta se întreba dacă nu ar fi cazul să facă regelui Vladislav cadou Dalmatia, pentru a-l separa definitiv de tabara adversă. Politică de șantaj dusă de regele Ungariei, aflat și el sub focul concentrat al facțiunilor *pro* și *contra*-venetiene, a urmărit practic obținerea Dalmatiei, fără implicare militară, păstrând chiar relații de bună vecinătate cu Venetia.

Iulius al II-lea, pentru a apăna conflictul, devenea din anul 1510

aparatorul Venetiei si cauta sa mobilizeze fortele crestine într-un nou plan de lupta antiotomana, cu scopul de a le îndepărta din Italia. Vladislav al II-lea subscria primul la demersurile papalitatii, dornic de a scăpa de presiunile tot mai puțin comode facute de ambasadorii lui Maximilian si ai Frantei. La 23 iunie, Louis Helie, solul francez, tinea cu ocazia audientei oficiale, un discurs în care învinuia Venetia de toate nenorocirile ce se abatusera asupra creștinatatii, de la cucerirea Constantinopolului si până în momentul respectiv. Tonul violent, lipsit de protocol, prin care sfârșea numind pe venetieni “bestii” si “adunatura” si prin care afirma cu tarie ca “doua nenorociri ameninta creștinatatea: Poarta si Venetia, ambele trebuiau nimicite”, l-a facut pe palatinul curții regale sa intervina cu multa vehementa, cerând ca ambasadorul francez sa nu uite unde se afla. Chiar partenerii lui Helie, ambasadorii imperiali, au încercat sa-l tempereze, fara rezultat, însa, pentru ca furibundul sol a început sa strige, spre uimirea si indignarea adunarii, “lasati-ma sa vorbesc, stii foarte bine ce trebuie sa spun”.

Evident ca o asemenea iesire nu a fost de natura sa îl convinga pe Vladislav de necesitatea unei aliante rapide cu *Liga de la Cambrai*. Tamás Bákócz afirma chiar ambasadorului venetian ca “nu i-a mai ramas nimic de facut”, datorita iesirii necontrolate a lui Louis Helie, “care si-a compromis singur cauza”.

Tatonarile venetienilor, prin Pasqualigo, aveau sa continue. Nici partida pro-habsburgica nu s-a lasat impresionata de nemulțumirea regelui fata de desfasurarea audientei din 10 iunie. Tratativerile aveau sa se reia de catre Vladislav al II-lea cu ambele tabere la 24 iunie, când acelasi Louis Helie continua cu invectivele la adresa venetienilor (numiti de aceasta data “tirani, comedianti, vulpi, tradatori, vânzatori de maruntisuri, dornici de câștig”). Ca raspuns, ambasadorul venetian, prezent la întrevvedere, rostea cu mult calm, un discurs impresionant, prin care arata ca, niciodata, interesele Frantei nu pot fi aceleasi cu cele ale Ungariei, în timp ce Venetia si Coroana Sfântului Stefan aveau de înfruntat, de decenii, un dusman periculos, în aceasta alianta “Republica lagunelor” ramânând un partener loial si de nadejde.

Raportul din 2 iulie 1510, trimis la Venetia de Pasqualigo, transmitea stirea îngrijoratoare, ca, în ciuda tuturor insistențelor sale, problema Dalmatiei revine cu obstinatie în tratativerile cu Ungaria. Regele a fost convins de catre nobili sa numeasca o comisie, formata din dusmanii Venetiei, care sa cerceteze buna credinta a Senioriei, în

problema retrocedarii litoralului dalmat.

La 5 iulie, însa, în ciuda avertismentelor legatului papal, ce apara de aceasta data, cauza Venetiei, partida pro-habsburgica își impunea punctul de vedere, în Dieta hotărându-se alianța Ungariei cu Maximilian și Ludovic al XII-lea. Pe fundalul acestei noi angajări militare la care urma să fie supusă Ungaria, ce ar fi trebuit să furnizeze bani și soldați pentru recuperarea Dalmatiei, la 7 iulie 1510 nuntial papal, episcopul de Modruș, celebra o ceremonie plină de fast, prin care Vladislav era numit “capitan general” al armatei cruciate, la care, alături de Ungaria, urmau să participe împăratul, regele Poloniei și al Franței, Moldova și Țara Românească, unde deja fuseseră trimisi soli din partea papei.

Din nou situația politică existentă împiedica să se contureze o mare alianță europeană antiotomană, singurele efectiv obligate să se înscrie în luptă cu turcii rămânând Ungaria, Venetia și țările române. Țara Românească și, mai ales, Moldova, supusă în permanentă presiunii tatarilor, cereau ajutor insistent Ungariei, în vara anului 1510. Preocuparea regatului vecin de a contribui la capacitatea de rezistență a celor două principate era evidentă în instrucțiunile trimise de Vladislav al II-lea vicevoievodului Transilvaniei, sibienilor și brasovenilor, la 28 septembrie, 11 octombrie, 9 noiembrie, 7 și 8 decembrie 1510, pentru a susține cererile de ajutor banesc ale lui Bogdan și ale lui Vlad-Voda cel Tânăr.

Pregătirea unui război cu turcii făcea imposibilă onorarea obligațiilor militare pe care Vladislav al II-lea și le asumase ca proaspat aliat al *Ligii din Cambrai* și anume: înarmarea a 6 000 soldați și participarea la recuperarea Dalmatiei. În plus, vechii aliați, papa, împăratul, Franța, Spania și Ferrara nu se mai înțelegeau, fapt folosit de Venetia, ce revenea cu noi propuneri de pace, prezentând cu abilitate recente sale succese militare, din Italia. În *Liga de la Cambrai* rămaseseră doar Maximilian și Ludovic al XII-lea, ceilalți semnatori ai înțelegerii retragându-se pe rând, instigați de către papa Iuliu al II-lea. În luna august, Maximilian făcuse noi demersuri pe lângă Ferdinand de Aragon, pentru a obține ajutor militar, terestru și naval, pentru recuperarea Dalmatiei, ajutor prin care spera să îl atragă definitiv pe Vladislav al II-lea de partea Habsburgilor. Scrisoarea din 5 august 1510, adresată regelui Spaniei, amintea acestuia că este de datoria sa să contribuie la consolidarea drepturilor Habsburgilor în Ungaria. Casatoria dublă planuită în 1506 între fiul și fiica lui Vladislav Jagiello cu infantul

si infanta Spaniei angaja în egala masura interesele celor doi bunici, Maximilian si Ferdinand. Încercările lui Maximilian rămâneau fara rezultat, Vladislav al II-lea preferând chiar, în fata pericolului otoman, reluarea bunelor relatii cu Venetia, cu care restabilea pacea la 10 septembrie 1510, lasând deschisa, la insistentele marilor baroni, problema Dalmatiei.

Paralel cu reluarea legaturilor cu Venetia, în luna octombrie, o ambasada ungara se prezenta la Konstantz pentru a stabili coordonatele colaborarii cu imperialii Vladislav al II-lea continua politica duplicitata, care sa îi asigure, în orice eventualitate, fie recuperarea Dalmatiei, fie ajutorul militar împotriva turcilor. Condițiile înțelegerii cu Maximilian prevedeau sa se furnizeze lui Vladislav 1 000 soldati, 12 tunuri, 6 nave de transport si 24 ambarcatiuni usoare pentru ofensiva în Dalmatia, precum si ajutor militar nedefinit, în cazul unui atac otoman. La rândul sau, regele Ungariei era obligat la un ajutor similar, daca turcii ar fi intrat în teritoriile lui Maximilian.

În a doua jumatate a lunii noiembrie, ambasada imperiala formata din Leonhard Nogarola, Johannes Cuspinianus si dr. George Breitenauer, sosea la Buda cu misiunea clara de a veghea la respectarea conditiilor înțelegerii de la Konstantz si, mai ales, de a împiedica orice tratative separate cu Venetia. De asemenea, Maximilian era convins ca sosise vremea încheierii preliminarilor dublei casatorii, proiectate în 1506.

Dieta dela Vészprém demonstra ca entuziasmul razboinic al marii nobilimi scazuse simtitor, în ianuarie 1511 folosindu-se pretexte marunte pentru a nu se ratifica tratatul cu imperialii. Era invocata lipsa semnaturii regelui Frantei, apoi, dupa ce acesta ratifica tratatul, se aducea în discutie o adaugire în formularea textului francez, pentru a nu se recunoaste valabilitatea înțelegerii cu Maximilian. Venetia, la rândul ei, cu numeroase daruri, încerca sa atraga de partea sa bunavointa partidei pro-habsburgice.

Expeditia turcilor din Croatia din primavara anului 1511 alerta marea nobilime, care, întrunita la 3 mai pe câmpul de la Rákos, aducea în discutie "adevaratele probleme si nevoi ale regatului". Între acestea trezea cea mai mare îngrijorare posibilitatea ca domnul Moldovei sa fie nevoit sa intre sub ascultarea sultanului si sa se ridice împotriva Ungariei, alaturi de trupele otomane. Aceasta amânare era justificata de întârzierea tratativelor de pace, începute de Ungaria cu Înalta Poarta. În 1510, Barnabás Beley, ambasadorul lui Vladislav al II-lea, sosea la curtea

sultanului pentru a reînnoi, pentru încă trei ani, tratatul de pace din 1503. Ungaria se angaja să plătească tributul de răscumpărare a păcii, dar cerea includerea țărilor române, a Venetiei și Poloniei în clauzele păcii. Ambasadorul ungur a fost practic reținut de Baiazid al II-lea, apoi de fiul său Selim I, timp de 7 ani și folosit ca element de intimidare în marile campanii din Orient, din anii 1510-1517. Numit “rege al Ungariei”, însoțit de soldați sârbi și bosniaci îmbracați ca ostași unguri, trebuia să lase impresia că Ungaria s-a aliat Imperiului otoman în lupta cu dușmanii săi din Asia, siitii, conduși de Ismail-sah. De aceea, când, în iulie 1511, sosea la Buda stirea reținerii ambasadorului maghiar – stare adusă, împreună cu conceptul păcii, de către solii sultanului – îngrijorarea mării nobilimi era justificată. Sultanul Baiazid pare că nu dorește să manifeste prea multă bunăvoință, respingând ideea includerii Venetiei în tratatul de pace.

Motivele de alertă erau întărite și de pregătirile de asediu împotriva Belgradului și de iminenta campanie ce se întindea în Moldova.

Scrisoarea trimisă lui Bogdan Voda la 27 mai 1511 de către regele Ungariei anunța cu teamă posibilitatea invaziei în Moldova a turcilor și tatarilor precum și a cuceririi Belgradului. De aceea, Bogdan era sfătuit să facă pregătirile de luptă necesare și să trimită jumătate din oastea sa la Oradea, punctul de întâlnire al armatei ungare și transilvane. Conștient de scăderea forței de apărare a regatului, Vladislav considera că pierderea Moldovei ar duce în mod inevitabil la intrarea turcilor în Transilvania și la atacul asupra Ungariei.

Confruntarea din Asia, precum și situația neclară din familia lui Baiazid al II-lea, aflat în conflict cu fiul său Selim, care controla deja situația militară din zona Dunării, l-au făcut pe sultan să accepte, în cele din urmă, în toamna anului 1511, reînnoirea tratatului de pace cu Ungaria, cu clauzele prevăzute de aceasta. Darurile bogate risipite de venetieni, prin intermediul ambasadei ungare, dar și direct, marilor dregători otomani, contribuiseră și ele hotărâtor la schimbarea dispoziției sultanului, ce accepta noul armisticiu pe trei ani, încheiat cu Ungaria, Venetia, Polonia și *țările române, rămase încă formal în sfera de influență politică ungara.*

Situația militară permanent schimbătoare pe frontul din Italia făcea ca, la 4 octombrie 1511, semnarea tratatului de constituire a Sfintei Alianțe, în care intrau foștii rivali, papa, Venetia și Spania, să fie practic actul de dezmembrare al „Ligii din Cambrai”. Noua ofensivă fulgurantă

lansata de tânărul general francez, Gaston de Foix, în iarna anului 1512, împotriva Sfintei Ligi, ce aducea stralucite victorii și supremația Franței în Italia, îl făcea pe Maximilian un adversar al Franței, împotriva careia căuta acum aliați.

La 1 aprilie 1512, papa Iulius al II-lea cerea sprijin regelui Ungariei în fața dublei amenințări, cea otomană în sudul Italiei și cea franceză, ce atacase deja Brescia și Bergamo.

Maximilian I, îngrijorat de noua întorsătură a situației militare în Italia, de ofensiva franceză ce amenința nu numai teritoriile elvețiene învecinate imperiului, ci și Burgundia, proaspătă posesiune habsburgică, la care împăratul ținea în mod deosebit, scria fiicei sale Margareta de Savoia, regenta Țărilor de Jos, numeroase scrisori pe tema noilor alianțe ce urmau a se încheia împotriva Franței.

Scrisorile din 6 și 21 mai 1512, din 20 august vorbeau despre ajutorul militar pe care Maximilian se oferea să-l acorde elvețienilor, împotriva Franței și despre necesitatea captării bunăvoinței regelui Angliei, Henric al VIII-lea, înamic firesc al regelui francez. În ciorna autografa a scrisorii Margaretei, datată în lunile august-septembrie 1512, Maximilian era sfătuit să profite de atașamentul pe care regele Angliei îl arăta intereselor Casei de Austria (*“a unne amour sy grande a vous et ceste maison, que n'est possible de plus, et vous desire venir plus que chosses du monde”*).

În plasa acestor interese politice multiple, între care revenea nu o dată și preocuparea pentru urgentarea dublei căsătorii în Ungaria, scrisoarea trimisă Margaretei de Savoia de către Maximilian I, la 18 septembrie 1512, prin care îi anunța planul de a deveni papa, a fost considerată de mulți istorici drept o fantezie de moment, o glumă. În condițiile în care papa era nu numai conducătorul spiritual al creștinătății ci și un principe teritorial, angrenat direct în confruntările militare dintre suveranii creștini, împăratului Maximilian, animat întreaga viață de visul “razboiului sfânt” al cruciadei și al salvării creștinătății, i s-a părut firesc să aspire la Scaunul pontifical, reunind sub unul și același sceptru lumea creștină pe care o dorea pacificată, în vederea lansării ofensivei împotriva necredincioșilor. Planul de a fi numit pe loc succesorul lui Iulius al II-lea era întărit și de starea sănătății acestuia “... *Et envoyons demain monsieur de Gueree, evesque à Rome devers le pape pour trouver fahon que nous puyssons accorder avec luy de nous prenne pour ang coadjuteur affin que après sa mort pour une estre assuré de avoer le papa et de devenir*

prester et après estre saint et que il vous sera de nécessité que, après ma mort, vous serás contraint de me adorer don't je me trouveré bien gloryoes".

Proiectul era suficient derealist, având în vedere compromiterea în plan spiritual a papei Iulius al II-lea. Se adauga în scrisoare si ideea necesitatii captarii bunavointei cardinalilor, pentru care avea nevoie de 2-3000 de ducati si, în acelasi timp o ruga pe Margareta sa pastreze "aceasta chestiune în cel mai mare secret". Sfârșitul scrisorii, încrezător în reusita proiectului vizat, cuprindea semnatura facuta "de mâna bunului sau tata, viitor papa".

Înfrângerile suferite din partea Frantei în Tarile de Jos, în toamna anului 1512, moartea lui Iulius al II-lea la începutul anului 1513 si alegerea de catre cardinali a noului papa Leon al X-lea, promotor al politicii ferme de cruciada, îl obligau pe Maximilian sa realizeze cât de iluzoriu fusese visul sau pontifical si cel al unui "imperiu universal".

La 27 aprilie 1513 al VIII-lea conciliu de la Lateran emitea bula de proclamare a cruciadei antiotomane, planuita ca un ajutor dat tarilor crestine direct amenintate: Ungaria, Polonia si tarile române. Leon al X-lea, aparator fervent al ideii luptei cu necredinciosii, si-a propus de la început doua obiective politice care îl diferentiau de atitudinea adoptata de predecesorul sau. Noul papa viza întâi instaurarea pacii în Europa, dupa care principii crestini urmau sa se uneasca în lupta împotriva turcilor.

Intensa activitatea diplomatica dusa de papa a fost inaugurata de bula amintita, *Superna illius ordinatione*, urmata de scrisori catre împarat, regele Danemarcei, al Angliei si al Poloniei, prin care îi ruga sa înceteze orice diferend cu vechii rivali, concentrându-si atentia doar asupra luptei cu necredinciosii.

Hotărârea conciliului de convocare a cruciadei viza ca rolul principal sa revina tarilor din estul Europei, mai puțin angrenate în rivalitati si direct amenintate de pericolul otoman. Se considera ca Polonia, unita cu Ungaria si Rusia, trebuie sa atace Imperiul otoman, cucerind Constantinopolul. Evident, planul implica si participarea tarilor române. care treceau în acel moment printr-o noua cumpana a raporturilor cu Imperiul otoman si cu greu s-ar fi putut angaja în lupta. Încea din ianuarie 1512, când Selim era doar print rebel, Bogdan al III-lea încheia "o carte de hotar" (*sânurname*) pentru stapânirea gârlilor de la Dunare, act ce dorea sa îi asigure bunavointa celui pe care-l banuia a fi

viitorul sultan. Era firesc deci, ca în vara anului 1512, când, în urma unui sir de asasinate, Selim I prelua puterea, înlăturându-si tatal si fratii, solii din Moldova, dar si din Tara Româneasca, sa se fi prezentat “cu haraciuri si peschesuri” pentru a reînnoi “prietenia si dragostea avute cu raposatul meu tata”. Reînnoirea acestor tratate s-a putut face si în anul 1513, când dupa o expeditie de jaf pustiitoare a tatarilor asupra Moldovei, Bogdan al III-lea era silit sa ceara pacea si protectia Înaltei Porti. La fel, noul domn al Tarii Românesti, Neagoe Basarab, considerat a fi un domn devotat sultanului, încheia, în acelasi an 1513, o reînnoire a asa numitelor “capitulatii”. În 1513 Venetia si Polonia semnau si ele tratate de pace cu turcii, ideea unei cruciade ramânând vie doar în mintea papei Leon al X-lea.

Anul 1514 aducea alte doua evenimente care au împiedicat înca odata mobilizarea *reală* a cruciatilor la lupta. În ciuda entuziasmului cu care împaratul Maximilian îmbraca haina de curciat, considerând ca a venit vremea împlinirii idealului sau cavaleresc de o viata, fortele crestine nu au putut fi organizate pentru lupta din cauza derutei produse de vestea victoriei obtinute de Selim I la Caldâran, la 23 august 1514. Sultanul însusi se aflase pe câmpul de lupta dezorganizând, înfrângând si nimicind fortele siite reunite, conduse de sahuI Ismail, care reusise sa scape, fugind la Hamadan. Doar venirea iernii si imposibilitatea trupelor otomane de a se aproviziona a amânat pentru înca un an confruntarea decisiva în Orient.

Vara aceluiasi an, 1514, pe fondul gravelor contradictii din Ungaria, aducea în locul mobilizarii generale prevazute pentru cruciada, un razboi civil pustiitor, ce avea sa lipseasca Ungaria de orice capacitate eficienta de aparare pentru viitor. Divergentele dintre mica nobilime si marii baroni, între acestia si iobagi, au facut ca în fata pericolului ce ameninta tara, fortele sociale sa fie dezbinat, izbucnind una dintre cele mai sângeroase lupte intestinale. Mai mult, relatarea unui martor ocular al luptelor din Ungaria, din 1514, ce aparea într-o “foaie volanta” la Augsburg, evidential patriotisml taranilor si al plebii oraselor, care, satui de ineficienta armatelor nobiliare, se hotarâsera sa își apere singuri tara. Acestia “râdeau în fata” celor ce încercau sa îi convinga ca nobilii vor apara tara de turci. “Nobilii se pregatesc de lupta de 20 de ani – declarau taranii – si ceea ce spuneti voi, calugarii si preotii nu sunt decât minciuni sfruntate, de acum încolo nu mai credem în predicile voastre, nu mai intram în biserici”. Scindarea societatii maghiare se facuse si convingerea

ca taranii si saracii regatului sunt singurii ce mai pot salva tara îi facea sa le creasca forta de combatere, pâna la fanatism. Unul dintre conducatorii revoltei, Francisc Bagol, arata ca nobilii sunt incapabili sa apere regatul si nu lasa pe altii sa o faca, de aceea trebuie luate masuri drastice împotriva lor. Rebelii considerau chiar ca regele *ar trebui arestat* pentru ca încheiasse pace cu turcii.

Însasi opinia publica europeana a receptat rascoala lui Gheorghe Doja, ca având un mobil politic, national, dincolo de motivele sociale, care erau dificil sa fie cunoscute în afara tarii. Un anume negustor venetian, Giovanni Moro, sosit în insula Veglia, informa ca regele si baronii au considerat prea costisitor un razboi cu turcii si au preferat pacea, fapt ce a nemulțumit “poporul”, 30 000 de tarani ridicându-se împotriva regelui si încercând sa îl asedieze la Buda. Aceasi informatie o da si Gaspar Heltai care spune în cronica sa: taranii “s-au ridicat împotriva nobililor zicând: ei au fost cei care ne-au supt atât timp sudoarea si sângele, dar *acum ei se ascund si nu îndraznesc sa lupte împotriva turcilor pentru a apara tara*”.

Reactia marii nobilimi, mobilizarea unei mari armate condusa de Ioan Zápolya îndreptata asupra rasculatilor, amploarea si mai ales cruzimea de nedescris a represaliilor au fost de fapt corolarul conflictului mocnit, nascut chiar din ultimii ani de domnie ai lui Matia Corvin, între mica nobilime, mai ales din tinuturile secuiesti si magnatii regatului. Dupa 1490, pe fondul slabirii puterii centrale si a aparitiei “bandierelor” comitatelor mica nobilime tinde sa devina un factor activ de decizie politica. Aceasta iluzie i-a fost chiar întretinuta de manevrele partidelor nobiliare, ce aveau nevoie de sustinatori în lupta pentru acapararea puterii. Înselata, s-a folosit, la rândul ei, de taranime si plebe pentru a-si impune vointa în regat. De aici, spaima marii nobilimi ca Gheorghe Doja ar putea fi “ales” rege si supliciu îngrozitor la care a fost supus.

Ridicarea la lupta a fost atât de puternica încât *Tripartitul lui Werböczy*, în 1517, chiar daca a legiferat impozitele si abuzurile de tot felul împotriva paturilor servile, carora li se anulau si ultimele drepturi, printre care acela de libera stramutare, a facut pentru mica nobilime concesiile însemnate. Din punct de vedere juridic, formal, ea devenea coparticipanta la decizia politica, alaturi de marii baroni. Se sistematiza doctrina “Sfintei Coroane”, simbol al statului si sursa oricarui drept în regat. Nobilimea era membra a “Sfintei Coroane” formând un “corp unic” cu regele, unitate indisolubila manifestata prin dreptul comun de a

legifera în Dieta. Coroana era simbolul unitatii statului de aici deriva expresia “teritoriile” sau “tarile Sfintei Coroane”. În plus, toti nobilii fiind membrii ai “Coroanei”, nu mai exista nici o diferenta juridica între drepturile politice ale marii aristocratii si ale celorlalte paturi ale nobilimii.

Daca din punct de vedere politic mica nobilime avea un câstig *formal* de cauza, din punct de vedere militar regatul, prin excluderea definitiva a taranilor din efectivele armatei, a pierdut ultima sa forta combativa, apararea ramânând la bunul plac al efectivelor nobiliare. Numai interesele de moment, ce îl angrenau pe Selim I în Orient, au facut ca Ungaria sa mai reziste înca 12 ani între marile state europene.

Anul 1515 gasea din nou Europa în febra pregatirilor de cruciada, principala preocupare a lui Leon al X-lea fiind aceea de a împiedica Ungaria, ajunsa în pragul dezastrului, de a încheia o noua pace cu turcii, în conditii *de supunere* fata de Imperiul otoman. Tocmai de aceea, puterile crestine trebuiau mobilizate la lupta împotriva Imperiului otoman, înca ocupat cu ofensiva din Asia. Spania, Ungaria si Polonia încheiasera împreuna cu Maximilian I un “sfânt juramânt” de alianta împotriva turcilor.

Lupta antiotomana presupunea însa, în conformitate cu planurile papei Leon al X-lea, atragerea tarilor Rasaritului. Rusia aparea ca un element militar esential. Conflictul ruso-polon împiedica, însa, cooperarea armatelor din estul continentului. Maximilian, preocupat în primul rând de finalizarea dublei aliante matrimoniale proiectate în Ungaria, cauta sa neutralizeze sau sa atraga de partea sa bunavointa lui Sigismund al Poloniei, care își exercita în Ungaria influenta nu doar ca frate al regelui Vladislav al II-lea, ci si ca sprijinitor al partidei nationale, antihabsburgice, fiind casatorit cu Barbara Zápolya.

Prima intentie, aceea de a neutraliza influenta regelui polon, se putea realiza printr-o alianta anit-polona, încheiata cu marele cneaz Vasile al III-lea. Primele tratative pentru noua conventie le deschidea în iunie 1514 Georg Schritzenpaumer, capitanul cetatii Petlau, ambasadorul lui Maximilian la Moscova. Clauzele tratatului erau diferite de acelea din 1490-1491, vizând doar Polonia, nu întreaga dinastie Jagiello, interesele în Ungaria cerând nu o interventie în forta, ci câstigarea bunavointei marii nobilimi. Pentru a nu-l nemultumi pe Vasile al III-lea, se prevedea si ajutorul militar cerut de acesta pentru ocuparea Kievului.

Interesant este faptul ca marele cneaz încerca pentru prima data sa

impuna într-un act oficial extern titulatura imperială, pe care, încă de la sfârșitul secolului XV, Ivan al III-lea o folosisese în plan religios. Conceptul adus împăratului Maximilian de către Schnitzenpaumer se încheia cu formula “Vasilij împărat și stăpânitor al întregii Rusii”.

Pretensiunile imperiale ale marelui cneaz îl impresionau neplăcut pe Maximilian, care, prin noii săi ambasadori, dr. Jakob Osler și Moritz Burgstaller, cerea ca Vasile să renunțe la titlul arogat, pe care doar investitura papei și recunoașterea principilor creștini i l-ar putea legitima. Solii imperiale aduceau un nou concept prin care ajutorul împotriva Poloniei era formulat în termeni echivoci.

Din 1515, orientarea politică a lui Maximilian spre bunele relații cu Polonia avea să precumpanească, jertfă fiind fără reticente alianța cu marele cneaz, Vasile. Războiul cu Polonia, dus doar cu ajutorul rusesc și se părea împăratului hazardat; în schimb de bunăvoință al lui Sigismund depindea atât angajarea Poloniei în lupta antiotomană, cât și aprobarea căsătoriei atât de mult așteptată între Jagielloni și Habsburgi. La începutul anului 1515 între Maximilian și Sigismund încep tratativele, purtate prin intermediul lui Cuspinianus și a vicedecretarului Poloniei, Szydlowiecki.

În luna august 1515 începea Congresul de la Viena, care reprezenta pentru Habsburgi încununarea păcii de la Pressburg, din 1491. În sfârșit, se oficia dubla logodnă, unul pentru care Maximilian luptase de-a lungul anilor. Se realiza aducerea Boemiei și Ungariei sub influența Habsburgilor și se sfârșea rivalitatea cu Polonia, Sigismund fiind chiar girantul alianței matrimoniale și politice ce se încheia.

Dacă pentru Maria de Austria se respectau condițiile prevăzute în tratatul din 1506, fiind logodită, prin procură, cu Ludovic, moștenitorul tronului Ungariei, în cazul surorii acesteia, Ana, Maximilian nu se dădea în lături de a se prezenta el însuși drept sot pentru prea tânără mireasă de doar 15 ani. Nici vârsta înaintată (56 de ani), nici planurile anterioare de abținere și austeritate puse în slujba ideii de a deveni papa, nici promisiunea solemnă făcută la moartea celei de a doua soții că niciodată nu se va mai recăsători, nu l-au făcut pe împărat să riste să piardă o alianță matrimonială cu maxim profit politic. De altfel, faptul că pentru cei doi nepoti ai săi, Carol și Ferdinand, apropiați vârstei Anei, se duceau chiar atunci tratative de același gen la marile curți europene îl făcea pe Maximilian să considere că poate să facă el, în locul nepoților săi, căsătoria promisă din 1502.

Condițiile de dota fixate și obligația de a le plăti chiar dacă mirele

ar deceda înaintea consumarii casatoriei, precum si esecul ofertelor facute pentru nepotul sau, Ferdinand, l-au hotărât pe Maximilian, ca în 1516, sa revina la o casatorie conforma nu doar intereselor politice ci si înclinatiilor firesti ale mirilor. Prin acest nou act, Ana urma sa se casatoreasca cu Ferdinand de Austria, nepotul lui Maximilian si fratele lui Don Carlos, mostenitorul tronului Spaniei, al carei rege avea sa devina în 1516, la moartea bunicului matern, Ferdinand de Aragon.

Oricum, Congresul de la Viena a însemnat o strângere a raporturilor între Maximilian si Polonia, împaratul încrezator în autoritatea sa politica, angajându-se sa medieze chiar pacea între Rusia si regele Sigismund. Fara nici un fel de baza, se angaja ca Rusia avea sa retrocedeze nu doar Smolenskul, ci si teritoriile cucerite de Ivan al III-lea si nominalizate în tratatul de pace din 1508 ca “tinuturi rusesti”, dupa cum cneazul avea sa plateasca si despagubirile de razboi cerute de Polonia; în încheiere considera ca era de la sine înteles ca marele cneaz urma sa “ajute principii catolici în lupta împotriva turcilor cu sfatul ori cu fapta sa”.

Ambasada rusa ce sosea la Viena în 1515, cu scopul de a cere ajutor militar împotriva Poloniei, ramânea stupefiata de strânsa prietenie afisata de Maximilian fata de Sigismund. La încercarea de a impune celor doi trimisi ai cneazului, Alexei Zabolockij si diacul Scecin, conditiile deja discutate, ambasadorii rusi îl faceau sa întelega cât de mare fusese naivitatea sa de a crede ca politica Rusiei se poate hotărî la curtea imperiala.

Împaratul trimitea trei ambasade, una dupa alta, pentru a media pacea polono-rusa si pentru a obtine sprijinul lui Vasile al III-lea în lupta antiotomana. Soliile trimise, în egala masura si în Polonia, nu au avut nici un rezultat, conflictul pentru “teritoriile rutene” continuând în anul 1516. Mai mult, în 1515 o ambasada rusa era primita cu multa bunavointa de Selim I. Vasile al III-lea alesese, se pare, în dilema ce se nascuse înca din vremea lui Ivan al III-lea: sa se erijeze în mostenitor al Imperiului bizantin si ocrotitor al Bisericii ortodoxe, preluând si piata genoveza, prin bunavointa Imperiului otoman (suzeran al hanatelor tatara) sau sa se integreze intereselor politice occidentale, venetiene si ale papalitatii, intrând astfel în ierarhia recunoscuta a principilor crestini.

În toamna anului 1515, o noua schimbare pe frontul din Italia obliga la înca o amânare a campaniei împotriva turcilor. Francisc I, noul rege al Frantei, redobândea suprematia în Italia, cucerind Genova si

Milanul prin victoria de la Marignano. Leon al X-lea, impresionat de hotărârea impetuosului rege francez, prefera alianța cu acesta, cautând să îi insuflă entuziasmul pentru cruciadă. Cu multă abilitate, Francisc I se declara bucuros să poartă lupta împotriva necredincioșilor, în speranța ascunsă că, în virtutea calității de conducător al creștinătății, pe care astfel și-o aroga, ar putea să devină succesorul lui Maximilian la tronul imperial.

În Ungaria moartea lui Vladislav al II-lea în 1516 punea pe umerii tânărului său fiu, Ludovic, o sarcină mult prea grea. În vârsta de numai 10 ani, Ludovic intra sub tutela împăratului și a lui Sigismund al Poloniei. De teama imixtiunilor externe Dieta îl declara, în ciuda vârstei fragede, major, numind un consiliu regal, ce era în realitate o adevărată regentă colectivă (6 prelați, 6 baroni și 6 membrii ai mici nobilimii). Slabă autoritate a acestui consiliu a sporit anarhia, luptele pentru putere acaparând toată atenția nobilimii, ce avea să neglijeze definitiv înarmarea.

Îngrijorarea lui Leon al X-lea pentru soarta Ungariei era mare și tocmai de aceea, în iunie 1516, papa dădea încă o bulă de proclamare a cruciadei, care însă nu avea să fie urmată de nimeni. Lipsa capacității de apărare a regatului ungar era însă din ce în ce mai bine cunoscută în Europa și bineînțeles că și în Imperiul otoman.

Antonio Surian, ambasadorul venetian aflat la Buda până la sfârșitul anului 1516, prezenta la 18 decembrie 1516 un raport amanunțit privind scăderea capacității de apărare a țării în epoca lui Vladislav. Sunt menționate bogățiile regatului care bine exploatate de Matia aduceau rezerve însemnate, în timp ce în epoca lui Vladislav abia se puteau strânge 36.000 de ducati, din exploatarea aurului și argintului.

Dacă în 1515 speranțele puse de creștini în sahu l Ismail erau încă mari, după cum scria doctorul consulatului venetian din Alep, Giovanni Rotta, dogelui Leonardo Loredano, mai multe țări, *inclusiv țările române* trimițându-și soli în Persia, în anii 1516 și 1517, după victoriile strălucitoare ale lui Selim I ce îi aduceau Damascul și întregul Egipt, creștinii erau conștienți că noua direcție a ofensivei otomane avea să fie Europa, cu punctul de intrare obligatoriu Ungaria.

Neobositul Leon al X-lea proclama într-un nou conciliu, întrunit la Lateran la 7 martie 1517, cruciada concomitent cu pacea pe 5 ani între principii creștini. La apelul papei au răspuns regii Spaniei, Angliei,

Portugaliei, Ungariei, Poloniei si Danemarcei. Curia romana elabora un prim plan al campaniei, ce prevedea ca atacul sa fie întreprins pe trei coloane: prin Germania, Ungaria si Peninsula Balcanica; prin Dalmatia si Iliricum si prin Italia, pâna la Ancona si Brindisi, spre Egipt si Grecia. Telul final era cucerirea si împartirea Greciei, precum si ocuparea Constantinopolului.

Planul papal a fost urmat de cel al lui Francisc I, ce tindea sa îsi aroge rolul de conducator si sa mute principalul teatru al pregatirilor de lupta în Italia, fapt ce avea sa-i atraga suspiciunea lui Maximilian.

Interesant este planul elaborat de Maximilian care, pentru a contrabalansa influenta politica pe care Francisc I tindea sa o obtina, miza, din nou, pe forte rasaritului: polonezii, muntenii, moldovenii, rutenii si tatarii. Se urmarea deschiderea a trei fronturi în Marea Neagra, cu ocuparea Chilie si Cetatii Albe, în Croatia si în Balcani si, în fine, ultimul, în Marea Mediterana.

În vedereaaderarii laacest plan,cei doidomni români,Stefanita si Neagoe Basarab, încheiasera în anul 1517 tratate, primul cu Polonia, cel de-al doilea cu Ungaria, care afirmau dorinta expresa a celor doi de a lupta cu turcii.

Planul imperial prevedea ca timp de 3 ani trupele crestine sa înainteze, în vederea cuceririi Constantinopolului. În anul 1518 polonezii si moldovenii ar fi recucerit Chilia si Cetatea Alba, kazale otomane, de unde s-ar fi putut pleca spre inima Imperiului otoman. În anul 1519, moldovenii ar fi ramas pe loc pentru a asigura spatele frontului, iar armata lui Sigismund sprijinita de munteni ar fi trecut în Dobrogea, apoi la sudul Dunarii, pe litoralul bulgaresc, ar fi urmat înaintarea spre Filipopol si Adrianopol. În drum ar fi fost necesar sa fie ocupat un port la Marea Neagra, ce urma a deveni punct de sprijin pentru flota cruciata. În anul 1520 urmau sa se duca bataliile decisive pe mare si pe uscat, în scopul eliberarii Constantinopolului si alungarii otomanilor din Balcani.

În Ungaria reactia la noul plan de cruciada elaborat de suveranii crestini a fost dintre cele mai vehemente. Scrisorile din 19 si 26 iunie 1518 arata ca baronii regatului respingeau ideea unei cruciade, care dadea posibilitatea înarmarii taranimii. O cantilena ironica arata clar ca opinia marii nobilimi era bine cunoscuta în tara. “Voi ceilalti, Marii seniori – va spun - /Paziti-va sa va atingeti de frumoasele voastre sabii argintate si împodobite/ Paziti-va sa-i loviti pe turci si sa-i raniti/”.

Lipsa de interes pentru un razboi cu turcii era dublata si de sosirea

ambasadorului ungar retinut deja de 7 ani de Selim I. Era vorba despre acel Barnábas Beley plecat în 1510, care se întorsese în 1517 cu un nou armistitiu, pe 8 ani, ce dadea sperante nobilimii maghiare pentru asigurarea securitatii regatului.

În Ungaria, singurul ce manifesta interes la planul papei, care viza începerea ostilitatilor din Africa de Nord în anul 1518 si continuarea campaniei în 1519 cu implicarea Angliei, Portugaliei si Frantei si a saului Persiei, era regele Ludovic. La 1 iulie 1518, Ludovic al II-lea era atât de multumit de proiect, încât scria lui Balacco Balachi ca este nerabdator “sa stearga cu desavârsire numele de turc”. Încrezator în planul final de cruciada ramânea si Maximilian, care cerea ca Moldova si Tara Româneasca sa înceteze sa mai plateasca tribut Portiei “si sa intre în slujba crestinatatii; tot asa sa faca si Valahia Mica (Oltenia)”.

Planul amplu a esuat si de aceasta data. Dupa ce, la 1 august 1518, Maximilian primise din nou de la Leon al X-lea *însemnele de cruciat*, nemulțumirea principilor germani parea a avea sa împiedice strângerea impozitelor sau mobilizarea armatei. Bolnav si dezamagit, la 10 decembrie 1518, împaratul pornea spre Innsbruck. Avea sa sfârșeasca din viata la 31 decembrie 1518. Moartea sa lasa deschisa lupta pentru tronul imperial si, implicit pentru rolul de hegemon al Europei, ceea ce avea sa abata atentia puterilor europene de la lupta cu turcii.

Tarile române, direct interesate de evolutia raporturilor între puterile europene si Poarta, ramâneau cu consecventa alaturi de principii crestini, hotărâte sa urmeze politica acestora, indiferent daca ar fi fost vorba de un conflict armat sau de semnarea pacii. Solia comuna trimisa la Roma (la 24 iunie 1519), de Stefanita si Neagoe Basarab, reprezentati de Anton Paicalas, avea drept scop aderarea la cruciada în conditii egale cu ceilalti principii crestini. Leon al X-lea se angaja: “sa va includem la fel ca pe aliatii nostri în toate tratatele si înțelegerile, daca vreodata s-ar întâmpla sa se faca prin noi cu numitul turc tiran si sa fiti partasi la toate teritoriile pe care victoriile ulterioare le-ar recupera din mâinile turcilor”.

Moartea împaratului, lipsa de entuziasm a suveranilor europeni pentru lupta cu turcii, precum si consolidarea Imperiului otoman, devenit o mare putere mediteraneana, au facut ca proiectul de cruciada sa fie abandonat. Dupa anexarea Siriei, Ciliciei si Egiptului, Selim I intrase si în stapânirea “oraselor sfinte”, Mecca si Medina, proclamându-se *calif*. Se întarea astfel caracterul universal al stapânirii otomane, prin reîntoarcerea la traditia araba a unificarii puterii temporale cu autoritatea

religioasa. Tocmai de aceea, fortele europene ce s-ar fi putut angrena în lupta erau insuficiente, așa ca ambasadorul Sfântului Scaun, Hieronim Matievici, era trimis la sultan pentru a trata încheierea unui armistitiu general pe 3 ani. Alături de papa, regele Poloniei, Ungariei, Spaniei, al Neapolelui și de ducele Burgundiei, la egalitate, erau înscrise și țările române, a căror poziție în politica internațională era astfel recunoscută și consfințită.

Informații despre acest armistitiu care interesa în primul rând țările de la linia Dunării și Venetia apar și în raportul făcut la 18 iulie 1519, de către ambasadorul Aluise Bon, în fața “Consiliului celor Zece”. Interesant este faptul că poziția de independență relativă a țărilor române, în raport cu Imperiul otoman, este relevată de includerea constantă a celor două principate în sfera de influență politică a Ungariei, specificându-se și obligațiile față de turci și dificultățile tot mai mari de a se apăra de imixtiunile acestora.

Situația în Imperiul german, devenită explozivă din cauza vacanței tronului imperial și a progreselor înregistrate de reforma, conflictul militar din Italia și ambiția regelui “preacrestin”, Francisc I, de a demonstra papei și principilor electori că este persoana cea mai potrivită pentru a prelua, ca împărat, conducerea creștinătății, au trecut lupta antiotomană pe planul al II-lea.

În cele din urmă, la 23 octombrie 1520, la Aachen, era încoronat ca “rege al germanilor” Carol I al Spaniei, nepotul lui Maximilian. Politica consecventă dusă de Habsburgi pentru a-și asigura ereditatea la tronul imperial dăduse roade. La aceeași ceremonie, i se conferea celui ce avea să fie cunoscut în istorie drept Carol Quintul și titlul de “împărat roman ales” titlu care, încă din vremea lui Maximilian, transformase investitura papei într-un act formal. Asadar, încoronarea de la Roma putea să mai aștepte.

Planurile ambițioase ale noului “împărat roman ales” l-au făcut să vadă problemele Imperiului și ale Casei de Austria în ansamblul unor interese politice generale, axate pe interesele Spaniei și pe lupta pentru supremație în Mediterană. De aceea, în Dieta de la Worms, din 18 aprilie 1521, Carol îl numea pe fratele său Ferdinand locțiitor imperial în Germania și Austria.

Noile probleme de politică externă, generate de vastitatea teritoriilor și de complexitatea intereselor, au făcut imposibilă concentrarea de forțe a Habsburgilor doar spre lupta antiotomană și

aspectele central-europene. Prin Ferdinand si Carol al V-lea, monarhia habsburgica se scinda, având de facut fata unor tendinte contrare, ce au dus la nasterea unui sistem diplomatic dublu, spre est, dirijat si controlat de la Viena, iar spre vest dominat de burgunzi si dirijat de la Madrid.

În 1520, se producea o schimbare si la tronul Imperiului otoman. Timp de aproape o jumatate de veac, un alt mare sultan, Süleyman, avea sa aduca în centrul politicii internationale pretentiile de suprematie universala ale padisahului musulman. Victoriile predecesorului sau îi adusesera atât baza ideologica necesara, cât si o relativa pacificare a Orientului. De aceea, Süleyman a avut ragazul de a se întoarce împotriva Europei. În acest scop, nu a ezitat sa se proclame succesorul „cezarilor romani“, folosindu-se de argumentatia politica a rivalului sau, Carol Quintul. Poarta Europei Centrale si punctul sau vulnerabil avea sa fie regatul maghiar, a carui cheie de intrare era cetatea Belgrad.

Pretextul campaniei otomane din 1521 era furnizat de arestarea, cu un an în urma, în 1520, a solului turc trimis la Buda. Atacul fulger declansat de Süleyman se sfârsea prin cucerirea Belgradului (în 1521) si caderea primei linii de fortificatii. Ineficienta sistemului de aparare a regatului, lipsit de armata permanenta si de trupe disciplinate si bine antrenate, a fost accentuata de sovaiala banderilor nobiliare. Cele doua armate, conduse de Stefan Báthory si Ioan Zápolya, au urmarit pasiv, din taberele de la Petrovaradin si Lipova, distrugerea fortificatiilor Belgradului. Un contemporan al evenimentelor, calugar franciscan din Lőcse, nota „din cauza inconstientei aratate de seniorii (baronii) nostri si de rege fata de nevoia de ajutor a celor asediati de turci s-a ajuns la ocuparea fortaretei Belgrad si Sabács“.

Cucerirea Rhodosului, în 1522, deschidea sultanului o alta importanta cale de acces spre vestul Europei, Mediterana. Amenintarea asupra Ungariei era dublata de pericolul din sud, ceea ce ducea, inevitabil, la dispersarea si scindarea fortelor crestine. Printr-o campanie abila. Ungaria era izolata, din punct de vedere diplomatic. Süleyman avea sa încheie pace cu aliatii firesti ai regatului maghiar, Polonia si Venetia. Ambele, simtindu-se amenintate, preferau sa își apere pozitia politica de moment.

Înaintarea lui Süleyman parea inexorabila si, tocmai de aceea, noul papa Adrian al VI-lea, a încercat, fara sorti de izbânda, sa revina la planurile de cruciada. Momentul ales era anul 1523, când de fapt, initiativa luptei antiotomane venea din Orient.

Sahul Ismail al Persiei trimitea, în 1523, la Ludovic al II-lea pe

calugarul maronit libanez Petrus Cavallarius (fratele Petru) cu o scrisoare, prin care îl informa de amplele pregatiri de razboi ale sultanului, ce urma sa ocupe Ungaria. Ismail cerea initierea unei coalitii bicontinentale, motivând aceasta prin dorinta sa de a-l ajuta pe regele Ungariei („dimpotriva pe tine vreau sa te ajut mereu si vreau sa impart soarta ta, fie în pace, fie în razboi. Sunt gata sa te ajut împotriva Regelui Turcilor ca si împotriva oricarui dusman, *daca* în luna aprilie vei începe razboi împotriva dusmanului, dinspre partea ta îndepartata, dupa cum o vom face noi din partea noastra. Mai mult, am aflat ca un oras bogat, din tara ta, a fost de asemenea asediat si capturat, ceea ce este dureros si greu de îndurat“).

Aceasi misiune îndeplinea Petru Libanezul, în decursul anului 1524, la Roma, apoi în fata Dietei de la Nürnberg si, ulterior, în fata împaratului aflat la Burgos. Carol al V-lea, în ciuda entuziasmului papei, nu s-a angajat cu nimic concret, considerând scrisoarea drept o înselaciune bine ticluita. Rezerva sa a fost, însa, fatala atât fortelor din Orient (în 1525 sahu Ismail murea) cât, mai ales, Ungariei.

În ciuda misiunii secrete a calugarului maronit, ambasadorul venetian aflat la Buda, în 1523, afla despre continutul soliei sale si judeca cu proprii sai ochi situatia din Ungaria. Raportul trimis la Venetia de secretarul ambasadorului Lorenzo Orio, pe nume Francesco Massaro, informa ca, de teama sahu Persiei („signor Saphis“), turcii vor sa îsi asigure un nou armistitiu cu Ungaria si Venetia. Ungurii din „avaritie“ nu vor sa încheie înca pace cu turcii înainte de a primi de la Seniorie ajutorul anual de 80.000 de ducati. Mai mult, venetianul îl acuza pe trimisul Ungariei, Filip More, ca aducea în fata „Consiliului celor zece“ stiri false, prin care pretindea ca regele, cu o armata numeroasa, este gata de lupta, când el a putut vedea, la 8 august, ca, dupa o luna de la mobilizarea generala, abia se adunasera 4.000 de persoane. De aceea, cerea suspendarea ajutorului financiar. Concluzia sa era trista, dar adevarata! Ungaria, altadata o mare putere, desi bogata si bine populata, din cauza proastei guvernari si a incapacitatii de a se apara, datorita neînțelegerilor interne, nu putea sa faca fata unui atac otoman.

Constient de dezastrul militar si politic ce ameninta Ungaria, papa Adrian al VI-lea trimitea, în vara anului 1523, pe cardinalul Thomas Vio ca legat apostolic în regatul maghiar, pentru a pune la punct planul coalitiei antiotomane. Antonio Burgio, descendent al unei glorioase familii franceze, stabilita în secolul XI în Sicilia, dornic de a face cariera

diplomatica, își punea în slujba papalității calitățile sale de excepție, însoțindu-l pe cardinalul Vio în această misiune. Cum în septembrie 1523 Adrian al VI-lea murea, planurile de luptă împotriva turcilor erau, din nou, amânate.

Succesorul lui Adrian al VI-lea, Clement al VII-lea (Giulio Medici) îl retrimitea pe Burgio, la sfârșitul lui februarie 1524, la Buda, pentru a-l convinge pe Ludovic al II-lea, *sa nu încheie pacea cu turcii*, pe care acestia o doreau încă din 1523.

Planul lui Clement al VII-lea de a reface forța de apărare și de ofensivă a regatului maghiar se baza pe câteva coordonate: restabilirea ordinii interne și a autorității regale, garanție a întăririi capacității militare; alianța cu Polonia, ce urma să fie un punct cheie al menținerii echilibrului european și, pentru ca acest plan să poată deveni realitate, Burgio trebuia să aducă însemnate subsidii pentru a se înrola trupe de mercenari.

Convins că așa zisa partidă „a curții”, antihabsburgică, manevrată de Zápolya, nu este cu nimic mai atasată intereselor țării ca partidă adversă, a lui Báthory, legatul papal încerca să obțină ajutor militar de la Sigismund al Poloniei. Bineînțeles, misiunea sa la curtea polonă a fost primită cu răceală, deoarece regele avea de făcut față dificultăților proprii țării. În august 1525, Antonio Burgio, sincer atasat cauzei ungare și adus la disperare de nepăsarea marilor baroni, făcea un apel patetic în Dieta întrunită la Rákos, ca nobilimea să își unească forțele pentru a salva patria. Promitea, în schimb, ajutorul bancii Fuggerilor pentru subsidiile necesare.

Cu toate demersurile făcute, mobilizarea și înarmarea generală nu progresau, Antonio Burgio avertizându-l pe papa la 18 ianuarie 1526 *ca Ungaria nu se poate apăra*, fiind la discreția inamicului. Regelui îi lipsesc și banii necesari pentru masă zilnică, de aceea nu putea fi vorba de a-și înarma oamenii. Fortificațiile au cazut și nu mai exista nici un loc „unde să îți tragi sufletul și să aștepti ajutor”. De altfel, Burgio *realist*, considera că *nici nu avea cine să ajute Ungaria*; Imperiul era el însuși sfâșiat de lupte interne, iar Polonia semnase deja pacea cu turcii pe 5 ani. Pesimist, conchidea: „am puțină experiență în ceea ce privește războiul, dar atât de puțină câtă am eu nu vād nici un mijloc prin care ar putea fi salvat acest regat, dacă turcul vine ...”. Singurul remediu la această situație disperată nu putea fi decât „pacea între principii”.

Pacea între principii creștini era departe. Anul 1525 cunoscuse deja un adevărat scandal european, datorat dezvaluirii tratatelor începute de regele „preacrestin“, Francisc I cu Süleyman Magnificul. Prizonier la Madrid, după lupta de la Pavia, plin de înversunare împotriva lui Carol al V-lea, regele Franței căuta aliați. Turcii, gata să lovească pe Habsburgi în Mediterana și, prin Ungaria, în posesiunile patrimoniale austriece, pareau cei mai potriviți parteneri. Prin intermediul mamei sale, Luiza de Savoia, trimitea emisari la Süleyman. La începutul anului 1526, sultanul răspundea cu o scrisoare care, deși evaziva, se vedea a fi deosebit de prietenoasă. Traducerea textului turc în franceza epocii era următoarea: „... *il n'est pas étonnant que des empereurs soitant défaits e deviennent prisonniers. Prenez donc courage et ne vous laissez pas abattre. Nos glorieux ancêtres et nos illustres aïeux ... n'ont jamais cessé de faire guerre pour repousser l'ennemi et conquérir du pays. Nous aussi nous avons marché sur leur traces ... Nuit et jour notre cheval est sellé et notre sabre est ceint. Que Dieu très-haut facilite le bien ... Du reste, en interrogeant votre susdit agent sur les affaires et les nouvelles vous en serez informé*“. Cum răspunsul sosea în momentul în care Francisc I era eliberat și cum existenta acestor tratative devenise publică, regele Franței amâna pentru încă doi ani, până în 1528, semnarea tratatului de pace cu turcii.

Dincolo de teatrul de operațiuni din Italia, nici papa, nici împăratul nu se grăbeau să se angajeze în luptă. Ferdinand de Austria, interesat de soarta Ungariei, din multiple motive, generate de dubla înrudire (era căsătorit cu Ana sora lui Ludovic al II-lea, care la rândul său, din 1521 devenise sotul Mariei de Austria, sora lui Ferdinand), dar și de apropierea periculoasă a înaintării turcilor, încerca în van să atragă atenția lui Carol al V-lea asupra regatului maghiar.

La 25 aprilie 1526, scrisoarea lui Burgio era mai disperată ca oricând: „dacă sultanul vine într-adevăr, nu pot decât să repet ce v-am scris deja de atâtea ori. Sanctitatea voastră să considere acest *regat ca si pierdut*. Dezordinea a ajuns la culme și lipsește tot ce este necesar pentru a duce războiul. Printre nobili nu se vede decât ură și invidie. Dacă sultanul ar promite iobagilor (serbilor) ca-i va elibera, ar putea ridica o rascoală mult mai sângeroasă ca cea din 1514. Dacă regele le-ar promite ca-i eliberează și-ar îndepărta nobilimea“.

Regele încerca, cu eforturi supraomenești, să asigure o mobilizare

generală. La 29 martie 1526 dorea înarmarea unei cincimi din iobagii din regiunile sudice. La 31 iulie cerea banului Croatiei și Dietei să elibereze o jumătate din taranimea aservită din zonă. Cererile sale erau fără rezultat, nobilimea temându-se de o nouă ridicare la luptă a taranimii.

În primăvara lui 1526 Dieta stabilea planul de operațiuni. Ioan Zápolya primea ordin să intre în Transilvania și, de aici, prin Țara Românească, să atace turcii din flancul drept și din spate. Bineînțeles, nici acest ordin nu a fost executat.

Nici celelalte contingente nobiliare nu segrabeau să facă joncțiunea în punctul de întâlnire hotărât, Tolna. La 30 iunie, sultanul era în fața Belgradului, dar trupele nobiliare nu se întâlniseră încă.

Pretextul tergiversării pornirii campaniei a fost dorința nobililor ca regele să îi însotească. În timp ce baronii așteptau sosirea regelui, turcii treceau Sava și asediau cetatea Petrovaradin. Ultimul ordin de luptă dat lui Zápolya era acela de a apăra Drava, singurul obstacol rămas în calea înaintării otomane fiind un râu de circa 250 m lățime. Nici de această dată dispoziția nu a fost respectată. La 28 august, Süleyman ajungea la Mohács. Ungurii, cantonați deja aici, se întâlneau în consilii de război interminabile. Cea mai mare parte a nobililor în frunte cu Pal Tamori, considera că trupele turcești sunt prost înarmate și cerea atacul imediat.

Lupta ce s-a dat a fost însă atât de crâncenă și sângeroasă, încât turcii însisi s-au oprit de a urmări trupele maghiare, după caderea nopții. Regele murea pe câmpul de luptă, corpul său disparând pe veci în mlăștinile de la Mohács. Pe 30 august, la miezul nopții, Antonio Burgio, care ramăsese la Buda în ciuda ordinului de rechemare la Roma, primit pe 19 august, afla vestea zguduitoare a înfrângerii și morții regelui.

Izolarea totală în care se aflate Ungaria, în 1526, când toate statele europene, inclusiv papalitatea, din dorința de a-i vedea zdrobiți pe Habsburgi, încheiaseră pacea cu turcii, sacrificând cu bună știință soarta Europei centrale, dezorganizarea și panica din regat au dat acestei înfrângeri proporțiile unei catastrofe naționale.

Concluzia marelui umanist Erasmus din Rotterdam era clară și înfiera întreaga politică europeană din primul sfert al secolului XVI, când războaiele italiene polarizaseră toate dispozițiile armate disponibile în Occident, făcând imposibilă apărarea liniei Dunării și oprirea înaintării otomane. „Acum această luptă între principii a mijlocit turcilor deschiderea drumului astfel ca întâi Rhodosul, apoi Ungaria au căzut“.

Capitolul VI

Începuturile politicii pontice a Casei de Austria si planul înglobării tarilor române în sfera de influenta a Habsburgilor

1. Politica pontica a Casei de Austria în izvoare umaniste si cartografice din secolul XVI

Conflictul de interese ce a nascut în secolul XVI confruntarea permanenta între Habsburgi si Imperiul otoman pentru câstigarea suprematiei în Europa si Mediterana a avut drept consecinta fireasca si planul extinderii sferei de influenta politica a Casei de Austria la gurile Dunarii si în bazinul pontic. Daca împaratul Carol al V-lea a preferat sa staveleasca expansiunea otomana în Mediterana, pentru a proteja mai întâi interesele economice si politice ale Spaniei, fratelui sau, Ferdinand de Austria, i-a revenit sarcina, deloc usoara, de a apara granita sudica a Imperiului german si de a rezolva problema succesiunii Ungariei.

Interesele, ambitiile si viziunea politica diferita i-au facut pe cei doi frati sa acorde o importanta deosebita punctelor strategice prioritare pe care le aveau de aparat. Pentru Ferdinand, dupa lupta de la Mohács, (1526) obtinerea „Coroanei Sfântului Stefan“ nu a fost doar o problema de ambitie personala sau de legitimitate dinastica, ci si o problema de aparare a teritoriilor patrimoniale austriece.

Situatia din Ungaria devenise periculoasa din momentul în care, prin alegerea succesiva a doi regi (Ioan Zápolya – în 1526 – si Ferdinand de Austria – în 1527), încoronati amândoi cu „Coroana Sfântului Stefan“ de acelasi episcop si în acelasi loc sacru de confirmare a legitimitatii – la Alba Regala – tara era scindata în doua, atât din punct de vedere politic cât si geografic, turcilor lasându-li-se cale libera de imixtiune. Pe tot parcursul conflictului, ce nu avea sa se sfârseasca, practic, decât dupa 1687, prin luarea în stapânire a Transilvaniei de catre Habsburgi, partidele nobiliare maghiare – filo-turca si filo-austriaca – s-au tot grupat

si regrupat, apelând periodic la sprijin otoman sau la cel al Casei de Austria, în speranta ca se va putea reface unitatea politica si geografica a regatului. Lupta permanenta a dus însa la rezultate dezastruoase, total opuse planurilor marii nobilimi maghiare. S-au pierdut teritoriile Ungariei estice, aflate initial sub jurisdictia lui Ioan Zápolya – unde turcii se instalau în 1541; Banatul a fost ciuntit, în 1552, prin ocuparea Timisoarei si organizarea unui nou *beglerbey*-lic în zona, iar Ungaria de vest intra în componenta teritoriilor patrimoniale ale Habsburgilor.

Evident, expansiunea otomana pe cursul mijlociu al Dunarii l-a speriat de la început pe Ferdinand de Austria, care a sperat ca poate contracara acest fenomen prin extinderea propriei sfere de influenta în flancul Imperiului otoman, la Dunarea de Jos si în bazinul pontic. În acest joc de interese, mai ales dupa 1541, miza nu a mai fost doar Ungaria, ci si Transilvania, considerata, atât de „regele romanilor“ cât si de sultanul Süleyman I, indisolubil si organic legata de celelalte doua tari române.

La rândul sau, împaratul, fara a abandona niciodata ideea „apararii crestinatatii“ si a necesitatii luptei cu turcii, nu a considerat ca obiectiv principal confruntarea cu Imperiul otoman în cadrul unui razboi „national“, de aparare a granitelor. A fost convins ca lupta cu turcii este o sarcina a tuturor principilor crestini, care urmau a fi condusi în aceasta întreprindere de papalitate si de împarat. Bineînțeles – credea Carol – ca în momentul în care s-ar fi pus în miscare o asemenea glorioasa armata „cruciata“ s-ar fi putut obtine realizarea visului bunicului sau, împaratul Maximilian I, care din 1518 dorise restaurarea dominatiei crestinilor în Bizant. De altfel, confruntarea între Carol si Süleyman, desi s-a facut pe frontul din Mediterana, pentru apararea unor interese locale, nu a fost lipsita de justificarea ideologica permanenta a restabilirii legitimitatii politice în Bizant.

Interesant este ca ambii suverani s-au considerat, pe baza unei argumentatii juridice, diferite dar la fel de solide, continuatori de drept si detinatori legitimi ai coroanei Imperiului bizantin, vazând în adversar un uzurpator al demnitatii imperiale. În acest sens, este elocvent faptul ca în relatiile diplomatice, destul de firave, existente între cei doi monarhi, ambii au evitat a-si adresa vreodata titlul de „împarat“. Este de remarcat ca un succes diplomatic notabil înregistrat de Ferdinand de Austria, care, dupa 30 de ani de eforturi, sustinute pe cont propriu, pentru a fi recunoscut de sultanul Süleyman I ca partener egal de discutie, obtinea, dupa 1559, recunoasterea, în formula de protocol a variantei otomane a tratatelor de pace din 1559 si 1562, a titlului de „împarat ales

al Imperiului germanilor“ si „de rege al Romei“. În tratatele ulterioare, însa, aceasta formula de protocol dispare, fiind înlocuita în 1568, cu termenul de „rege al Romei“, „ales între mai marii credintei crestine“.

Împaratul nu putea sa-si concentreze toate eforturile militare pentru a sustine lupta cu turcii, pentru ca razboiul declansat cu Franta, înca de la sfârșitul secolului al XV-lea, pentru suprematia în Italia, bloca însemnate efective si o înfrângere definitiva pe acest front i-ar fi putut costa pe Habsburgi chiar pierderea demnitatii imperiale. În plus, sentimental dar si financiar, Carol al V-lea era strâns legat de Spania, ce-i revenise prin mostenire pe linie materna. Acest regat se afla tocmai la confluenta unui „tir“ concentrat al fortelor militare franceze si otomane si alianta franco-turca, ce se conturase înca din 1525, punea serios în pericol pozitia lui Carol în Spania, dar si în Imperiu. În apararea Mediteranei nu era vorba, deci, de opacitatea în sesizarea pericolului ce ameninta granita estica a Imperiului, ci pur si simplu de o optiune politica prioritara, dictata de situatia de moment.

Ambasadorul venetian Marco Contarini facea o analiza detaliata a veniturilor si încasarilor ce-i reveneau lui Carol din statele sale si ierarhiza, în functie de acest criteriu, importanta lor. Pe primul loc se situa Spania, cu veniturile adunate de cele trei ordine religioase (Santiago, Alcantra si Calatrava) pe care Ferdinand de Aragon obtinuse, cu multa amabilitate de la papa Alexandru al VI-lea sa le supuna coroanei, pentru a le „împiedica sa ridice Regatul împotriva Regelui“. Tot Spaniei îi reveneau si bogatiile aduse din Peru („pare un lucru incredibil dar este purul adevar, cu siguranta ca întreaga Spanie, printr-o asemenea prada, este plina de aur“). Urmau enumerate Tarile de Jos (de unde se aduna toti „banii lichizi pentru cheltuielile curtii“), Sicilia si Neapole, care, „desi teritorii bogate, nu trimit cu regularitate sumele datorate si nici nu se achita de obligatiile militare, ci mai degraba trimit daruri în natura, numite servicii“ (asemenea produse erau sofranul, grânele, vinul si uleiul).

Era clara observatia lui Contarini, care informa ca împaratul nu putea miza decât pe posesiunile sale occidentale, pe care si le rezervase drept teritorii patrimoniale. Aceasta realitate îl facea pe reprezentantul Spaniei în Tarile de Jos, Granvella, sa afirme ca împaratul „nu scoate din posesiunile germane nici valoarea unei alune“.

Numirea lui Ferdinand ca loctiitor imperial si impunerea sa ca „rege al romanilor“, în ianuarie 1531, nu au facut decât sa scindeze Imperiul între doi conducatori. Dorinta lui Ferdinand de a extinde

dominatia Casei de Austria în Ungaria, Transilvania și, de aici, la gurile Dunării era în ochii lui Carol o încercare prin care fratele sau dorea să-și impună autoritatea în imperiu, arogându-și misiunea de apărător al posesiunilor patrimoniale habsburgice și de continuator al politicii de expansiune în centrul și sud-estul Europei, dusa de împăratul Maximilian I.

La rândul său, Ferdinand era conștient de importanța strategică a Dunării de Jos, dacă ar fi putut-o folosi drept graniță naturală a posesiunilor sale. Preluând „mostenirea ungara”, Ferdinand înțelegea să se întoarcă la planul de expansiune maghiară formulat în secolul al XIV-lea de Ludovic de Anjou, care căuta să constituie în teritoriul extra-carpatic, la gurile Dunării și Marea Neagră, un „coridor” de siguranță, atât pentru traficul comercial, cât și pentru securitatea granițelor, în condiții în care accesul spre Adriatică era sistematic oprit de Venetia. În secolul al XVI-lea, prezenta Imperiului otoman pe litoralul dalmat era și mai periculoasă. Deși situația politică se schimbaseră radical și Marea Neagră devenise o „mare turcă”, ceea ce însemna un serios obstacol în calea comerțului, importanța strategică a gurilor Dunării și a accesului în bazinul pontic nu scăzuse cu nimic. Existența Țării Românești și a Moldovei, ca entități politice distincte la graniță cu Imperiul otoman, le făceau puncte strategice deosebit de importante în lupta Habsburgilor de a reface echilibrul de forță la Dunare, rupt în 1526.

Planul maximal, considerăm că a fost de la început atingerea limesului danubian și a bazinului pontic. În funcție de împrejurări și, mai ales din lipsa mijloacelor de acțiune armată, Ferdinand s-a mulțumit să ceară lui Süleyman, cu obstinatie, recunoașterea drepturilor sale în Ungaria „Inferioară” sau măcar în Transilvania, dar nu a renunțat niciodată la tratative diplomatice care să-i permită extinderea influenței politice în spațiul extra-carpatic.

De altfel, argumentația politică pentru o asemenea acțiune era bine cristalizată din primii ani ai secolului al XVI-lea. În 1502, războinicul Felix Petancici, în proiectul de cruciadă înaintat regelui Ungariei, Vladislav al II-lea, menționa importanța strategică a „coloniei românilor” numită „Dacia de cei din vechime”. Ideea aceasta era preluată de Johannes Cuspinianus, care adăuga un alt amănunt important: Imperiul Roman a stăpânit din Galia până în Dacia și la Marea Neagră, deci granița firească a „Sfântului Imperiu roman de națiune germană” nu poate fi în sud-est decât limesul danubian, unde se afla odinioară Dacia.

Umanistii germani nu faceau decât sa preia argumentatia politica, etnografica si filologica adusa pentru prima data în discutie de învatatii italieni, în secolul al XV-lea si completata în tot cursul secolului al XVI-lea. Interesant era cum cei aflati în serviciul Habsburgilor începeau sa politizeze ideea de „Dacia“ si de „romanitate“. Astfel, înca din 1526, Michael Bocignoli, aflat la acea data în misiune diplomatica pentru Carol Quintul, nota în scrisoarea adresata secretarului imperial Gerard de Plaines (Geraldo Plania), despre importanta politico-strategica a Tarilor Române, care, unite toate trei, ar putea stavili înaintarea turcilor; în schimb, daca Tarile Române ar capitula „s-ar sfârsi curând si cu ungurii si polonii“. Ideea importantei strategice avea sa revina ca un leit-motiv la Johannes Cario, Nicholaus Olahus, dar si la multi dintre agentii diplomatici trimisi dupa 1527 de Ferdinand în Tarile Române si Imperiul otoman, cum erau Georg Reicherstorffer, Tranquillus Andronicus, Cornelius Duplicius Sceperus, Antonio Verancsiscs, pentru a nu aminti decât pe cei mai cunoscuti.

La 2 aprilie 1533, înainte de a porni în solie la Constantinopol, Cornelius Sceperus scria lui Nicolaus Olahus despre importanta Tarii Românesti pentru rezistenta Ungariei. Daca ajutorul din partea românilor nu era totdeauna sigur, el considera ca, în ciuda oricaror dificultati, este convins ca „singura salvare pentru Ungaria nu poate veni decât de la români“.

În 10 octombrie 1538, agentul lui Ferdinand, Ioan Pastor, relatea campania lui Süleyman în Moldova si explica detaliat ce consecinte grave ar putea avea intrarea acestei tari în sistemul politic otoman. Daca Moldova este cucerita de turci, acestora le va fi mult mai usor sa ajunga în imperiu decât de la Constantinopol. „Din Moldova prin Cassovia pâna la Praga nu sunt decât 92 de mile („milliar“)* , de la Praga la Nürnberg 38, în total 120. De la Constantinopol pâna la Belgrad sunt 120 („milliar 120“) de la Belgrad la Buda 40, de la Buda la Viena 32, în total 192“.

Dupa 1549, Anatonio Verancsiscs scria si el ca toti principii crestini, deci si împaratul, trebuie sa vegheze ca macar Transilvania sa fie salvata. Pentru ca aceasta, „cu Tara Româneasca si cu Moldova ... sa nu cada în puterea turcilor. Caci daca s-ar întâmpla aceasta nenorocire –de care sa ne fereasca Dumnezeu – atunci turcii patrundând în ea tocmai ca pana/ de spart lemne/ în trunchiul unui copac, vor avea putinta sa ajunga usor la oricare din tarile vecine ale crestinilor fara mare lupta si suprimând chiar numele Dunarii vor împinge mai adânc în Germania Istrul** si vor

întinde mai departe stăpânirea lor ...". Într-o alta scrisoare, mentiona ca reunirea celor trei țări române sub stăpânirea otomana reprezenta un pericol chiar pentru sultan, pentru ca acestea ar forma o singură țară și s-ar putea oricând răscula. Era clar că în epoca erau binecunoscute potențialul militar al românilor și forța lor de rezistență. Interesantă este aprecierea că sultanul considera o greșeală transformarea celor trei țări române în provincii otomane, deoarece punerea lor sub o jurisdicție comună ar fi dus nemijlocit la unirea lor și la existența unui permanent pericol de răscoală.

În secolul al XVI-lea, Transilvania devenea pentru tot Occidentul simbolul rezistenței în fața expansiunii otomane și lupta imperialilor de a o cucerii era justificată prin importanța strategică a Transilvaniei: „... dacă este pastrată Transilvania și este pierdută Ungaria aceasta va putea fi recuperată cu ușurință ... dar odată pierdută Transilvania va fi foarte greu să se recupereze câmpia maghiară“.

Chiar papalitatea a considerat teritoriul intra-carpatic drept un bastion natural împotriva invaziei otomane și, în același timp, zid de apărare a catolicismului. În 1583, se fonda la Cluj Seminarul iezuit, pe cheltuiala Sfântului Scaun, sub conducerea celebrului Antonio Possevino. Lucrarea elaborată la scurt timp de acesta, *La Transilvania*, demonstrează interesul sporit al lumii occidentale pentru spațiul intra și extra-carpatic, de-a lungul liniei Dunării. Chiar în primele capitole ale lucrării sale, Possevino, tratând perioada războaielor daco-romane și epoca lui Hadrian, readucea în discuție o idee deja mult vehiculată în secolul al XVI-lea, începând cu Johannes Cuspinianus, anume: Dunarea este ușor de a fi folosită drept graniță și obstacol natural la *limes-ul* Imperiului, unde „Dacia” fusese, odinioară un zid de apărare. (... *et servendo come di antimurale, o fossa al imperio Romano quel nobile fiume al Danubio*).

Importanța strategică și militară era scoasă în evidență în decursul secolului al XVI-lea și de ambasadorii venetieni la curtea lui Ferdinand de Austria, care considerau că, cine reușea să ocupe definitiv Transilvania, putea transa conflictul din Ungaria estică în favoarea sa. Din Transilvania se puteau recruta efective până la 80.000 de persoane, excluzându-se grosul populației românești, care, fiind în stare servilă, nu avea voie să poarte arme, deși „era bine instruită”. Asemenea efective deveneau o amenințare pentru otomani, dacă Transilvania ar fi intrat definitiv în componența teritoriilor controlate de Ferdinand de Austria. În plus, la începutul anilor '50 ai secolului al XVI-lea, provincia se bucura

de o situatie economica prospera, datorata minelor si comertului. În epoca „fratelui George”, minele aduceau 350 000–400 000 de taleri pe an, iar tranzitul comercial, dinspre centrul Europei spre Imperiul otoman si nordul Marii Negre, era foarte activ (*perchestava continuamente in quella provintia et comprava et vendeva come mercate, contrattando con Turchi et Tartari*).

Concluzia ambasadorului venetian, Michele Suriano, era clara în ceea ce privea imixtiunea lui Ferdinand de Austria în Transilvania, de unde ar fi putut porni usor ofensiva pentru reunificarea Ungariei, „*perche non ha forza importante che l'impedischa, ne passo difficile, che il ritenga, massime stando la Transilvania alla divotione sua, dalla qual sempre potria haver soccorso di vettovaglie, di munition et di gente*”.

Justificarea ideologica nu s-a facut, în secolul al XVI-lea doar pe calea scrierilor teoretice, care, politizând ideea de Dacie romana si a unitatii de neam, legitimau prezenta Habsburgilor la Dunarea de Jos, ci si prin cartografie, care trasa, de fapt, liniile strategice de actiune ale Casei de Austria spre Marea Neagra.

La prima vedere, izvoarele cartografice ar parea lipsite de o implicatie ideologica sau politica, datorita realitatii geografice obiective pe care o au de înfatisat. Situatia este însa cu totul alta, mai ales în Evul Mediu, când descrierea geografica era strict tributara nu numai cunostintelor de moment, ci si intereselor politice si conceptiei celui ce alcatuia harta. Cunostintele în domeniul geografic si cele de tehnica în cartografie nu erau standardizate. Oricum, orice harta, chiar în epoca moderna, poate trada convingerile politice ale autorului ei sau poate servi interesele multiple (strategice, economice) ale celui ce a comandat-o. Având în vedere toate aceste aspecte, ne-am oprit, în cele ce urmeaza, asupra câtorva izvoare cartografice, ce arata clar interesul, sporit de la o etapa la alta, al Habsburgilor pentru regiunea gurilor Dunarii si pentru bazinul pontic. Datele istorice, geografice si politice ce însotesc asemenea harti justifica opinia noastra ca în secolul al XVI-lea cartografia, alaturi de scrierile propagandistice umaniste, a servit intereselor casei de Austria legate de începuturile politicii sale pontice.

Cea mai veche harta ce o putem aduce marturie pentru interesul, abia schitat în aceasta perioada, al Habsburgilor pentru bazinul Marii Negre este cea din 1512, elaborata de Vesconte Maggiolo, *Atlante Nautico*. Atlasul, alcatuit de cartograful italian, probabil de origine genoveza si înrudit cu celebrul autor de harti din secolul al XIII-lea,

Pietro Vesconte, prezinta câteva aspecte demne de luat în seama. În ceea ce privește realitatea înfățișată, ea este cea a lumii secolului în care a trăit autorul, atlasul în *sine* fiind o culme a artei cartografice medievale tradiționale. A fost foarte mult folosit în epoca de către navigatori, dar ceea ce interesează pentru subiectul luat în discuție este pentru cine a fost elaborat. Informația de pe foaia de titlu potrivit căreia „*Vesconte de Maiolo composuy hanc cartam in Neapole de anno domini 1.5.12 die X marcy*” atestă faptul că Vesconte Maggiolo a compus harta pentru curtea spaniolă, fapt demonstrat de amănuntele deosebit de bine notate în legătura cu tarmul european al Oceanului Atlantic și cu Mediterana. Lipsesc regiunile din Europa de Nord și Marea Baltică, ceea ce denotă clar lipsa de interes pentru această zonă, nu absența cunoștințelor. Scara folosită pentru redarea distanțelor este corectă, cu câteva mici diferențe (de ordinul zecimilor de milimetru). Interesul vădit pentru Mediterana, Italia, Franța și Spania face posibilă concluzia că acest izvor cartografic a fost comandat chiar în momentul izbucnirii conflictului hispano-habsburgico-francez (1512).

În volumul II al atlasului, harta nr. 2 prezintă, ca pe o continuare firească a Mediteranei, Marea Neagră și puterile limitrofe. Interesant este că linia unificatoare între centrul Europei și bazinul pontic este chiar cursul Dunării, prezentat rectiliniu, ca o trasatură de unire între Imperiul german și Marea Neagră. Importanța strategică a marelui fluviu european este marcată și de faptul că, de această dată, reprezentarea politică primează asupra corectitudinii detaliului geografic, respectat cu grijă în cazul altor hărți. În maniera medievală, stăpânirea politică este marcată de imaginea persoanei monarhului așezat pe tron. Cu mai mult sau mai puțină exactitate sunt reprezentați următorii suverani: „împăratul Germaniei” – la izvoarele Dunării, „regele Ungariei” la sudul Dunării, Transilvania (*Seten Castra*) ca unitate distinctă ocupă nordul Dunării; „regele Poloniei” este plasat – complet incorect – la varsarea Dunării. Mai apare „regele Cumaniei” în nordul Marii Negre și „regele Rusiei” la nord de Polonia. Din această grupare se poate deduce importanța dată de cartograf puterilor politice din zonă și plasarea lor în contextul confruntării cu pericolul venit din răsărit tătarii (*tartaro*, plasați dincolo de Nistru) și turcii prezenți la sudul Marii Negre și pe coastele Africii. În cazul acestor „invadatori”, nu se marchează decât simplu numele poporului (*turcho*, *tartaro*), fără vreun titlu protocolar. Aceeași lipsă de pretuire se vede și în cazul Constantinopolului în dreptul căruia nu este

marcata nici o stăpânire, desi, la 1512, prezenta turcilor în capitala Imperiului bizantin era o realitate prea bine cunoscuta. Omisiunea se leaga, credem noi, tocmai de nerecunoasterea legitimitatii acestei stăpâniri. Se observa, deci, o grupare a fortelor politice chemate sa joace un rol în confruntarea pentru bazinul pontic. Faptul ca Rusia este prezenta între aceste puteri, ne face sa ne gândim, la alianta perfectata de Maximilian I, în 1498, cu marele cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea, împotriva Poloniei si cu scopul de a-si facilita ascensiunea pe tronul Ungariei.

Trecând de la aceasta reprezentare indirecta a intereselor Habsburgilor în zona Dunarii de Jos, se poate lua în discutie harta lui Lazarus, *Tabula Hungariae ad quator latera*, elaborata în 1528. De aceasta data, dedicatia este clara, dupa cum usor de identificat este si persoana autorului. Acesta, dupa cum singur marturiseste, a fost secretar al „raposatului cardinal/ episcop/ de Strigoniu, Toma”, (Tamás Báckocs, mort la Mohács în 1526). Lazarus a desenat aceasta harta la comanda expresa a noului rege al Ungariei, Ferdinand „infante de Spania si arhiduce de Austria”. Era firesc, deci, sa-si informeze suveranul despre toate amanuntele legate de geografia si istoria teritoriilor pe care acesta le revendica. Pe doua coloane, în latina si germana, Lazarus noteaza datele necesare justificarii preluarii puterii politice în zona, chiar daca acestea sunt usor deformate. În vechime, spune cartograful, Ungaria a fost populata de cei „numiti de greci – geti sau sciti, iar de romani – daci”, apoi este mentionata stăpânirea exercitata aici de romani, de migratori, de unguri, pâna la aparitia turcilor la linia Dunarii si pâna la cucerirea Belgradului de catre acestia.

La numai 4 ani (1532) de la harta lui Lazarus, era publicata la Anvers una dintre cele mai cunoscute harti ale epocii, *Chorographia Transylvaniae* a lui Johannes Honterus, ilustrul reformator brasovean. De aceasta data, harta Transilvaniei cuprindea cele mai mici detalii. Având în vedere ca harta este dedicata tot lui Ferdinand, este lesne de înțeles interesul politic, militar si economic al acestui izvor cartografic deosebit de amanuntit.

În 1544, când Ferdinand de Austria se chinuia în van sa mai recupereze pe cale diplomatica Ungaria estica, transformata de turci în pasaslâcul de la Buda, apare o lucrare cu mare circulatie în epoca, *Beschreibung aller Länder* sau *Cosmografia* lui Sebastian Münster (1544), reeditata în 1546, 1548 si 1550, tradusa în franceza si engleza

(1552). Realizarea cartografica este modesta, fiind mai degraba o însiruire pe orizontala si pe verticala a teritoriilor aflate pe cursul Dunarii, pâna la Marea Neagra. Ceea ce intereseaza este pledoaria pe care Münster o face indirect, dar destul de deschis, pentru drepturile Habsburgilor în zona Dunarii de Jos, în dubla lor calitate de continuatori ai Imperiului roman si de urmasi ai „teutonilor”.

„Acea parte a Traciei care se numea odinioara Getica, unde Darius fiul lui Histaspe era gata sa piara, este numita astazi Valahia, dupa Flacii de neam roman. Caci romanii, dupa ce au învins pe geti si i-au distrus, au trimis acolo o colonie sub conducerea unui oarecare Flaccus, de unde i s-a mai spus întâi Flaccia, apoi dintr-o coruptie a acestui cuvânt Valahia. În sprijinul acestei opinii se invoca graiul roman care se pastreaza pâna si acum la acest neam ... Dacii mai apoi au ocupat aceasta tara*) dupa care a fost numita câtiva timp Dacia. Acuma o stapânesc sasii (teuntones) secuii si românii. Sasii, barbati viteji trimisi acolo din Saxonia de Carol cel Mare sunt numiti în graiul parintesc *Siebenbürger*, dupa cele sapte orase în care locuiesc ... Valahia este o regiune întinsa care, începând din Transilvania se extinde pâna la Marea Neagra ...”.

Din acest scurt istoric pe care-l face Sebastian Münster atrag atentia doua amanunte, care deosebesc argumentatia autorului de tiparele deja în uz. Continuitatea germanilor în Transilvania, este legata, de Sebastian Münster, de epoca lui Carol cel Mare, în care realizase si acea atât de controversata *translatio imperii*, prin care se reconstitua în Occidentul Europei, Imperiul roman, a carui coroana o oferea papa Leon al III-lea lui Carol cel Mare, la 25 decembrie 800. Al doilea amanunt interesant este unitatea teritorial-geografica schitata de autor, ce considera ca Valahia se întinde din Transilvania pâna la Marea Neagra, ceea ce explica dorinta Habsburgilor de a-si extinde dominatia politica în zona.

Daca luam în considerare si explicatia data hartii ce reproducea Dacia antica – si care, cuprindea, Transilvania, Tara Româneasca, Moldova dar si Bulgaria, Serbia si Rascia – este clar în ce scop se facea, indirect, propaganda. Toate aceste teritorii apareau în titulatura regilor maghiari din secolul al XIV-lea, ce avea sa fie preluata de Habsburgi si mentinuta pâna la desfiintarea „Sfântului Imperiu roman de natiune germana” de catre Napoleon.

Interesul pentru zona Dunarii de Jos sporea si atragea si cartografi ce nu erau aflati în slujba Habsburgilor. În 1546, venetianul Giacomo Castaldi tiparea o harta intitulata *Paesi Danubiani*. Daca prezentarea este

similara cu a celorlalte harti de secol XVI, este interesant conceptul geopolitic pe care-l implica titlul, de „tari dunarene”. Între aceste tari sunt cuprinse, în mod firesc, Tara Româneasca si Moldova.

În 1552, înca un autor de harti se grabea sa justifice expansiunea Habsburgilor spre Dunare si Marea Neagra, aducând de data aceasta si o argumentatie economica. Wolfgang Lazius alcatuia *Hungariae Descriptio*, pe care o dedica „*inclyto atque invicto caesari Ferdinando, Romae, Hungariae, Bohemiae regi*”. Este de remarcat faptul ca înca din 1552 Ferdinand aparea în ochii opiniei publice drept viitorul împarat, desi Carol al V-lea era departe înca de a ceda în fata insistențelor fratelui sau de a-si asigura succesiunea imperiala. Autorul explica faptul ca a facut harta la porunca „maiestatii sale” si ca aceasta contine informatii culese din diverse surse, de la Strabon la Cuspinianus si Lazarus. Referindu-se la situatia înfloritoare în care se afla odinioara acest teritoriu, deplângea ruina si distrugerile ce s-au abatut – din cauza turcilor – asupra „oraselor si locurilor” de pe vremea romanilor; la fel, „oamenii si negustorii” erau expusi tuturor vicisitudinilor epocii tumultuoase în care traiau.

Activitatea cartografica a lui Wolfgang Lazius este deosebita de a autorilor secolului al XVI-lea, deoarece vehiculeaza câteva idei cel puțin neobisnuite, daca nu chiar iesite din comun. În hartile dedicate stapânirilor austriece, elaborate între 1545-1563, Lazius se lanseaza în adevarate teorii asupra etnogenezei europene. Amintim doar teza amplu argumentata, în harta intitulata *Succesio diversarum populorum in hoc tractu terrae, quorum aliud idioma a teutonico erat*, despre originea comuna iudee a tuturor popoarelor europene. Autorul emitea *avant la lettre* o adevarata teorie antiariana, prin care demonstra ca triburile iudee au sosit în Europa, populând Galia, Germania, Italia, Panonia si Grecia, dând nastere principalelor popoare si grupe de limbi: germanice, latine si grecesti.

În acest punct, argumentele lui Lazius devin tot mai clar ancorate în realitatea politica a secolului al XVI-lea, pe care dorea sa o legitimizeze. Nu credem ca avem de-a face cu un sir de confuzii, ci cu o actiune dirijata, pentru formarea unui curent de opinie favorabil stapânirii Casei de Austria în centrul Europei si la Dunarea de Jos.

Harta *Succesio Teutonicorum populorum in hoc terrarum tractu* considera ca gotii, „numiti în vechime geti sau daci” locuiau la Dunare înainte de a se constitui Imperiul lui Alexandru Macedon. Dupa

razboaiele cu Roma si retragerea aureliana, pamântul Daciei a fost locuit neîntrerupt de goti sau geti, prin ramura ostrogotilor. De la Dunare, neamurile germanice s-au retras întâi spre Panonia, apoi spre Austria, de unde era firesc sa revina în teritoriile matca. Ca dovada a legitimitatii acestei dorinte, autorul hartii aducea lupta dusa de împaratii germani împotriva invaziei maghiare, stavilita la Lechfeld, în 955. Dupa aceea Habsburgii, prin Albert, Ladislau (Postumul), Maximilian si Ferdinand au condus treburile Ungariei spre profitul tarii si împotriva dusmanului comun (otomanii). În hartile *Vetus Romani Populi in hoc Tractu administratio Respublica* si *Recens Hungarorum in hoc Tractu respublica et administratio* este mentionat sistemul administratiei romane în centrul Europei si în Dacia, ale carei granite naturale sunt clar trasate, împreuna cu principalele cursuri de apa, Timis, Mures, Olt si Dunare. Apoi, se prezenta administratia moderna a Transilvaniei si Banatului, toate cu scopul de a se acredita ideea înglobarii firesti a teritoriilor extra – si intra – carpatice în posesiunile patrimoniale ale lui Ferdinand de Austria, chemat sa reînvie gloria romana acolo unde invazia otomana ameninta sa înghita sud-estul si centrul Europei.

Argumentatia de sorginte umanista potrivit careia turcii au distrus civilizatia înfloritoare a romanilor si grecilor, perpetuata prin biserica crestina, o regasim amplu redata si în descrierea de calatorie pe care o facea Ogier Ghiselin de Busbecq în 1555. Ambasador imperial la Constantinopol, Busbecq nu se poate împiedica de a relata în amanunt detaliile, atât pe cele geografice, cât si pe cele cu implicatie politica, care i-au atras atentia. Chiar daca nu avem de-a face cu un izvor cartografic, informatia si pledoaria lui Busbecq sunt unele dintre cele mai convingatoare argumente în favoarea necesitatii expansiunii Habsburgilor în bazinul pontic, reclamata de eliberarea „fratilor” întru credinta.

„Daca nu as fi vizitat Marea Neagra, când am avut posibilitatea de a naviga pâna acolo, as fi meritat sa fiu considerat un lenes ... Am facut o calatorie minunata si mi s-a permis sa intru în câteva din resedintele de la tara ale sultanului, locuri de placere si desfatare ... Am vazut si numeroase gradini apartinând sultanului, situate în vai încântatoare. Ce lacas al nimfelor! Ce adapost al muzelor! Ce locuri pentru a te retrace sa meditezi!

Întregul pamânt, însa, cum am mai spus, pare sa duca dorul, de mult timp, dupa cultura si grija crestinilor. Si, cel mai mult (parca), Constantinopolul, ca si întreaga Grecia. Tara care a descoperit artele si

învatatura disciplinelor liberale pare sa ceara înapoi civilizatia pe care ne-a transmis-o noua si sa ne implore ajutorul în numele credintei comune, împotriva barbariei salbatice”.

Aceasta descriere miscatoare a unui tarâm al zeilor, cazut acum în mâna barbarilor, este urmata de un sever rechizitoriu la adresa pasivitatii „republicii crestine”, ce nu se grabise, de peste 100 de ani, sa-si uneasca fortele pentru a elibera Bizantul.

„Dar totul este în van – adauga Busbecq – pentru ca principii crestinatatii au mintea ocupata cu alte lucruri. Legaturile apasatoare cu care turcii îi asupresc pe greci nu sunt mai rele decât viciile ce ne macina pe noi: lacomia, mândria, ambitia, avaritia, ura, invidia si gelozia. Credinta si simtul datoriei ar trebui sa ne grabeasca sa ne ajutam fratii în nevoie, sau, macar, daca dorinta de glorie si de onoare ar lipsi ca sa lumineze mintile noastre proaste, atunci, din propriul interes, principii din zilele noastre ar trebui sa își asume riscul/ de a ataca/ regiunile barbarilor atât de frumoase si de bogate în resurse si sa le aduca sub stapânirea lor”.

Busbecq înțelegea ca nimeni altul ca patima apararii credintei si zelul „cruciat” erau demult stinse. El cerea, ceea ce de altfel Ferdinand de Austria încercase de peste doua decenii, ca interesul politic si economic sa reorienteze politica fiecarui principe în parte, spre o coalitie de forte împotriva Imperiului otoman. Noua politica a echilibrului de forte reclama însa altceva; ceva ce ambasadorul imperial stia prea bine, dar dezaproba: nu o conlucrare împotriva turcilor, ci o cooperare a crestinilor cu acestia, pentru mentinerea pozitiilor existente si pentru contracararea dusmanilor, indiferent de confesiune. Süleyman prefera alianta Frantei catolice si se lupta cu siitii în Persia. La rândul lor, Francisc I si Venetia încercau sa-i izoleze pe Carol al V-lea si pe Ferdinand de Austria, uneltind la Poarta. Pentru toate aceste motive, Busbecq continua rechizitoriul.

„Dar altfel se întâmpla, mergem în Indii si la Antipozi, peste apele fara margini ale Oceanului, pentru ca acolo prada si profitul sunt mai bogate si putem sa înșelam pe bastinasii nestiutori si creduli, fara a pierde nici un strop de sânge. *Credinta este ceea ce propovaduieste dar banul este ceea ce cauta.*

Lucrurile stateau altfel în vremea stramosilor nostri ... Onoarea, nu interesele egoiste i-au împins în expeditiile lor îndepartate si periculoase; asa s-au întors din razboi nu cu avere mai mare în bani ci mai bogati în

renume ...”.

Urmeaza o descriere amanuntita a amplasarii principalelor puncte strategice ce faceau ca Marea Neagra sa fie indisolubil legata de stapânirea turcilor spre Balcani si spre Mediterana. „... Ea/ Marea Neagra/ trece prin strâmtori înguste de-a lungul Bosforului tracic, ... ajunge la Constantinopol cu multe ocolisuri pe o distanta de o zi de drum. Apoi, printr-o trecere la fel de îngusta, se varsa în Marea de Marmara. La mijlocul intrarii în Bosfor este o stânca, cu o coloana pe care este scris numele unui roman (Octavian, daca îmi aduc bine aminte). Pe tarmul european se afla un turn înalt numit Pharos, în care arde o lumina pentru a calauzi marinarii noaptea. Nu prea departe, un mic râu se varsa în mare, din albia lui am cules pietre cu putin inferioare onixului si sardonixului, de fiecare data când le lustruiau erau si mai stralucitoare. La câteva mile de la intrare, se vede strâmtoarea prin care Darius si-a condus oastea în Europa, împotriva scitilor. Cam la jumatatea drumului, în Bosfor, sunt doua fortificatii una în Europa (*Rumeli Hissar*) si cealalta pe tarmul asiatic (*Anatoli Hissar*). Ultima a fost cucerita de turci înaintea atacului împotriva Constantinopolului. Fortificatia cu zidurile ei puternice a fost construita de Mahomed cu câtiva ani înainte de a asedia orasul si este folosita în prezent ca închisoare pentru prizonieri de vaza ...”.

Busbecq încheia descrierea sa detaliata printr-un amanunt ce putea servi la relevarea importantei economice viitoare a Marii Negre, combatând teoria potrivit careia oricum aceasta mare avea sa se înnamoleasca, transformându-se în lac închis. Dimpotriva, ea ramânea deschisa spre Dunare, Nistru si Mediterana. „Un lucru trebuie sa spun, anume ca Polybius a gresit total când a demonstrat, cu multe argumente, ca, în cursul timpului, Marea Neagra va fi înnamolita de acumularile de nisip ale depunerilor aluvionare aduse de Dunare, Nistru si alte râuri si astfel va deveni nenavigabila. Marea Neagra nu este azi mai putin navigabila decât a fost în zilele sale/ ale lui Polybius/ ...”.

Interesul Habsburgilor pentru Marea Neagra era completat în epoca prin colectia de harti asupra *Pontului Euxin*, adunate în biblioteca imperiala din Viena. Relativ contemporane cu descrierea lui Busbecq sunt izvoarele cartografice dintre 1530 si 1570, dintre care unele sunt anonime, altele apartin lui Diego Homen Cosmographus (1561) sau lui Juao Martinez (1570). În toate aceste harti, frapeaza importanta data tarmului doborgean, unde sunt notate destul de corect principalele localitati de pe litoralul Marii Negre, pâna la varsarea Nistrului: Varna

(Gavarna), Caliacra (Caiacale sau Chaliacra), Mangalia (Pangalla, Pangolay), Constanta (Costanza), Sf. Gheorghe (S. Zorzi, Gorgy), Sulina (Solina), Chilia (Chieli), Licostomo, Cetatea Alba (Mocastro, Maurocastro). Evident, sursa de inspiratie a acestor harti o gasim, în Atlasul lui Pietro Vésconte (1318); interesant este însa faptul ca, în câteva decenii, la comanda Casei de Austria, au fost recompuse atâtea harti despre Marea Neagra si tarmul dobrogean.

Continuând marturiile cartografice, consideram ca cel mai elocvent document de acest tip privind obiectivele Habsburgilor în Europa, în Mediterana, în „Lumea Noua” si, nu în ultimul rând, în Marea Neagra, este atlasul de marime impresionanta elaborat în jurul anului 1570 de Abraham Ortelius la Anvers. Numele acestei lucrari este *Theatrum orbis terrarum* si cuprinde cea mai ampla pledoarie geografico-politica în sprijinul ideii dominatiei mondiale, rezervata Casei de Austria, prin cele doua ramuri ale ei, Habsburgii din Spania si cei din Imperiul German, ramuri reunite prin dubla ratificare a editiei princeps, publicata în 1570. Editia din 1590 purta aprobarea, întarita cu iscalitura proprie, a împaratului Rudolf (Ratisbona – 22 octombrie 1576) si cea a regelui Filip al II-lea al Spaniei (Anvers – 3 februarie 1579). De la dedicatia din foaia de titlu catre regele Filip, „monarh al tuturor timpurilor si al imperiului cel mai vast al întregului glob”, la versurile explicative si la alcatuirea hartilor, se poate recunoaste aceeasi conceptie legata de misiunea Habsburgilor de a salva mostenirea romana, care, aflata o vreme în ruina, a fost ridicata pe culmile maretiei de Carol al V-lea si de urmasii sai spanioli.

*Europe, cuius viridisfastigia lambit
Pampinus, et dulci vitissecunda racemo.
(Nam colit Europe Baacchum, Bacchus colit illam)
Dextra manus szepturm gestatclavumque sinistra
Admontum spharæ, caput etinsigne corona
Haec reliquis Nymphis excelsioromnibus una est,
Et late, auspiciibus quondamvictricibus armis,
Roma, tuis, inque porrexitadusque colentem
in Libyam Asiam divisosqueorbe Britannos
Eius et imperium proferreHispania nuper
Ausa, per ignotum pelagusnova regna, novosque
Invenit populos quinunc
Novus ORBISHabetur”.*

Atlasul a fost elaborat după o concepție modernă și depășește portulanile din secolele anterioare. Harta I este un *planiglob*, cu toate cunoștințele geografice ale epocii. Harta a II-a este destinată Europei; ceea ce interesează este că, pentru a evita orice implicații politice, țările europene sunt prezentate cu numele antice și prin unitățile administrative de bază ce le compun (ducate, marchizate, comitate etc.) Excepție fac doar Spania și Portugalia, marcate ca regate și cărora le sunt alăturate, prin hărți corespunzătoare, toate domeniile coloniale ce le aparțineau.

Cum atlasul a fost ratificat și de împăratul Rudolf al II-lea era firesc ca și pretențiile și interesele ramurii austriece a Habsburgilor să fie prezentate. Astfel, între țările europene sunt incluse Moldova și Țara Românească (*Walahia*) cu localitățile principale, relativ bine amplasate și corect denumite (Husi, Falcu, Suceava – plasată însă la vest de Siret, Putna, Lapusna, Marasesti, Cetatea-Alba). Mai greu de identificat sunt localitățile din Țara Românească: Chalow (?), pe Dunare, sau Aluata (evident undeva pe Olt).

Pentru importanța acordată țărilor române, direct legată de încercarea Habsburgilor de a ajunge la gurile Dunării, se poate face referință la o altă hartă a atlasului, numită *Romaniae/ Rumeliae/, quae Olim Thracia dicta, vicinarumque regionum, uti Bulagriae Syrfiae etc., descriptio*. Autorul precizează că această hartă este de fapt o preluare după cea a lui Iacobus (Giacomo) Castaldus Pedemontanus, intitulată *Orbis universalis typum magnaforma...* Fiind preluarea unei hărți din 1546 exista și inexactități.

Atrage însă atenția reprezentarea corectă a celor trei brațe ale Dunării (nu 2 sau 5 cum apar cu alte ocazii). Pe bratul Chilia este notat orașul Bialogorod (evident o greșită amplasare a Cetății Albe), Licostomo se află și el încorect plasat în zona de unificare a bratului Chilia cu Sulina de azi, iar Sfântul Gheorghe este menționat pe cel de-al treilea brat. Alături de Moldova și Țara Românească, mai apare o unitate politică distinctă, Basarabia*, ce ocupă teritoriul așa numitei „Țări de Jos”, cuprinzând și zona dintre Prut și Nistru. Orașele sunt plasate aleator; este interesant însă că numele lor a fost reținut (sunt notate Tiraspol, pe Prut; Reni, la nord de Galați, care și el este plasat la ramificația gurilor Dunării; alături de acestea apar Oblucita, Vaslui și Putna, relativ corect marcate).

Cursul Dunării, fiind deviat în amonte spre sud ajunge să străbata centrul Bulgariei, fapt pentru care orașele Țării Românești apar notate de

doua ori (în Bulgaria si în Valahia). Transilvania este numita *Valahia interior*. Toate aceste amanunte, chiar daca eronate arata ca autorul (Iacobus Castaldus) stia multe lucruri despre tarile române, – care îi erau mai bine cunoscute decât Bulgaria – dar nu fusese niciodata pe teren. Era însa convins de unitatea etnica si geografica a spatiului dunareano-pontic prin reluarea permanenta a numelui de Valahia, folosit, când pentru zona Moldovei, când pentru câmpia Dunarii, când pentru Transilvania.

Harta 97 contine si o alta imagine a Transilvaniei, alcatuita de aceasta data dupa cunostintele cele mai exacte din epoca. Hidronimele sunt notate în maghiara, germana, latina si româna (cu mentiunea „în limba valaha”). De exemplu: Olt – die Alth – Aluata. Pentru Transilvania sunt mentionate toate sursele „moderne”, care descriu bogatiile si relieful provinciei. Sunt citati Georg Reichstorffer, Petrus Ransanus, Martin Cromer.

Unitatea zonei amintite revine în sectiunea rezervata hartilor istorice, unde la fila *S* este redata Dacia antica si Moesia, fiind alaturate toate informatiile ce au putut fi sintetizate dupa Strabon si Dio Cassius. Urmeaza o harta amanuntita a Daciei romane si a Moesiei Inferioare, precum si amplasarea dacilor liberi, numiti „carpo-daci, carpi si costoboci”. Harta Daciei reapare la fila *G*, în cadrul Europei antice, si la fila *H*, înglobata Imperiului roman, prezentat cu toate posesiunile sale tricontinentale, de la Tigru pâna în Nordul Africii si în insulele Britanice.

Redarea atât de amanuntita a acestui izvor cartografic cred ca vorbeste de la sine despre conceptia ce a prezidat la alcatuirea sa. Cele 148 de harti sunt, în cea mai mare parte, o pledoarie pentru refacerea gloriei pierdute a Romei antice, prin intermediul Casei de Austria.

Aceiasi dorinta de a reveni în hotarele istorice ale Imperiului roman se regaseste si în harta alcatuita în 1592, ce prezenta sugestiv Europa ca pe o femeie al carei cap era Spania, inima se afla la Praga (resedinta preferata a împaratului Rudolf al II-lea), iar corpul acoperea toate teritoriile ce apartinusera Romei, pâna la Constantinopol. În aceiasi perioada se tiparea si *Sybenbürgische Chronica*, ce considera ca „aceste doua tari/ Tara Româneasca si Moldova/ ca si Transilvania au locul lor în Europa pe care odinioara Dacia sau Valahia Mare l-a avut”.

Programul pontic al Habsburgilor, odata conturat, avea sa se cristalizeze în epoca lui Rudolf al II-lea si sa se dezvolte în tot cursul secolului al XVII-lea. Chiar în anul celui de-al II-lea asediu al Vienei (1683), Sigismund Betulii publica la Nürnberg o harta a Europei, având

drept punct central de reper cursul Dunarii si varsarea fluviului în Marea Neagra. Însusi titlul hartii (*Danubius fluviorum Princeps ... a fonte ad ostia ex variis historicum et geographorum monumentis*) arata clar obiectivul strategic si politic urmarit de autor si, implicit, de Habsburgi. Legenda hartii, alcatuita ca un scurt text moralizator, îndemna pe împarat si pe toti principii crestini la recuperarea „ambelor maluri ale Dunarii”, pâna la varsare, pentru a scapa atâtia crestini de „tiranía“ turcilor..

Acest document posterior etapei de care ne ocupam este însa un indiciu sigur al intentiilor politice cu care pornise Ferdinand de Austria, în secolul al XVI-lea, confruntarea cu Imperiul otoman. Harta lui Sigismund Betulli nu numai ca relua izvoare cartografice mult mai vechi (probabil si de secol XIII), dar folosea, în scurtul text ce servea drept legenda, argumentatia secolului al XVI-lea, prin care Busbecq cerea apararea „fratilor“ greci si Veráncsis dorea ca principii crestini sa împiedice „patrunderea Istrului“ în Germania*, ca si pe cea cu care „regele romanilor“ sensibilizase Dieta imperiala, în 1552, când convinsese pe principi ca cea mai importanta sarcina a crestinatatiei constituie apararea liniei Dunarii de Jos, de unde venea cel mai mare pericol pentru Imperiu.

2. Tarile Române si lupta Casei de Austria pentru hegemonia central-rasariteana 1526-1540

Dupa analiza justificarilor ideologice ce au însoțit expansiunea Casei de Austria din centrul Europei spre cursul Dunarii si spre bazinul pontic, ne vom opri asupra actiunilor diplomatice – în Tara Româneasca si Moldova – care au avut menirea de a sustine aceasta politica, în perioada 1526-1562. Trebuie mentionat faptul ca Ferdinand de Austria, dorind sa ocupe Ungaria estica, era nemulțumit de vecinatatea sa directa cu otomanii. Ocuparea Transilvaniei îi permitea însa lui Ferdinand sa ajunga, pe o cale ocolita, la gurile Dunarii – al carui curs mijlociu era blocat de turci – si, de aici, spre Marea Neagra.

Evident aceasta manevra politica nu era lesne de dus la îndeplinire, având în vedere slabele efective militare pe care Ferdinand de Austria se putea bizui. Tocmai din aceasta cauza a cautat calea cea mai accesibila de penetrare a zonei de influenta otomana în sud-estul Europei, cea a

actiunilor diplomatice. Principalele puncte vizate erau Moldova si Tara Româneasca, entitati statale ramase în afara regimului administratiei otomane. Intrarea acestor doua tari în sistemul statelor vasale Imperiului otoman îngreuna situatia pentru Habsburgii din punct de vedere militar, dar prezenta avantajul posibilitatii contractarii unor aliante care sa aduca tarilor române speranta îndepartarii pericolului turc.

Rolul tarilor române aflate la confluenta intereselor politice, militare si economice a celor doua mari puteri, Habsburgii si turcii, a fost pe larg dezbatut în istoriografia noastra. Consideram ca, pentru o noua abordare a problemei, este necesar sa ne oprim asupra relatiilor diplomatice prin care Habsburgii au dorit sa-si asigure – la gurile Dunarii – un cap de pod în confruntarea cu Imperiul otoman. Aceste relatii diplomatice au fost dictate de un triplu interes manifestat de Casa de Austria – politic, strategico-militar si economic.

Din punct de vedere politic, Ferdinand de Austria a fost constient de la începutul conflictului cu Zápolya si Imperiul otoman de importanta sprijinului politic ce i-ar putea veni din Moldova si Tara Româneasca. Înca din 1527, când se considera stapân pe situatie în Transilvania si Ungaria estica, el a cautat sa anihileze orice actiune dusmanoasa ce ar fi putut veni din flancul sau sud-estic. Un atac al fortelor domnilor români – reunite – s-a aratat, mai târziu, a fi dezastruos pentru Habsburgii.

Constient de pericol, la 3 ianuarie 1527, trimitea pe Laurentiu Misschillinger în Moldova pentru a capta bunavointa domnului, caruia îi cerea sa manifeste fata de „regatul sau“, Ungaria, prietenie si credinta, sa-l sprijine „pentru apararea si pastrarea acestui regat, pentru respingerea dusmanilor sai“; mai cerea ajutor militar concret sau „favorizarea drepturilor“ sale în Ungaria, evident fata de Imperiul otoman si de Zápolya. Interesant este faptul ca Misschillinger a fost trimis la drum în mare graba, pentru a influenta chiar din momentul urcarii pe tron pe noul domn. La Viena se stia doar ca Stefanita a murit, numele noului domn nu era cunoscut înca (Rares își începea domnia la 20 ianuarie), de aceea textul instructiunii are lasat necompletat spatiul destinat înscrierii numelui adresantului („*nobis dillectum N. Wayvodam Moldaviae*”). Importanta acestei misiuni era mare, pentru ca solul lui Ferdinand avea mandat de a oferi 2 000 de ducati unuia dintre marii boieri, pentru a pleda cauza Habsburgilor pe lângă domn.

De asemenea, solia de raspuns, trimisa în octombrie 1527 de Petru

austriece. În plus, solul moldovean era trimis de la Viena, la Cracovia pentru a mijloci pe lângă Sigismund I obținerea ajutorului politic și militar scontat de Habsburgi.

În iunie 1528, solia moldovenească pleca spre casa, înmânându-i-se încă „50 de guldeni renani“ bani de drum. Toată această cheltuială, contrara obiceiului timpului, conform caruia – în general – fiecare suveran își întreținea solii, arată, după cum am notat deja, importanța deosebită acordată stabilirii unor bune relații cu Petru Rareș. Pentru moment, rezultatul nu a fost cel așteptat de Ferdinand; până în 1529 atitudinea domnului Moldovei rămânea echivocă, pentru că apoi, timp de câțiva ani, acesta sa atace în forta pozițiile Habsburgilor din Transilvania. Deja, la 11 mai 1529, un sol moldovean, identificat de secretarul regelui Ioan Zápolya ca fiind mitropolitul Moldovei („*episcopus in Moldavia primarius*”), încerca sa trateze alianța cu Zápolya.

Pe moment (în 1527), aceeași „neutralitate binevoitoare” o obținea Ferdinand și de la domnul muntean, Radu de la Afumati, fără a putea smulge de la el un angajament ferm. Solul lui Ferdinand a fost croatul Stefan Glincic, folosit ca agent în mai multe misiuni, între care amintim pe cea din Țara Românească și pe cea de la Moscova, din 1530. La sfârșitul lunii noiembrie 1527, mesagerul Habsburgilor prezenta la Viena raportul asupra misiunii sale în Țara Românească. Acesta nota că s-a înfatisat „la stralucitul principe domnul Radu”, după ce a întâmpinat multe greutăți pentru a nu fi descoperit de „iscoadele voievodului/ Ioan Zápolya/ și ale sultanului”. Primul răspuns dat de Radu de la Afumati, la cererea lui Ferdinand de a-l ajuta „la dobândirea regatului Ungariei”, a fost un refuz voalat: „Dacă mi-ar fi trimis la timp maiestatea voastră și înainte de încoronarea/ ca rege/ a voievodului Transilvaniei, as fi putut face desigur mult pentru maiestatea voastră ... dar acum când acel voievod a fost și ales și încoronat rege al Ungariei ... el nu vede și nu-și lamurește în ce fel ar putea satisface, în împrejurările de acum, cererea maiestății voastre regesti”. Pentru a îndulci refuzul, Radu mai adăuga că în cazul în care Ferdinand avea de gând să pornească război „împotriva turcilor și în Ungaria” să trimită la el o nouă ambasadă „cu legitima împuternicire” și atunci se va pregăti și el de luptă spre folosul cauzei „obstii creștine”. Amenința însă, fără menajamente, că dacă solul avea să-i aducă stiri false sau îl va minti intenționat, va pedepsi tentativa de înșelăciune cu omorârea solului și a tuturor „germanilor”/care/ îi vor cădea în mâini”.

Trebuie sa recunoastem ca atitudinea lui Radu de la Afumati este elocventa pentru momentul politic extrem de delicat în care se desfasurau acest convorbiri. Desi domn cu o pozitie net antiotomana, Radu, ca si Petru Rares, a înteles neputinta lui Ferdinand si încercarea acestuia de a obtine Ungaria si Transilvania cu ajutorul ostirilor domnilor români.

Petru Rares nu s-a grabit într-o asemenea tentativa, pentru ca propriile sale interese în Transilvania îl faceau sa prefere sa rezolve singur problema recuperarii posesiunilor ardelene. De altfel, dupa 1529, când îi învingea pe Habsburgi la Feldioara, se purta în Transilvania ca un cuceritor si afirma ca el este cel care i-a oferit aceasta tara lui Zápolya.

În cazul lui Radu de la Afumati situatia era cu totul alta. Nu dorinta de extindere a propriei influente politice peste granita îl facea reticent fata de Habsburgi, ci situatia interna si pericolul otoman, care amenintase constant tara de la moartea lui Neagoe Basarab, îl faceau sa astepte derularea evenimentelor pentru a hotărî pe cine ajuta. De altfel, în epoca lui Radu de la Afumati, se inaugureaza ceea ce Stefan Andreescu numea „politica oficiala si neoficiala a Tarii Românești pâna la 1545”. Este vorba despre o politica aparent duplicitara, nascuta din dorinta apararii independentei, ce facea ca domnii munteni sa respecte pe fata dispozitiile turcesti, dar pe ascuns sa trateze cu Habsburgii, ca reprezentanti ai coalitiei crestine. Raspunsul lui Radu era foarte clar în acest sens: el era gata de lupta alaturi de crestini, dar nu avea sa tolereze în nici un chip sa fie înșelat si aruncat în lupta de unul singur, pentru a apara o cauza ce nu era a lui si nici a crestinatatii.

În anul 1529 – anul mari campanii sultanale spre Viena – asasinarea lui Radu de la Afumati de catre partida boierilor, îngrijorati de posibilitatea unei actiuni comune a domnului cu trupele austriece, ce ar fi atras crunte represalii asupra Tarii Românești, facea pe Ferdinand de Austria sa încerce noi tatonari diplomatice la sud de Carpati. Prezenta sultanului în fata Budei si apoi a Vienei facea însa ca orice tratative cu domnii români sa fie greu de finalizat. Mai mult, acestia înțelegeau ca, la adăpostul poruncii sultanale, sa-si rezolve propriile probleme în Transilvania. Dupa atacul lui Rares, noul domn al Tarii Românești, Moise Voda, intra, în toamna anului 1529, în Tara Bârsei si în tinutul Sibiului pentru a-si recupera posesiunile, Vint si Vurpar. La 9 august, îi soma pe sibieni sa se supuna lui Zápolya pentru ca altfel va fi obligat sa mearga „asupra/lor/ cu toata tara domniei mele, caci nu am altminteri cum sa fac ... ca noi suntem în mâna turcului”. Scrisoarea se încheia cu

un sfat ce arata opinia domnului despre posibilitatea unui ajutor din partea lui Ferdinand "... Acum sa stiti Gratia voastra ca s-a ridicat împaratul/sultanul/ cu toate ostile sale în Tara Ungureasca, iar despre craiul Ferdinand nimic nu se aude despre dânsul, ca unde ar fi". La 10 septembrie, Moise, îi înștiința pe brasoveni ca trebuie sa se supuna pentru ca „toti s-au închinat lui Ianas craiul”.

Ezitatea trupelor otomane în fata Vienei si mijloacele specifice ale diplomatiei habsburgice îl faceau pe Moise sa devina cooperant si sa accepte tratative de pace. Actiunea diplomatica în Tara Româneasca fusese dublata, dupa obiceiul timpului, cu daruri bogate oferite domnului pentru acceptarea negocierilor.

La 9 ianuarie 1530, Stefan Pemfflinger, fratele lui Marc Pemfflinger, omul de încredere al lui Ferdinand, ce veghea la Sibiu asupra intereselor arhiducelui, informa ca Moise a acceptat pacea, în schimbul unei mari sume de bani. Începutul tratativelor cu Habsburgii i-a adus curând domnului muntean dizgratia Portii si ostilitatea marii boierimi. La jumătatea lunii mai 1530, Moise Voda fugea în Transilvania, unde, sprijinit de Habsburgi, ce considerau ca a sosit momentul de a instala în tronul Tarii Românești un domn supus lor, se pregatea de riposta. Prima actiune militara în favoarea lui Moise si împotriva noului domn, Vlad (Înecatul), o întreprindea, în luna mai 1530, Stefan Pemfflinger. Expeditia organizata pentru recuperarea tronului de catre Moise Voda avea loc în luna august 1530, fiind mobilizate trupele lui Stefan Mailath si cele ale lui Petru Gherendi si Gáspar Horvat. La 29 august 1530, în lupta de la Viisoara, fostul domn muntean cadea însa în lupta, curmând conflictul.

Perioada anilor 1530-1534 nu este marcata de demersuri diplomatice deosebite întreprinse de Habsburgi în tarile române. Pregatirea campaniei sultanale din 1532, ce ar fi vrut sa transeze definitiv conflictul pentru Ungaria, nu lasa prea mult câmp liber de actiune domnului muntean (Vlad Înecatul – 1530-1532). În Moldova, ofensiva începuta de Petru Rares pentru recuperarea Pocutiei canaliza toate eforturile domnului într-o singura directie si sfârșea, în cele din urma, prin a trezi iritarea sultanului, nemulțumit de actiunile îndraznete de politica externa ale lui Rares, ce lezau si interesele Imperiului otoman. La 15 mai 1531, sultanul îi reproșa lui Sigismund I, regele Poloniei, ca a întretinut relatii diplomatice cu Petru Rares si cu Vlad Voda care erau „sclavii mei si tributari si posesiunile lor încorporate între celelalte state

ale noastre”. Desi nu dorea ca razboiul început între domnul Moldovei si Sigismund sa afecteze bunele relatii otomano-polone, Süleyman atragea atentia, prin scrisoarea trimisa de marele vizir Ibrahim pasa, la 12 oct./10 nov. 1531, ca daca se constata încălcari de granita din partea polonezilor în Moldova, dupa cum se plângea Petru, care era „sclavul sultanului ... orice atac împotriva acestei tari însemna un atac împotriva statelor prea-puternicului sultan”.

Preocuparea lui Süleyman de a pregati campania de ocupare a Vienei l-a îndepartat însa de diferendul moldo-polon ce s-a stins, pe moment, prin binecunoscuta înfrângere a lui Rares la Obertyn (22 august 1531). Dupa acest moment, începeau negocieri de pace cu Polonia, duse fara prea multa convingere de Petru Rares, ce cauta pretexte pentru a justifica intrarea sa în Pocutia.

Retragerea trupelor otomane din Austria si Ungaria, în 1532, datorita amplei ofensive antiotomane organizate chiar de Carol al V-lea si de papa Clement al VII-lea, aducea în sufletul lui Petru Rares o noua speranta în forta combativa a Habsburgilor, care ar fi putut sa-i alunge pe turci de la gurile Dunarii si din Balcani, eliberând cele doua tari române de presiunea suzeranitatii otomane. Contactele cu Habsburgii fusesera reluate încă din toamna anului 1531, fara o angajare concreta din partea lui Rares. Emisarul sau era, la 12 septembrie 1531, Grigore Rosenberg („Gregor Rosenperg”), pârcalab de Cotnari. Nici despre misiunea sa nu cunostem amanunte. Trezoreria Austriei de Jos dadea însa ordin tuturor autoritatilor sa faciliteze trecerea „ambasadorului domnului moldovean” spre Sepyer, unde se afla Ferdinand, în asteptarea convocarii Dietei imperiale. Este un amanunt demn de luat în considerare ca, în ajunul marii confruntari cu Imperiul otoman, când Ferdinand dorea cu disperare organizarea unei rezistente antiotomane redutabile, cu sprijinul împaratului si al principilor germani, la Speyer sosea un emisar al lui Petru. Rezultatele campaniei sultanale din 1532 sunt bine cunoscute, si ele au demonstrat pe moment Europei ca Habsburgii sunt o forta de temut pentru otomani, daca eforturile celor „doua jumatatii” ale posesiunile lui Carol Quintul reusesc sa se uneasca, angrenând si efectivele spaniole.

Pacea încheiata în 1533 de emisarul imperial, Cornelius Duplicius Scepper, între Ferdinand si Zápolya, ratificata prin aprobarea sultanului, ce consimtea verbal la încheierea unui armistitiu între Înalta Poarta si Imperiul German, aduceau o regrupare de forte în Ungaria si Transilvania, în favoarea lui Ferdinand de Austria, considerat a fi – în

primul rând – loctiitorul împaratului. Episodul asasinarii lui Aloisio Gritti, însărcinat de sultan să traseze granițele definitive între Zápolya și Ferdinand, arată o radicalizare a ostilității față de turci în toate cele trei țări române. Zvonul că a premers sosirea sa la Dunare, colportat de emisarul lui Zápolya, Ieronim Laski, potrivit căruia Gritti venea să instaleze în Țara Românească și Moldova pe cei doi fii ai săi, pentru el rezervându-și Ungaria și Transilvania, a născut de la început opoziția domnului muntean Vlad Vintila (de la Slatina), care a refuzat orice cooperare cu emisarul sultanului, urmărind și încercuind de câteva ori contingentul de 2.000 de ostasi ce-l însoțea pe Gritti. Asasinarea episcopului de Oradea, Emeric Czibák, de către voievodul Transilvaniei, numit de Gritti, Ioan Doczy, a radicalizat conflictul dintre nobilimea maghiară rebela și efectivele modeste ale lui Gritti. Interventia lui Rares la lichidarea confruntării a fost decisivă, instigându-l pe Stefan Mailath să-l ucidă pe Aloisio Gritti, pe cei doi fii ai săi – Antonio și Pietro – și pe voievodul Transilvaniei, Ioan Doczy. Asasinarea acestora, la Medias la 28 septembrie 1534, avea drept scop – conform planurilor lui Rares – o rupere definitivă a relațiilor cu Imperiul otoman și o ofensivă comună transilvano-moldo-munteană, susținută de Habsburgi, împotriva turcilor. La acest plan a consimțit și Zápolya, în ciuda desvinovătirilor ulterioare, pentru că Stefan Mailath, adversar al regelui Ioan până la acea dată, era numit tocmai de acesta, în 1534, voievod al Transilvaniei.

Absența sultanului, aflat pe frontul din Asia, de unde avea să revină abia în ianuarie 1536, a favorizat reluarea de către Habsburgi a poziției pierdute în Ungaria și Transilvania și reînceperea tratativelor diplomatice în Țara Românească și mai ales în Moldova.

La 8 decembrie 1534, Georg Reicherstorffer era trimis de Ferdinand de Austria în Moldova, pentru a relata tratativele diplomatice cu Petru Rares. Prima misiune diplomatică a solului avusese loc în 1527 – la 18 iunie – și se soldase practic cu un eșec. De altfel, nici instrucțiunile primite în 1527 de la Ferdinand nu apar prea clar din relatarea făcută la întoarcere de Reicherstorffer, care menționa doar în treacăt întrevăderea cu domnul Moldovei, lăsând să se înțeleagă că misiunea sa a avut un oarecare succes (... am ajuns în Moldova, nu fără un drum/ destul de/ greu și acolo achitându-mă de însărcinarea soliei mele față de voievodul Moldovei, nu fără grija sânguincioasă și munca, am primit răspunsul cel mai de dorit la cuvintele soliei mele Ca, de fapt, Ferdinand nu obținuse nimic concret de la Petru Rares, au

demonstrat evenimentele ulterioare.

În 1534, situația era alta și, de data aceasta, Rares era chiar nerăbdător să înceapă tratativele cu Habsburgii. Negocierile diplomatice ale lui Ferdinand cu țările române au coincis, deloc întâmplător, cu reorientarea nobilimii maghiare spre tabara imperială. Din această cauză, Ferdinand spera să poată atrage de partea sa pe domnii români, pentru ca aceștia să nu întreprindă acțiuni ostile, care, până la venirea turcilor, ar fi putut provoca mari pagube efectivelor destul de firave cu care Ferdinand dorea să cucerească și Transilvania.

În aprilie 1535, Reicherstorffer sosea, în a doua sa misiune diplomatică, în Moldova, reclamând dreptul de suzeranitate al coroanei ungare asupra Moldovei. Rares se arată cooperant, de aceea emisarul lui Ferdinand cerea și un compromis în problema posesiunilor transilvane ale lui Rares, care urmau a rămâne în situația în care se aflau pe moment, Bistrița revenind lui Ferdinand. La 4 aprilie 1535, în numai câteva zile de negocieri, misiunea lui Reicherstorffer se încheia fără ca Petru Rares să perfecteze în scris vreo alianță cu Ferdinand sau să recunoască vreuna din pretențiile acestuia. Ceea ce este demn de remarcat este preluarea inițiativei diplomatice de către domnul Moldovei, care cerea ferm lui Ferdinand să-i mijlocească contactul cu împăratul Carol al V-lea, singurul pe care-l credea capabil să ducă la bun sfârșit lupta cu turcii. Atragea în aceste tratative și pe domnul Țării Românești, Vlad Vintila, care, prin poziția avută în timpul misiunii lui Aloisio Gritti în Țara Românească, în vara anului 1534, era silit să caute sprijinul unui aliat puternic, atât față de pericolul extern, cât și față de marea boierime, ce nu îl iertase pentru reprimarea sângeroasă a revoltei boieresti, ce dorise, în 1534, înlocuirea domnului. În același an, 1535, în care Rares începea tratativele cu imperialii, Vlad Vintila perfectă și el o alianță antiotomană. Contactele secrete cu Habsburgii nu i-au servit la nimic domnului muntean. Boierimea, nemulțumită atât de măsurile interne, cât și de noua orientare a politicii externe, pune la cale asasinarea domnului, ce cade răpus în timpul unei vânători pe Jiu, la 10 iunie 1535. („Apoi, trecând 3 ani ai domniei lui s-au dus la plimbare către Craiova, ca să vâneze în pădurile Jiului ... iar lângă acestea Vintila Voda avea gând să mai taie o seamă de boieri, simțind boierii, s-au vorbit cu toții, și au navalit ei mai înainte, de au tăiat pe domn în malul Jiului și au scăpat ei de moarte”).

Ca înlăturarea domnului a avut și un motiv legat de reorientarea

politicii externe a Tarii Românești spre Habsburgi o arata scrisoarea trimisa la 15 iulie 1535 de catre Ioan Zápolya sultanului, scrisoare prin care justifica actiunea boierilor si alegerea noului domn, Radu Paisie, prin „rautatea” si tradarea fostului voievod Vlad Vintila. Radu Paisie era recomandat ca fiind credincios „capabil si valoros pentru orice serviciu al sultanului”, în timp ce Vlad Vintila începuse sa faca „fapte necugetate” . Era evident ca Zápolya, în ciuda faptului ca, în 1535, începuse din nou tratative de pace cu Ferdinand, dorea ca aceasta sa se desfasoare în conditiile impuse de el, nu de adversarul sau, pentru a carui pozitie sprijinul domnilor români ar fi devenit extrem de folositor.

Cu toate acestea, demersurile diplomatice ale Habsburgilor își urmau cursul, de aceasta data fiind implicat direct împaratul Carol al V-lea.

În toamna anului 1535, episcopul de Vátz, Stefan Broderic, un supravietuitor al luptei de la Mohács, însoțit de Francisc Frangepani, îl contacta pe Carol al V-lea, la Neapole. Ca raspuns la solia maghiara, împaratul trimitea în vara anului urmator, 1536, pe episcopul de Lund, care sosea în Transilvania, de unde informa ca, în Ungaria estica si Transilvania, climatul era favorabil pacii cu Habsburgii. Rares prelua, cum am aratat deja, initiativa diplomatica si îl trimitea pe vistiernicul Mateias pentru a cere episcopului de Lund sa nu încheie pace cu Zápolya, deoarece acesta este credincios turcilor si astfel proiectul de cruciada si lupta antiotomana ar fi periclitat.

Încrederea domnului Moldovei în zelul cruciat al împaratului fusese sporita de actiunea întreprinsa de Carol al V-lea în Tunis, în 1535, în timpul careia îl alungase pe vestitul corsar, devenit amiral al flotei otomane, Haireddin – Barbarossa, restaurând pe regele legitim, Muley Hassem. Tocmai de aceea mesajul lui Rares catre împarat si Ferdinand era redactat în termenii unei angajari militare ferme. „Eu sunt gata sa slujesc Maiestatii sale Imperiale si Catolice, ca si Maiestatii sale Regale si întregii crestinatati si nu-mi voi cruta nici avutiile nici viata; numai Maiestatilor lor sa adauge silintele si ajutorul lor ...sa faca Maiestatile lor în asa fel încât sa-mi trimita chiar anul acesta/ 1536/ 5000 de oameni cu masini pentru spart zidurile si sa nu se îndoiasca Maiestatile Lor, caci orice s-ar întâmpla, cu ajutorul lui Dumnezeu, speram sa înapoiem Maiestatilor Lor tara Transilvaniei întreaga si sa pricinuim în felul acesta mare neajuns împaratiei turcesti”.

Scrisoarea lui Petru Rares prezinta un mare interes, pentru ca el percepea adevaratul sens al prezentei lui Zápolya pe tronul Ungariei si în Transilvania. Domnul Moldovei spunea clar ca, daca avea sa cucereasca Transilvania, aceasta prilejuia „mari pagube împaratiei turcesti”. El vedea, deci în „regele Ioan” un executant fidel, un slujbas al sultanului, care gestiona puterea în Transilvania si Ungaria estica pâna la o noua interventie, definitiva, a lui Süleyman. Pericolul pentru celelalte doua tari române era mare si, de aceea, Rares dorea o actiune în forta chiar în anul 1536, când sultanului îi era greu sa se pregateasca de un nou razboi, dupa campania persana. Ajutorul în oameni era minim, 5000 de ostasi, ceea ce-l interesa era artileria grea si masinile de asalt, dupa ultimele inventii ale Europei occidentale, cu care ar fi progresat repede, în conditiile existentei a numeroase puncte fortificate în Transilvania.

Ca împaratul era mai putin interesat de a asigura, printr-o campanie coordonata de Rares, succesul militar si politic al fratelui sau în spatiul central si sud-est european, a aratat-o tergiversarea actiunii armate, înlocuita cu tatonari diplomatice, menite sa-l informeze despre intentiile sultanului. Întărirea autoritatii lui Ferdinand la Dunarea de Jos nu convenea lui Carol al V-lea, care dorea sa apara în ochi principilor crestini singurul aparator al credintei. Confruntarea lui Ferdinand cu turcii si o eventuala alungare a acestora dincolo de linia Dunarii i-ar fi adus un prestigiu, care ar fi periclitat însasi pozitia împaratului. Oricum, neînțelegerea dintre cei doi frati, ce au aparat fiecare – cu înversunare – linia politica ce au considerat-o prioritara – Mediterana sau gurile Dunarii – a dus la scindarea posesiunilor Habsburgilor si la ralierea principilor germani politiciii lui Ferdinand de Austria. El aparea preocupat de soarta granitei sudice a Imperiului German, amenintat din ce în ce mai des de incursiunile otomane.

Revenind la anul 1536, acesta este anul ce marcheaza o dubla angrenare a domnilor români în sfera politiciii Habsburgilor.

La 15 iulie 1536, sosea la Constantinopol dalmatul Dionisie della Vecchia (Bojidan Vuckovic), agent secret al împaratului, care profitând de bunele sale relatii cu marele vizir Ayas-pasa*, încerca sa culeaga informatii pentru Habsburgi. Dupa suma de 1 000 de scuizi primita la înapoiere, se poate considera ca rezultatul misiunii diplomatice a lui della Vecchia a fost un succes. Într-adevar, în afara unor informatii militare, privind punctele slabe în care flota imperiala ar putea ataca sau

posibilitatea angrenării creștinilor din Imperiul otoman într-o răscoală generală, agentul imperial stabilea trei contacte însemnate pentru o eventuală coaliție antiotomană în Balcani. Era vorba despre „patriarhul Serbiei” (așa apare în text)** și domnii din Țara Românească și Moldova. În ceea ce privește prezenta voievodului muntean, Radu Paisie, la Constantinopol datele sunt certe, interesant este că, probabil, acesta a tratat cu della Vecchia și în numele lui Rares, sau domnul moldovean și-a trimis la Poartă propriul emisar, pentru a perfectă cu ambasadorul imperial clauzele unei alianțe. Tratatările cu Radu Paisie nu veneau pe un teren nepregătit. De un an, domnul Țării Românești aștepta confirmarea din partea sultanului, amânata oficial datorită absenței acestuia din capitală, în realitate datorită existenței unui alt pretendent preferat, probabil, de marele vizir Ibrahim-pasa. Executarea marelui demnitar a adus și mult râvnită confirmare pentru Radu Paisie, a cărui prezenta la Constantinopol se lega tocmai de acest eveniment. În perioada de nesiguranță, iulie 1535 – iunie 1536, când Radu Paisie a fost contestat și de o parte a boierimii, domnul muntean a început negocieri cu Habsburgii, dictate de necesitatea apărării tronului. În primăvara anului 1536, scria personal lui Ferdinand, căruia îi cerea protecție pentru el și țara sa. Era o reînviere a statutului de vasalitate al Țării Românești față de Coroana ungară, care urma să fie materializat, de această dată, printr-o alianță antiotomană. În cazul imposibilității unei cooperări militare, se prevedeau clauze minimale de ajutor reciproc: Ferdinand să încerce să împiedice mărirea tributului Țării Românești către Poartă, iar Radu Paisie să informeze, în secret, despre mișcările turcilor.

Întâlnirea între agentul imperial della Vecchia și Radu Paisie, în vara anului 1536, avea loc după ce negocierile ajunseseră într-un punct avansat. Noua situație creată prin obținerea investiturii de la Poartă de către Radu Paisie îl făcea pe acesta să devină circumspect. Domnul, numit de emisarul Habsburgilor „regele Valahiei care este creștin și mare senior”, se arăta dispus să continue tratările, dar de „teama spionilor” refuza să trimită împăratului o scrisoare; cerea însă ca un ambasador al Habsburgilor să vină în Țara Românească, pentru a discuta clauzele concrete ale organizării luptei cu turcii. În acest scop, elibera un salvconduct pentru solul imperial.

Demersurile domnilor români pentru a obține ajutor financiar și militar eficient din partea Habsburgilor au continuat în anul 1537. Având

în vedere importanta politica și strategică a celor două țări și necesitatea cooptării Poloniei în „Liga” antiotomana, Ferdinand de Austria încerca, din 1536, să medieze o înțelegere între Sigismund I, regele Poloniei și Petru Rares.

La 16 aprilie, nuntul apostolic la Viena, Giovanni Morone, episcop de Modena, informa pe papa Paul al III-lea că „*il vaivoda e duca di Multavia qual per alti tempi era feudatario d’Ungaria et é potentissimo*”, făcuse câteva incursiuni în Polonia, care nu vor rămâne nepedepsite de regele Poloniei. Pentru a preîntâmpina un război în zonă și pentru că Rares era dușmanul lui Zápolya și, deci, un posibil aliat al lui Ferdinand, acesta făcea demersuri pentru a aplana conflictul dintre cei doi principii.

La rândul său, ambasadorul Modenei la curtea lui Sigismund, Valentini, informa de la Cracovia, la 8 august 1537, că regele Poloniei, cu efective impresionante, peste 110.000 de oameni, se pregătea să intre în Moldova, doar medierea inițiată de Ferdinand amânând campania. În același timp, Valentini nota că nu credea că s-ar putea încheia o pace de durată între domnul Moldovei și regele polon, pentru că cererile acestuia sunt „atât de numeroase și atât de aspre ca ... nu se va încheia pace și nici macar armistitiu”. Aprecierea ambasadorului modenez era realistă. Anul 1538, anul marii campanii sultanale, îl găsea pe Rares în război cu Polonia, iar pacea încheiată atunci a fost dictată de necesitatea regrupării forțelor lui Rares împotriva tatarilor, ce atacau din est.

În 1537, însă, se legau încă multe speranțe de organizarea marii coaliții antitotomane, în care Rares credea că va juca un rol important. La 14 septembrie 1537, „episcopul Vasile” era trimis de Rares la Venetia, pentru a-l contacta pe della Vecchia. Scrisoarea adusă era cifrată și purta drept indicație de adresă „ilustrului domn, doctor Froim”, din Venetia. În realitate, cererea de ajutor medical, era ca și alta dată în istoria diplomatiei medievale românești, o posibilitate de a contacta în secret puterile creștine europene, în vederea luptei antiotomane. Cifru scrisorii era adus de același episcop Vasile și el ajuta la transcrierea scrisorii expediată de della Vecchia lui Carol al V-lea, la 7 decembrie 1537. Scrisoarea lui Rares nota că dorea ca doctorul Froim să-l viziteze în curând, pentru a-l vindeca de boala pe care a contactat-o cu doi ani „în urmă”, când aflându-se în baie „s-a îmbolnavit de urechea dreaptă din cauza curențului”. Pentru aceasta, Rares promitea să plătească „doctorului Froim” 3 000 de ducati. Explicația textului, trimisă la 7 decembrie 1537 împăratului, era următoarea: „boala” contactată – de

Rares – în urma cu doi ani era pericolul turcesc, ce se agravase după episodul Gritti; curentul în urechea dreaptă reprezentând prezenta oastei otomane în flancul său drept, iar suma de 3 000 ducati trebuia interpretată în sensul existenței unor efective moldovene între 25 – 30.000 de osteni, gata de atac. Prezenta doctorului Froim în Moldova echivala cu invitația adresată Habsburgilor de a începe de la gurile Dunării ofensiva împotriva sultanului.

Scrisoarea trimisă de della Vecchia mai conținea rugămintea expresă a acestuia ca împăratul să răspundă favorabil cererilor lui Petru Rares, precum și informații privind mobilizarea efectivelor otomane; sultanul avea să ierneze la Adrianopol, de unde avea să plece primăvara următoare.

Interesant este faptul că, la 19 august, în același an, domnul muntean, Radu Paisie, trimitea și el o cerere de ajutor medical judeului Brasovului Hans Fuchs (“Fus Hanas”), pentru fiul său Marcu. (“... Dau de știre domniei tale că a căzut acum prea iubitul fiu al domniei mele, Marcu Voievod, la grea boală. Drept aceea te rog pe domnia ta să te povățuiască Dumnezeu ca să-ți trimită domnia ta pe Gheorghe vrăciul și cu ierburi de tot felul poate că-l va vindeca de boală ...”).

Până la o dovadă certă asupra stării sănătății lui Marcu Voievod, în anul 1537, este greu să știm dacă avem de-a face cu o cerere reală de ajutor medical sau cu transcrierea unui mesaj cifrat, ce s-ar fi putut referi la siguranța domnului și a persoanei fiului său. Cert este că aceasta „boală grea” nu a lăsat urme, Radu Paisie asociindu-și fiul la domnie, nu după mult timp. Evident, că orice concluzie asupra acestui mesaj poate fi pripită, dar merita, credem noi, să amintim similitudinea scrisorii din august 1537 cu cea trimisă de Rares, în septembrie 1537. Este de notat că Radu Paisie se adresa brasovenilor, cei mai leali sprijinitori ai lui Ferdinand, care abia în 1536 prestaseră jurământ de fidelitate lui Zápolya. În 1537, când Zápolya însuși începuse tratative cu Ferdinand, prin „fratele” George, episcopul de Oradea, Brasovul îl susținea din nou pe „regele romanilor”.

La 18 decembrie 1537, della Vecchia revenea cu cererea imperativă de a se răspunde domnului și „patriarhului Serbiei”. Până în luna martie 1538, Carol al V-lea rămânea impasibil. La această dată, anunța că nu a primit scrisorile celor doi oameni politici din sud-estul Europei.

O explicație a acestei lipse de bunăvoință manifestată de împărat

fata de o oferta clara de ajutor militar, formulata în termeni deosebiti de avantajosi pentru coalitia antiotomana, se poate gasi în scrisoarea nuntialui apostolic Morone, din 6 martie 1538. Aflat la Praga, la curtea lui Ferdinand, episcopul de Modena raspândea zvonurile care circulau în Imperiul German despre Petru Rares. Nemulțumit de conflictul cu Polonia – în care Rares nu se arata deloc conciliant – si, dorind, în acelasi timp, sa atraga Polonia în „Liga sfânta”, împaratul se arata dispus sa creada intrigile ce-l desemnau pe domnul Moldovei drept omul turcilor. Atacul asupra Poloniei s-ar fi facut la porunca sultanului, care, nedorind sa încalce direct tratatul de pace încheiat cu Polonia (1536), se folosea de Petru Rares.

Planul de cruciada proiectat de „Liga sfânta” (în care Carol al V-lea reusise sa înglobeze Venetia, papalitatea, Imperiul German, Spania, Portugalia, ducatul Milanului si Urbino) avea oricum alte prioritati decât atacul gurilor Dunarii. La 8 februarie 1538, se perfecta alianta principilor europeni la Roma, mobilizându-se importante efective maritime pentru a ataca din nou Imperiul otoman prin Mediterana. Moreea trebuia ocupata. Aici avea sa se stabileasca baza de actiuni de unde sa porneasca, prin Marmara, atacul asupra strâmtorii Dardanele si dominarea Marii Negre. Planul era utopic si înfrângerea suferita de flota aliata la Preveza (1538) a demonstrat forta combativa a flotei otomane, subestimata de Carol si de venetieni.

În ceea ce priveste organizarea armatei terestre, Carol si Ferdinand si-au grupat fortile în asteptarea unui atac în Ungaria, desi din iunie 1538, Ooan Pastor, agent secret al Habsburgilor, informa de la Ragusa ca turcii aveau sa atace întâi Moldova. Informatia concorda cu toate demersurile lui Petru Rares. Rezultatul eforturilor diplomatice depuse timp de 3 ani de Petru Rares era nul, datorita unor zvonuri false. În fata campaniei sultanale din 1538, ce viza Moldova cu scopul precis de a forma o bresa serioasa în frontul antiotoman, Rares era singur. Emisarul imperial, ce urma a aduce un raspuns binevoitor domnului Moldovei, pleca din Toledo abia la 7 noiembrie 1538; evident ca orice tratative erau tardive la acea data, când Rares se afla fugar în Transilvania, lipsit de tezaur si de oaste. Domnii români obtineau doar dreptul de a se adaposti cu familiile în Transilvania în timpul invaziei turcesti. Acest act era dat din Kosice la 6 septembrie 1538 de catre Ferdinand, care, în virtutea tratatului semnat la Oradea cu Ioan Zápolya, se considera îndreptatit sa ia hotarâri în teritoriul Ungariei si al Transilvaniei. Nu aflase înca faptul ca

„fratele George” declarase, în numele lui Zápolya, nul tratatul încheiat cu „regele romanilor” si ca, înca de la 18 august acesta scrisese sultanului, asigurându-l de fidelitatea sa neclintita.

Cauzele pentru care campania sultanala, pornita sub deviza pedepsirii Moldovei s-a soldat cu o simpla schimbare de domn au fost pe larg analizate în istoriografia noastra, de aceea nu insistam asupra acestei discutii.

Anii care au urmat, 1539-1541, au fost marcati în Moldova de doua domnii, cea a lui Stefan Lacusta si cea a lui Alexandru Cornea; ambele au debutat sub auspiciile fidelitatii fata de Poarta si au sfârsit prin a purta negocieri secrete cu Habsburgii.

Domnia lui Stefan Lacusta începea sub amenintarea directa a pierderii independentei Moldovei. Închinarea boierilor catre sultan, ce a premers fuga lui Rares din tara, a asigurat pastrarea formala a dreptului „tarii” de a-si alege domn. Între solutia radicala a transformarii tarii în pasalâc si acceptarea domnului adus de turci, Stefan Lacusta, bineînteles ca boierimea Moldovei a acceptat solutia cea mai putin împovaratoare. Chiar daca turcii lasau la Suceava o „garda domneasca”, iar teritoriul de dincolo de Prut era preluat de administratia otomana, care încerca sa se stabileasca aici, dupa ce Tighina, Buceagul si Braila devenisera raiale (1538), existenta unui voievod din „os domnesc” asigura legitimitatea dinastica si aparenta de independenta.

La început, instalarea lui Stefan Lacusta a fost urmata de un val de panica în Imperiul German. La curtea imperiala de la Toledo si Madrid si la cea regala de la Viena veneau zilnic stiri alarmante privind situatia din Moldova, care periclita orice tentativa a Habsburgilor de a se stabili în zona. Este suficient daca citam raportul trimis de la Buda la 1 octombrie 1538, în care se atragea atentia asupra pericolului ocuparii de turci a celor trei principate si care adauga: „regele romanilor sa nu se mire daca va fi atacat de turci prin pasurile moldovene, deoarece acest drum este mai scurt decât cel pe malul Dunarii”. La fel de grava era situatia prezentata de Mathias Loboczky regelui Ferdinand, la 1 ianuarie 1539. Acesta era informat ca sultanul a pus „sangeagi” la Soroca care se afla la „8 mile departare de granitele regatului Poloniei” si „la Bar, cetate pe care actuala regina a Poloniei a ridicat-o la granitele sale”. De asemenea, turcii ridica si alte fortificatii de lemn; în plus, domnul adus de sultan a dat ordin sa se coboare clopotele bisericilor si are de gând sa „turceasca” tara.

În timp, toate aceste informatii s-au dovedit lipsite de temei. În fata

reînceperii conflictului cu Polonia pentru teritorii și mori aflate pe Nistru, Ștefan Lacușta, nu numai că nu a apelat la turci, cum făcea regele Sigismund al Poloniei, ci accepta mediatia lui Ferdinand de Austria. Schimbul de solii, între 1538 și 1539, s-a făcut prin pârcalabul Stanciu și capitanul Petre Vartic, ce avea să fie o figură de seamă în schimburile diplomatice ale Moldovei. Ca urmare a normalizării relațiilor cu Habsburgii, Ferdinand trimitea în Moldova pe Tranquillus Andronicus, diplomat și umanist de origine dalmată, fost secretar al lui Aloisio Gritti, care promitea domnului ajutor militar pentru reocuparea teritoriilor pierdute între Prut și Nistru. Alt diplomat, atras din 1536 de partea Habsburgilor, Ieronim Laski, se oprea, înaintea misiunii încredințată de Ferdinand la Constantinopol, în Moldova, unde se întâlnea cu domnul la Hârlau (22 octombrie 1539), făcându-i aceeași propunere.

Apropierea lui Ștefan Lacușta de tabăra ferdinandistă era evidentă și definitivă în vara anului 1540, când după moartea lui Zápolya, domnul Moldovei se alătură celor ce sprijineau revendicarea lui Ferdinand de Austria de a deveni rege al Ungariei reunificate, în conformitate cu prevederile tratatului de la Oradea. Existenta fiului legitim al lui Ioan Zápolya și al reginei Isabela, fiica lui Sigismund al Poloniei și a Bonnei Sforza, scindase încă odată marea nobilime ungară. Tocmai de aceea, Ferdinand avea nevoie de sprijinul efectiv al domnilor români, pentru a-și apăra interesele la Poartă și pentru a-și proteja granițele.

La 24 septembrie 1540, solul lui Ștefan Lacușta, Ioan, era trimis la Ferdinand; la 14 octombrie, Ferdinand trimitea ambasada de răspuns, formată din mari demnitari ai partidei nobiliare maghiare, Tamás Nádasdy, Gáspár Horváth și Sigismund Balassa. La 22 decembrie, Ferdinand accepta vasalitatea Moldovei oferită de solul lui Ștefan Lacușta și ocolea problema repunerii în drepturi a domnului Moldovei în posesiunile sale din Transilvania, deoarece Ciceul și Cetatea de Balta fuseseră daruite de regele Ioan unui „supus al său”. Tratatul cu Habsburgii nu au apucat să se materializeze într-un tratat scris, pentru că Petru Rareș, prin eforturi diplomatice susținute de un important aport banesc, reușea, după doi ani de pribegie, să obțină iertarea sultanului și redobândirea tronului Moldovei.

Marii boieri, de teama represaliilor din partea domnului pe care-l tradaseră în 1538, au hotărât să-l sacrifice pe Ștefan Lacușta, pentru a putea ridica pe tronul Moldovei un alt domn supus intereselor mari boierimi. Având ca pretext macelarirea unei garnizoane otomane aflată în

Moldova, în noiembrie 1540, boierii hotarasc sa-l asasineze (la 20 – 21 decembrie 1540), acuzându-l de tradarea intereselor tarii. Scrisoarea justificativa, trimisa în ultimele zile ale lui decembrie 1540 lui Sigismund I, explica clar atitudinea si planul marii boierimi de a se salva înca odata pe sine si tara. Stefan Lacusta, care era „turc în vestmântul nostru“, pe care ei l-au primit de nevoie (“de ar fi pus domn pe un tigan ori pe un arap, tot l-am fi primit, numai împaratul/ sultanul/ sa nu se întoarca si sa nu prade tara pâna la capat”), „a început cu încetul, a da tara împaratului ... nu voia sa asculte de nimeni, facea pâri tainice, primea învataturi de la împaratul, învataturi potrivnice Mariei tale si noua”.

Hotarâti sa nu permita întoarcerea lui Rares si nici sa nu provoace mânia sultanului, marii boieri cereau confirmarea domnului ales de ei, Alexandru Cornea. În scurta sa domnie de 1 luna si trei saptamâni, Alexandru Cornea a încercat sa reînnoade firul rupt al relatiilor cu Habsburgii, trimitând în luna ianuarie 1541, la Wienerneustadt, resedinta lui Ferdinand, un sol ce ducea „regelui romanilor” juramântul de vasalitate al domnului Moldovei.

Eforturile lui Alexandru Cornea au fost zadarnice. La 23 ianuarie 1541 Petru Rares pornea spre Moldova, cu ajutor turcesc, iar la 9 februarie 1541 Alexandru Cornea, capturat de Petru Rares la Galati, era executat din porunca domneasca.

Capitolul VII

1. Noua Orientare politica a tarilor române între 1541-1562.

Contextul politic central-european.

Dupa 1541, anul transformarii Budei în *beilerbeilic*, demersurile Habsburgilor în tarile române încep sa fie întâmpinate cu tot mai multa neîncredere si, treptat, cu ostilitate fatisa.

În urma mortii lui Zápolya, sultanul, ca urmare a unei manevre lipsita de abilitate a lui Ferdinand, era informat despre prevederile tratatului de la Oradea. „Regele romanilor” sperase ca aceasta stire sa îl înfurie pe Süleyman si sa-l convinga sa retraga ajutorul acordat pâna atunci familiei Zápolya. În plus, generalul austriac, von Rogendorf, cucerea vremelnic Buda (în 1540), furnizând pretext pentru o noua campanie sultanala pe Dunare. Calculele lui Ferdinand au fost complet gresite; mânia sultanului, odata dezlantuita, nu a putut fi zagazuita prea usor. Ca pedeapsa pentru tratativele secrete duse de Ioan Zápolya, Süleyman ocupa Buda, deposea pe micul rege, Ioan-Sigismund, de teritoriile Ungariei estice, transformate în *beilerbeilic*, si îi oferea cu „marinimie” Transilvania, ce devenea principat autonom sub suzeranitate otomana; de asemenea, el si regina mama, Isabela, aveau dreptul sa poarte în decursul vietii titlul regal.

În noua situatie politica creata la Dunare, era de asteptat o reactie energica a Habsburgilor, ce nu a sosit însa în anii imediat urmatori. Firese, aceasta neputinta a fost înregistrata si a avut un efect negativ întâi asupra nobilimii maghiare, apoi asupra domnilor din Tara Româneasca si Moldova.

Pâna în 1545, anul demararii unei perioade lungi de tratative otomano-habsburgice, încheiata cu primul tratat de pace perfectat în scris (1547), între Ferdinand de Austria si Süleyman I^l, speranta reluarii luptei antiotomane a mai fost pastrata de cei doi domni credinciosi idealului de cruciada Radu Paisie si Petru Rares.

Radu Paisie, care încercase sa ramâna deoparte în marea înclestare politica si militara din 1538, nu abandonase cauza „crestinatatii”. La 2 decembrie 1540, Stefan Mailath scria cumnatului sau, Tamás Nádasdy, ca domnul muntean l-a informat despre iminenta pericolului ce-l asteapta

din partea turcilor,daca refuza recunoasterea ca rege a lui Ioan-Sigismund.

În 1541-1542, împreuna cu Petru Rares, care își schimbase doar aparent atitudinea fata de turci, Radu Paisie reîncepea tratativele cu Ferdinand de Austria, dupa cum informa nuntial apostolic Verollio, aflat la Viena. În ciuda aparentelor înșelatoare, Petru Rares atacând „din porunca sultanului” Transilvania, spunea Verollio, pentru a o reda reginei Isabela, își urma linia politica proprie. Prezenta trupelor domnului Moldovei în Transilvania se lega de recuperarea posesiunilor înstrăinate de Zápolya, Ciceul si Cetatea de Balta. Pentru a reocupa aceste posesiuni, Petru Rares nu s-a temut sa intre în conflict nici cu Stefan Mailath, voievodul Transilvaniei, ce primise la 2 februarie 1541 cetatea Ciceu de la Ferdinand, nici cu cumnatul acestuia, Tamás Nádasdy, puternicul nobil maghiar aflat în slujba „regelui romanilor”. De altfel, în urma campaniei din Tara Fagarasului din vara anului 1541, Petru Rares îl facea prizonier pe Stefan Mailath. Cu acordul „fratelui George”, episcopul de Oradea, devenit „vicerege” al principatului si tutorele lui Ioan-Sigismund, Rares îl preda pe voievodul Transilvaniei turcilor; acesta avea sa ramâna prizonier un deceniu, în închisoarea „Celor sapte turnuri”.

Dupa ce obtinuse partial ceea ce dorise, Petru Rares, relua tratativele secrete cu Habsburgii, fara a înceta de a arata supunere sultanului. Omul de legatura, în 1541-1542, avea sa fie acelasi Petru Vartic, ce atragea atentia lui Ferdinand asupra posibilitatilor de atac asupra Budei, înainte ca turcii sa poata refortifica cetatea, moment dupa care orice tentativa ar fi fost zadarnica.

Dupa instalarea turcilor la Buda, în anul 1542, se organiza o noua coalitie antiotomana în statele germane, la fel de efemera ca si cele precedente. Petru Rares, prin emisarii sai, a aderat imediat la ideea acestei coalitii. La 1 martie 1542, se încheia la Suceava tratatul secret cu margraful Joachim de Brandenburg, prin care domnul Moldovei se angaja, în cazul unui razboi cu turcii, sa furnizeze coalitiei crestine informatii, provizii, bani, prin vinderea, prin Polonia, a 30.000 capete de vite si, sa întoarca armele împotriva turcilor, când împrejurarile ar fi permis. Pâna la izbucnirea ostilitatilor, pentru pregatirea armatei, Rares varsa lui Joachim von Brandenburg suma imensa de 200.000 galbeni unguresti, bani aruncati, pentru ca nu au fost folositi nici pentru înarmare si nici nu au mai fost returnati vreodata în Moldova.

Esecul campaniei antiotomane a principilor germani era comentat de Antonio Possevino cu multa amaraciune: „*non conseguì altro, che una*

trista perdita et morte di assaissimi christiani... tutti fuggirono miseramente. Di che i Germani, attribuitane la colpa al tradimento degli Ungheri, et essendo Pietro Perenio, Vescovo a Strigonia, preso et condotte a Ferdinando a Mijhel, fu posto in prigione perpetua, dove anco mori”.

În timpul ostilitatilor între armatele lui Ferdinand si cele ale reginei Isabela, conduse de „fratele George”, Petru Rares intra din nou în Transilvania, de data aceasta aparându-si ferm si deschis interesele periclitare de dese schimbări de stăpâni, care aruncasera, practic „din mână în mână” – posesiunile legitime ale domnului Moldovei. În luna octombrie, noiembrie 1542, recupera Ciceul si Cetatea de Balta si obtinea supunerea Bistritei, împreuna cu plata censului restant de 8.800 de florini.

Din 1543, Petru Rares nu se mai angaja în tratative periculoase cu Habsburgii, deoarece ei însisi, epuizati de confruntările pe mai multe fronturi (în razboaiele italiene, în Mediterana în centrul Europei si chiar în sânul Imperiului German, scindat de Reforma), cautau calea negocierilor cu Imperiul otoman.

Ultimul act notabil al diplomatiei habsburgice în țările române l-a constituit jurământul de vasalitate depus de Radu Paisie, fata de Ferdinand, la 7 ianuarie 1543.

În cursul anului 1543, Radu Paisie initia un schimb de ambasade cu Ferdinand de Austria si Carol Quintul, mesagerul scrisorilor fiind Antonio de „Cherozko” (în text). Acesta sosea la Târgoviste si era retrimis la împarat de domnul muntean, pentru a-l informa pe acesta de evolutia situatiei politice din zona.

Din 1545-1546 linia politica a țarilor române sufera o schimbare radicala. Venirea lui Mircea Ciobanu pe tronul Tarii Românești (1545-1552, 1553-1554, 1558-1559) a influentat timp de peste doua decenii (prin mostenirea politica lasata fiului sau Petru cel Tânăr, 1559-1568) evolutia raporturilor statului muntean cu cele doua imperii vecine

(între 1551-1556 prin prezenta trupelor imperiale, conduse de generalul Castaldo, în Transilvania, Tara Româneasca s-a învecinat practic cu posesiunile lui Ferdinand de Austria, viitorul împarat german din 1558). Linia politica a lui Mircea Ciobanu a urmat cu consecventa respectarea obligatiilor fata de Imperiul otoman, fiind convins de incapacitatea Habsburgilor sau de lipsa de interes a altor principii crestini de a mai lupta împotriva turcilor.

La începutul anului 1545, turcii erau informați despre politica duplicitară dusă de Radu Paisie, fapt pentru care acesta era convocat la Poarta. Sosit aici, avea să fie exilat în Egipt și, în locul său era numit Mircea Ciobanu. Se pare că fostul domn muntean, în cei 10 ani de domnie, reușise să adune o avere impresionantă, deoarece numeroase ordine adresate „fratelui George” și *sangeachbey*-lor din teritoriile limitrofe Tarii Românești vizau recuperarea tezaurului domnului, ce nu trebuia lăsat să fugă cu banii spre Transilvania și Imperiul German.

Unificarea statutului politic și economic al celor trei țări române este vizibilă din poruncile emise pentru Petru Rares, Mircea Ciobanu și „fratele George”, privind obligațiile de aprovizionare a Porții, predarea la timp a haraciului și a contingentelor de „vâslasi”, ca și a cailor pentru cavaleria sultanului.

Tot la intervenția Porții se rezolva și diferendul între Rares și transilvaneni privind recuperarea integrală a posesiunilor domnului Moldovei. La 13 aprilie 1545, lui Rares i se aducea la cunoștință că sultanul recunoștea drepturile acestuia asupra tuturor cetăților acordate de Zápolya și că „fratele George” a fost avertizat să respecte hotărârea sultanului și să retrocedeze domnului Moldovei și satele dependente de cetățile amintite.

În condițiile unui control politic și economic strict, exercitat de turci, inclusiv prin supravegherea reciprocă între cei trei conducători ai principatelor române, nu este de mirare că relațiile diplomatice cu Habsburgii au intrat într-un con de umbră.

Succesorul lui Rares în Moldova, fiul său Ilias, ostatec la Poarta din 1541, nu putea inspira încredere, după cum nici Mircea Ciobanu nu era un partener de discuție potrivit, fiind ostil Habsburgilor, pe care nu îi considera capabili de a-i mai înfrunța pe turci. Neîncrederea domnilor români în forța combativă a Casei de Austria a fost sporită de încheierea tratatului de pace habsburgo-otoman din 1547.

Acalmia nu avea să dureze însă pe linia Dunării de Jos. „Fratele George”, nemulțumit de pretențiile sultanului asupra Transilvaniei, pe care o considera un teritoriu ce-i aparținea de drept, deși nu dusese nici o campanie de cucerire a acestei țări, se relansa în subtile și anevoioase tratative diplomatice cu Habsburgii, pentru a o convinge pe regina Isabela să renunțe, de bunăvoie, la drepturile succesoriale ale fiului ei. În 1551, în luna iulie, regina Isabela parasea, împreună cu Ioan-Sigismund, Transilvania. După câteva luni de reflecție, se refugia din orasul Munkács

la Piotrokov (în Polonia), unde cerea fratelui sau, Sigismund al II-lea August, ajutorul pentru recuperarea tronului. În Transilvania, situatia se complica prin comportamentul aberant al trupelor imperiale conduse de generalul Gianbatistta Castaldo. Acesta, împreuna cu marchizul Sforza Palaviccini, îl asasina la 17 decembrie 1551, la Vintu de Sus, pe „fratele George”. Prezenta armatei austriece si asasinarea „viceregelui” Transilvaniei provoca reactia otomana ce ducea la ocuparea Timisoarei (1552) si la organizarea unui nou *beilerbeilie* în zona.

În aceasta situatie confuza, Ferdinand cauta noi puncte de sprijin în Tara Româneasca si Moldova. Din aceasta perioada dateaza obiceiul Habsburgilor de a stipendia falsi sau reali pretendenti la domnie, care sa poata deveni ulterior domni clientelari Vienei. La 9 aprilie 1550, Ferdinand dadea ordin Trezoreriei Ungariei sa plateasca anual lui Aaron-Voda, fiul lui Bogdan-Voda si alungat din tara de Petru Rares, care apelase la „clementa” si „mila” „regelui romanilor” pentru a-l adaposti, suma de 100 de florini pe an. Suma, desi nu era mare, avea sa fie platita cu regularitate pâna în 1560, asigurând o parte din mijloacele de subzistenta ale unui aventurier, ce astepta ocazia potrivita pentru a fi propulsat pe tronul Moldovei.

În 1551, înlocuirea lui Ilias Voda cu fratele sau, Stefan Rares, în vârsta numai de 20 de ani, prilejuia lui Ferdinand speranta unei noi schimbari în politica externa a Moldovei. La 19 septembrie 1551, generalul Castaldo scria lui Ferdinand ca ofera ajutor lui Stefan Rares, pentru ca acesta sa-si poata mentine tronul. La 27 septembrie 1551, Ferdinand scria aceluiasi general sa trimita emisarii sai în Moldova pentru a perfecta conditiile unei aliante. La 29 septembrie 1551, se afla vestea ca cei doi frati Rares s-au împacat, ceea ce aducea din nou neîncrederea Habsburgilor, sporita si de stirea trimisa de la Constantinopol de Giovanni Maria Malvezzi, ambasadorul Casei de Austria. Acesta informa, la 10 iunie 1551 ca Ilias Rares trecuse la islamism, devenind *sangeachbey* de Silistra. Mai mult, primise ca resedinta fostul palat al lui Ibrahim-pasa..

La 6 ianuarie 1552, generalul Castaldo primea pe secretarul lui Stefan Rares, care, dupa ce îl asigura de bunavointa domnului fata de regele Ferdinand, cerea de fapt restituirea cetatilor din Transilvania, unde domnul Moldovei sa se poata ascunde, deoarece turcii aveau din nou sa invadeze nordul Dunarii.

Din cauza fricii de marea armata otomana ce se pusesese în miscare,

stirile erau confuze. Un grup mic de boieri din Tara Româneasca se oferea sa organizeze o rascoala împotriva lui Mircea Ciobanu si cerea sprijinul generalului imperial. Alti emisari unguri sau moldoveni informau ca regele Poloniei s-a angajat în scris, împreuna cu domnii tarilor române, sa-l readuca pe nepotul sau, Ioan-Sigismund, pe tronul Transilvaniei sau ca Stefan Rares este înteles cu turcii, oricâta supunere ar arata regelui Ferdinand. În luna martie 1552, Stefan Rares oferea ajutor militar lui Ferdinand, daca avea sa fie atacat, dar dogele Venetiei era informat, de la Bratislava, de ambasadorul sau Frederico Badoer, ca la curtea lui Ferdinand domnul Moldovei nu mai era privit ca un aliat sigur.

În aprilie 1552, prevestirile amenintatoare ale domnului muntean, Mircea Ciobanu, ce îl prevenise – la 5 februarie 1552 – pe emisarul voievodului Transilvaniei, Andrei Báthory, ca în 1552 Viena va fi din nou asediata de „turci, tatari, munteni si moldoveni“, iar în „Transilvania va fi trimisa o astfel de forta încât nimic nu-i va putea rezista“, pareau a se materializa. Nu era atacata Viena, dar Transilvania era serios amenintata prin invazia trupelor moldo-muntene, iar Banatul avea sa fie ocupat de turci.

La 22 august 1552, Mircea Ciobanu transmitea primarului orasului Sibiu, Petru Haller, ordinul sultanului de supunere fata de Ahmed-pasa, cuceritorul Timisoarei.

În modul – cunoscut deja – în care Castaldo își înlatura adversarii incomozi, la 11 septembrie 1552, Ferdinand era informat ca Stefan Rares fusese „asasinat în cortul sau“, din porunca generalului imperial, care se temea de o noua regrupare de forte moldo-tatare, ce ar ataca Transilvania. Hieronymus Ortellius reda, în 1602, episodul asasinarii lui Stefan Rares ca pe o mare ticalosie din partea lui Castaldo. Pe baza unor scrisori falsificate, Stefan Rares a fost declarat tradator, a fost ucis, i s-au furat toate bunurile si, pentru „a nu ramâne nimeni care sa poata razbuna moartea“ au fost asasinati toti membrii familiei sale, indiferent de vârsta si sex.

La numai doua saptamâni de la asasinarea lui Stefan Rares, noul domn ales de tara, Alexandru Lapusneanu, temându-se de o posibila reactie violenta din partea Habsburgilor, daca nu le-ar câstiga bunavointa, se grabea a trimite doi soli la generalul Castaldo. Asupra misiunii acestora, arhiducele Maximilian, fiul lui Ferdinand de Austria si comandantul suprem al armatei ce actiona în Austria de Jos, Ungaria si Transilvania, era informat la 25 septembrie 1552. Scrisoarea, în parte cifrata, mentiona ca noul domn obtinuse aceasta demnitate prin”gratia

divina” si cu „ajutorul Maiestatii voastre/ Ferdinand de Austria/ si al regelui Poloniei”, ca „este crestin si astfel vrea sa ramâna cât timp va trai” si ca „va servi pe Maiestatea Voastra împotriva turcilor”, dupa cum era gata „sa-l ucida sau sa-l alunge pe tiranul” din Tara Româneasca, care servea interesele sultanului si în care nu se putea avea încredere pentru semnarea unui tratat de pace.

Evident, o asemenea profesie de credinta nu putea decât sa-i bucure pe Ferdinand de Austria si pe arhiducele Maximilian. Cu toate acestea, la 22 octombrie 1552, Castaldo îl informa pe Ferdinand ca noul domn al Moldovei este „o creatie a regelui Poloniei” si ca, daca regina Isabela s-ar gândi sa recupereze Transilvania pentru fiul ei, „ar putea avea/ de la Alexandru/ mare ajutor”. Ferdinand, ce menaja sentimentele regelui Poloniei, dorind ca acesta sa ramâna neutru în conflictul pentru Transilvania, dus atât cu Imperiul otoman cât si cu mereu schimbatoarea regina Isabela, recomanda cu caldura pe Alexandru Lapusneanu lui Castaldo; în plus, cerea acestuia sa „faca acelasi lucru /domnului/ muntean, care i s-a întâmplat si lui Stefan al Moldovei”, adica sa-l ucida, dar numai dupa ce ar obtine de la acesta un tratat de pace favorabil, care sa nu porneasca aversiunea Portii fata de „regele romanilor”.

Tratatul de pace cu Mircea Ciobanu erau anevoioase si se desfasurau sub permanenta amenintare a sultanului, exercitata prin supravegherea lui Ahmet-pasa. Domnul muntean forta mâna Habsburgilor, transmitând mereu poruncile de supunere venite din partea lui Süleyman si promitând ca avea sa îndeparteze de granitele Transilvaniei pericolul otoman. Era un santaj care dura de prea mult timp. De aceea generalul Castaldo sprijinea pe boierii complotisti ce doreau, în noiembrie 1552, sa-l înlature pe domn si sa-l ucida.

Refacerea unitatii de actiune pe frontul antiotoman de la Dunarea de Jos era urmarita si de domnul Moldovei, Alexandru Lapusneanu, care spera, înca odata, în ajutorul Poloniei si al Habsburgilor, pentru a-i alunga pe turci. La 30 octombrie 1552, o ambasada moldoveana sosea la Sebesul-Sasesc pentru a-i cere lui Castaldo colaborarea militara în vederea luptei cu turcii. Alexandru Lapusneanu era informat despre campania lui Süleyman împotriva sahului Tahmasp, dar informatia era gresita sau era voit transmisa gresit, pentru a-i convinge pe Habsburgi ca atacarea Timisoarei si a Lipovei nu prezenta nici un pericol. Sultanul – spunea Alexandru – a fost facut prizonier de catre persi si întreaga armata otomana se pregateste sa-si elibereze conducatorul. De aceea, inclusiv sangeacul de la Braila se pregatea sa plece în ajutorul sultanului, Banatul

avea sa ramâna practic fara aparare, iar armata lui Lapusneanu cu cea a lui Castaldo puteau recupera toate teritoriile pierdute în cursul verii.

Ca realitatea era cu totul alta, o stiau Habsburgii de la agentii lor secreti si de la ambasadorul permanent, stabilit la Poarta din 1547, Giovanni Maria Malvezzi. Sultanul se pregatea într-adevar pentru o noua campanie în Persia, dar înca nu parasise Constantinopolul, fapt demonstrat si de poruncile sultanale trimise de Süleyman din capitala Imperiului, la 2 decembrie 1552 si adresate tuturor oraselor din Transilvania.

Era firesc, deci, ca Habsburgii sa nu fi dat curs proiectului prezentat de Alexandru Lapusneanu. În schimb, amenintarea permanenta a pozitiei atât de precare, detinute în Transilvania, îi facea sa întreprinda o noua imixtiune brutala în tarile române. Dupa asasinarea lui Stefan Rares, Castaldo aducea pe tron, în Tara Româneasca, pe pretendentul Radu Ilie, care îl înlocuia pe Mircea Ciobanu timp de câteva luni. Era un act de ostilitate care a nemulțumit pe turci, în primul rând, dar si pe polonezi. Prezenta trupelor austriece din ce în ce mai aproape de gurile Dunarii si extinderea hegemoniei acestora asupra tarilor române însemna o rasturnare a echilibrului de forte existent în sud-estul Europei.

În ciuda insistențelor lui Ferdinand de Austria, tratativele de pace începute din 1553 la Constantinopol de ambasada extraordinara a Habsburgilor, formata din Ogier Ghiselin de Busbecq, Hans Dernschwam, Antonio Verancsics si Francisc Záy, demarau si înaintau cu greu, emisarii „regelui romanilor” urmarind prin tot Imperiul armata victorioasa a sultanului, ce se afla în tabara la Amasia. Sultanul îi primea lipsit de bunavointa si cerea eliberarea neconditionata a Transilvaniei si încetarea oricarui amestec în zona. În mai 1553, cu ajutor turcesc, Mircea Ciobanu, refugiat în Polonia, recupera tronul.

Faptul ca Sigismund al II-lea August îl adapostise pe Mircea Ciobanu arata clar ca regele Poloniei întorcea spatele Habsburgilor. Din 1552 sustinea legitimitatea cererilor reginei Isabela, ce dorea reocuparea tronului Transilvaniei. Solii poloni sprijineau activ cauza reginei la Poarta.

Înrautățirea relatiilor habsburgo-polone se reflecta si în atitudinea domnului Moldovei. La porunca sultanului, el favoriza reîntoarcerea lui Mircea Ciobanu. Cu toate acestea, antipatia sa fata de domnul muntean nu se stinsese, dupa cum nici acesta nu-si cruta vecinul. În 1553 încerca sa unelteasca la Poarta înlocuirea lui Alexandru Lapusneanu, complot

dejucat de acesta și întors chiar împotriva initiatorului, care era mazilit la 11 februarie 1554. În locul său venea Patrascu cel Bun (1554-1557), ce reluase linia tradițională a cooperării cu coaliția creștină.

La 25 august 1554, Ferdinand de Austria scria voievodului Transilvaniei, Ștefan Dóbo, să pastreze bunele relații cu domnul muntean, despre care se aflase că încheiase cu voievodul Transilvaniei „o prietenie afectuoasă și sigură”. De aceea, Patrascu trebuia rugat să mijlocească la Poarta obținerea Transilvaniei pentru Ferdinand și să predea, în numele acestuia, tributul restant (pe care sultanul refuza să îl primească). I se cerea lui Dóbo să medieze încheierea unui tratat de alianță între domnul muntean și Ferdinand de Austria, având drept clauză principală obținerea sprijinului acestuia la Poarta și pe lângă domnul Moldovei, Alexandru Lapusneanu; în schimb, i se promitea că nici un boier fugăr sau pretendent la domnie să nu-și găsească adăpost în Transilvania.

Clauza referitoare la captarea bunăvoinței lui Alexandru Lapusneanu ar părea curioasă dacă nu am lua în considerare raportul întocmit de ambasadorii lui Ferdinand, prezenți în Moldova între 19 martie – 11 aprilie 1554, cu privire la rezultatul misiunii lor. Emisarii „regelui romanilor” erau Petru Gerendi, Antonio Gárdo și Ambrosius Zábo. Acestia soseau la Husi la 19 martie și erau amânați timp de trei zile, până la primirea în audiență de către domn. De la început, atmosfera era tensionată. La prezentarea solilor, ce susțineau că erau trimisi de „locuitorii Transilvaniei”, Alexandru Lapusneanu răspundea că de curând primise o scrisoare din partea nobilimii ardelenice, prin care era avertizat că cei trei emisari nu vorbeau decât în numele voievodului Transilvaniei, care rămasese singurul adept al lui Ferdinand. Ambasadorii continuau însă anevoioasa lor misiune, încercând să-l convingă pe Lapusneanu că locuitorii Transilvaniei nu au depus nici un jurământ de credință față de Ioan-Sigismund și nu au de ce să-l recunoască rege. „Când voievodul a auzit aceasta – relatează solii – a fost fatigat tulburat și în jiltul în care se afla s-a întors într-o parte”.

Cererea emisarilor lui Ferdinand era următoarea: Alexandru Lapusneanu să intervină la Poarta în favoarea stăpânului lor și, ca semn al loialității acestuia față de sultan, să predea, în numele lui, tributul restant al Transilvaniei. Cât de mare era nevoia lui Ferdinand de a obține bunăvoința sultanului, o demonstrează încercarea disperată, am putea spune, a solilor de a schimba atitudinea domnului Moldovei, în favoarea

cererilor Habsburgilor. Acestia îl linguseau pe domnul moldovean asigurându-l „ca dacă ar interveni la Poarta” ar face-o „nu numai pentru regatul Transilvaniei, ci și pentru cel al Moldovei, căci dacă în regatul Transilvaniei este pace și, liniște, atunci și pentru voievod și regatul său va fi liniște și pace și ceea ce este mai important, numele său va fi rostit în mod glorios printre toți creștinii”. Încă odată, Habsburgii încercau să-l promoveze interesele, mascându-le sub pretextul binelui creștinatității.

La 11 aprilie, ambasada era convocată de domn, care îi primea pe reprezentanții lui Ferdinand cu vădita reavoință. Li se comunica faptul că doar doi dintre ei aveau să se întoarcă cu răspunsul, cel de-al treilea, Petru Gerendi, avea să fie reținut ostatic, „împotriva oricăror drepturi ale popoarelor și/ împotriva/ scrisorilor (angajamentelor) sale de credință” anterioare, după cum aveau să protesteze solii.

Menționând cererile și argumentele prezentate de emisarii lui Ferdinand, ce se bazau pe tratatul de la Oradea (1538), Alexandru Lapusneanu exclamă mâniș: „voi ați văzut vreodată pe cineva, care are soție și copii, care ar lua pâinea din mâna fiilor săi pentru a hrăni copiii altuia?” Domnul Moldovei îl acuza pe Ferdinand că din 1551 exercitase numeroase presiuni „asupra nefericitei regine văduve”, pentru a o face să renunțe la drepturile sale. Lapusneanu făcea referire, în continuare, la atitudinea binevoitoare a regelui Poloniei față de cauza familiei Zápolya, Ioan-Sigismund – rugându-și unchiul, în fața Seimului polon – că „în numele lui Dumnezeu cel nemuritor să nu-l deposeze de demnitatea regală”. Invectivele deveneau din ce în ce mai aspre și ambasadorii lui Ferdinand aveau să fie tratați de Lapusneanu cu o lipsă de respect pe care rareori o întâlнисera. Nici măcar sultanul nu insultase în așa fel pe mesagerii Habsburgilor. Voievodul Transilvaniei era numit „câine” și solii erau asigurați că minciunile pe care i le-au spus nu au putut fi crezute pentru că „în toate regatele oamenii mei au mulți ochi și urechi, care văd și înțeleg totul”.

Alexandru Lapusneanu hotărâ să nu dea curs cererilor lui Ferdinand, pentru că trupele Habsburgilor își arătasera incapacitatea. „Am fost între voi și atunci am putut vedea forțele turcilor și inconsecvența creștinilor, când Ahmat-pasa (sic) a asediat cetatea Timisoarei... am văzut, că toate acestea nu au dus la nici un rezultat, în așa fel încât Losoncsi (*Lossonchij*)/ comandantul garnizoanei Timisoarei/ cât și alți nenumărați soldați au pierit, cum bine ați văzut”. De aceea, îi sfătuia că, dacă sunt buni creștini, „să cada în genunchi în fața lui

Dumnezeu si sa se roage sa-i scape din mâinile pagânilor”, pentru ca au alungat-o pe regina Isabela si au dat Transilvania si întreaga Ungarie în mâinile lui Ferdinand, care „mai mult îi ucide decât îi apara”, iar mânia sultanului avea sa fie groaznica.

Avertismentul dat solilor era drastic. „Voi care va încredeti în cetatile voastre puternice si în fortificatiile voastre, daca nu îl aduceti înapoi pe fiul regelui Ioan ca sa-l recunoasteti ca domn al vostru, nu veti mai avea nici cetati, nici fortificatii nici macar domenii, case sau sate”, pentru ca sultanul va distruge tara, fiind hotarât sa-l aduca înapoi, cu orice pret, pe Ioan-Sigismund.

O parte a nobilimii din Transilvania – continua domnul Moldovei – a recunoscut deja pe regele legitim, care este sprijinit de regii „prea puternici ai Frantei, Angliei si Poloniei ca si de Tara Moldovei si cea Transalpina“. De aceea, Francisc Kendy i-a cerut sa vina oricând în Transilvania „nu noaptea, cum vin hotii, ci în miezul zilei cu trâmbite, cu tunuri si cu toate celelalte arme de razboi caci va fi primit cu bucurie, chiar în orasul Brasov“.

În final, cerea imperios sa vina o noua ambasada, formata din sase persoane, care sa-l conduca în tara pe regele legitim, Ioan-Sigismund. Atunci domnul Moldovei se angaja sa medieze la Poarta obtinerea iertarii pentru tara si sa predea tributul datorat. Daca nu aveau sa faca asa, atunci o armata imensa formata din turci, polonezi, tatarsi, moldoveni si munteni urma sa invadeze Transilvania, pentru ca „împaratul turcilor jurase ca niciodata sa nu accepte de la Ferdinand tributul pentru Transilvania, chiar daca ar fi posibil sa-i fie dat tot aurul tezaurului” acestuia.

Textul documentului este atât de cuprinzator si atât de clar încât practic comentariile sunt de prisos. Alexandru Lapusneanu întelesese ceea ce Habsburgii nu au vrut sa accepte din 1526 pâna în 1559, ca sultanul nu putea sa le ofere, de bunavoie, cale libera spre gurile Dunarii si bazinul pontic. În plus, erau incapabili, din punct de vedere militar, de a-si impune dominatia în zona prin forta, deci singura solutie era retragerea în grantele Ungariei vestice.

Treptat, treptat, nobilimea din Transilvania lua în serios avertismentul lui Alexandru Lapusneanu si, în 1556, Dieta de la Cluj recunostea drepturile legitime ale reginei Isabela si ale lui Ioan-Sigismund, care soseau în tara cu ajutor muntean si moldovean.

Singurul care nu renunta era Ferdinand de Austria, care, cu încapătânare, cauta calea uneltirilor secrete pentru a-si mentine pozitiile,

din ce în ce mai restrânse din Transilvania.

Paralel cu întreținerea pretendentului Aaron-Voda, despre care am pomenit, o noua figura își făcea apariția între favoriții Habsburgilor, fiind de data aceasta promovată chiar de împăratul Carol al V-lea. Prima mențiune cu privire la Iacob Heraclid, despot de Samos, o găsim în diploma dată de Carol al V-lea la Bruxelles, la 22 octombrie 1555. Aceasta diploma prezintă o importantă triplă: da amănunte despre originea personajului atât de controversat, arată poziția pe care Despot o avea între protejații lui Carol și marchează începutul ascensiunii sale în slujba Habsburgilor. Din document aflăm că Iacob Heraclid, datorită „darurilor deosebite ale spiritului și corpului” sau și datorită faimei familiei sale și a virtuților demonstrate cu prisosință în slujba împăratului, primea dreptul de a crea notari publici, doctori și poeți laureați, dintre absolvenții universitatilor din Imperiul german. Acest privilegiu era dat de Carol al V-lea „din proprie inițiativă”, și era unul dintre puținele acte de acest gen emise la porunca specială a monarhului. Motivata acestei simpatii o găsim tot în textul privilegiului ce menționează că „unchiul matern” al lui Despot servise cu credință pe împărat în timpul asediului și ocupării vremelnice a Cetății Coron (1534-1535) din Moreea, unde fusese făcut prizonier*. Însuși Despot se alăturase trupelor imperiale în timpul luptelor cu armata franceză, în 1554, distingându-se prin fapte de viteză. Pentru toate acestea era înnobilit și i se confereau armerii (scut scartelat: senestra jos, în câmp de argint, un peste natural** cu gura deschisă, ținând un inel; dextra sus – în câmp de argint un templu de azur, dextra jos și senestra sus câmp de aur în care se afla înscris un arbore de laur (dăfin) smuls, în culoare naturală, între ale cărui ramuri se încolacea un șarpe, alături de un leu roșu armat și limbat cu argint. Scutul era încoronat cu coroana de aur). Întreaga diploma era o recunoaștere a ascendentei imperiale a lui Despot, o legitimare a pretențiilor sale, prezente și viitoare, precum și o acceptare a tânărului grec între nobilii Imperiului german. De altfel aceasta diploma avea să-i deschidă drumul spre curtea regală a Danemarcei și a Suediei, apoi spre ducele Albert de Prusia și spre regele Poloniei.

După ani de peregrinări, în 1558, Despot se hotără unde s-ar putea stabili, alegându-și Moldova, nu fără încuviințarea și încurajarea Habsburgilor, al căror emisar fusese în perioada 1555-1558. Pretextând înrudirea cu doamna Ruxandra, soția lui Alexandru Lapusneanu, Despot sosea la curtea domnească, pregătindu-și de acum încolo ascensiunea spre

tronul Moldovei. Cu o genealogie fabricata, ce-l facea descendent din toate marile familii imperiale bizantine (Lascarizi, Comneni, Cantacuzini si Paleologi), dar si din despotii sârbi din familia Brancovici, înruditi prin femei cu domnii Moldovei, Iacob Heraclid își argumenta pretentiile la tron. În ciuda antipatiei lui Lapusneanu, care îl obliga sa fuga din tara, refugiindu-se în teritoriile detinute înca de Ferdinand, Iacob Heraclid primea sprijinul constant al episcopului Ioan Forgács si al lui Albert Laski, fiul cunoscutului diplomat Ieronim Laski. Despot aflat la Kesmarok cerea, la 9 aprilie 1560, lui Ferdinand o oaste pentru a-si ocupa tronul Moldovei, amintind, cu siguranta de sine, ca numai asa l-ar putea ajuta în actiunile sale în Transilvania. Sa nu uitam ca armistitiul cu turcii din 1559, ce prevedea evacuarea Transilvaniei, nu fusese ratificat si Ferdinand spera ca prin „ocuparea” Moldovei ar putea influenta mersul tratativelor la Poarta. Avea un plan similar si pentru Tara Româneasca, unde dorea sa-l impuna domn pe diacul Dimitrie. Ferdinand, împarat din 1558, dorea, de fapt, o încercuire a Transilvaniei, care sa-i aduca hegemonia la Dunarea de Jos.

La 16 decembrie 1560, Despot aflat la Kosice (Kassau, Cassovia) se intitula „prin gratia divina principe ales al Moldovei” si cerea imperios împaratului suma de 15.000 de florini, pentru care se angaja sa plateasca lui Ferdinand, dupa ce avea sa ocupe tronul Moldovei: „4 cai pur-sânge turcesti si 12 cai moldovenesti, doua maje de piei de samur si în fiecare an 50 de boi pentru bucatarii”.

La 19 ianuarie, împaratul Ferdinand de Austria scria capitanului flotei dunarene, Francisc Záý, ca, în ciuda opozitiei regelui Poloniei, nu trebuie sa fie oprit ajutorul dat lui Despot. Datorita dificultatilor si pericolelor ce amenintau „Imperiul, popoarele noastre si regatul nostru Ungaria” si, în ciuda lipsei permanente de bani, împaratul cerea ca Despot sa fie sustinut printr-o campanie în Moldova, care putea salva pozitia Casei de Austria în zona Dunarii de Jos. Pentru aceasta se hotara alocarea sumei de 8.000 de florini, dar se cerea ca Despot sa presteze juramânt de fidelitate fata de „noi si de succesorii nostri, ca va servi regilor Ungariei si... întregii republici crestine”.

Sumele de bani trimise lui Despot sunt din ce în ce mai dese, dupa cum pretentiile lui Despot si promisiunile lui sunt din ce în ce mai mari. Deja, la 24 mai 1560, i se fixase o pensie anuala, platibila în Imperiu, de 400 de florini si i se eliberase un salvconduct de libera trecere prin toate teritoriile Habsburgilor. La 11 iunie 1561, strânsese oaste de 900 de

oameni, cu care abia astepta sa plece în Moldova. În luna iunie-iulie efectivele se completau cu slovaci si maghiari, iar la 1 noiembrie 1561, victorios, dadea un edict catre populatia Moldovei.

Semnificatia prezentei lui Despot pe tronul Moldovei nu a scapat sultanului, informat în scurt timp despre evenimentele din toamna anului 1561. Departe de a influenta favorabil cursul tratativelor duse de Busbecq, în numele lui Ferdinand, cu marele vizir, Ali-pasa, aceasta veste putea sa provoace o noua criza în relatiile habsburgo-otomane. Prin abilitatea ambasadorului imperial si datorita actului de supunere trimis de Despot se trecea peste înca un moment dificil al negocierilor.

Relatarea lui Busbecq a întrevederii, în timpul careia marele vizir i-a comunicat stirea instalarii lui Despot pe tronul Moldovei, este pe deplin edificatoare în ceea ce priveste importanta strategica acordata de ambele puteri Moldovei.

„Eram angajati de câtva timp în negocierile de pace si eram foarte nerabdator sa obtin rezultatul pe care-l doream, când s-a petrecut un eveniment ce putea sa strice totul. Un barbat de origine greaca, pe care ei îl onoreaza cu titlul de Despot, a facut o expeditie în Moldova, sub acoperirea trupelor imperiale, care pazeau granita Ungariei si a ocupat-o, dupa ce l-a alungat pe voievodul ce detinea provincia. Aceasta i-a suparat foarte rau pe turci, care s-au temut ca aceasta tulburare, atât de serioasa, putea fi doar începutul a ceea ce avea sa vina mai târziu“. În continuare, ambasadorul imperial reda dialogul purtat cu Ali-pasa: „– Ai auzit ca germanii *au invadat Moldova?* – În Moldova – am spus – nu si mi se pare improbabil. Ce sa caute germanii într-o tara atât de îndepartata ca Moldova? – Dar acesta este adevarul – a replicat – dupa cum îl vei afla si singur“. Busbecq, încercând sa justifice aceasta actiune ca pe o simpla incursiune la granita a nobilimii maghiare, *nu germane*, era pus la punct cu promptitudine de marele vizir: „Asa sa fie ... sa faca tot ce vor atâta timp cât se mentin în granitele Ungariei ...; dar când *acum invadeaza Moldova, care este la numai câteva zile de calatorie fata de Adrianopol, aceasta nu se poate tolera*“ (subl.ns.).

2. Interese strategico-militare la Dunarea de Jos și tarile române

Trecând de importanta sprijinului politic pe care Habsburgii l-au cautat cu disperare în Tara Românească și Moldova putem enumera și aspectele legate de interesele strategico-militare față de cele două principate.

Poziția lor la gurile Dunării îi atragea pe Habsburgi, datorită posibilității stabilirii unei granițe naturale, prelungite din centrul Europei până la Marea Neagră, între cele două Imperii. Accesul la Marea Neagră era și el un factor strategic temut pentru turci și râvnit de Casa de Austria. Să nu uităm *Raportul* lui Ioan Pastor din 1538 care pune accentul pe scurtarea distanțelor, prin Moldova, între centrul Imperiului german (Nürnberg) și Constantinopol.

Tocmai de aceea atât domnii români cât și celelalte state interesate în politica orientală a Habsburgilor recunosteau importanta strategică a Moldovei și a Tarii Românești.

În diverse momente și cu diverse ocazii, tarile române erau numite *regate*. Explicatia acestui termen, în secolul al XVI-lea, nu poate fi nicicum legată de o posibilă confuzie, Situația Transilvaniei devenită principal vasal al Porții în 1541, dar condusă de un *rege* și o *regina* și numită frecvent *regat*, era de natură să aducă o uniformizare a statului politic pentru toate principatele dunărene, aflate sub un regim juridic asemănător. În ochii Europei, toate cele trei țări române erau entități politice de sine statatoare, capabile și abilitate să ducă o politică externă proprie, în ciuda izbucnirilor de orgoliu ale lui Süleyman, ce le nega categoric acest drept. Toată diplomația Habsburgilor demonstrează importanta strategică acordată acestor state, pe care nu le doreau alipite Imperiului otoman. Plata tributului față de Poartă nu mai reprezenta mare lucru în Europa vremii, pentru că însuși Carol al V-lea împreună cu fratele său Ferdinand se angajase – din 1547, să plătească 30.000 de ducati anual pentru răscumpărarea pacii.

Correspondența ambasadurilor Franței la Constantinopol subliniază nu odată pericolul extinderii supremației Habsburgilor la gurile Dunării și considera că aceștia, odată stăpâni în cele trei țări, ar putea să-i alunge pe turci din Balcani (un vis al Habsburgilor la care nu îndrăzniseră a se mai gândi de la Maximilian I și de la papa Leon al X-lea).

În 1545, Jean de Montluc informa, pe Francisc I, ca Transilvania este singurul sprijin pentru o revolta a ungarilor si românilor. „Fortele de mai sus / Transilvania, Moldova si Tara Româneasca/, care nu ar fi mici, unindu-se cu numitul Ferdinand – si s-ar putea la nevoie sa se alature si regele Poloniei –... si, prin acest mijloc, toti împreuna ar face zid nu numai pentru a se opune planurilor/ sultanului/ dar chiar pentru a-l face sa piarda ceea ce detine în Ungaria”.

La 24 octombrie 1552, alt ambasador al Frantei la Constantinopol, de Codignac, scria lui Henric al II-lea ca orasele din Transilvania, somate de sultan sa se supuna, vor sa înceapa tratative cu Poarta prin intermediul „regelui” (*roy*) Tarii Românești. Acelasi de Codignac, la 3 aprilie 1554, informa ca „regii” Moldovei si Tarii Românești au dat tot sprijinul reginei Isabela. La 2 iulie 1555, alt reprezentant al Frantei, de Martines, împartasea regelui Frantei temerile sultanului ca ar putea pierde suprematia în Moldova si Tara Româneasca, fapt pentru care se pregatea o noua campanie. Ocuparea Transilvaniei de catre Habsburgi era un pericol pentru atragerea celor doua tari vecine în sfera de influenta politica a lui Ferdinand, care „uzurpase” drepturile sultanului în Transilvania. „Înaltimea sa/ sultanul/ poate fi sigur ca, la prima ocazie, nici Ferdinand, nici spaniolii, nu vor ezita sa întinda mâinile asupra cuceririi a doua regate atât de bogate si înzestrate”. La 26 februarie 1559, de la Vigne scria lui Henric al II-lea despre importanta Transilvaniei pentru turci, informatie din care reiese si reversul medaliei, anume: de ce se straduisera Habsburgii sa li se recunoasca drepturile în Transilvania. De la Vigne spunea „stapânirea acelei/ Transilvaniei/ este de o asa mare importanta si cu consecinte mari pentru pastrarea a ceea ce stapânesc/ turcii/ în Ungaria si în împrejurimi si pentru a tine mai departe în supunere si ascultare Tara Româneasca si Moldova”.

Rolul politic ce îl jucau tarile române era binecunoscut Occidentului pentru ca entitatile politice ce le reprezentau sa fie numite nu odata „regate”, fara a fi însa vorba despre o confuzie, ambasadorii francezi fiind la curent cu pretentiile emise de Imperiul otoman asupra Moldovei, Tarii Românești si, dupa 1541, si asupra Transilvaniei.

Din punct de vedere militar, importanta celor doua tari române de la Dunare si Marea Neagra a fost clar evidentiata de relatiile politice existente. Deja, în 1529, Tara Româneasca si Moldova trimiteau detasamente de câte 3.000 de oameni la asediul Vienei. Flotei otomane dunarene, Moldova îi furniza, dupa împrejurari, 1.000 de vaslasi, iar Tara

Româneasca 300. Este inutil sa mai amintim pagubele produse de români Habsburgilor în toate campaniile din 1529-1539, 1542, 1554-1556. Tocmai de aceea, Ferdinand a dorit neutralizarea acestora si, pe cât posibil, cooperarea lor militara. Efectivele reunite al domnilor români ar fi însemnat pentru Habsburgi o forta combativa cu care i-ar fi putut înfrunta cu succes pe turci.

Prin urmare, nu este de mirare accentul pus de multi emisari imperiali pe forta militara a celor doua principate, care, tocmai de aceea, trebuiau atrase ca aliati ai Casei de Austria. Descrierile de calatorie transmit invariabil cifre impresionante, care depaseau cu mult efectivele curente de care putea dispune Ferdinand de Austria.

Georg Reicherstorffer, în *Chorographia Moldovei*, publicata în 1541, dar având la baza date culese în timpul celor doua misiuni diplomatice, întreprinse în Moldova în 1527 si 1535, consemna: „Principele acestei tari ... tine ... pe cheltuiala sa zilnica 3.000 de calareti care stau necontenit sub arme, gata sa însoteasca oricând pe voievod cu trupele lor. De altfel voievodul poate, atunci când nevoia unui razboi ar cere-o, sa adune în tara sa, fara mare greutate si munca, facând chemare obsteasca, o oaste de pâna la 60.000 calareti si pedestrii“. Pentru jumătatea veacului al XVI-lea, cifra era usor exagerata, ea reproducea însa informatia data de Matteo Muriano în 1502, când relata despre efectivele armatei lui Stefan cel Mare, de fapt, cea mai mare armata ce a ridicat-o vreodata Moldova în Evul Mediu.

Alt diplomat al vremii, interesat de forta de rezistenta a tarilor române în fata invaziei otomane din 1538, Fabio Mignanelli, nuntiu apostolic la Viena si Linz, unde se afla Ferdinand de Austria, estima realist armata românilor. „Toata Valahia împreuna poate ridica între 40.000 si 50.000 de ostasi calare, iar Moldova singura 30.000“. Chiar daca era vorba despre cavalerie usoara, cifra era impresionanta, într-o vreme în care Ferdinand nu putea întretine mai mult de 10-12.000 de mercenari calare. În plus, toate izvoarele mentioneaza ca românii încalecau pe „cai turcesti“ foarte iuti, iar armamentul si stilul lor de lupta se asemanau cu cele ale calaretilor „stepei“ (tatari si turci).

Evident, nu în ultimul rând era luata în considerare, din punct de vedere strategic, asezarea geografica a tarilor române, pe care umanistul Nicolaus Olahus o descria atât de frumos în lucrarea sa *Hungaria*, elaborata între 1536-1537. „Din Tara Româneasca drumul de patrundere este îngust si greu. De aceea turcii/ care navaleau pe aici în Transilvania/

au fost adesea crunt înfrânti de o oaste mica. Ai putea mai degraba sa supui toata Ungaria/ venind/ din Ungaria. Caci drumurile ei pot fi usor închise cu copaci taiati”.

Un ultim aspect ce trebuie luat în discutie, ca fiind deosebit de important pentru expansiunea Casei de Austria spre gurile Dunarii si bazinul pontic, este cel economic.

În ceea ce priveste bogatiile Transilvaniei, sare, aur, argint, metale (cupru si fier) precum si potentialul agricol deloc de neglijat, avem marturii numeroase în secolul al XVI-lea, care de altfel, sunt si bine cunoscute. Este suficient sa amintim zecile de pagini dedicate de agentul bancherilor germani Fugger, Hans Dernschwam, în 1528, organizarii si valorificarii exploatarei minelor de sare din Transilvania. Michael Bocignoli, Georg Reicherstorffer, Antonio Veráncsics, Nicolaus Olahus sau Sebastian Münster sunt unanim de acord ca Transilvania era cea mai bogata provincie a regatului maghiar. Studii mai vechi sau mai recente au fost dedicate activitatii Casei Fugger sau Haller în Transilvania si Ungaria, carora le-au fost concesionate salinile, minele de cupru si li s-au acordat largi privilegii comerciale. Interesant de subliniat este concesionarea acestor resurse, care a stat la baza finantarii politicii imperiale a Casei de Austria de catre vestitii bancheri din Augsburg si Nürnberg.

Istoricul german H. Kellenbenz sublinia, într-un studiu aparut în 1960, un aspect mai putin luat în considerare si care poate îngloba, alaturi de Transilvania, si interesul economic pentru Moldova si Tara Româneasca. Anume, Kellenbenz vedea în misiunea lui Aloisio Gritti la Dunarea de Jos si o încercare a Venetiei, careia controversatul personaj i-a ramas fidel, de a cuceri noi piete de desfacere si cai de acces spre mult râvnitele mirodenii, în conditiile în care în Mediterana, alaturi de ostilitatea Imperiului otoman, avea de înfruntat si conflictul între Spania si Franta.

Aceasta enumerare sumara o consideram edificatoare pentru a explica obstinatia cu care Ferdinand de Austria s-a cramponat de ideea stapânirii Transilvaniei.

Registrelle de cheltuieli ale orasului Brasov aduc în atentia cercetatorului si o alta problema: rolul economic si politic al oraselor transilvane, în speta al Brasovului, adevarata „placa turnanta” a comertului între gurile Dunarii si centrul Europei, în întretinerea si aprovizionarea ambasadelor imperiale spre Înalta Poarta sau spre

Moldova si Tara Româneasca. În luna martie 1534, umanistului Tranquillus Andronicus, secretar, pe atunci, al lui Aloisio Gritti, i se daruiau trei cai – în Brasov – în timp ce cei cinci cai adusi din Turcia pentru „guvernatorul Ungariei” (Aloisio Gritti) erau hraniti cu o ratie de fân suficienta pentru 24 de săptămâni.

Solului lui Vlad Vintila, domnul Tarii Românești, ce urma a pleca împreuna cu umanistul dalmat spre Turcia, i se daruiau „9/8 de masura de vin si 4 masuri de orz, ce însemnau 13,5 aspri”.

Trimisului lui Petru Rares la Brasov, Stoica Dobromir, i se dadea în dar pentru domnul Moldovei un butoi cu vin, iar lui i se platea „salariu pe 19 zile 4 florini si 26 de aspri”.

La 16 martie, alt sol al lui Vlad Vintila, Sava, primea de la municipalitatea Brasovului 15 masuri de vin, în valoare de 8 aspri si cu 2 masuri de orz.

Soliile se succedau în lunile martie-aprilie, venind din Moldova si oprindu-se, în drum spre Tara Româneasca, în zona Fagarasului la Stefan Mailath. Solului acestuia spre Târgoviste, brasovenii îi dadeau în dar „vin, peste proaspat, pâine alba si 2 masuri de orz”.

În acelasi registru mai figureaza întretinerea unor „bulgari”, probabil din Scheii Brasovului, ce mentineau legatura între Tara Româneasca si Viena. (Martin si Gavrilă Bulgarul). De asemenea, între soli sunt mentionati Dragu Postelnicul si Radutu Portar (?), împuterniciti ai lui Vlad Vintila pentru a trata cu consiliul municipal al Brasovului. Popasul aceluiasi Stoica Dobromir, emisarul lui Rares, la Brasov, înainte de a pleca în Turcia, arata o eferescenta a miscarii agentilor diplomatici din cele trei tari române, care, în preajma misiunii lui Aloisio Gritti, încercau probabil sa puna la cale un plan comun de actiune. Brasovul, credincios pâna în 1536 lui Ferdinand, devenea în aceasta perioada nu numai un punct comercial râvnit, ci si o „placa turnanta” a informatiilor ce veneau sau urmau a fi transmise în Imperiul otoman. De remarcat, în acelasi timp, ca toate aceste solii erau întretinute prin cheltuiala brasovenilor.

Alaturi de Transilvania, atât de dorita prin multiplele sale bogatii, toti emisarii imperiali în Moldova si Tara Româneasca se opreau asupra potentialului, doar în parte exploatat, al celor doua principate.

La 29 iunie 1524, agentul diplomatic al Habsburgilor, raguzanul Michael Bocignoli (Bucinik) alcatuia asa numita *Epistola ... ad Gerardum Planiam Maiestatis secretarium* ... în care, între alte informatii

privind tarile române, se nota despre Tara Româneasca: „regiunea este productiva în toate cele privind nevoile traiului ... nu este nicaieri o mai mare multime de vite, iar hergheliile de cai sunt abia mai puțin numeroase decât turmele de vite marunte, se locuieste nu în orase ci în sate, dar cu populatie foarte deasa. Caci în aceasta tara sunt 15 mii de sate, dintre care cele mai mici au 50 de case; în ea sunt munti de sare pe care localnicii îi taie asa cum/ se taie/ pietrele din cariere ...”.

Umanistul maghiar Antonio Verancsics, facând – în 1549 – o analiza a situatiei politice în zona Dunarii de Jos, ca urmare a expeditiei sultanului Süleyman I, din 1538, nota amanunte importante privind istoria românilor, dar si date geografice. „Tara Româneasca este mai neteda/ decât Transilvania/ si cu o asezare mult mai lina si se deosebeste mai mult prin frumusetea îmbietoare a locurilor. Totusi si una si alta au o clima sanatoasa, un pamânt roditor si sunt foarte bogate în vin, bucate si în herghelii”.

În 1538, acelasi nuntiu papal, Fabio Mignanelli, spunea ca atât Moldova cât si Tara Româneasca au pe „întinsul lor locuri nespuse de manoase”.

În 1560, împaratului Ferdinand de Austria îi era trimisa o descriere a Moldovei, facuta de unul dintre agentii sai secreti, în care se punea un accent deosebit pe bogatiile tarii. Se spunea ca atât cât vezi cu ochii „se întind dealuri cu vii, de asemenea peste tot/ vezi/ ogoare si livezi, precum si turme numeroase, ba chiar si iazuri cu peste, lacuri si balti ce acopera peste tot locul, pâna într-atât încât nimic din ce-si poate dori un muritor nu lipseste. De asemenea în aceasta regiune a Moldovei sunt munti si mine bogate de aur si argint (!) care dau profit mare si sunt usor de exploatat fara a se face un efort deosebit”.

Dedicatia acestui text arata, fara putinta de confuzie, ca descrierea a fost facuta la cererea lui Ferdinand, pentru ca acesta sa „poata cunoaste si judeca mai bine” pozitia si importanta acestei tari. Din dorinta de a i se suscita interesul apare si informatia exagerata despre existenta minelor de aur si argint, care, desi existau în epoca, erau departe de a fi atât de productive.

Toate argumentele pe care am încercat sa le prezentam, care sunt departe de a epuiza întreaga gama posibila, au avut în vedere un unic scop, acela de a demonstra ca dorinta lui Ferdinand de Austria de a urma politica bunicului sau, împaratul Maximilian I, de extindere a hegemoniei Casei de Austria în centrul si sud-estul Europei, nu era o pura utopie.

Motivatia era pe deplin justificata, ceea ce lipsea erau, în primul rând, mijloacele materiale si, mai ales, absenta unei cooperari între cei doi frati, Carol al V-lea si Ferdinand de Austria, în fata ostilitatii Imperiului otoman.

Punctele de vedere ale celor doi frati erau ireconciliabile, ambii percepând pericolul si prioritatile în functie de situatia politica în care se aflau si de interesele ce le aveau de aparat. Pentru Ferdinand, confruntarea cu turcii a însemnat, dupa 1541, o lupta pentru supravietuire în spatiul central si sud-est european. Daca multiple interese militare, politice si economice reclamau înglobarea tarilor române în sfera de influenta a Habsburgilor, aceleasi interese dictau si Imperiului otoman cramponarea de aceste principate. Istoria a demonstrat care a fost obiectivul mai important de aparat pentru Habsburgi: Mediterana sau gurile Dunarii. În ultimii ani de viata, Carol al V-lea a avut deziluzia de a asista la esecul politicii sale europene si spaniole si la triumful ideilor lui Ferdinand, ce fusese preferat de Dieta ca împarat (în 1556), în fata candidaturii lui Filip al II-lea, fiul lui Carol Quintul. Modul abil în care pacificase Imperiul, prin Pacea de la Augsburg (1555) si prin care își asigurase succesiunea tronului Imperial, pentru sine si familia sa, a fost o dovada a faptului ca, în ochii principilor germani, Ferdinand era considerat a fi mai atasat intereselor imperiului decât fratele sau. Tocmai de aceea, ironia rautacioasa cu care bailul venetian din Constantinopol vehicula imaginea pe care „regele romanilor” o lasase în Imperiul otoman era nedreapta. „Saracul Ferdinand” cerând vesnic bani, cautând aliante si sfaturi, cel care nu voia sa porneasca la razboi cu placere, pentru ca stia ca va pierde, s-a încapatânat totusi sa duca, timp de aproape patru decenii, o lupta fara prea mari sanse, în perioada cea mai grea pentru spatiul central si sud-est european, care a fost, însa, perioada de maxima înflorire a Imperiului otoman. Permanenta hartuiala pentru stapânirea Ungariei si Transilvaniei, succesele diplomatice înregistrate de Ferdinand în tarile române, obtinerea neutralitatii Poloniei, printr-o alianta matrimoniala, au fost tot atâtea cauze pentru care turcii angrenati si în razboiul cu Persia, odata alungati de lângă Viena (în 1532), sa nu mai revina decât peste un secol si jumatate în inima Europei. Pentru toate acestea, Herman Kellenbenz considera ca la începutul epocii moderne, Ferdinand de Austria a reprezentat cel mai bine politica orientala europeana.

Capitolul VIII

Despot Voda, moment de apogeu al imixtiunii Habsburgilor în spatiul românesc

Studiile publicate în ultimele decenii sunt unanim de acord ca „momentul Despot” a însemnat pentru diplomatia Habsburgilor în spatiul sud-est european un punct culminant, fiind primul domn, care, propulsat de Habsburgi pe tronul Moldovei, a reusit sa se mentina doi ani la conducerea tarii, lasând aparenta unei deschideri totale spre Occident, atât din punct de vedere politic si economic, cât si, mai ales, din punct de vedere cultural si religios. Desi domnia sa a fost scurta, Despot a uzat de o abilitate politica si diplomatica de mare finete, care l-a ajutat sa nu fie detronat în primele zile dupa urcarea sa pe tron. Sa nu uitam ca la început sultanul percepuase ascensiunea lui Despot ca pe o imixtiune brutala si neavenita a „germanilor” în Moldova. Cu toate acestea, la 16 martie 1562, Ferhat-aga, însoțit de 5 capugii, aducea lui Despot caftanul si steagul de investitura, recunoscându-l domn al Moldovei, în schimbul platii tributului de 30.000 de galbeni.

În ciuda jocului dublu pe care domnul Moldovei a fost silit, de împrejurările politice ale momentului, sa-l joace înca din primele luni de

domnie, apropiatii împăratului Ferdinand și ai fiului acestuia, arhiducele Maximilian, au exultat la vestea „triumfului lui Despot” în Moldova, considerând, după cum s-a aratat deja, ca dacă Habsburgii controlau teritoriul extracarpatic, Transilvania, atacata din două flancuri, nu putea avea scapare, urmând a-și lua locul – în scurt timp – între posesiunile patrimoniale ale Habsburgilor austrieci. La 5 ianuarie 1562, raportul, trimis arhiducelui Maximilian de către Sigismund Thorda, consilier al trezoreriei Ungariei, marca posibilitatile de acces dinspre Moldova către Transilvania și autorul spera ca „Despot să fie gata oricând atât să răspundă vointei Maiestatilor Lor cât și să își pastreze credința nestirbită și constantă”. Poziția lui Despot era cu atât mai pretioasă cu cât Thorda aprecia că „nu exista nici o îndoială și <Despot> nici nu se ascunde că este gata oricând de luptă și are pregătiți soldați cu experiența care au dat dovadă tăriei și vitejiei lor și care sunt plătiți la timp, fără nici o întârziere”. Cu toate acestea, Sigismund Thorda analiza cu cea mai mare luciditate poziția lui Despot care, între otomani și poloni, nu putea oferi cu prea multă ușurință ajutor Habsburgilor. În Polonia se refugiase Alexandru Lapusneanu, iar „turcii nicidecum nu l-ar mai răbda pe Despot dacă nu le-ar plăti întreaga sumă de bani datorată și nu le-ar acorda tributul marit, împreună cu toate dovezile de supunere cerute, sau dacă... ar banui că este vasalul Maiestatilor Voastre”, cu toate că „după obiceiul din vechime regilor Ungariei le revenea investitura principilor celor două Valachii”. Autorul raportului menționa însă că, odată cu trecerea timpului, această situație se schimbase, iar domnul Moldovei „ținea acum atât de Poloni cât și de turci”, de aceea trebuie să desfasoare întreaga sa abilitate pentru a „ascunde dorința sa de a da ajutor Maiestatilor Voastre”. Mai mult „dacă turcii ar da un asemenea ordin încât totuși să-l parasească pe Despot și să-l recunoască pe Alexandru ca domn, sub amenințarea că altfel țara ar fi trecută prin foc și sabie, cu siguranța că soarta lui Despot ar atârna de un fir de par, la fel s-ar întâmpla, și dacă s-ar amesteca polonii, cu care turcii sunt aliați”.

Toată această pledoarie o făcea Sigismund Thorda pentru a explica demersurile domnului Moldovei de a stabili bune relații cu Polonia și mai ales cu Imperiul otoman, unde trimisese o ambasadă pentru a obține confirmarea sa pe tron. În același timp, el atragea atenția împăratului că este necesar să fie testată fidelitatea lui Despot pentru cauza Casei de Austria, tocmai pentru faptul că situația sa politică era atât de nesigură. Pentru aceasta recomandă să fie ales „înainte de toate un barbat de

încredere, nu neaparat cu un nume ilustru, dar credincios, priceput si iscusit, care sa fie trimis la Despot sa îl felicite pentru izbânda sa la tron, în numele Maiestatilor Voastre si sa îl încurajeze sa ramâna alaturi de vointa Maiestatilor Voastre si sa actioneze împreuna cu acesta dupa cum au hotarât Maiestatile Voastre si sa i se ceara sa informeze pe Maiestatile Voastre, atât despre vointa <domnului>, cât si despre intentiile sale, ca si despre ceea ce trebuie întreprins pentru bunul mers al lucrurilor... Si acesta sa ramâna în siguranta pe lângă Despot ... si sa informeze zilnic pe Maiestatile Voastre prin note secrete ... Pot fi trimisi chiar doi ambasadori, dintre care unul sa revina imediat si sa aduca un raspuns sigur despre Despot”. Thorda mai considera necesar ca vanitatea lui Despot sa fie magulita si în acest scop „Maiestatile imperiale sa adauge felicitarilor si un titlu onorific care ar putea fi conferit fara prea mare greutate, chiar daca nu ar reprezenta mare lucru, caci este stiut ca pe Despot îl încânta titlurile si pe lângă aceasta sa fie aplaudat de poporul de rând si mai ales sa i se aduca mari onoruri”.

Ne-am oprit pe larg asupra acestui raport inedit pentru ca Sigismund Thorda în doar câteva pagini reusea sa surprinda, înca din ianuarie 1562, principalele puncte care aveau sa defineasca orientarea politica a domnului Moldovei, dar si sa creioneze personalitatea acestuia, înclinata spre o latura teatrala, ce s-a evidentiat atât în tineretea aventuroasa, când își înscenase propria înmormântare, cât si modul plin de emfaza în care își „regiza” aparitiile în public, însoțite, la începutul domniei si de executiile unor asasini platiti de Lapusneanu si prinsi de Despot.

Sfaturile lui Thorda se pare ca au gasit ecou, pentru ca, la 6 februarie 1562, Ferdinand de Austria înmâna la Praga instructiunile pentru viitoarea ambasada în Moldova. Persoanele alese erau Ioan Belsius si Marc Bergowitz, desi Thorda îi recomandase pe Antonio Zékel (Székely) si pe Joannes Villemus (Jean Villey). Este de subliniat faptul ca împaratul acorda toata atentia cuvenita Moldovei întrucât hotara sa trimita aici o ambasada permanenta. Scopul acestei misiuni diplomatice îl aflam din instructiunile înmânate de împarat ambasadorilor si era acela de a informa zilnic despre evolutia evenimentelor politice din spatiul extra-carpatic, inclusiv din Tara Româneasca, dar si de a mentine treaz, în ochii lui Despot, interesul pentru cauza Habsburgilor. Tocmai pentru ca Ferdinand de Austria avea în acel moment mai multa nevoie de Despot, decât ar fi avut domnul Moldovei de Casa de Austria,

ambasadorii erau trimisi, în primul rând, sa maguleasca orgoliul principelui. Acesta urma a fi felicitat pentru urcarea pe tron, victorie pentru care împaratul se rugase la Dumnezeu, pe care o „dorise cu înflacarare” si despre care aflate cu multa bucurie. Despot trebuia sa ramâna alaturi de Casa de Austria pentru ca doar „bunavointa divina” facuse ca o provincie „atât de bogata ca Moldova” sa se alature cauzei Republicii crestine pentru a ajuta regatului Ungariei „atât de lovit si de asuprit” de catre Imperiul otoman. Tocmai pentru ca Habsburgii voiau sa se sprijine pe Moldova ambasadorii aveau sa informeze cu exactitate despre modul în care Despot guverneaza tara, despre cum este privit de popor, ca si despre atitudinea otomanilor si a vecinilor fata de domnul Moldovei. În acelasi timp, Ferdinand se interesa de capacitatea militara a tarii. În încheierea instructiunilor se specifica faptul ca cei doi ambasadori aveau sa urmareasca cu atentie sa raspunda la întrebările împaratului, iar dupa aceea Bergowitz trebuia sa se întoarca cu un raport amplu si edificator pentru linia politica ce urma sa fie adoptata de Habsburgi. Daca Bergowitz îsi încheia misiunea în câteva saptamâni, Belsius ramânea ambasador permanent în Moldova, pentru a trimite „note secrete” împaratului. Dorinta lui Ferdinand de Austria de a pastra secretul acestei misiuni diplomatice era atât de mare încât îi trimitea pe cei doi emisari travestiti în negustori. Cu toate acestea, din rapoartele trimise destul de frecvent de Belsius avea sa reiasa ca pozitia sa la curtea lui Despot era bine cunoscuta de toata lumea, iar notele erau departe de a fi secrete, în unele cazuri însusi domnul Moldovei dictând fraze întregi.

La 8 aprilie 1562, Belsius trimitea primul sau raport de la Hârlau, dar timpul avut la dispozitie fusese insuficient pentru a putea raspunde clar la punctele chestionarului din instructiunile înmânate de împarat. Singura informatie certa era aceea ca turcii îi trimisesera steagul de investitura, la 16 martie. Cât privea posibilitatea Habsburgilor de a conta pe ajutorul Moldovei, Belsius se multumea, în acel moment, sa consemneze ca Bergowitz urma sa aduca stiri mai complete si ca domnul îi spusese acestuia la plecare (la 7 aprilie) ca ar pune oricând la dispozitia împaratului 40.000 de calareti si 60.000 de pedestrasi „doar sa i se trimita arme si pulbere”. Credem ca cifra era voit exagerata de Despot pentru a obtine stipendii cât mai consistente din partea Casei de Austria. Oricum, Belsius a fost încântat de aceste cifre, pe care le repeta si în rapoartele ulterioare, desi el nu a avut ocazia sa vada mai mult de 7.000 de ostasi adunati sub arme. În acest raport Belsius mai pastreaza înca clar în minte

optiunile strategice ale Casei de Austria si noteaza ca ar fi o greseala daca Despot ar fi fost silit sa concedieze mercenarii unguri si germani cu care venise în Moldova. Din pacate, aceasta era una din conditiile puse de Imperiul otoman pentru a-l recunoaste pe Despot si domnul Moldovei nu întârzia sa i se conformeze. Desi garnizoana de mercenari era foarte mica (Belsius pomeneste de 144 de oameni) ambasadorul imperial considera ca „în felul acesta Maiestatile Voastre vor putea avea mai usor împotriva turcilor si a fiului regelui Ioan putinta de a patrunde la ei în tara... Caci îndata ce a plecat trimisul sultanului au fost sloboziti puscasii lui Roussel si acum se uita la noi cu ochi rai boierii si revin uneltirile turcilor si ale localnicilor”.

Interesul strategic al Habsburgilor pentru Moldova ramânea constant, chiar daca avântul razboinic al comandantilor armatei imperiale era temperat de semnarea tratatului de pace habsburgo-otoman, la 2 iunie 1562. Ca urmare, trupele de mercenari stipendiate de Ferdinand reveneau în Moldova si ambasadorul imperial nota la 30 iunie: „acum au si sosit acei soldati din Ungaria si îndata chiar înainte de a fi descalecat, au fost inspectati de Despot si platiti cu multa bucurie... Mai ramâne ca din porunca Maiestatii Voastre ei sa fie retinuti aici si sa se oblige sa ramâna si sa nu le pese de greutatile în legatura cu asprii care aici sunt mult inferiori monedelor noastre”. Era clar ca „soldatii unguri” (în text) fusesera trimisi de Ferdinand de Austria pentru a-i aminti lui Despot fagaduielile de credinta facute înca din 1560. În acelasi timp, putem considera ca pasajul se refera la porunca imperiala cu privire la stationarea mercenarilor în Moldova si la plata acestora în asa fel „ca sa nu le pese de greutatile în legatura cu asprii care aici sunt mult inferiori monedelor noastre” arata participarea directa a lui Ferdinand de Austria în stipendierea acestora.

Un alt aspect care este adeseori atins de rapoartele lui Belsius este legat de pozitia Tarii Românesti în raport cu Moldova. Istoricul Stefan Andreescu este de parere ca înca din epoca lui Alexandru Lapusnenau Moldova a revenit la politica de protectorat politic fata de Tara Româneasca, politica pe care de altfel o dusesera si ilustrii predecesori ai domnului. Este cert faptul ca Despot a considerat Tara Româneasca fiind o prate integranta a mostenirii sale politice, mostenire ce se lega de refacerea unitatii politice a vechii Dacii. Titulatura vorbeste de la sine: „*Heraclides Iacobus Basilicus Dei gratia Despotas Sami etc regni Moldaviae princeps, palatinus Walachiae, gentis utriusque dominus et*

haeres...”. Având în vedere ca domnul folosea aceasta titulatura mai ales în scrisorile adresate Habsburgilor, este limpede ca se facuse exponentul acestora în realizarea planului refacerii granitelor „Imperiului roman de natiune germana” în limitele „naturale”, date de limesul danubian si de litoralul pontic.

Evident, planul era prea îndraznet si punerea lui în practica cerea timp si mai ales rabdare pentru a nu leza susceptibilitatea vecinilor puternici. Este de discutat mai ales în ce masura Despot a fost instrumentul planurilor Habsburgilor de a-si impune dominatia politica la Dunarea de Jos sau a urmarit propriul sau plan politic de recuperare a gloriei anticei Dacii. În mod firesc, în peregrinarile sale în lumea germana, printre umanistii adepti ai Reformei, s-a familiarizat cu justificarea istorica si politizarea notiunii de Dacia, menita sa legitimeze pretentiile Casei de Austria în spatiul extra-carpatic si în bazinul pontic. De aici si pâna la visul „bizantin” al lui Despot nu a mai fost decât un pas. Istoricul Stanislas Sarnicki, contemporan si prieten intim al principelui, scria ca Despot „se gândea sa refaca el însusi acel regat, pe moment acoperit de pamânt si de praf si sa-si împodobeasca fruntea cu coroana regala...”.

Proclamatia lui Despot catre moldoveni, cucare își începea domnia în anul 1561, continea o aderare neconditionata la planul de cruciada antiotomana initiat de Casa de Austria pentru eliberarea „Tarii Grecesti”, a Constantinopolului si a Strâmtoarelor, proiect pe care îl urmau Habsburgii înca din 1512-1518, dar care niciodata nu a putut capata nici cea mai mica umbra de realitate. În continuarea fireasca a ideii reînvierii Imperiului roman de Rasarit domnul Moldovei punea necesitatea refacerii unitatii politice a vechii Dacii, sarcina care i se parea mai apropiata intereselor sale si mai usor de îndeplinit. În acest scop, Despot, cu acordul Casei de Austria, a sprijinit, la începutul domniei sale, pe diaconul sârb Dimitrie, adept al Reformei si candidat la tronul Tarii Românești. Ca sa nu riste un conflict armat cu otomanii, domnul Moldovei s-a multumit ulterior cu un „protectorat politic” asupra Tarii Românești, ce putea fi o prima etapa în reunificarea Daciei.

Ambasadorul imperial Belsius noteaza în raporturile sale ca domnul muntean, Petru-Voda (cel Tânar), a trimis în Moldova trei ambasade, care aveau ca urmare semnarea unui tratat de prietenie si buna vecinatate si de alianta militara. Interesant este ca dusmanul comun era desemnat a fi „chiar împaratul turcilor sau împaratul romanilor”. Petru

cel Tânăr se declara „frate” al lui Despot, ceea ce ar presupune o relație de egalitate în statutul politic, dar Belsius nota, în raportul din 19 aprilie, ca domnul Tarii Românești oferise „pacea cu smerenie”, iar Despot s-a purtat cu solii „cu multa severitate în înfatisare, dar cu mai multa blândete în vorbire”. Întregul comportament al domnului Moldovei marca nota de superioritate în raporturile cu Petru și cu toate ca tratatul de prietenie era ratificat în cadrul unei ceremonii religioase, Despot îl oprea pe solul muntean „Armagha <Aramagna> ca un fel de zalog”. În plus, începeau tratativele pentru o alianță matrimonială între cei doi domni, Despot cerând în casătorie pe una dintre fiicele Chiajnei.

Planurile de casătorie demonstrează dorința domnului Moldovei de a-și extinde controlul asupra Tarii Românești, mai mult încercarea sa-l casătorească pe Petru cu fiica unui nobil originar din Raszka (Rama), Nicolae Cherepovici. Din păcate, nunta lui Despot, fixată pe 15 august, era amânata deoarece domnul încerca să facă din acest eveniment un prilej de afirmare politică europeană. Istoricul Ștefan Andreescu consideră că alianța matrimonială a fost tergiversată, deoarece Despot aștepta evoluția evenimentelor politice, după ratificarea tratatului de pace habsburg-oțoman. Parerea noastră este că interesul Casei de Austria pentru Moldova nu a scăzut nici un moment după 2 iunie 1562, pentru că, în ciuda tratatului de pace, conflictele de graniță între Ioan Sigismund și Ferdinand nu au încetat.

Ca dovadă a faptului că Despot a dorit să-și marcheze poziția sa între principii Europei printr-o ceremonie nupțială grandioasă, stau invitațiile de nuntă trimise, între alții, arhiducelui Maximilian, împăratului, regelui Spaniei, al Poloniei, ducelui Albert de Bavaria, lui Ioan Sigismund și altor nobili maghiari și germani.

La 9 iunie 1562 vistiernicul Stroici pleca cu primele invitații către Casa de Austria. De remarcat că, în corespondența cu Maximilian, Despot nu a încetat nici un moment să-l numească *Princeps ac Domine (sic)*, *Domine tanquam frater nobis observantissimi (sic)*, formula de protocol ce îl situa pe picior de egalitate pe arhiduce cu domnul Moldovei (care și el se numea *Princeps* și *dominus*). Cu două zile înainte, în raportul din 7 iunie, Belsius mai nota că Despot ar fi dorit să trimită cu invitațiile de nuntă nu „pe Stroici al sau ci pe altul mai cu trecere fata de M.M.V.V.” dar „pentru că nuntă e amânata din august până în octombrie se va îngriji până atunci ca să mai facă o dată invitațiile”.

Nunta însă nu a mai avut loc nici în octombrie 1562. În aceeași

luna, dinspre Tara Româneasca era lansat un atac, de care era facut responsabil Alexandru Lapusnenau. Despot a interpretat, însa, aceasta agresiune ca nefiind straina de domnul muntean, fapt pentru care planurile matrimoniale au cazut, iar domnul Moldovei le-a impus muntenilor plata unei sume în valoare de 5.000 galbeni.

De altfelemisarul Casei de Austrianu scapanici ocazie de a nota orice informatie ce arata modul în care domnul muntean era tutelat de Despot. Când, la porunca sultanului, cei doi principii ar fi trebuit sa acorde ajutor militar lui Ioan-Sigismund, Belsius nota cu bucurie ca solul muntean a fost trimis la Petru-Voda cu raspunsul „sa stea linistiti <muntenii> si sa mai amâne treaba”.

La 7 iunie, acelasi Belsius vedea ca iminenta victoria Casei de Austria la Dunarea de Jos, daca Ferdinand s-ar hotârî sa lichideze conflictul pentru Transilvania pe calea armelor. Era relevat si momentul propice pentru o apropiere diplomatica avantajoasa între Habsburgi si Tara Româneasca cu ocazia nuntii lui Despot, când s-ar fi putut stabili contacte politice cu muntenii, sub pretextul logodnei între Petru cel Tânar si Elena, fiica lui Nicolae Cherepovici, nobil de origine sârba, ce urma a fi atras de Habsburgi (“îndata ce ai nostri vor fi dus la capat treaba cu transilvanenii si daca Maiestatile Voastre îi vor avea în mâna ca pe <supusi> ai lor, va trebui sa se recurga la niste notificari si catre cei din Tara Româneasca – întrucât sunt foarte strâns legati de el <de Despot> –cu îndemnuri asemanatoare în ce-i priveste pe acei boieri ca sa nu tina de turci... În sfârșit, daca s-ar gasi cu cale, am înmâna aici, cu prilejul acestei nunti, o scrisoare lui Petru Voievodul, despre care am auzit ca fiind în vârsta de 15 ani umbla sa se însoare cu fiica lui Nicolae Cherepovici, de 18 ani, si am pune în vedere lui Despot ca sa recomande cauza M.M. V.V. si boierilor si astfel M.M. V.V. s-ar întari aici la moldoveni, la munteni si poate, prin el <Despot> si la tatarsi, pentru ca sa înceapa în sfârșit si turcul sa fie tulburat de ceva neajunsuri”).

Problema cea mai importanta ce a stat în atentia ambasadorului imperial a fost însa cea a Transilvaniei. Dupa elanul razboinic cu care, în ianuarie 1562, anturajul împaratului saluta posibilitatea de a se cuceri Transilvania dinspre Moldova, Belsius asista la o aplanare a starii conflictuale, datorata încheierii pacii pe 8 ani între Habsburgi si otomani, la 2 iunie 1562. Cu toate acestea, rapoartele ambasadorului abunda în date despre relatiile lui Despot cu principele Ioan-Sigismund, relatii ce erau un adevarat test al credintei domnului Moldovei fata de împarat. Cu

aceste ocazii informatiile lui Belsius devin din ce în ce mai confuze, mai ambigue, amalgamându-se într-un stil prolix, uneori imposibil de urmarit. Belsius se întrece în elogiul la adresa domnului Moldovei si aduce mereu în discutie credinta nestramutata a acestuia fata de Casa de Austria, careia îi nutreste o mare recunostinta (“iar luarea domniei de catre el Despot nu o atribuie decât Maiestatilor Voastre si lui Dumnezeu mai întâi si va va fi vesnic recunoscator”).

Evolutia atitudinii lui Belsius arata puterea de persuasiune pe care o avea domnul Moldovei si o anumita doza de fascinatie ce, se pare, ca o exercita asupra celor aflati în imediata sa vecinatate. Ambasadorul imperial, desi fusese trimis cu o misiune secreta, fusese primit de Despot cu toate onorurile destinate unei persoane publice, oficiale. În plus, acesta se straduisa sa îi lase impresia unei mari încrederi si prietenii, ceea ce magulise profund vanitatea ambasadorului. Este suficient sa amintim conversatiile confidentiale, purtate pe soptite în iatacul domnului, la care Belsius face referiri în mai toate notele sale. Cu aceste ocazii, domnul Moldovei încerca sa-si convinga interlocutorul ca îi împartasese informatii de cea mai mare importanta pentru siguranta Casei de Austria. Pe rând, Despot mentiona de existenta unor spioni ai otomanilor la Viena, despre posibilitatea cuceririi Transilvaniei si culmina cu un plan „secret”: de recuperare a Budei si a cetatilor moldovenesti de pe litoralul pontic. Datele erau însa asa de putin concrete, încât pâna si încrezatorul ambasador își puna întrebări cu privire la sensul celor spuse de domn.

Rapoartele trimise de ambasadorul imperial sunt net favorabile lui Despot si gasim numeroase fragmente în care se noteaza faptul ca însusi domnul îi dicta pasaje întregi din aceste rapoarte. La 13 aprilie, Belsius informa pe arhiducele Maximilian ca domnul „m-a dus cu el mai înăuntru si mi-a poruncit sa scriu acestea Maiestatii Voastre, în numele sau...”. La 19 aprilie, ambasadorul îl întreba direct pe Despot „ce lucru nou as putea scrie Maiestatilor Voastre din partea sa”. Dupa cum se poate vedea, Belsius devenise un fel de secretar particular al domnului si nu un reprezentant al intereselor Casei de Austria. În alte câteva rânduri, acesta nota ca a scris corespondenta lui Despot, adresata colaboratorilor sai (lui Anton Zékel – Székely –, Albert Laski si altora), dar si mai des arata ca a fost pe post de interpret, în timpul audientelor acordate reprezentantilor secuilor si solilor principelui Ioan-Sigismund.

Cu ocazia acestor audiente, Belsius avea ocazia sa auda si lucruri care îi stârneau îndoieli. Exista în rapoartele sale câteva accente critice la

adresa firii schimbatoare a domnului si la prea marea bunavointa ce o nutresc otomanii fata de acesta, dar aceste asertiuni sunt imediat „încate” în pasaje elogioase, ce arata parca teama ambasadorului, ca, în ciuda corespondentei cifrate, aceasta ar fi putut fi citita de Despot.

Cele mai elocvente rapoarte pentru modul în care Belsius informa curtea imperiala sunt cele din 6 si 7 iunie. Ele au fost redactate în urma audientei acordate de domnul Moldovei emisarilor secuilor, rascutati împotriva lui Ioan-Sigismund si, ulterior, chiar solilor principelui Transilvaniei. Daca ambasadorul Habsburgilor astepta ca acutizarea conflictului din Transilvania sa îl convinga pe Despot sa intervina cu armele, pentru a apara interesele împaratului, rezultatul a fost cu totul altul. Domnul Moldovei se prezenta tuturor acestor emisari ca un arbitru al neînțelegerilor dintre „rebeli” si principe si accepta rolul de mediator, dar de pe pozitii de forta si superioritate. Aceasta îl facea pe ambasador sa scrie la 6 iunie: „Despot era acum tot atât de subtil si înca mai alunecos, daca pot spune astfel, decât ca un sarpe”. Domnul Moldovei îi aparea în apogeul fortei sale politice când nota: „Fiul regelui Ioan cere ajutor si îi va înapoia de bunavoie cele ce sunt ale sale cetatile domnilor moldoveni din Transilvania, chiar se roaga sa i se trimita boieri care sa poarte solie la secui”. În alt pasaj Belsius revenea si mai explicit „... când a vazut acest Despot ca el poate sa îi ajute si sa-i vatame si pe unii si pe altii, adica si pe turci si pe crestini (ceea ce se datoreste pozitiei geografice) a început mai apoi în urma solilor turci sa se sumeteasca, încât este chiar teama ca turcul sa reverse asupra lui toata favoarea”. Ambasadorul se simtea chiar obligat sa îi reaminteasca domnului de jurământul de vasalitate, prestat fata de împarat la Locse (Levoca) si sa îl împiedice „prin prezenta sa ca sa nu se repeada acesta în ajutorul lui Ioan-Sigismund...”. Comportamentul lui Despot îl facea pe Belsius sa verifice chiar, prin agentii sai, daca cele spuse de domn sunt întotdeauna adevarate si sa își exprime teama ca acesta una face si alta spune. La 13 iunie, marturisea ca cele auzite în timpul audientei acordate de domn emisarilor secuilor l-au „lovit ca o piatra drept în inima”. Era vorba despre convorbirea cu Albert Laski, pe care Despot îl sfatuia sa ramâna doar mediator de pace între secui si Ioan-Sigismund si sa nu intervina cu armele în Transilvania (“asadar ramâi deoparte de la aceasta treaba, caci ei <transilvanenii> sunt tributari turcului, iar cât priveste ca sa fii tu mediator, acest lucru negresit poti sa-l faci si vei face un lucru placut turcului daca vei împaca pe supusii sai, nu spori rebeliunea lor pe care

Ferdinand ar dori-o cu cea mai mare patima si din partea ta mai ales acum”.

Toate aceste semnale de alarma ar parea ca veneau de la un observator atent si vigilent, dar trebuie subliniat faptul ca orice nota critica este disimulata de alte câteva pagini de elogii sau de digresiuni, încât practic acestea nu se pot observa decât la o citire deosebit de atenta si oarecum avizata. Mai directe si mai clare sunt reprosurile pe care Belsius le facea cu destula insistenta împaratului si arhiducelui Maximilian. Între 6 si 30 iunie, îi acuza de pasivitate pe frontul din Transilvania, îi sfatuia, destul de iritat, sa nu scape ocazia de a interveni în rascoala secuilor, le cerea bani pentru suplimentarea cheltuielilor de întreținere si, în cele din urma, dându-si seama ca prioritatile politice ale stapânilor sai s-au schimbat, insista sa primeasca noi instructiuni pentru desfasurarea misiunii sale diplomatice. „Deci prea supus si prea rugator doresc sa stiu ce am de facut. Caci propunându-mi-se o alta navigatie odata ajuns în port trebuie sa mi se dea si alta pânza si sa mi se potriveasca vâslele, asa cum va porunci M.V. Acesta <Despot> nu se va grabi nici cu ajutoarele, nici cu razboiul...”. Cu aceasta ocazie (la 30 iunie), Belsius trimitea arhiducelui Maximilian si copiile corespondentei purtate de domnul Moldovei cu Ioan Sigismund, în lunile mai-iunie 1562, ce cuprindeau porunca sultanala ca Despot sa îl ajute pe Ioan-Sigismund împotriva rasculatilor si promisiunile de pace si buna vecinatate între cei doi.

Toate aceste ambiguitati si informatii confuze îl faceau pe arhiducele Maximilian sa se arate profund nemulțumit de activitatea lui Belsius. La 13 iunie, îi scria ambasadorului ca a primit corespondenta acestuia, trimisa în lunile aprilie si mai, dar ca informatiile trimise sunt neclare si îi porunca sa trimita rapoartele la timp si sa noteze doar lucrurile importante. În acelasi timp, Maximilian transmitea lui Despot întreaga sa bunavointa si sprijin, dar dorea sa stie de la Belsius cum evolueaza raporturile între domnul Moldovei si sultan, raporturi despre care stia, deja, ca sunt foarte bune.

În aceeasi zi (13 iunie), arhiducele scria si împaratului Ferdinand, aratându-si fatis dorinta de a-l înlocui pe Ioan Belsius, care trimisese trei scrisori „scrise fara o ordine cronologica, confuze si pline de lacune”. Din aceasta cauza, Ferdinand era rugat sa hotarasca rechemarea lui Belsius si trimiterea altui ambasador. În acelasi timp, se hotara ca în scurt timp Francisc Záý sa trimita „în secret”, în Moldova, armele cerute de Despot.

La 25 iunie, Maximilian revenea cu date noi cu privire la situația din Moldova, culese din raportul adus de Pierre Roussel, dar și din cele ce le aflase prin viu grai de la acesta. Deși memoriul lui Roussel era în totalitate favorabil domnului Moldovei, pe care îl prezenta ca fiind înconjurat de dusmani și lipsit de orice posibilitate financiară de a se înarma, Maximilian se temea ca Despot ar putea „lucra” pentru sultan (... *arbitror Despotam suspicionem qua prius apud Turcatum Principem laborat...*). În același timp, cererile repetate de arme și de bani ale domnului Moldovei îl faceau pe Maximilian să creadă că „puterea lui Despot nu mai este la fel de sigură ca până acum și nici nu va prinde rădăcini și mă îndoiesc că de acum ne-ar fi de folos pentru viitor ca să trimitem în acest mod mașini de război în posesiunile acestuia <Despot>, care oricum sunt supuse turcilor”. Cu toate acestea, era bine că în continuare să i se arate lui Despot cea mai mare bunăvoință și să i se trimită o sumă mică, între 2.000 și 4.000 de florini, care i-ar folosi lui Despot să cumpere „câte ceva din ce îi este necesar”.

La 7 iulie 1562, Maximilian anunță că îl va rechema pe ambasadorul imperial în Moldova, ale cărui rapoarte erau incomplete și voit laudative la adresa lui Despot (*praefatus Belsius narrationes suas more suo confundat atque truncato sensu perscribat deprehendo tamen Despotam inservire*). Cu această ocazie, se stabilea că împăratul și fiul sau aveau să fie reprezentați la planuita nuntă a domnului de către viitorul ambasador ce avea să fie trimis în Moldova.

La 21 iulie, Ioan Belsius plecă din Moldova, fiind rechemat de Ferdinand (*sub honesto pretextu*). Despot nu scăpa însă ocazia de a-l folosi ca pe propriul sau agent diplomatic la curtea Habsburgilor, înmânându-i scrisoarea prin care cerea ajutor militar. De altfel Belsius avea să revină în Moldova, unde, în octombrie 1562, îl găsea noul ambasador Martin Literatul (Szentgothárdy), care era obligat de domn să colaboreze cu colegul său, până la sfârșitul lunii ianuarie 1563. Scrisoarea oficială de acreditare a lui Martin Literatul era semnată de Ferdinand de Austria la 25 august 1562 la Praga, iar instrucțiunile i se înmânau la începutul lunii octombrie 1562.

Textul acestor instrucțiuni urmărea să clarifice noului ambasador scopul misiunii sale în Moldova. Acesta era următorul: să mențină bunăvoința lui Despot pentru cauza Casei de Austria, de al cărei ajutor trebuia încredințat, dar, în același timp, urma să explice domnului Moldovei că armistițiul încheiat cu turcii trebuie respectat pentru că

Habsburgii sa nu fie acuzati de încălcarea pacii. Daca, însa, otomanii ar rupe tratatul atunci împaratul ar porni cu toate fortele si masinile de razboi sa-si apere regatul Ungariei si nu ar uita „de salvarea Moldovei si a altor vecini ai regatelor si provinciilor sale, de siguranta si linistea <carora> este legat”.

În secret, Martin Szentgothárdy avea sa se informeze despre orice miscare suspecta a domnului, despre modul în care administra si guverna tara, despre starea de spirit a locuitorilor, ca si despre orice fel de simpatii ar exista fata de Ioan-Sigismund sau fata de otomani. Misiunea lui Szentgothárdy era clara, dar nici rapoartele acestuia nu aveau sa lamureasca mai bine pe Habsburgi despre manevrele politice ale lui Despot, decât cele ale lui Belsius.

Putem considera ca între lunile aprilie 1562 si ianuarie 1563 din Moldova au sosit doar doua rapoarte relativ obiective, care au scapat de cenzura, dar si de puterea de persuasiune a lui Despot. Cele doua informari apartin: una lui Belsius si este scrisa la 4 februarie 1563, la Eperjés, deci la eliberarea sa definitiva din functie, iar cea de-a doua a lui Martin Literatul si era redactata la începutul misiunii sale, la 20 ianuarie 1563, fiind încredintata tot lui Belsius spre a fi scoasa din Moldova. În ambele cazuri este clar ca ambasadorii nu au fost nicicum influentati de domn si încearca parca sa își scuze propriile rapoarte neclare. La 4 februarie, Belsius relateaza începutul conflictului între Despot si Laski, lasând sa se înțeleaga ca domnul Moldovei nu a procedat cu dreptate, când l-a depozitat pe cel mai apropiat sprijinator al sau de cetatea Hotinului, pe care i-o daruise, ca recompensa pentru banii dati la urcarea sa pe tron. La 20 ianuarie, raportul lui Martin Literatul arata clar ca pâna la acea data fusese împiedicat de domn sa își îndeplineasca functia sa diplomatica, deoarece acesta îl preferase pe Belsius, ce alcatuise toate notele si memoriile trimise curții imperiale. Imediat însa, începând cu 2 februarie 1563, rapoartele lui Martin Szentgothárdy reluaau acelasi ton cu cele ale predecesorului sau, Despot fiind coplesit cu elogii, în timp ce Albert Laski este tratat drept un tradator lipsit de onoare.

Cea mai elocventa marturie a modului abil în care domnul Moldovei stia sa-si apere interesele politice, dar si a puterii sale de seductie asupra ambasadorilor imperiali, poate fi considerata arestarea agentului luteran Wolf Schreiber. Acesta sosea la Suceava, la 31 decembrie 1562, ca împuternicit al teologului David Ungnad, ca sa se ofere sa traduca si sa tipareasca Biblia în limba româna. Modul plin de

emfaza în care acesta se prezenta la domn, echipajul stralucitor care-l adusese în Moldova, precum și scrisoarea de recomandare data de împărat stârneau invidia celor doi ambasadori, aflați la Suceava (Belsius și Szentgothárdy), care s-au temut că aveau să piardă favoarea domnului. Deși ulterior încercau să se disculpe în fața împăratului, pe moment cei doi ambasadori fuseseră primii care îl denunțaseră pe Schreiber, ca pe un posibil spion și instigator, trimis de Ioan-Sigismund pentru a demonstra Portii legăturile secrete dintre Despot și Habsburgi. La îndemnul agenților imperiali, dar și din dorința de a se pune într-o lumină favorabilă la Constantinopol, domnul Moldovei hotărârea arestarea lui Schreiber și trimiterea sa la Curtea sultanului. Apelurile disperate ale celui înțemnițat pe nedrept nu gaseau ecou nici măcar la împărat, ce-l acuza că plătește prețul prostiei și nesabuinței sale (*meritas dat stultitiae et temeritatis suae poenas*). Schreiber avea să rămână captiv până în anul 1565.

În anul 1563, atenția Casei de Austria avea să fie în continuare atintită asupra Moldovei, de data aceasta datorită conflictului dintre Albert Laski și Despot, conflict ce amenința să ia amploare prin implicarea cneazului Dimitrie Wiesniowiecki și chiar a Poloniei, care era favorabilă revenirii pe tron a lui Alexandru Lapusneanu. La 29 martie, Ferdinand de Austria îi cerea lui Maximilian să ia grabnic măsuri ca să se încheie lupta cu Moldova, pentru că aceasta aducea prejudicii „Republicii creștine și prezentelor noastre regate și posesiuni ereditare”.

Lupta cu Laski a fost într-adevăr de rău augur pentru domnul Moldovei. Deși acesta îl înfrângea pe Wiesniowiecki și se împacă, măcar formal, cu Albert Laski, tulburările din anul 1563 dădeau prilej boierilor, nemulțumi mai ales de politica religioasă dusă de Despot, să se revolte sub conducerea lui Ștefan Tomsa. Asedierea domnului la Suceava a luat sfârșit odată cu dezertarea garnizoanei maghiare ce-l păzea pe domn și prin asasinarea acestuia. La 29 octombrie Alexandru Lapusneanu primea deja la Poarta firmanul de investitură.

La 20 noiembrie 1563, Francisc Záy scria împăratului despre desfasurarea evenimentelor din Moldova, exprimându-și regretul că trupele sale și cele ale lui Melchior Balassa nu au ajuns la timp, pentru a-l salva pe Despot. Deși adunaseră 1 300 de ostași, aceștia nu au mai fost trimiși în Moldova, deoarece promisera stirea că domnul a fost ucis. Záy descria rascoala garnizoanei maghiare și uciderea lui Despot, cunoscând versiunea omorârii lui Petru Deway de către domn, versiune dezmințită

de procesul intentat ulterior lui Martin Farkas, ca instigator la rebeliune si autor moral al asasinarii lui Despot. Comandantul cetatii Kosice nota însa cu regret ca moartea domnului Moldovei a provocat atâta bucurie lui Ioan-Sigismund, încât acesta a poruncit sa se traga salve de tun în toate cetatile sale.

Situatia deveneacu adevarat îngrijoratoare pentru ca Záý mentiona ca Alexandru Lapusneanu era în drum spre Moldova, iar domnul Tarii Românesti era legat de Ioan-Sigismund „prin legaturi de familie si prietenie”. Aluzia era la apropiata nunta dintre Petru-Voda si Elena Cherepovici. Tatal acesteia fusese un apropiat al lui Petru Petrovic si al reginei Isabela; Habsburgii sperasera în 1562 sa aduca pe acest nobil de partea lor. La data raportului lui Záý, era clar faptul ca alianta matrimoniala contractata de Petru era favorabila strângerii relatiilor acestuia cu Ioan-Sigismund, în detrimentul Casei de Austria.

Autorul scrisorii nu se putea abtine sa nu deplânga lipsa acuta de bani, care dusesse la întârzierea ajutorului pentru Despot (“daca am fi avut macar 3 000 de florini, Despot ar fi trait si acum”) si cerea ca împaratul sa expedieze subsidii la Hotin, lui Laski si sa se îngrijeasca, pe viitor, sa trimita banii la timp si pentru celelalte garnizoane.

La 3 decembrie 1563, Francisc Záý cerea încuviintarea împaratului sa nu lase lucrurile la voia întâmplarii în Moldova si sa intre cu trupele lui Melchior Balassa, pentru a-l pune pe tronul tarii pe tânarul boier Socol, fiul unui „fost conducator al muntenilor numit <si el> Socol”. Acesta fusese adăpostit de Melchior Balassa si era chiar sprijinit de o parte a boierilor munteni pentru a prelua domnia Tarii Românesti. Lui Záý i se parea însa mai profitabil si mai usor ca sa-l ajute pe Socol sa devina domnul Moldovei. Capitanul Cassoviei se străduia chiar sa-i demonstreze lui Ferdinand ca a numi domni în cele doua tari române nu înseamna a actiona împotriva sultanului, atâta timp cât acestea își platesc marite tributurile. Záý mergea pâna acolo încât nutrea speranta, lipsita de temei, pentru cauza Casei de Austria, ca „Socol este îndragit de marele vizir, astfel încât ar putea intra oricând în regatul transalpin; acesta ar pune posesiunile sale ca tampon fata de cele ale împaratului si acestuia i se va confirma domnia. De asemenea, se poate spera si la domnia moldovenilor daca în acest chip, cu ajutorul lui Dumnezeu, Marinimia Sfintei Voastre Maiestati ar putea sa o cuprinda”. Pentru asemenea expeditie, în care pretendentul Socol era vizat pentru ambele tronuri, Záý cerea însa bani (3 000 de florini) si ostasi, care sa fie la dispozitia sa

câteva luni, efectivele urmând sa urce macar la 1 000 de pedestrasi si 600 de calareti. În felul acesta, credea entuziastul comandant de osti, ca ar fi „omorâta orice speranta a transilvanului”, pentru ca Socol s-ar urca pe tronul Tarii Românești si al Moldovei, iar credinta acestuia fata de Habsburgi era de netagaduit, pretendentul fiind gata sa își trimita fratele ostatic la curtea imperiala, ca zalog al respectarii jurământului de vasalitate.

Unui asemenea proiect, pe cât de atragator pe atât de utopic, împaratul Ferdinand nu-i dadea curs, fiind constient de fortele militare imense pe care ar fi nevoit sa le angajeze, pentru a pune, practic, sub controlul sau zona extra-carpatica. Habsburgii nu reusera în decursul a patru decenii sa ocupe Transilvania, asa ca aducerea pe tronul celor doua tari române a unui domn vasal Casei de Austria îi aparea lui Ferdinand peste puterile sale. Dornic sa nu fie acuzat ca a violat tratatul de pace, împaratul se abtinea de la orice imixtiune fatisa în Moldova, desi la 9 februarie 1564 Francisc Záy îi scria despre lupta sângeroasa ce se dadea între Stefan Tomsa si Alexandru Lapusneanu. Având sprijinul polon si otoman, Alexandru nu accepta nici un fel de negocieri cu Tomsa, care îi promisese sultanului sa se retraga momentan din domnie, sa traiasca la Constantinopol, cu conditia ca la moartea lui Alexandru sa primeasca el investitura.

Záy îl mai anunta pe împarat cabunele relatii între Ioan-Sigismund si Petru-Voda s-au rupt, deoarece domnul muntean, fara un motiv clar, își repudiasa sotia, pe Elena Cherepovici, iar principele Transilvaniei considerase acest act ca pe o insulta personala.

Stiri despre luptele din Moldova revin în rapoartele lui Záy pâna în aprilie 1564, când era anuntata arestarea lui Tomsa în Polonia, depozitarea sa de bunuri si iminenta pedeapsa cu moartea, deoarece acesta era facut vinovat de uciderea lui Dimitrie Wiesniowiecki, de catre turci .

Lipsa de interes a împaratului fata de informatiile trimise cu obstinatie de comandantul cetatii Cassovia se datora faptului ca odata ce sultanul acordase tronul Moldovei lui Alexandru Lapusneanu, Ferdinand înțelesese ca pe moment posibilitatea sa de amestec în politica tarilor române ramânea nula. Interesat sa-si apere ultimele capete de pod în Transilvania, împaratul dorea sa mentina pacea cu Imperiul otoman. Moartea lui Ferdinand, în iulie 1564, i-a adus urmasului sau, Maximilian al II-lea, grija reactualizarii tratatului de pace din 1562.

Capitolul IX

Tarile române si lupta pentru hegemonie central-rasariteana între Casa de Austria, Polonia si Imperiul otoman

1. Pretendenti domnesti între 1565-1568

Înrautătirea raporturilor dintre otomani si Habsburgi, începând cu anul 1565, se reflecta si în atitudinea inconsecventa pe care Maximilian al II-lea avea sa o adopte fata de pretendentii la tronul tarilor române, care între 1565 si 1572 sunt din ce în ce mai numerosi.

În aprilie 1565, acelasi neobosit Francisc Záý îl recomanda împaratului pe Bogdan-Constantin, presupus fiu al lui Petru Rares. Din datele cunoscute la sfârșitul secolului trecut, Nicolae Iorga înclina sa creada ca acest pretendent era un impostor. Suntem în masura sa certificam supozitia marelui istoric, pe baza marturiei lui Hans Dernschwam, contemporan cu evenimentele, care nota în jurnalul sau ca acest fiu al lui Petru Rares, dupa ce fusese ostatec la Constantinopol, murea în acel oras la vârsta de 14 ani, în anul 1554.

Deci persoana recomandata în 1565 era un impostor „puternic si grosolan, care stia doar ungureste si româneste” (lucru imposibil daca si-ar fi petrecut copilăria si adolescenta la Constantinopol, unde ar fi învățat si turcește). Împaratul, preocupat de reactualizarea pacii cu Imperiul otoman, nu dadea nici un credit pretentiilor falsului Bogdan-Constantin si acesta își încerca singur norocul. În noaptea de 13/14 aprilie fugea din tabara imperiala de la Satu-Mare, spre Moldova. Era însa curând prins tot de oamenii împaratului si avea sa se multumeasca cu o situatie relativ modesta, aceea de capitan al cetății Csákány.

La 27 aprilie 1565, Maximilian îi scria, profund nemulțumit, lui Záý ca pretendentul Bogdan „tulburase linistea Moldovei”, ceea ce stârnise cea mai vie dezaprobare în sufletul sau si se temea ca sultanul sa nu îl creada responsabil de actiunea aventuroasa a falsului fiu de domn.

Aceiasi atitudine ostila o avea împaratul si fata de cel ce se

recomanda Carol Despot, frate al defunctului domn al Moldovei. Acesta se preda singur sultanului, „divulgând niste false planuri de ocupare a Moldovei de catre Habsburgi. Maximilian, prin ambasadorul sau, de Wyss, nega sa-l fi cunoscut vreodata pe numitul Carol si, de asemenea, nega ca Despot ar fi avut vreun frate”. Ca urmare, acest impostor își sfârșea zilele la Rhodos, cu un stipendiu de 13 aspri pe zi.

În anul 1566, când sperantele de pace cu Imperiul otoman erau abandonate, Maximilian vedea în încurajarea unor pretendenți la tronul lui Alexandru Lapusneanu o diversiune binevenita, care ar fi usurat presiunea militara la care se astepta din partea Moldovei. Primul care era privit cu bunavointa era Albert Laski, care din motive inventate de el însusi, se considera mostenitorul legitim al lui Despot. Începând cu luna martie, împaratul recomanda atentiei fratelui sau, arhiducele Carol, planul lui Laski de a ocupa Moldova. La 31 martie, îi scria lui Laski ca poate conta pe ajutorul sau, daca ar încerca sa-l alunge pe Lapusneanu de pe tronul Moldovei, dar ca pe moment nu dorea sa înceapa el primul, ostilitatile cu otomanii, al caror atac era însa iminent.

În septembrie 1566, când trupele imperiale fusesera învinse fara sa dea macar o lupta decisiva, Maximilian mai spera într-o rasturnare a situatiei frontului, prin atacuri surpriza, cum era cel planuit la Esztérgom sau împotriva Moldovei. La 11 septembrie, scria arhiducelui Carol, ca „palatinul din Sieradz, Albert Laski, a tratat cu mine despre o expeditie militara în Moldova. Cu ajutorul boierilor care traiesc în Polonia s-a gândit sa puna în aplicare, în octombrie, vechiul sau plan, deci a cerut un sprijin îndestulator din partea trupelor imperiale si mai ales o lamurire, daca voi ierna în Ungaria”. La 3 octombrie 1566, când se raspândise deja vestea mortii sultanului Süleyman I, ambasadorul venetian aflat în tabara de la Győr, Leonardo Contarini, considera drept certa expeditia lui Laski în Moldova, la porunca lui Maximilian.

Acelasi ambasador arata însa ca un asemenea plan l-a nemulțumit profund pe sultan (Selim al II-lea), care l-a avertizat pe regele Poloniei sa-si aduca supusul la ordine. Laski era convins sa renunte la expeditia proiectata, sub amenintarea ca i se vor confisca toate bunurile, a caror valoare depasea suma de 100 000 de taleri, venit anual.

Tot în 1566 era ajutat si un alt pretendent la tronul Moldovei, asa numitul Stefan-Mâzga, care se afla încă din 1565 în tabara imperiala de la Satu-Mare. În urma unui denunt al lui Alexandru Lapusneanu la Poarta, potrivit caruia Maximilian adapostea tot felul de aventurieri, care cereau

tronul Moldovei, denunț ce lasase o impresie foarte proastă marelui vizir, împăratul se grăbea să abandoneze cauza moldovenilor refugiați la Satu-Mare. Acesta ajungeau să se plângă de faptul că sunt în pericol să „moară de foame și frig”.

În 1566, în fața atacului otoman, Maximilian revenea la sentimente mai bune față de refugiații moldoveni, din aceeași dorință de a crea o diversiune în Moldova. Ca urmare, Lazarus Schwendi, comandantul trupelor imperiale, era însărcinat să-l ajute pe Ștefan (Mâzga) să-și ocupe tronul. Porunca sosea însă prea târziu, pentru că pretendentul Ștefan, satul să mai aștepte ajutorul imperial, încercase, pe cont propriu, să-l detroneze pe Lapusneanu. Rezultatul era că domnul Moldovei îl învingea lângă cetatea Neamtului. În septembrie 1566, trupele lui Pierre Roussel și cele ale lui Schwendi se pregăteau însă de un contraatac în Moldova, dar la sfârșitul anului 1566 ordinul era anulat. Împăratul, care întrevedea posibilitatea de a încheia o pace convenabilă cu noul sultan, Selim al II-lea, parasea încă o dată planul de invazie în Moldova.

Un ultim pretendent ce făcea o oarecare vâlvă la curțile europene în 1566 era Nicolae-Basarab, care se numea pe sine *filium legitimum et haeredem quod illustrissimi Barbuli Basarabbae eiusdem Transalpiniae Principis*. Cum Neagoe Basarab nu a avut nici un fiu Barbu și în Țara Românească nu a existat nici un domn cu acest nume, ar rămâne de luat în considerare doar o singură ipoteză, care să dea o oarecare legitimitate pretensiilor acestui Nicolae Basarab. Conform genealogiei sale legitime, Neagoe era fiul lui Pârvu Craiovescu și frate cu Barbu, banul Craiovei, deci Nicolae-Basarab ar fi putut fi nepot de frate al fostului domn al Țării Românești. Oricum în deceniul al VII-lea al secolului al XVI-lea acest pretendent era o figură cunoscută în Occidentul Europei. În 1563, la recomandarea Habsburgilor, Despot îl adăpostea pentru a-i facilita ascensiunea pe tronul Țării Românești, evident că o etapă a aceluiași plan de tutelare politică a întregului teritoriu extra-carpatic.

Trei ani mai târziu, în vara anului 1566, papa Pius al V-lea îl recomandă ducelui de Bavaria, ca să îi ofere ajutor material pentru a călători prin Imperiu. Din nefericire, Nicolae Basarab se îmbolnăvea pe drum și era silit să-și vândă caii pentru a obține banii necesari pentru doctor și medicamente. Starea sa nefericită, la care pretinsul fiu de domn adăuga și o poveste impresionantă despre avatarurile familiei sale, aflată în exil la Constantinopol, ca și despre propriile aventuri în Italia și în Imperiul german, stârneau simpatia principilor și nobililor europeni. La

20 august 1566, papa îl recomanda împăratului Maximilian ca să îi sprijine cauza, iar la 24 august cardinalul Dolfino îl considera un pretendent potrivit chiar pentru tronul Moldovei. În luna noiembrie, Nicolae Basarab primea o scrisoare de recomandare și de la Albert de Bavaria către Maximilian. La 14 decembrie, ajungea la Viena, dar ceasul tentativelor de a ocupa țările române trecuse și împăratul începea să se gândească la noile negocieri de pace cu Imperiul otoman.

În tot acest timp, domnul Moldovei, Alexandru Lapusneanu, continuase să rămână ostil Habsburgilor, bucurându-se la Poarta de o situație privilegiată, unde marele vizir, Mehmet Söğöllü, îi era ruda prin soția sa, doamna Ruxandra. Nu este de mirare, deci, ca orice tentativă a puterilor creștine (Polonia sau Habsburgii), de a reclama vechile pretenții de suzeranitate asupra Moldovei, era interpretată de sultan ca act ostil îndreptat direct împotriva sa. Planurile lui Laski de a ocupa Moldova nu l-au pus într-o lumină nefavorabilă doar pe Maximilian, considerat, de toți cei care urmăreau evoluția evenimentelor, drept autorul moral al ideii ocupării Moldovei, ci și pe Sigismund August. Acestuia i se reproșa că permite ca supușii săi să întreprindă acte duse la adresa lui Lapusneanu. Mai mult, domnul Moldovei se plânga la Poarta, în toamna anului 1566, că polonii și austriecii s-au înțeles ca să îl detroneze. Ca răspuns la neîncetatele plângeri ale domnului Moldovei, Selim al II-lea, scria, la începutul anului 1567, regelui Poloniei, în termeni fără echivoc, să înceteze de a mai adăposti fugari din Moldova, pentru că „atâta timp cât nu se face rânduială cu aceștia nu va fi înțelegere”.

Este evident faptul că Alexandru Lapusneanu nu numai că nu s-a lasat amăgit de planurile Habsburgilor, care, sub pretextul luptei antiotomane și al „salvării Republicii creștine”, vizau controlul politic la Dunarea de Jos, dar a cautat, prin mijloace destul de abile, să întretină o stare de încordare între otomani și regatul Poloniei. Bunele relații dintre cele două mari puteri se dovediseră a fi pentru Moldova de rău augur. Chiar dacă cei doi vecini pastrau Moldova ca pe un „stat-tampon”, exista în permanentă pericolul ciuntirilor teritoriale. Alexandru Lapusneanu a reușit să se impună el însuși în fața polonilor. Având asigurat sprijinul sultanului, domnul Moldovei nu s-a sfiit să-i ajute și să-i instige pe tătari în incursiunile de jaf întreprinse la granița Poloniei, ținându-l astfel sub o continuă amenințare pe Sigismund August. Acest adevărat război psihologic, cum îl numea istoricul Gh. Punga, a continuat până la moartea domnului, în 1568.

2. Misiunea diplomatica a abatelui Ruggiero si pozitia tarilor române între 1568-1572

Anul 1568 marcheaza schimbarea domniilor atât în Moldova cât si în Tara Româneasca, unde Petru cel Tânăr era mazilit, în locul lui urcându-se pe tron Alexandru al II-lea Mircea.

Se pare ca planurile ambitioase ale doamnei Chiajna, ce si-a tutelat cu multa autoritate fiul si care vizau aliante matrimoniale cât mai ilustre, au dus, în 1568, la mazilirea tânărului domn si a mamei sale. În cursul anului 1567, reprezentantii diplomatici ai tarilor occidentale acreditate la Constantinopol urmau cu interes proiectul casatoriei ambasadorului francez cu una din fiicele Chiajnei, plan care îl îngrijora chiar pe emisarul Habsburgilor, Albert de Wyss, ca fiind o posibila cale de imixtiune a Frantei în Tara Româneasca. Chiajna însa renunta la acest proiect, considerând personajul vizat drept un aventurier.

În anul urmator, 1568, intrigile întretinute la Constantinopol de un alt pretendent la mâna uneia dintre fiicele Chiajnei, nemulțumit de desfacerea casatoriei, aveau sa puna capat viselor de marire ale ambitioasei doamne. Este vorba despre Mihail Cantacuzino (vestitul „Seitan-Oglu”), care si-a folosit toata influenta pentru a razbuna insulta adusa familiei sale, când Maria, fiica Chiajnei, casatorita cu Iane Cantacuzino, fusese rapita de lănga sotul ei, din porunca mamei sale. Desi formal Petru-Voda se împacase cu influentul Mihail Cantacuzino, acesta a uneltit în continuare împotriva Chiajnei si a fiului ei. Sultanul însusi, nemulțumit de felul în care domnul muntean se lasa manevrat, a acceptat ideea instalarii în Tara Româneasca a unui om cu mai multa autoritate si experienta, pe care l-a gasit în persoana lui Alexandru-Mircea.

În timp ce de pe tronul Tarii Românești pleca un domn caruia i se reprosa lipsa de maturitate, în Moldova își începea domnia Bogdan Lapusneanu, care, la cei 16 ani ai sai, dadea dovada de un temperament juvenil, înclinat spre distractii si placeri.

Dupa moartea mamei sale, doamna Ruxandra (la 12 noiembrie 1569), tânărul domn devine dependent de anturajul nobililor poloni, care întrevedeau posibilitatea înglobarii Moldovei, prin anihilarea oricarei

independență personală a domnului. Ca urmare, în 1569, se reînnoia tratatul de vasalitate al domnului Moldovei față de regele Poloniei. Bogdan Lapusneanu își casătorea surorile cu nobili poloni și căuta o alianță matrimonială și pentru sine, în regatul vecin. Aleasă să era fiica marelui cancelar Dembinski. De altfel, această preocupare asidua de a-și întâlni viitoarea mireasă, ce-l făcea pe domn să parasească în iunie 1571 Moldova, avea să-l coste tronul.

Sultanul a văzut în firea labilă a lui Bogdan Lapusneanu un potențial pericol în ceea ce privește dominația asupra Moldovei. De altfel, domnul Moldovei, temându-se că Laski putea să îi ocupe tronul cu sprijin austriac, se grabise, la 10 august 1570, să-și ofere serviciile sale chiar împăratului Maximilian al II-lea. În același timp făcea o promisiune similară și domnului Tarii Românești. În ce măsură tratativele cu Habsburgii pareau periculoase la Constantinopol este greu de spus, cert este că planurile matrimoniale ale lui Bogdan Lapusneanu în Polonia l-au nemulțumit pe sultan, ce considera că Moldova avea să intre total în sfera de influență politică a Poloniei. În plus, boierii cereau cu insistență schimbarea domnului, din aceleași motive.

Situația internațională pareă favorabilă străngerii rândurilor fortelor antiotomane și tocmai din această cauză Moldova ar fi avut nevoie de un domn energic. Încă din 1568, papa Pius al V-lea îl trimisese în Polonia pe abatele Giulio Ruggiero pentru a-l convinge pe regele Sigismund August să participe la Liga Sfântă. Cu această ocazie, informațiile culese de abatele Ruggiero acordau o atenție deosebită poziției strategice a Moldovei. În cazul preconizatei cruciade a „Rasaritului”, Moldova era punctul cheie ce ar fi facilitat ocuparea țărilor Dunării și a limanului Nistrului, stăpânite de otomani. Pentru aceasta, era nevoie ca Maximilian al II-lea și Sigismund August să își dea mâna pentru a ajuta Moldova să lupte împotriva otomanilor, astfel putând fi cucerită chiar Crimeea. După cum s-a arătat deja, nici Habsburgii, nici polonii nu doreau, însă, după 1568 să se implice în lupta cu Imperiul otoman.

Cea de-a XIII-a cruciadă proclamată în mai 1571 de papa Pius al V-lea nu aducea în Liga Sfântă decât Venetia, Malta și Savoia. Încercarea de a-i atrage pe Habsburgii austrieci, pe poloni, pe moscoviti sau pe domnii români în această luptă a influențat politica papalității în anii următori, marcând și luările sale de poziție în timpul *interregnelui* din Polonia.

3. Perceptia Casei de Austria asupra evenimentelor din tarile române (1572-1576)

Anul 1572 însemna deopotriva începutul domniei lui Ioan-Voda în Moldova si începutul *interregnului* în Polonia. Cele doua evenimente, desi nu par a se conditiona reciproc, au avut o strânsa corelatie, atentia Habsburgilor pentru Moldova fiind diminuata de una dintre ultimele încercari viguroase de a-si impune hegemonia în spatiul central-european, de aceasta data prin ocuparea tronului Poloniei. Interesele politice de moment l-au împiedicat pe Maximilian de a avea o perceptie corecta asupra evolutiei politice din spatiul românesc, ramânând tributari, timp de doi ani, unor informatii ce reflectau doar o situatie caracteristica anului 1572.

Cum s-a aratat deja, sultanul, nemulțumit de politica dusa de Bogdan Lapusneanu si la rugamintea boierilor moldoveni, oferea tronul acestei tari lui Ioan-Voda. Dupa înfruntari militare între noul domn si Bogdan Lapusneanu, ce încerca sa-si apere tronul cu sprijin polon, în luna mai 1572 Ioan-Voda parea a avea o pozitie consolidata în Moldova. În timp ce Bogdan se retragea în Polonia, Selim al II-lea își trimitea aici împuternicitii, pe ceausii Mustafa si Ahmed, care cereau cu insistenta extradarea lui Bogdan Lapusneanu.

Despre evolutia evenimentelor defavorabile fostului domn al Moldovei era informat si Maximilian, care, din 1571, se credea îndreptatit sa se considere stapân pe situatia din Transilvania. Noul principe al Transilvaniei, Stefan Báthory, desi nu respectase prevederile tratatului de la Speyer, îi lasase totusi împaratului satisfactia morala de a se considera suzeran al Transilvaniei. În aceasta calitate, Stefan Báthory avea grija sa îl tina la curent pe Maximilian cu toate evenimentele politice ce se petreceau în tarile române sau în Imperiul otoman.

La 17 mai 1572, dupa ce principele Transilvaniei mentiona pregatirile de razboi pe care, se parea, ca le-ar face flota otomana (abia înfrânta, în august 1571 la Lepanto), se revenea cu stiri despre lupta dintre Bogdan Lapusneanu si Ioan-Voda. Stefan Báthory nota ca desi Bogdan fusese ajutat de poloni, Ioan fusese „superior” ca forta, având o armata „mai puternica” si „mai inimoasa”. La aceste noutati Báthory adauga o alta informatie, ce avea sa marcheze interpretarea distorsionata

a actelor lui Ioan-Voda de catre Habsburgi. Aceasta informatie se referea la faptul ca noul domn venea cu sprijin otoman, însusi sultanul trimisese porunca principelui Transilvaniei de a-l ajuta pe Ioan-Voda împotriva lui Bogdan.

Cele scrise de Stefan Báthory ca si actiunile din vara anului 1572, ce culminau cu ocuparea cetatii Hotin de catre otomani, faceau ca persoana lui Ioan-Voda sa fie identificata definitiv cu un instrument fidel al politicii otomane în Moldova si cu un domn ostil intereselor Casei de Austria.

Lucrurile nu au stat deloc asa si este doar vina Habsburgilor ca nu au stiut sa se foloseasca de opozitia lui Ioan-Voda fata de candidatura franceza la tronul polon si au sustinut cauza lui Bogdan Lapusneanu, persoana cea mai putin potrivita de a fi sprijinita.

La 19 mai 1572, ambasadorul polon, Lucas Podoski, aducea lui Maximilian o scrisoare din partea Seimului, în care i se anunta insuccesul lui Bogdan, dar, în acelasi timp, acesta era recomandat împaratului, daca emisarii sultanului i-ar cere sa nu-l adaposteasca în posesiunile sale. Concluzia era „din cauza lipsei de credinta a acelor oameni <moldovenii> întreaga Moldova, care pâna acum a fost scut de aparare, nu numai regatului Poloniei, ci si crestinatatii, a intrat de-a dreptul în mâinile turcilor”.

Bogdan Lapusneanu avea sa se bucure de cel mai mare credit pe lângă poloni, pe lângă principele Transilvaniei dar si fata de oamenii împaratului. În toamna anului 1572, trecea din Polonia în Transilvania si în Ungaria, obtinând peste tot o buna primire, în ciuda demersurilor otomanilor de a fi extradat. Nu numai polonii refuzau sa-l predea, dar nici Maximilian nu dadea curs cererii iritate a lui Mehmet-pasa de a-l expulza pe fostul domn al Moldovei, adapostit la Satu-Mare. În noiembrie 1572, Hans Reuber cerea permisiunea sa-i acorde sprijin militar lui Bogdan, iar în 22 decembrie, ambasadorii imperiali la Constantinopol (de Wyss si Carol Rym) erau întrebatii de ce Maximilian îl adaposteste în continuare pe fostul domn, care primise deja firman de iertare si era asteptat la Constantinopol.

În tot acest timp, actiunile politice ale lui Ioan-Voda nu erau luate în seama, desi domnul Moldovei a fost unul din opozantii hotarâti ai alegerii lui Henric de Valois ca rege al Poloniei. Ostilitatea lui Ioan-Voda – fata de partida pro-franceza – pornea de la promisiunea, fara temei, facuta de Carol al IX-lea, fratele lui Henric, care, pentru a-si atrage

nobilimea polona, sustinea ca sultanul avea sa cedeze Moldova si Tara Româneasca, pentru a fi înglobate Poloniei. În momentul în care francezii si-au dat seama ca planul lor nu ar face decât sa provoace animozitatea sultanului, au renuntat. Cu toate acestea, ei au continuat sa sprijine candidatura lui Albert Laski la tronul Moldovei. În acest conditii, domnului Ioan-Voda nu-i ramânea decât sa mizeze pe sprijinul otoman, pentru a dejuca planurile de invadare a Moldovei tesute în Polonia.

Manevrele lui Ioan-Voda la Poarta porneau în noiembrie 1572, când îi denunta pe poloni ca îl adapostesc pe Bogdan Lapusneanu si se pregatesc sa intre în Moldova. Stirea i-a separat pe otomani, care cereau cu insistenta expulzarea fostului domn. În acelasi timp, Ioan-Voda se erija în intermediar între Poarta si Seim, în problema alegerii viitorului rege. Toate eforturile sale vizau respingerea candidaturii lui Henric de Valois si în acest sens prezenta, la 10 februarie 1573, scrisoarea sultanului care recomanda nobililor sa își aleaga un rege autohton. În fata succesului propagandei franceze în Polonia, domnul Moldovei facea o ultima încercare: raspândea zvonul ca tarul a ocupat Vilnius si ca va fi proclamat rege al Poloniei. Spera ca o asemenea stire sa-l convinga pe sultan sa intervina cu armata sa pentru a „face ordine” în alegerile pentru tronul polon.

Cum s-a aratat deja, Selim al II-lea nu a fost un mare comandant militar si nu a agreat razboiul, de aceea sultanul se multumea sa trimita trei ceausi care aduceau o scrisoare de recomandare expresa pentru alegerea lui Jakub Uchanski sau a lui Jan Firley sau a lui Jerzy Jazlowiecki. Ceausii nu erau întâmplator însotiti de un emisar al domnului Moldovei, ce își marca astfel implicarea sa în alegerea viitorului rege. Dupa alegerea lui Henric de Valois, Ioan-Voda era obligat însa sa caute prietenia noului rege, mai ales ca intentiona sa înceapa lupta cu Imperiul otoman. La 20-21 martie 1574, în Polonia sosea o ambasada din Moldova, care aducea daruri si urari de bine noului rege, abia sosit în tara. În acelasi timp, domnul Moldovei cerea ajutor în cazul în care s-ar angaja în lupta cu otomanii. Henric de Valois refuza orice amestec în lupta, dar îi dadea domnului asigurarea ca îi va adaposti averea si familia, în cazul unui conflict.

În acelasi timp, Ioan-Voda reusea, în ciuda refuzului regelui, sa înroleze din Polonia efective de mercenari, puse la dispozitie de hatmanul Swierczowski si de Vasil Constantin Ostrogski, voievodul Kievului. Acestora li se alatura Albert Laski, care era dezamagit de francezi pentru

ca renuntasera sa mai ceara la Poarta tronul Moldovei pentru palatinul de Sieradz. Din aceasta cauza Laski încerca sa intervina pe cont propriu în Moldova, deoarece otomanii respinsesera cu vehementa propunerea ambasadorului polon la Poarta, Michaloski, de a i se acorda domnia Moldovei lui Albert Laski. Episcopul de Acqs informa pe regele Carol al IX-lea ca turcii cunosteau „vitejia si posibilitatile numelui Senior Laski si nu l-ar dori ca vecin pentru nimic în lume”. Palatinul de Sieradz, insuficient informat, era convins, însa ca actiunea armata a lui Ioan-Voda nu avea decât dimensiunea unei rafuieli între acesta si Alexandru-Mircea, domnul muntean, fapt pentru care se angaja, fara nici o reticenta, sa-l sprijine pe Ioan-voda, nebanuind ca se angaja în lupta cu otomanii.

În momentul în care domnul Moldovei se hotara sa ridice steagul luptei antiotomane, Habsburgii erau departe de a înțelege sensul actiunii sale politice. Despre înfruntarile de la Jiliste si Roscani împaratul primea rapoarte amanuntite de la principele transilvan, Stefan Báthory, rapoarte care însa nu erau nici ele favorabile lui Ioan-Voda. Se trecea, voit sau nu, sub tacere faptul ca domnul a refuzat marirea tributului Moldovei la 80.000 de galbeni, suma pe care o oferise deja Petru Schiopul, cu ajutorul fratelui sau Alexandru-Mircea. La fel nu se mentiona ca, simtindu-se amenintat de cei doi frati, domnul Moldovei încerca el însusi sa propulseze pe tronul muntean un candidat favorabil (era vorba despre Vintila, fiul lui Patrascu cel Bun).

La 3 mai 1574, Stefan Báthory, fara alte amanunte despre victoria lui Ioan-Voda la Jiliste si despre evenimentele ce au urmat, se multumea sa noteze ca domnul i-a alungat pe cei doi frati si l-a instalat pe tronul Tarii Românești pe Vintila-Voda. La 4 mai, îl informa pe Maximilian ca a aflat „zvонul” ca Bogdan Lapusneanu a ajuns la Moscova si îl recomanda spre a fi ajutat de principi si de Dieta imperiului. La 6 mai, principele Transilvaniei scria, parca cu satisfactie, împaratului, ca dupa o scurta domnie Vintila-Voda a fost alungat din București de Alexandru-Voda. În acelasi timp, arata ca a primit porunca de la sultan sa îi ajute cu armata pe Alexandru-Mircea si pe fratele sau Petru, ultimul urmând sa ocupe tronul Moldovei. În urmatoarele zile, principele revenea cu stiri despre evolutia conflictului dintre Tara Româneasca si Moldova, pe care continua sa îl prezinte ca o simpla rafuiala, nascuta din ambitiile personale ale celor doi domni.

La 6 iunie, deja pozitia lui Báthory era clara si îl sfatuia si pe Maximilian la multa prudenta. Considera ca cei doi frati se bucura de

ajutorul deplin al otomanilor (de altfel Petru primise investitura Moldovei la 28 martie 1574). Mai nota ca tatarii, sprijiniti de beglerbegul „din Grecia”, atacasera Moldova, de aceea nu-l sfatua pe Maximilian sa intervina în vreun fel si nici el însusi nu gândea sa faca altceva, decât sa asculte porunca sultanului. Pentru tot ceea ce se întâmplase nu era de vina „decât încapătânarea moldoveanului” si modul în care condusesse tara, conchidea Báthory. Mai mult, principele Transilvaniei considera ca Ioan-Voda detronase pe domnul legitim si „ereditar” al Moldovei, fapt ce daduse otomanilor posibilitatea de a interveni în „administrarea tarii”. Încheia, scriind împaratului, ca avea sa-i trimita lui Alexandru ajutor militar, constând în 1600 de ostasi. La 17 iunie 1574, Stefan Báthory anunta instalarea pe tronul Moldovei a lui Petru Schiopul si persoana lui Ioan-Voda ieseia practic din sfera preocuparilor Casei de Austria, desi domnul platise atât de scump încercarea sa de a apara autonomia Moldovei.

Interesant este de mentionat faptul ca ambasadorul lui Maximilian la Constantinopol, Carol Rym, a folosit prilejul de a-l incrimina pe Henric de Valois, acuzându-l ca a acordat ajutor militar lui Ioan-Voda. La 14 iunie si la 3 iulie, David Ungand si Carol Rym raportau la Viena ca domnul Moldovei fusese ajutat de polonezi. La 27 iulie si 2 august 1574, ambasadorii formulau clar ideea ca imixtiunea nobililor poloni în Moldova era un „caz de razboi”, pentru ca fusese violat tratatul de pace existent între otomani si Polonia.

Lucrurile amenintau sa ia o întorsatura periculoasa si însusi ambasadorul francez, la Constantinopol, episcopul de Acqs, informa în Polonia – la 22 iunie – ca marele vizir spusese ca „polonezii îl ajutasera în mod deliberat pe acest nebun care este mort si se pare ca vor sa porneasca razboi împotriva noastra”. În acest climat tensionat, s-a nascut justificarea adusa de regatul polon ca cei care se înrolasera în armata lui Ioan-Voda fusesera „cazaci zaporojeni”, care scapau oricarui control al autoritatilor centrale.

Trebuie relevat faptul ca antipatia si animozitatea dintre Habsburgi si francezi se dovedise a fi mai mare decât dorinta de a se confrunta cu otomanii. Între a-l acuza pe Henric de Valois, ce ocupase tronul polon, înlăturându-l pe candidatul Casei de Austria, arhiducele Ernst, si a se implica în lupta antiotomana, împaratul a preferat prima varianta.

Spre marea satisfactie a Habsburgilor, Henric de Valois fugea din Polonia în noaptea de 17/18 iunie 1574, lasând din nou deschisa calea

spre tronul Poloniei. În momentul în care perspectiva de a fi câstigata Polonia de catre un reprezentant al Casei de Austria revenea în actualitate, împaratul se straduia sa menajeze susceptibilitatile sultanului, pentru a nu da nastere unui conflict armat. Moldova ramânea în afara preocuparilor Habsburgilor pâna în 1579, când, exclusi a doua oara de la tronul Poloniei, acestia relansau lupta pentru suprematia central-rasariteana si la gurile Dunarii pe terenul deja cunoscut al tarilor române. Reîncepeau jocurile de culise pentru sprijinirea pretendentilor fideli cauzei antiotomane, între acestia numarându-se Petru Cercel si Petru Schiopul.

Capitolul X

Rivalitatea polono-habsburgica în bazinul Dunării și poziția Tarilor Române (1574-1593)

Alegerea lui Henric de Valois ca rege al Poloniei, în 1572, nu a rezolvat ostilitatea polono-habsburgică ivită cu ocazia candidaturii arhiducelui Ernst, în timpul primului interregnum polon. Faptul că Henric de Valois părăsea în fuga Polonia, în iunie 1574, făcea ca tronul Poloniei să redevină vacant, prilej pentru Casa de Austria de a reveni asupra planurilor sale de hegemonie central-ăsariteană, propunând din nou candidatura arhiducelui Ernst. De teama reacției nobilimii polone, împăratul Maximilian al II-lea a crezut că dacă își depune el însuși candidatura va câștiga sufragiile polonezilor. Nici această tentativă nu a dat rezultat și ostilitatea polono-habsburgică a rămas în stare latentă; revenind în prim plan în anul 1586, când moartea neașteptată a regelui Poloniei, Ștefan Báthory, deschidea cel de-al III-lea interregnum polon.

O schimbare de domnie avea loc și în Imperiul otoman, prin moartea lui Șelim al II-lea, în decembrie 1574; noul sultan, Murad al III-lea, urmărind cu interes situația din Polonia, ce îi putea aduce pe Habsburgi în apropierea Marii Negre. La rândul său, Imperiul german era condus de un nou împărat începând cu anul 1576, când Rudolf al II-lea prelua tronul.

În mod evident situația internațională a influențat și a fost și ea la rândul ei influențată de evoluția politică din țările române. Această evoluție se poate caracteriza prin tendința domnilor români de a-și căuta protectori în afară, pentru a-și menține tronul în fața intrigilor tesute de candidații la tron, susținuți întotdeauna și de către o grupare boierească nemulțumită.

Jocurile politice se schimbă în bazinul Dunării de Jos datorită lipsei

de interes a Casei de Austria pentru spatiul românesc, în condițiile în care Rudolf al II-lea dorea să mențină bunele relații cu Poarta. În schimb apare o nouă putere în zonă – Franța – care încerca prin Petru Cercel (1583-1585) să își extindă influența politică aici, după eșecul din Polonia. La rândul ei, Polonia era din ce în ce mai alarmată de o posibilă rupere a relațiilor cu Poarta, datorită amestecului permanent al cazacilor din Ucraina în luptele pentru tron din Moldova. Acest amestec periclită tratatele de pace polono-otomane și regii Poloniei (Stefan Báthory și Sigismund al III-lea) au adoptat poziția deja bine cunoscută din timpul revoltei antiotomane conduse de Ioan-Voda: au negat orice legătură dintre regalitate și conducătorii cazacilor, care „nu ascultă de nimeni și de nimic”. Mai mult, încălcând dreptul de azil politic pe care Polonia, prin tradiție, l-a oferit tuturor fugărilor din Moldova, Stefan Báthory a executat doi candidați la tronul Moldovei (pe Ioan Potcoava în 1578 și pe Iancu Sasu în 1582).

În general atitudinea Poloniei și mai ales a Casei de Austria, cu prilejul deselor schimbări de domnie din țările române, nu a depășit faza unui ajutor de moment, a tratatelor și a promisiunilor vagi, Imperiul otoman rămânând singurul arbitru al luptelor dintre domni și eventualii pretendenți, în timp ce cazacii ucrainieni, erijându-se în luptători antiotomani nu scapau ocazia de a jefui de fiecare dată teritoriile moldovene, când însoteau pe câte unul dintre pretendenții la tron.

Sfârșitul tragic al domniei lui Ioan-Voda, în 1574, aduce pe tronul Moldovei pe Petru Schiopul, fratele domnului muntean Alexandru-Mircea, fapt ce reprezenta un succes al partidei Mihnestilor (urmasii lui Mihnea-Voda cel Rau), din Țara Românească, care controla acum ambele țări române. Din nefericire nici Alexandru-Mircea, nici Petru Schiopul nu s-a putut folosi de această uniune de familie pentru a relua lupta antiotomana, deoarece amândoi erau amenințați – atât din interior cât și din exterior – să își piardă tronul. Între 1574-1575 la Constantinopol se teseau intrigile împotriva domnului muntean, al cărui tron era râvnit de Iancu din Rodos (probabil viitorul domn Iancu Sasu), sprijinit chiar de Stefan Báthory și de marele-vizir Mehmet Sököllü. Din fericire pentru Alexandru-Voda, poziția marelui-vizir începea să fie amenințată din 1574, când noul sultan Murad al III-lea se vadea a fi nemulțumit de atotputernicia demnitarului.

Cu toate acestea, intrigile la Poartă nu conțineau acest fapt apare cu prisosință din scrisorile doamnei Ecaterina, soția lui Alexandru-Mircea, către sora sa Maria Fabrizio. La 1 mai 1577 și la 24

februarie 1578 doamna Ecaterina încerca sa își convinga sora ca nu este momentul sa vina sa se stabileasca în Tara Româneasca, unde cuplul domnesc era departe de a duce o viata fara griji, pentru ca – spunea Ecaterina Salvaresso – „daca as crede ca e de cuviinta as fi trimis sa te aduca, însa aici, în tara aceasta, au oamenii deprinderi nenorocite si nu poti locui aicea”. Într-adevar, în anul 1577 aparea un nou pretendent, un anume „doctor Rosso”, pentru care câtiva boieri munteni jurau ca ar fi fost din spita Basarabilor, dar, de aceasta data marele-vizir Mehmet-Söqöllu trimitea pe conjurati direct la galere. Bunavointa sultanului fata de familia Mihnestilor ramânea constanta. În iulie 1577 Murad al III-lea îi trimitea „steag de domnie” fiului lui Alexandru al II-lea, Mihnea, care își începea domnia la 25 iulie 1577 sub tutela mamei sale, fiind înca minor. Desi conducea efectiv treburile tarii, doamna Ecaterina revenea la 24 februarie 1578 cu o noua scrisoare catre sora sa spunându-i: „Esti adevarat sora mea, esti sângele meu si te iubesc si te doresc, dar locul acesta nu sufera ca eu de atâta vreme sa ma port dupa ritul grecesc... si acum Domnia Ta sa vii sa mergi la o biserica frânca <catolica> si noi pe de alta parte la alta biserica greceasca. E rusine si ne dispretuieste lumea. Aici sunt locuitorii oameni salbatici, nu sunt ca la Constantinopole si Pera unde sunt amestecati grecii si frâncii la un loc si iarasi pe de alta parte, aceasta tara *nu e mostenirea noastra*; azi suntem, mâine nu suntem, dupa voia lui Dumnezeu si ne aflam *în mâna turcului si nici noi nu stim unde vom fi pâna la capat*”.

Poate observatiile amare ale doamnei Ecaterina sintetizeaza cel mai bine situatia politica a tarilor române la sfârșitul secolului al XVI-lea. În Moldova fratele lui Alexandru-Mircea, Petru-Schiopul, trecea prin încercari si mai grele. Din 1574 sistematic domnia lui Petru-Voda a fost amenintata de asa numitii „domnisorii” (de fapt uzurpatori) care veneau din tinuturile cazacilor, care îi însoteau în virtutea relatiilor ce le avusesera cu Ioan-Voda. Mai mult, acesti pretendenti aveau pretentia ca sunt frati sau rude ai domnului-martir, Ioan-Voda. Asa aparea în 1575 „Nicoara zis odinioara Potcoava” (*Nikore Olim Podkowa famuli*). Acesta sustinea ca este fratele lui Ioan-Voda si probabil ca în inima moldovenilor vremurile de vitejie ale defunctului domn aveau înca rezonanta. Astfel si boierii fugiti din tara se alaturau acestui Ioan-Potcoava, care în 1577 reusea sa îl înlature din domnie pe Petru Schiopul.

Prezenta cazacilor în oastea noului domn putea aduce asupra

regelui Poloniei, Stefan Báthory, suspiciunea Portii, ca ar fi contribuit la detronarea domnului agreat de sultan. De aceea Stefan Báthory se grabea sa profite de buna credinta a lui Ioan Potcoava, care se retrasese din Moldova si cauta refugiu traditional în Polonia. Regele Poloniei îl aresta pe Potcoava si, mai mult, din exces de zel fata de sultan, îl decapita în piata publica a orasului Lvov, la 16 iunie 1578.

Aceiasi atitudine o avea Stefan Báthory si fata de altipretendenti în cursul anului 1578. La 27 septembrie 1578 ambasadorul venetian la Praga – Di Cavalli – informa Senioria ca nuntiul papal trimis în Polonia a revenit la Praga aducând noi stiri din acest regat. În principiu misiunea nuntiului fusese aceea de a-l împaca pe împarat cu regele Poloniei, în vederea luptei cu turcii. Ceea ce observa trimisul papei era departe de a încuraja o initiativa antiotomana. Acesta marturisea ca datorita faptului ca Polonia „are granita cu turcii se teme de puterea acestora”. În plus când „cei 5 000 – 6 000 de cazaci au mers sa îl alunge din nou pe valahul <Petru Schiopul> repus în drepturi, *regele fara a i se cere* l-a trimis pe Békés deîndata cu multi oameni în ajutorul valahului, împotriva alor sai”. Interesanta este explicatia lui Di Cavalli, care considera ca acest gest îndeparta orice banuiala de cooperare a regelui cu cazacii (*“per rimouver da se tutta la colpa”*) si, mai ales, ca Stefan Báthory încerca sa mentina existenta statala a Moldovei, care reprezenta o importanta strategica deosebita pentru Polonia si Transilvania (*“il che per la congiontion delle Provincie saria di estremo pregiudicio alla Polonia et Transilvania”*).

Evenimentele relatate de ambasadorul venetian se refereau probabil la încercarile „domnisorilor”, din vara anului 1578, care fusesera toate respinse de Petru Schiopul, desi cu mari eforturi. Sultanul, însa, satul de incapacitatea domnului Moldovei de a mentine ordinea în tara, da credit unui alt pretendent, Ioan sau Iancu, care se prezenta a fi fiul nelegitim al lui Petru Rares, nascut dintr-o legatura cu o sasoaica, din Transilvania, de aici si porecla domnului – Sasu.

Originea sa transilvana l-ar fi recomandat pe noul domn ca un posibil aliat al Casei de Austria. Protestant, ca fostul domn Despot, ar fi putut face o punte de legatura cu cercurile reformate din Polonia si din Imperiu sau cu lumea transilvana. Nimic din toate acestea nu s-a întâmplat. Ascensiunea sa la tron s-a datorat exclusiv initiativei vizirului Sinan-pasa, adversar al lui Mehmet-Sököllü, care dorea sa îl puna pe acesta într-o postura cât mai dificila în fata sultanului. Sököllü fusese sustinatorul Mihnestilor, iar Petru Schiopul se dovedise a fi un domn

total lipsit de autoritate, care provocase incursiuni repetate ale cazacilor în Moldova. În iulie 1579 Sinan-pasa gasea ocazia sa sprijine un contracandidat pentru tronul Moldovei si sa își ajute si un apropiat, pe Bartolomeo Brutti, pe care îl astepta la Constantinopol spânzuratoarea sau galerele. Asa se face ca acest Brutti si-a gasit imediat un protector de ocazie, pe Iancu Sasu, aflat în Rodos, de unde încercase – fara succes pâna atunci – sa își afirme drepturile la tron. Bartolomeo Brutti îi punea la dispozitie cea mai mare parte din suma considerabila necesara obtinerii tronului – 120 000 galbeni. Drept recompensa domnul îl lua cu sine în Moldova, unde, la 21 noiembrie 1579, Petru Schiopul primea ordinul de mazilire. La 7 ianuarie 1580 Iancu Sasu își începea domnia, iar Brutti devenea nu numai un apropiat al domnului, ci primea si functia de mare postelnic (“Brut postelnicul”). Originea sa albaneza sau italiana si prietenia cu Sinan-pasa, viitorul mare-vizir, îl facea pe istoricul F. Braudel sa îl considere pe Brutti „spion dublu sau triplu”, în posibila legatura cu curtea imperiala.

În timp ce marele-vizir Mehmet-Sököllü era asasinat, în octombrie 1579, în tarile române se declansase, dupa cum am aratat, lupta pentru domnie. Daca Iancu-Sasu ramânea în amintirea moldovenilor ca un domn eretic, care a spoliat tara, stabilind noi biruri (zeciuiala din boi) si a dus un trai caracterizat prin lacomie si desfrâu, în Imperiul German împaratul Rudolf nu dadea nici un semn ca ar dori sa își dispute cu Poarta zona de influenta politica asupra tarilor române.

Rudolf poate fi numit, „împaratul contrastelor”. S-a comportat ca un pacifist convins, dublat de ambitia de a nu fi mai prejos decât ilustrii sai predecesori (Carol Quintul) sau contemporani (Filip al II-lea al Spaniei, Elisabeta I a Angliei sau chiar tarul Ivan al IV-lea). De aici a rezultat un comportament nevrotic, lipsit de coerenta si logica în hotarâri. A fost omul impulsului de moment, dependent total de prezicerile astrale si de interpretarea textelor ezoterice. A fost mai preocupat de universul stiintelor decât de imperiul sau ce se voia universal. Rudolf, constient de limitele sale, cadea adeseori prada dezamagirii, descurajarii si „melancoliei” (numele dat nebuniei de catre contemporani), din care se trezea brusc prin crize de autoritate ranita, soldate cu iesiri violente.

În timp ce Rudolf guverna imperiul cu destula apatie, fratii sai dadeau semne de ambitie politica, dorind sa se implice inclusiv în lupta antiotomana. Sub presiunea familiei si a emisarilor papali, Rudolf încerca sa tatoneze disponibilitatile Poloniei pentru o coalitie antiotomana.

Semnalele primite din Polonia erau însă clar negative. La 10 februarie 1579 ambasadorul venetian Di Cavalli scria din Praga ca emisarii regelui Poloniei au aratat ca exista doua dificultati în calea unei aliante antiotomane, în care sa se implice Polonia. În primul rând regele Poloniei a încheiat pace cu sultanul („*gia fatto col Turco giuramento et capitoli d'esser amico delli amici et inimico delli inimici*”); în al doilea rând Stefan Báthory, ca voievod al Transilvaniei, a devenit vasal al Portiei si nu doreste sa își calce juramintele. La 15 februarie 1579 acelasi Di Cavalli informa la Venetia ca datorita tratatului cu sultanul Polonia nu se poate implica în lupta antiotomana, pentru ca astfel atât Polonia cât si Transilvania sunt usor de invadat de otomani.

La 26 iulie 1580 ambasadorul venetian Badoer informa, de aceasta data, ca au sosit vesti din Ungaria ca turcii intentioneaza sa întreprinda o campanie în Transilvania si sa puna ca voievod *un român*, daca noul voievod Christophor Báthory nu va preda otomanilor doua cetati. Raspunsul lui Christophor Báthory este interesant. Considerând ca a devenit voievod prin decizia varului sau, Stefan Báthory, Christophor declara ca el *nu este vasalul sultanului* si ca nu poate fi obligat sa întreprinda nimic la porunca. Mai mult, se arata gata sa își apere granitele, mai ales ca stia clar ca sultanul nu poate veni personal în Transilvania, fiind angrenat în campania din Persia.

Mazilirea lui Iancu Sasu, care nu se remarcase prin nimic bun în politica interna sau externa, a dat prilejul regelui Poloniei, Stefan Báthory, sa își reafirme bunele relatii cu Poarta. Domnul Moldovei încercase sa fuga împreuna cu avutul sau spre Ungaria superioara, unde își cumparase un domeniu, dar pe drum era arestat în Polonia si la 28 septembrie 1582 era decapitat, tot la Lvov, precum înaintasul sau Ioan Potcoava. Acest gest îl facea pe Stefan Báthory sa apara în ochii sultanului ca fiind leal tratatelor de pace încheiate si, în plus, se pare ca i-a adus si o mare suma de bani. Iancu Sasu fugise cu tezaurul tarii pretuit la 600 000 – 1 000 000 de ducati, bani lichizi. Inventarul facut de poloni, în noiembrie 1582, nu mentiona decât 200 000 de ducati, care au fost predati în contul tributului neplatit al Moldovei.

Acest incident dadea ocazie Habsburgilor sa plateasca Poloniei vexatiuni mai vechi. Dupa 1580 relatiile dintre Casa de Austria si Polonia devenisera reci, cauza fiind problema retrocedarii cetatilor Satu-Mare si Baia Mare, ocupate abuziv de trupele imperiale stationate în Ungaria superioara. Cum împaratul Rudolf al II-lea avea probleme în legatura cu

plata tributului fata de Imperiul otoman, în toamna anului 1582 trimitea la Poarta un emisar cu daruri pentru sultan, la care adauga, în locul tributului, informatia ca regele Poloniei a „pradat si uzurpat tezaurul pe care l-a luat de la principele român ... pe care l-a omorât”. Informatia aceasta a fost reluata de la Viena de ambasadorul venetian, Gerolamo Lippomano, care însa nota gresit numele domnului – Alexandru în loc de Ioan.

În anul 1582, când Petru Schiopul își începea a doua domnie, platita cu bani grei la Constantinopol, inclusiv prin darurile nepotului sau Mihnea-Voda, domn în Tara Româneasca, în mintea papei Grigore al XIII-lea încoltea ideea unei cruciade antiotomane. Aceasta idee a avut la baza propunerea de alianta împotriva pericolului turco-tatar pe care o aducea, în Dieta imperiala de la Augsburg, ambasadorul tarului Ivan al IV-lea, Scevreghin. La prima vedere Rudolf a îmbratisat cu entuziasm ideea, dar decizia a amânat-o la infinit, dupa cum îi era în fire. Papa însa a crezut ca tarul moscovit, desi infanticid si ortodox, era mai demn de încredere, deoarece îi învinsese pe tatarsi si daduse dovada de fervoare religioasa, construind una din cele mai impresionante biserici ale Rasaritului – Vasilii Blajenâi. De aceea îl trimitea la Moscova pe Antonio Possevino. În schimb despre Rudolf al II-lea, Grigore al XIII-lea nu putea spune decât ca traieste „ca un turc printre concubine” si ca întretine „o curte de vrajitori”.

În toata perioada luata în discutie, dupa 1574, un singur candidat la tronul tarilor române s-a încrezut în destinul european al spatiului politic din bazinul Dunarii de Jos. Este vorba despre Petru Cercel, fiul natural al domnului muntean Patrascu cel Bun. Desi crescuse ca ostatec la Constantinopol, peregrinând la Alep si în insula Rodos, Petru Cercel a crezut ca sprijinul pentru preluarea domniei îi va veni din apusul Europei si nu de la sultan. Tânarul print, crescut în cercurile învatatilor italieni si francezi din Levant, a considerat probabil ca domnia obtinuta cu bani de la Înalta Poarta poate fi efemera, în timp ce ajutorul unui mare principe european l-ar putea face respectat, în calitate de domn al Tarii Românesti, chiar de catre sultan.

La instigatiile neobositului Albert Laski, care nu renunta la planul sau de a deveni domn al Moldovei, cu sprijin francez, principele Petru afla înca din anul 1572, când se gasea la Alep, despre intentiile Frantei de a-si extinde sfera de influenta politica spre Europa central-rasariteana, ocupând – prin Henric de Valois – tronul Poloniei. Treptat Petru afla

despre situatia politica din Franta, unde regina mama, Catherina de Medici, își conducea cu o mână de fier familia si regatul, inclusiv pe regele Carol al VIII-lea. Contând pe ajutor francez, Petru fugea din Imperiul otoman – în 1574 – si intentiona sa ceara sprijin regelui Poloniei, Henric de Valois. Fuga acestuia din Polonia îl determina pe tânarul print sa ia calea pribegiei, sperând ca împaratul Maximilian al II-lea, care își depusese personal candidatura la tronul Poloniei (1575) avea sa îl ajute.

În anul 1575 Petru ajungea la Viena si îi propunea împaratului o alianta în vederea unei cruciade antiotomane. Desi prezenta lui a facut o buna impresie împaratului (principele vorbea germana, franceza, italiana, greaca si limbile Orientului: araba si turca), propunerile au ramas fara rezultat, chiar daca Petru promitea ajutor în cazul candidaturii Habsburgilor la tronul Poloniei, daca ar fi devenit domn al Tarii Românesti. Pribegia pretendentului român a continuat de la Viena si la curtile altor principii din Imperiul german, pâna în 1577 când pleca, dezamagit, spre Italia, de unde se îndrepta spre mult visata Franta, unde spera ca regele Henric al III-lea îl va lua în serios. Într-adevar, prin interventia regelui Frantei sultanul accepta candidatura lui Petru Cercel la tronul Tarii Românesti si îi acorda domnia în iunie 1583, mazilindu-l pe Mihnea al II-lea, care lua calea exilului, la Tripoli.

Petru Cercel sosea în Tara Româneasca cu o adevarata curte formata din francezi, italieni si greci, care aduceau aici suflul Renasterii. Întreaga activitate a lui Petru Cercel s-a aflat sub semnul epocii Renasterii, domnul dorind sa aduca si în Tara Româneasca ceva din modul de viata al însoritei Italii. Mitropolia din Târgoviste, palatul domnesc, aprovizionarea cu apa a capitalei, dotarea armatei cu tunuri de bronz, dupa modelul italian, sunt câteva din realizările lui Petru Cercel. Anturajul domnului a devenit însa rapid un prilej de nemulțumire pentru boierii traditionalisti, pentru care moda si cultura Apusului erau semne de stricaciune si desfrâu. Cum activitatea edilitara fusese costisitoare si Petru Cercel preluase si datoria fostului domn, creditorii sositii în tara au început sa ceara banii cu insistenta, ceea ce a dus la marirea birului, introducându-se „gostina de oi”. Toate acestea au sporit nemulțumirea boierilor, ce nu au întârziat sa ceara readucerea lui Mihnea, care, la rândul sau, nu încetase sa revendice întoarcerea sa pe tronul Tarii Românesti.

La 16 aprilie 1585, în urma ordinului de mazilire, Petru Cercel

fugea spre Transilvania, ducând cu el 43 de care pline cu tezaurul și cu obiecte de valoare. Din nefericire tezaurul era pradat, chiar de garda ce îl însoțea, iar domnul era arestat la Medias și trimis în cetatea Huszt. Fugea și de aici – în 1587 – și, prin Varsovia și Kosice, revenea la Viena, în ianuarie 1588, unde relua demersurile pe lângă arhiducele Ernst, care îl primea prieteneste, fără a se angaja cu nimic fata de domnul pribeag. De aceea Petru Cercel pleca mai departe, spre Italia, sperând ca papa Sixtus al V-lea (care reactualizase ideea cruciadei antiotomane) și regele Frantei îl vor ajuta să-și reia tronul. Cu această speranță domnul fugăr se îndrepta, din nou, spre Constantinopol, mizând pe sprijinul francez. Problemele interne ale Frantei, zguduia încă de „razboaiele religioase”, nu au lăsat prea mult loc interesului regelui pentru imixtiunea politică într-o țară atât de îndepărtată cum era Țara Românească, deși acesta a făcut unele demersuri la Poarta. Petru-Cercel nu era însă primit cu bunăvoință la Constantinopol datorită uneltirilor lui Mihnea, la insistențele caruia era asasinat, în drum spre Rodos, în martie 1590.

Intrigile domnului muntean au avut cu atât mai mult succes cu cât la 2 august 1589 protectorul lui Petru-Cercel, Henric al III-lea, fusese asasinat.

Dacă la sfârșitul anului 1589 situația lui Mihnea al II-lea era consolidată, acesta acceptând să plătească noi sume de bani pentru a-l înlătura pe Petru Cercel, în Moldova situația lui Petru Schiopul era din ce în ce mai dificilă, deoarece marele vizir, Sinan-pasa, se pregătea „să traga câștigurile cuvenite dintr-o nouă numire de domni”. Pentru a potoli setea nestăvilită de bani a dregătorilor otomani, Petru Schiopul a hotărât să ofere chiar el o nouă candidatură la tron, pe cea a mezinului său Ștefan, în vârstă de numai 5 ani, pe care automat l-ar fi tutelat total sau, Petru-Voda. Pentru prima dată era pusă în discuție la Poarta candidatură unui copil de 5 ani, deși în țările române mai fuseseră domni minori, dar niciodată atât de mici. Deși tratativele se arătau dificile, până la urma a primat argumentul banilor, Petru-Voda platind 200000 de galbeni sultanului și 60000 de galbeni lui Sinan-pasa pentru a accepta numirea micului Ștefan. La 2 ianuarie 1590 acesta își începea, formal, domnia, în realitate însă adevăratul domn al țării rămânea Petru Schiopul.

În timpul celei de a doua domnii, începute la 27 octombrie 1582, Petru Schiopul se arătase mai interesat de contextul politic al Europei central-răsăritene. Sub influența lui Bartolomeo Brutti, pe care îl pastrase în funcție, domnul Moldovei se arată favorabil propagandei catolice, care,

mai ales prin ordinul iezuit, încerca sa contracareze si sa diminueze efectele Reformei, care câstigase teren în Transilvania si Ungaria Inferioara. Relatiile papalitatii cu Petru Voda nu au avut neaparat la baza ideea convertirii Moldovei la catolicism, dar se cauta obtinerea bunavointei domnului pentru misiunea iezuitilor, care vegheau la pastrarea catolicismului, acolo unde el câstigase teren si la împiedicarea raspândirii Reformei în noi teritorii, care sa sporeasca puterea bisericii protestante.

Petru Schiopul s-a implicat direct în al treilea *interregn* polon (1586), oferindu-si el însusi candidatura si cheltuind la Constantinopol sume însemnate pentru a obtine bunavointa sultanului, care, se stia, din 1572 avea un cuvânt greu de spus în alegerile pentru tronul Poloniei. Faptul ca Petru Voda promitea sa plateasca *tribut* sultanului, plus „100 de poveri de bani” nu era în masura sa îl recomande mândrilor nobili poloni ca pe un candidat demn de a fi luat în serios.

Moartea neasteptata a lui Stefan Báthory (la sfârșitul anului 1586) a readus însa în actualitate conflictul polono-habsburgic, deoarece neobositii Habsburgi nu pregetau sa își depuna candidatura, de aceasta data pe cea a arhiducelui Maximilian, fratele împaratului.

Alegerile Seimului pentru tron au dus la un conflict grav între Polonia si Casa de Austria. În urma votului rezultatul era clar: marea nobilime îl preferase pe principele suedez Sigismund (Vassa), înrudit pe linie materna cu Jagiellonii, în locul arhiducelui Maximilian. Pentru a stopa definitiv orice tentativa a Habsburgilor de a mai candida la tronul polon, marele cancelar Jan Zamojski îl aresta pe arhiduce, sosit în Polonia cu ocazia alegerilor. Acest episod putea duce usor la declansarea unui razboi de anvergura si numai interventia hotarâta a papei a pus capat crizei.

Legatul papal Aldobrandini (viitorul papa Clement al VIII-lea) era trimis în Polonia sa negocieze o înțelegere între Habsburgi si „Republica nobiliara”. Negocierile s-au încheiat abia în anul 1589, când, la 9 martie, se încheia tratatul de la Bedzin-Bytom, prin care Seimul cerea arhiducelui Maximilian sa nu mai reclame niciodata titlul de rege al Poloniei, iar împaratului îi punea conditia de a nu oferi ajutor Moscovei, împotriva uniunii polono-lituaniene, perfectate în 1587. Tratatul urma sa între în vigoare dupa ce împaratul si fratii sai ar fi jurat respectarea lui, în acel moment fiind eliberat si arhiducele Maximilian. Desi împaratul a validat tratatul, Maximilian a evadat din prizonierat, nu a depus juramântul cerut

și a continuat să se autoîntituleze „rege al Poloniei”.

Regele Poloniei, Sigismund al III-lea, a încercat să aplaneze conflictul cu Habsburgii, casatorindu-se cu o reprezentantă a Casei de Austria, Ana de Habsburg, preconizând chiar să îl desemneze pe arhiducele Ernst ca viitor succesor la tronul Poloniei, dacă nu ar fi avut urmași. Riposta nobilimii a fost atât de vehementă, încât Sigismund al III-lea era să își piardă tronul, iar Dieta „de judecare” a regelui, din 1592, respingea definitiv orice tentativă viitoare a Habsburgilor de a mai candida la tronul polon.

În aceeași perioadă conflictul polono-habsburgic a avut ca miză și situația politică din bazinul Dunării, cancelarul Jan Zamojski având propriul său program politic pentru această zonă. Zamojski a considerat că pentru apărarea Poloniei este eficace menținerea existenței statelor a Țării Românești, Moldovei și, mai ales, a Transilvaniei, care rezistasera expedițiilor otomane succesive sau își orientasera politica externă de o manieră maleabilă, care să evite dorința otomanilor de a le transforma în *beilerbeilicuri*. Or, tocmai existența statelor a celor trei principate ar fi fost amenințată dacă Habsburgii ar fi intervenit în zonă, deoarece armata lui Rudolf era incapabilă să le apere, iar otomanii, în fața imixtiunii imperialilor, ar fi fost siliti să ia măsuri drastice. Ca atare Zamojski era adeptul ideii „statelor-tampon” care să se interpună între Polonia și Imperiul otoman. Mai mult, Zamojski aspira la controlul politic asupra acestor state, control pe care Polonia îl exercitase de multe ori în decursul timpului. La începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea această dorință trebuia însă disimulată pentru a nu stârni animozitatea Porții și pentru a nu leza susceptibilitățile regelui, casătorit cu Ana de Habsburg. Așa se explică atitudinea Poloniei și după izbucnirea „razboiului celui lung”, când, în 1595, adera la *Liga* antiotomană, dar în secret ducea tratative cu otomanii pentru a dejuca planurile Habsburgilor; din conflictul dintre cele două puteri sperând să obțină supremația în zonă.

Preludiul conflictului habsburgo-otoman dintre 1593-1606 se regăsește în imposibilitatea împăratului Rudolf de a plăti tributul anual de 30 000 de galbeni datorat sultanului, prin tratatul din 1547.

În 1584 Rudolf reușea să obțină prelungirea tratatului încheiat de Maximilian (în 1568) pentru încă 8 ani, timp în care spera să fie capabil să adune o armată corespunzătoare, cu care să îl înfrângă pe Murad al III-lea, ale cărui victorii în Persia îi aduseseră numele de „învingătorul Persiei”. În același timp împărații germani s-au simțit mereu lezați de

pozitia de vasali ai sultanului, pe care o acceptasera odata cu plata tributului, pe care de altfel se încapatâneau sa-l numeasca „dar onorific” (*Ehrengeschek*). De aceea Rudolf al II-lea a crezut ca poate adormi pretentiile sultanului trimittând daruri scumpe si rare, care soseau anual la Constantinopol, dar fara a fi însoțite de tribut. Sultanul era obisnuit sa primeasca daruri pentru bunavointa sa, dar tributul însemna o sursa de venituri importanta pentru visteria Imperiului, care avea de facut fata unor cheltuieli din ce în ce mai mari, mai ales pentru întretinerea unei armate, echipate cu arme de foc moderne.

Astfel în 1585 Rudolf trimitea ca dar sultanului orologiul de argint, ce reprezenta curtea sultanului, realizarea tehnica si artistica ce facea din aceasta piesa una din capodoperele epocii. Un martor ocular spunea ca „la fiecare ora ceasul batea, se deschidea o poarta, apareau statui toate din argint <ce îl reprezentau> pe sultan calare cu suita si cu pasarele ... Toate erau atât de minunate ca însisi crestinii se mirau, dar turcii ramâneau de-a dreptul vrajiti”.

La 11 noiembrie 1586 împaratul se plângea chiar sultanului ca aflase de la ambasadorul sau Bartolomeu Pezzen ca este folosit pretextul neplatii tributului pentru tulburarile de granita, care nu mai încetau. Împaratul promitea ca avea sa trimita tributul, dar conditiona plata acestuia de încetarea ostilitatilor. Aceeasi problema aparea în scrisoarea din martie 1587. La 27 aprilie si la 3 iunie 1587 era anuntata sosirea unui nou ambasador la Poarta, Paul von Eytzing si se mentiona ca tributul avea sa fie trimis, însusi Sinan-pasa urmând a veni la Viena ca sa se rezolve problema banilor restanti. Din scrisoarea din 21 ianuarie 1588 reiese clar ca înca nu se trimisese tributul. Scrisoarea continea scuze si explicatii, dar banii tot nu au fost trimisi, Bartolomeo Pezzen aducând în 1588 la Constantinopol daruri, destul de modeste pentru pretentiile sultanului: tacâmuri, cupe, ceasuri din aur si din argint, dar nici un ban. Darurile primite cu aceasta ocazie îl faceau pe marele vizir mai conciliant, fiind multumit de „micul dar” primit. Bunavointa otomana a fost de scurta durata, deoarece în anul 1589 sultanul Murad al III-lea considera ca plata restanta a tributului este o dovada clara de rupere a tratatului de pace de catre împarat, de aceea îl soma pe acesta „ca la vederea scrisorii mele *daca doresti sa mentii pacea* si sa întaresti prietenia cu mine este necesar sa fie trimis, fara întârziere, tributul pentru cei doi ani trecuti si pentru anul în curs, pentru ca sa nu existe un motiv pentru ruperea pacii existente”. Neplata tributului a costat în cele din urma si vieti nevinovate. Ca represalii Sinan-pasa porunceea (în 1589)

executarea a 600 de „câini creștini”, după cum îi numea pe prizonierii care au fost decapitați la Constantinopol.

În cele din urmă în anul 1591 conflictul izbucnea fatis. Din cauza deselor încălcări de frontieră trupele imperiale erau silit să riposteze, ocupând cetatea Sissek (pe Drava). Victoria a fost celebrată ca o mare izbândă creștină, iar ostenii au înconjurat de 3 ori cetatea, în genunchi, pentru a mulțumi lui Dumnezeu pentru victorie.

Ofensiva trupelor imperiale a făcut însă o proastă impresie la curtea sultanului. După ce Murad al III-lea – în 1588 – afirmase din nou tradiția continuității bizantine, sarbătorind – odată cu încheierea păcii cu Persia – conform calendarului Islamului și 1 000 de ani de la pacea încheiată de împăratul bizantin Mauricius cu Persia, în 1592 la Constantinopol se celebrau, conform aceluiași calendar, 1 000 de ani de la anul *hegirei* (fuga Profetului de la Mecca la Medina).

Conform tradiției, acesta era începutul unei noi ere, în care Islamul avea să cucerească întreaga lume. Nu este de mirare că sultanul, la instigațiile lui Sinan-pașa, nu a mai tergiversat și a declarat război Imperiului german. Așa a început, în 1593, „războiul cel lung”, ce s-a încheiat abia în 1606, prin pacea de la Zsitva-Török, care puneă capăt situației de superioritate a Imperiului otoman față de Habsburgi.

Odată cu acutizarea pericolului otoman, atenția Occidentului s-a reorientat către sud-estul Europei. Papa Clement al VIII-lea a considerat că a sosit momentul ca toate discordiile dintre principii să fie abandonate în favoarea unei *Ligi* antiotomane; speranțele papei au găsit însă un slab răsunet. Nici măcar regatul direct interesat, Polonia, deși considerată o mare „putere catolică”, nu s-a grăbit să dea curs invitației pontifului roman. Emisarii papali în Polonia au fost episcopul de Caserte, magistrul Mandina și cardinalul Caetano, ce îl însoțeau pe nuntial apostolic Germanico Malaspina. Sarcina acestora a fost deosebit de dificilă, deoarece Polonia era mai interesată de păstrarea bunelor relații cu Poarta, decât într-o alianță antiotomană cu Habsburgii, cu care avea multe puncte în litigiu. Condiția netă impusă de nobilimea polonă aderării la *Liga* a fost ca arhiducele Maximilian să renunțe la titlul de „rege ales al Poloniei” și să respecte prevederile păcii de la Bedzin-Bytom.

În acest timp Casa de Austria nu usura cu nimic demersurile conciliatoare ale papalității, făcând, în continuare, încercări în Polonia, pentru recunoașterea, în viitor, a unor ipotetice drepturi pentru Habsburgi la tronul țării. La 15 martie 1592 trimisul imperial Anthon Trauthon se adresa arhiducelui Maximilian cu formula de „rege ales al Poloniei” și îl

încuraja sa îl convinga pe împarat sa nu cedeze asupra pretentiilor la tronul Poloniei. Mai mult, Trauthon îl chema pe Maximilian la Lublin, unde prezenta sa i-ar fi încurajat pe nobilii poloni atasati cauzei Habsburgilor si care erau condusi de Jan Dukierus. Pe moment considera, însa, ca nu mai era nimic de facut, pentru ca în 1590 fratele împaratului, arhiducele Ernst, renuntase, printr-un act oficial, la orice pretentie la tronul Poloniei. Trauthon considera ca aceasta „nu a fost o decizie sanatoasa ... deoarece acum era mai greu sa se invoce vreun drept”.

Demersurile lui Trauthon în Polonia nu ramâneau fara ecou, la 1 septembrie 1592 Adunarea nobiliara de la Lublin decreta urmatoarele:

- contesta corectitudinea alegerii lui Sigismund al III-lea;
- asigura de credinta sa pe arhiducele Maximilian, pe care l-ar fi sprijinit, daca dorea sa își apere drepturile;
- lasa deschisa, pe viitor, candidatura pentru tron oricarui reprezentant al Casei de Austria.

Pe acest fundal de intrigi este usor de înteles de ce Polonia nu se grabea sa se alieze cu Habsburgii si nici nu dorea sa le faciliteze în vreun fel prezenta în spatiul românesc, pe care imperialii îl socoteau, din nou, important din punct de vedere strategic.

În primul rând soarta lui Petru Schiopul era privita cu mai mult interes, când acesta era obligat sa ia calea exilului, la 19 august 1591. Domnul, însotit de familia sa, pleca prin Galitia, catre Cracovia, Olmütz, Austerlitz si de aici spre Wolkersdorf si Viena. Petru-Voda nu se oprea prea mult la Viena, ci calatorea spre Tulln, unde se oprea. La Brisamberg îl întâlnea pe arhiducele Ernst, la 27 ianuarie 1592, când avea loc o audienta oficiala. Dornic sa obtina sprijinul Casei de Austria, Petru înmâna daruri deosebit de scumpe, pentru arhiduce si împarat. Între altele o sabie împodobita cu pietre scumpe, un pumnal cu rubine, dar, ceea ce a impresionat asistenta, au fost cele 10 camile si cei 2 cai pur-sânge, pe care domnul, desi în exil, îi daruia împaratului. Petru-Voda se prezenta asadar Habsburgilor cu toata splendoarea unui principe oriental, care, la rândul sau, înțelegea sa câstige bunavointa imperialilor, aratându-si consideratia în maniera Levantului. Rudolf al II-lea îl asigura în scris pe Petru de toata prietenia sa, dar nu se grabea sa vina în ajutorul domnului.

Este important de subliniat faptul ca nici dupa 1593, când razboiul cu otomanii era o realitate, Rudolf al II-lea nu a fost preocupat intens de soarta frontului si a granitelor sud-estice ale Imperiului. Cei care au reprezentat interesele Casei de Austria în zona au fost fratii împaratului, mai ales arhiducele Mathias. Acestuia, dupa mai multe încercari

aventuroase de a obtine un tron în Europa, i se încredinta functia de comandant general al trupelor din Ungaria. Implicarea sa activa în „razboiul cel lung”, pacificarea Ungariei, tratatul cu Stefan Bocskái (1606) si pacea de la Zsitva-Török, din acelasi an, l-au recomandat principilor germani si propriei familii drept conducatorul Imperiului, de aceea din aceasta perioada începe conflictul dintre Rudolf si fratii sai, împaratul simtindu-si amenintat tronul.

Asa se explica si atitudinea sovaitoare a împaratului, care la începutul anului 1592 încerca înca sa obtina reînnoirea tratatului de pace cu otomanii. Dispretuitor, sultanul îi scria regelui Frantei, Henric al IV-lea: „plângând în genunchi a sosit înaintea tronului meu ambasadorul împaratului german” dar „dusmanul tau este si dusmanul meu. As dori mai degraba sa îl scot din resedinta sa din Boemia <decât sa închei pacea>”.

În ciuda apatiei împaratului s-a aratat deja ca fratii sai se lansau în forta în apararea granitelor Imperiului si în restaurarea demnitatii imperiale a Casei de Austria. Pentru aceasta Habsburgii aveau nevoie imperioasa de alianta Moldovei, Tarii Românesti si, mai ales, a Transilvaniei. Profitând de aspiratiile de marire ale principelui transilvan Sigismund Báthory, ce se visa rege al Daciei reunificate, Habsburgii aveau sa perfecteze o alianta matrimoniala cu principele Báthory, care se recunostea vasal al împaratului (1595).

Dupa 1592-1593 pretentiile lui Báthory sunt acceptate de Casa de Austria, care credea ca ar putea controla întreg spatiul românesc prin intermediul Transilvaniei. Domnul Moldovei (Aaron-Voda) si cel al Tarii Românesti (Mihai-Viteazul), ei însisi interesati de alianta cu Imperiul german, aveau sa fie încurajati si cultivati pentru a se alatura *Ligii* antiotomane, în conditiile în care Polonia dupa 1594, refuza oficial sa se implice în razboiul habsburgo-otoman. În 1596 episcopul Barrowski avea sa declare ca polonezii „nu se mai tem de dusmania deschisa a turcilor, ci de prietenia falsa a Habsburgilor”.

Putem conchide ca în intervalul 1574-1592 conflictul habsburgo-polon a avut implicatii adânci în situatia politica a Europei central-rasaritene si de sud-est. Atât Polonia cât si Casa de Austria au avut propriile planuri privind controlul Dunarii de Jos, iar lupta s-a dus în jurul tronului Poloniei, în felul acesta spatiul românesc iesind temporar din atentia celor doua rivale. Importanta strategica a tarilor române a revenit în prim-plan dupa 1593.

Capitolul XI

Mihai Viteazul si aspiratiile românesti în jocul de interese al marilor puteri

Sfârșitul secolului XVI și începutul secolului XVII au fost marcate de unul dintre momentele cele mai importante din întreaga istorie a poporului român, de domnia lui Mihai Viteazul (1593-1601) cel care pentru prima dată în istorie a unit cele trei state românești, Tara Românească, Transilvania și Moldova, cel care, prin eroismul și cutezanta de care a dat dovada, a pus sub semnul întrebării, pentru o clipă, însăși dominația otomană din Europa și a atras asupra sa privirile întregului continent.

Marea epopee românească de sub conducerea lui Mihai Viteazul desfășurată la cumpăna dintre cele două veacuri, a fost răspunsul hotărât dat de poporul nostru la intensificarea fără precedent pe care a cunoscut-o dominația otomană, sub toate aspectele, tocmai în această perioadă. Astfel, turcologul Mihai Maxim a calculat că, între 1538 și 1600, Moldova și Tara Românească au pierdut în raporturile cu Poarta, sub diferite forme, între 13 și 15 milioane de galbeni, dintre care, numai în perioada 1581-1590 și numai în Tara Românească, cumpărarea tronului și plata haraciului și a peschesurilor s-a ridicat, după aprecierea lui Mihai Berza, la 5.770.000 de galbeni. La urcarea sa pe tron, datoriile însumate ale predecesorilor săi, se ridicau la uriasa sumă de 700 de milioane de asprîi, în timp ce contemporanul său din Moldova, Aaron Voda Tiranul, avea de plătit și el 110 milioane de asprîi. Această situație, consecința a degradării continue pe care a cunoscut-o instituția domniei în a doua jumătate a secolului XVI, precum și a degradării accentuate a raporturilor dintre țările române și Poarta, amenința întreaga societate românească cu o adevărată catastrofă și impunea adoptarea unor măsuri rapide și eficiente pentru a opri o evoluție din ce în ce mai nefavorabilă. În împrejurările din ultimii ani ai secolului XVI, reluarea luptei antiotomane se impunea astfel ca o necesitate istorică pentru toți locuitorii spațiului românesc și ea a fost transpusă în realitate purtând pecetea marii personalități a lui Mihai Viteazul, cel care a înțeles mai bine ca oricine în

epoca sa nevoile neamului si sensurile profunde ale evolutiei istorice care îi era harazita.

Daca lupta antiotomana condusa de Mihai Viteazul a avut la baza, în primul rând, cauze de ordin intern, nu trebuie însa sa fie pierdut din vedere nici contextul politic international care, indiscutabil, a creat conditii favorabile pentru declansarea si desfasurarea ei, context în care Imperiul habsburgic si Spania, desi în masura diferita, au jucat rolul cel mai important în cadrul taberei crestine. Istoricul Carol Golner afirma chiar faptul ca Spania, ca principala putere crestina a epocii, ar fi fost singura forta care ar fi putut sa sprijine ofensiva domnului român împotriva Imperiului otoman.

Relatiile politice internationale se caracterizeaza si în aceasta perioada prin aceleasi trasaturi care domina, practic, întreg secolul XVI si care, în esenta, se reduc la ciocnirile de interese generate de tendintele expansioniste ale marilor puteri ale vremii si la lupta, plina de eroism, a popoarelor amenintate de aceste tendinte. Pentru spatiul geografic locuit de români elementul definitoriu al situatiei externe continua sa fie contradictia dintre Imperiul otoman, pe de o parte, si Habsburgii austrieci, sprijiniti de cei din Spania, pe de alta parte, la care s-a adaugat reluarea pretentiilor pontice ale Poloniei conduse, de facto, de cancelarul Jan Zamoyski.

Cele trei mari puteri aveau interese specifice în spatiul românesc, dar toate, fara exceptie, reprezentau serioase amenintari la adresa statutului international al tarilor române, la adresa autonomiei lor interne si a integritatii lor teritoriale. Astfel, Imperiul habsburgic cauta sa realizeze un vast bloc antiotoman care sa includa Spania, statele italiene, Polonia, Rusia, Suedia si chiar Anglia si Persia. Directia sa principala de expansiune împotriva turcilor viza, în primul rând, spatiul carpato-ponto-danubian, mai ales Transilvania, dar si Moldova si Tara Româneasca. Din aceasta cauza ei au acordat o mare atentie lui Sigismund Báthory la început, iar apoi lui Mihai Viteazul, personalitati care au încercat, fiecare în felul sau, sa reconstituie unitatea vechii Dacii.

În ceea ce priveste Polonia, aceasta se simtea amenintata de o eventuala alianta între Moscova si Habsburgi si încerca sa realizeze asa-numita „bariera orientala”, printr-o alianta cu Suedia si Imperiul otoman. În acest sens orice încercare de reconstituire a Daciei, a unitatii politice a spatiului românesc, mai ales sub egida sau în alianta cu Habsburgii, asa cum s-a întâmplat si cu Sigismund Báthory si cu Mihai

Viteazul, i se parea periculoasa si trebuia eliminata ca fiind un obstacol major în calea bunelor sale relatii cu Poarta otomana.

În fine, Imperiul otoman, dupa un îndelungat razboi cu Persia (1578-1590), spera ca, prin declansarea unui nou razboi în centrul Europei, împotriva Habsburgilor, sa transeze definitiv rivalitatea cu acestia în favoarea sa, sa cucereasca noi teritorii si, implicit, noi surse de venit care sa umple golurile din vistierie. Dar „razboiul cel lung”, început la 4 iulie 1593 si încheiat abia în 1606, cu toate defectiunile din tabara creștina, nu a dus la îndeplinirea sperantelor otomane. El s-a încheiat printr-o pace alba, care stabilea mentinerea *statu-quo-ului* teritorial antebelic si prevedea o relatie de deplina egalitate între cele doua puteri.

În acest context politic international, încordat, dominat de confruntarea militara dintre imperiali si otomani, Mihai Viteazul, sprijinit de Andronic Cantacuzino si de ambasadorul Angliei la Constantinopol, Edward Barton, a fost numit de sultan domn al Tarii Românești în septembrie 1593, iar la sfârșitul lui octombrie își facea intrarea în București. Odata aflat pe tronul Tarii Românești, Mihai s-a confruntat cu doua probleme principale, probleme care își vor pastra actualitatea pe parcursul întregii sale domnii. Este vorba de lupta de independenta împotriva turcilor, impusa de situatia dezastruoasa a tarii si de lupta pentru unitatea de actiune, la început, apoi de lupta pentru unitatea statala a celor trei tari române, adica de unitatea româneasca, de unitatea întregului spatiu românesc. Numai prin realizarea acestei unitati lupta antiotomana, dar si lupta împotriva veleitatilor expansioniste ale altor puteri, cum ar fi Habsburgii si Polonia, putea avea cu adevarat sorti de izbânda.

Dupa parerea noastra, Mihai Viteazul a abordat cele doua probleme majore ale domniei sale simultan si de la început, deoarece între ele exista o strânsa interdependentă, una fara cealalta neputând sa-si gaseasca o rezolvare adecvata. Nu credem ca prima parte a domniei sale a fost dominata de lupta pentru independenta împotriva turcilor, iar cea de-a doua de lupta pentru unitatea statala a întregului spatiu românesc. Este adevarat ca pâna în 1599 Mihai Viteazul a avut nenumarate confruntari cu turcii otomani, dar aceste confruntari au fost abordate mereu prin cautarea unor forme adecvate momentului, de unitate de actiune a celor trei tari românești, chiar daca pentru aceasta el a trebuit sa accepte vasalitatea fata de Sigismund Báthory, principele transilvan care cauta sa realizeze si el unitatea româneasca, dar de pe pozitii straine interesului

românesc. După 1599, când Mihai Viteazul trece la înfaptuirea efectivă a unității politice românești, lupta pentru independență își păstrează întreaga acuitate și actualitate, chiar dacă disputa cu Imperiul otoman este înghețată pentru o perioadă. Locul turcilor este luat de puterile creștine, de Polonia și de Imperiul habsburgic, care nu puteau accepta o unire a celor trei țări românești sub o singură conducere și care au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a distruge opera lui Mihai Viteazul, ceea ce vor reuși, chiar dacă cele mai multe avantaje din acțiunea lor vor reveni turcilor.

Nu credem, de asemenea, că se poate pune problema felului în care Mihai Viteazul a realizat prima unire românească din istorie, în mod constient și planificat sau întâmplător, datorită unor amenințări venite din exterior și care nu-i lăsa o altă cale de ales. Considerăm că el a manifestat de la începuturile domniei o puternică dorință de unitate a spațiului românesc, indiferent de forma pe care ar fi avut-o această unitate și că împrejurările istorice în mijlocul cărora a trait i-au permis și i-au impus, în același timp, să realizeze unitatea românească, la momentul oportun, în forma unei unități statale, pe care timpul scurt, mai puțin de un an, nu i-a permis să o perfecționeze pe calea centralizării, așa cum s-au petrecut lucrurile în cazul altor țări din Europa.

Mihai Viteazul nu avea nevoie, după parerea noastră, de amenințări externe sau de îmbolduri venite din afară pentru a aspira la realizarea unui stat unit românesc și, cu atât mai puțin, pentru a trece la acțiunea de înfaptuire a sa. Exemplele din istoria celor trei țări române, pe care suntem siguri că el le cunoștea, erau suficiente. Astfel, pe această linie de unitate s-au plasat Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare, care la fel ca și Mihai Viteazul, și-au dat seama că lupta antiotomană impunea unirea tuturor forțelor românești. Petru Rareș a gândit și el, în datele ei fundamentale, un anumit tip de unitate politică românească.

Castaldo, generalul napolitan al lui Carol Quintul, care a ocupat în 1551 Transilvania în numele fratelui acestuia, Ferdinand de Austria, a nutrit și el gândul unirii celor trei țări românești și al reconstituirii Daciei romane. Despre această încercare Nicolae Iorga spunea că „... aceeasi nevoie instinctivă a unității după tradiții seculare, milenare, a adus o altă formă: cea habsburgică, ferdinandistă, tinzând să realizeze, prin Ardealul lui Martinuzzi cu garnizoana spaniolă a lui Castaldo, alta Dacie, cu același centru în Ardeal, iar la aripi cu domni impusi de capetenia soldaților trimisi de regele austriac al Ungariei”.

Acest ideal politic de reconstituire a Daciei va fi afirmat fara echivoc si de Despot Voda. Intrând în alianta cu Ferdinand de Austria, Despot a planuit o campanie împotriva turcilor, campanie care avea drept scop restabilirea vechilor hotare ale Moldovei. Pentru realizarea acestui plan, el lanseaza o proclamatie catre moldoveni, în decembrie 1561, în care le expune programul sau politic. Despot face apel la sentimentul de mândrie al moldovenilor ca descendentii ai romanilor, cerându-le sa lupte zi si noapte pentru scuturarea jugului turcesc. Cu concursul tarii Despot declara ca nadajduieste, ca în putina vreme, sa dobândeasca „iarasi locurile Moldovei mele pe care le tine pagânul, adica malul Dunarii, si nu numai acela, dar si Tara Româneasca si apoi toata Tara Greceasca”.

La o reconstituire a Daciei a aspirat si principele transilvan Ioan Sigismund Zápolya. În anul 1566, comandantul garzii sale personale, Giovan Andrea Gromo, transmitea în Italia, în numele stapânului sau, ca acesta „... si-ar ceda toate drepturile asupra regatului Ungariei si, în plus, ca în momentul mortii sultanului (Süleyman I – n.n.) sa-i dea ajutor sa poata cuceri Dacia care-i apartine lui, stapânita parte de Alexandru Moldoveanul (Lapusneanu – n.n.), parte de Patrascu Valahul (Petru cel Tânar – n.n.)”. Aceasta initiativa a apartinut maghiarilor protestanti, care au preferat varianta Daciei unei Ungarii catolice supuse Casei de Austria, dar, în ciuda acestui fapt, ea demonstreaza totusi ca procesul de convergenta politica al celor trei state românesti se dezvolta într-un ritm rapid dupa batalia de la Mohács din 1526 si prabusirea Ungariei feudale.

Planul dacic românesc a fost readus în discutie, dar si în practica politica, în timpul uniunii dinastice moldo-muntene realizata de Mihnesti. Atât Petru Schiopul, cât si Alexandru II Mircea si Mihnea Turcitul se considerau descendentii din familia regala a Corvinilor, traditie oficializata ulterior chiar de curia romana, ceea ce explica de ce ei se considerau mostenitorii legitimi ai Transilvaniei, actionând în vederea refacerii fostului regat dacic.

La toate aceste planuri dacice s-a adaugat, bineînteles, cel al lui Sigismund Báthory, inspirat si din gândirea politica umanista a secolului XVI.

Dar ele, datorita provenientei majoritare maghiaro-habsburgice nu aveau sanse de realizare pe pamânt românesc. Desi este foarte probabil ca Mihai Viteazul sa fi cunoscut toate aceste proiecte, trebuie aratat ca initiativele si înfaptuirile sale au avut un cu totul alt caracter, practic el opunând „Dacia româneasca” cum inspirat o denumea Nicolae Iorga –

acestor planuri de provenienta straina, care nu corespundeau specificului si, mai ales, intereselor românesti. Pentru Mihai, unirea nu însemna numai asigurarea propriei sale domnii sau realizarea unui front comun de lupta antiotoman, ci constituirea unui organism politic de sine statator, a carui conducere urma sa revina, ereditar, familiei sale.

În aceste conditii apare evident faptul ca proiectul imperial, utopia refacerii Imperiului bizantin de catre Mihai Viteazul, ocupa un loc secundar în gândirea politica si în ideologia promovata de domnul nostru. Nu este mai putin adevarat ca Mihai avea el însusi interesul sa mentina vie aceasta iluzie, pentru a-si asigura colaborarea popoarelor balcanice în lupta antiotomana, dar, pe de alta parte, atât imperialii, cât si anturajul sau balcanic, în frunte cu Dionisie Rally Paleologul, din motive diferite, au încercat sa-i îndrepte constant atentia spre sudul Dunarii. Fara succes însa.

Dar pâna sa treaca la aplicarea planului sau dacic, Mihai a fost confruntat cu problema scoaterii Tarii Românesti din impasul economic si politic în care se afla, iar acest lucru nu se putea face decât prin declansarea luptei antiotomane. Contextul politic international era favorabil pentru întreprinderea unei astfel de actiuni datorita razboiului dintre turci si imperiali, declansat în vara anului 1593, dar el trebuia sa procedeze cu multa prudenta pentru a nu esua chiar de la început în tentativa sa. Trebuia, pe de o parte, sa-si gaseasca aliati puternici, daca se putea chiar pe împaratul Rudolf II (1576-1612), iar pe de alta parte sa se pregateasca din punct de vedere militar cât mai bine, pentru ca Tara Româneasca avea o frontiera foarte întinsa cu Imperiul otoman, frontiera ce s-ar fi transformat automat în linie de front si de operatiuni militare. Acestea, credem ca sunt motivele pentru care el a asteptat mai bine de un an ca sa declanseze lupta antiotomana, la 13 noiembrie 1594, fapt care a provocat suspiciuni din partea puterilor crestine, atât a imperialilor, cât si a papalitatii.

Acest lucru explica de ce solul imperial Ioande Marini Poli, cât si solul papal Alexandru Komulovic (Comuleo) au ocolit sistematic Tara Româneasca în misiunile lor diplomatice de la sfârșitul lui 1593 si din prima parte a lui 1594. În noiembrie 1593, iezuitul Komulovic este trimis de papa Clement VIII la cazaci si tatarsi, pentru a-i convinge sa lupte împotriva turcilor. În februarie 1594 el se afla la Alba Iulia, iar la 22 martie a sosit la Iasi, unde Aaron Voda Tiranul i-a promis ca va adera la *Liga Sfânta* si i-a dat scrisori de recomandare catre poloni, cazaci si catre

tarul de la Moscova.

Simultan cu aceasta intensa activitate diplomatica ce îl ocolea pe Mihai Viteazul, profitând de razboiul dintre turci si imperiali, popoarele din Imperiul otoman încep sa se ridice la lupta. Astfel, în 1593-1594 au loc rascoale ale albanezilor si muntenegrenilor, care solicita chiar ajutorul regelui Spaniei, Filip II. În primavara lui 1594 se declanseaza o rascoala a sârbilor, românilor si ungurilor din sudul Banatului, condusa de banul Sava si vladica Teodor. Rascultatii au ocupat Vârsetul, Fagetul, Becicherecul si Borsa, dar vor fi înfrânti de pasa de Timisoara, Hasan.

În acest conditii era absolut necesara o coagulare a spatiului românesc si încercarea de alianta cu împaratul Rudolf II. Initiativa a fost preluata de Sigismund Báthory, care dorea sa realizeze o Dacie unita sub conducerea lui, dar avea si capacitatea politica necesara, bazata mai ales pe apartenenta sa la biserica catolica, de a stabili relatii de colaborare cu imperialii. Astfel, în februarie 1594 el încheie o alianta cu Rudolf II, alianta reînnoita la Praga, la 28 ianuarie 1595. În acelasi timp, Aaron Voda Tiranul, domnul Moldovei, încheie si el prin intermediul solului Ioan de Marini Poli, la 16 august 1594, la Iasi, o alianta cu împaratul si, în aceasi luna, recunoaste si suzeranitatea lui Sigismund Báthory. Mihai Viteazul, ocolit de soliile papale si imperiale, hotaraste sa ia el initiativa si trimite solii în Transilvania si Moldova, arătând ca este gata sa adere la Liga antiotomana. Se pare ca în 1594, în septembrie sau octombrie, el a reusit sa încheie o alianta cu Sigismund Báthory si cu Aaron Voda Tiranul, reconstituind astfel frontul unic de actiune al tarilor române, al întregului popor român. În aceste conditii erau create, într-adevar, toate premisele declansarii cu succes a luptei antiotomane, ceea ce Mihai Viteazul nu a ezitat sa faca, situându-se de la început în fruntea ei, în ciuda pretentiilor lipsite de acoperire ale principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory. Se observa, ceea ce am afirmat si mai sus, ca lupta antiotomana si unitatea spatiului românesc, indiferent de forma pe care o îmbraca, constituiau doua aspecte inseparabile ale aceleiasi probleme. Pentru început, sistemul de aliante dintre cele trei state era suficient pentru declansarea si desfasurarea cu succes a unui razboi de eliberare antiotoman.

La 13 noiembrie 1594, Mihai Viteazul declanseaza lupta antiotomana omorându-i pe toti creditorii din Bucuresti, si pe toti turcii din tara, fiind imitat, aproape imediat, si de domnul Moldovei, Aaron Voda Tiranul . Sunt atacate si arse Giurgiu, Cetatea de Floci, Hârsova,

Silistra, Braila, Tighina, Chilia, Ismail, Babadag, sunt obtinute victoriile de la Putineiu, Stanesti, Serpatesti si de lânga Rusciuk, practic întreaga linie a Dunarii este transformata într-o linie de front. Elementul surpriza a avut o mare importanta, permitând fortelor românesti sa obtina victorii peste tot.

Ridicarea la lupta a tarilor române reprezenta un mare pericol pentru Imperiul otoman, mai ales în conditiile în care el se afla în razboi cu Habsburgii. Pericolul se profila în doua directii, la fel de importante: amenintarea flancului drept al frontului otoman, care se gasea descoperit în fata atacurilor lansate din directia tarilor române si periclitarea aprovizionarii cu alimente si alte produse a capitalei otomane, a Constantinopolului, precum si a comertului polono-otoman. Aceste amenintari grave i-au obligat pe turci sa treaca razboiul din Ungaria pe un plan secundar si sa-si îndrepte fortele principale împotriva Tarii Românesti.

Dar tocmai în acest moment în care era mai necesara ca oricând o adevarata si eficienta solidarizare a tuturor puterilor crestine pentru a se face fata cu succes amenintarii otomane, fiecare dintre aceste puteri a încercat sa-si promoveze propriile interese fara a tine cont de pericolul otoman si de situatia extrem de periculoasa în care se aflau Mihai Viteazul si Tara Româneasca.

Fortele habsburgice, în loc sa acorde ajutor domnului român, au încercat sa profite de slabirea presiunii otomane din Europa Centrala si au reusit sa cucereasca mai multe localitati din Croatia, printre care si Petrina, precum si Strigoniu, la 1 septembrie 1595.

Sigismund Báthory, cel care dorea sa refaca Dacia în folosul sau si al nobilimii maghiare, a considerat si el ca venise momentul pentru a-si subordona si mai strâns cele doua tari românesti extracarpatice. Nemulțumit de legaturile directe dintre Aaron Voda Tiranul si împaratul Rudolf II, precum si de încercarile domnului moldovean de apropiere fata de Polonia, încercari ce își aveau începutul înca din ianuarie 1593, cu complicitatea unor boieri moldoveni, în aprilie 1595, el l-a arestat si l-a înlocuit cu Stefan Razvan. În continuare a reusit sa-l oblige pe Mihai Viteazul, aflat într-o situatie de izolare pe plan extern, sa accepte tratatul de la Alba Iulia, din 20 mai 1595 adevarata încercare de desfiintare pe cale juridica a entitatii statale a Tarii Românesti si pe noul domn al Moldovei, Stefan Razvan, sa încheie un tratat asemanator, la 3 iunie. Prin aceste tratate regatul dacic al lui Sigismund Báthory capata o consistenta

pur juridica, nu însa și practica, el nefiind capabil să devină adevăratul stăpân al întregului spațiu românesc, care refuza să-l recunoască în această postură în ciuda tuturor tratatelor și a tuturor aparențelor.

La rândul ei, Polonia nu numai că nu intenționa să sprijine lupta antiotomană a lui Mihai Viteazul, dar începea să devină foarte îngrijorată față de evoluțiile din spațiul românesc. Indiferent care ar fi fost aceste evoluții, fie o unitate, într-o formă sau alta, a întregului spațiu românesc, fie o creștere a influenței Habsburgilor prin intermediul lui Sigismund Báthory, fie o revenire în forță a Imperiului otoman, care ar fi readus la ascultare și supunere țările române, interesele ei din această regiune geografică erau grav amenințate.

Aici trebuie să spunem că politica de expansiune în est și de rivalitate cu Habsburgii începută de regele Ștefan Báthory (1575-1586) a fost continuată cu fidelitate după moartea sa de principalul său colaborator, cancelarul și marele hatman Jan Zamoyski. Acesta, caracterizat de Nicolae Iorga ca „... unul dintre oamenii cei mai importanți pe care Europa Orientală i-a dat în această epocă” a ajuns să stăpânească pământuri însumând 6.400 km² și să devină reprezentantul tipic al noii aristocrații care preluase puterea în stat. El reprezenta interesele magnatilor poloni care aveau mari proprietăți în Ucraina și care erau, prin urmare, interesați în expansiunea spre țărmurile Marii Negre și gurile Dunării. Zamoyski dorea, de asemenea, să pună capăt incursiunilor tătare în Polonia și să ducă o politică antiotomană până la limitele permise de interesele țării, dar fără Habsburgi, care încercaseră chiar acapararea tronului polon și devierea politicii ei externe în cu totul alte direcții. În aceste condiții, Polonia a refuzat orice colaborare cu Habsburgii și cu Liga Sfântă înjghebata de papa Clement VIII și pentru că refuzul ei să nu apară ca o lipsă a dorinței de colaborare la lupta antiotomană a pus o condiție inacceptabilă și anume: permisiunea de a anexa Moldova și Țara Românească. Regele polon, Sigismund III (1587-1632), temându-se de expansiunea habsburgică în spațiul românesc, a refuzat să-i recunoască lui Sigismund Báthory până și titlul de principe al Transilvaniei și, cu atât mai puțin, pe cel al Moldovei și Țării Românești.

În această situație, când fiecare putere creștina își urmărea doar satisfacerea propriilor interese, Mihai Viteazul s-a simțit complet izolat, mai ales că era cunoscută și incapacitatea lui Sigismund Báthory de a

conduce lupta unita a celor tari române. Evident, el nu a acceptat realitatea în mod pasiv, ci a încercat sa o schimbe, macar si partial, în favoarea sa. Astfel se explica faptul ca, în aprilie 1595, ajungea la Praga, la Rudolf II, un sol de taina al sau, care urma sa descrie victoriile obtinute împotriva turcilor, dar, în acelasi timp, trebuia sa-i vorbeasca împaraturii „despre unele lucruri pe care nu le-a aflat înca nimeni”. Este vorba, aproape sigur, despre o cerere de ajutor adresata direct împaraturii, cerere care trebuia facuta în secret pentru a nu veni în contradictie cu pretentiile de suzeranitate manifestate de principele transilvan. Efectele cererii au fost însa egale cu zero, imperialii refuzând sa acorde orice fel de ajutor direct.

Simultan cu aceste demersuri, Mihai a cerut ajutor si din partea Poloniei, un contingent de 5.000 de soldati, dar Seimul, desi s-a aratat la început favorabil acestei cereri, datorita opozitiei categorice a lui Jan Zamoyski, nu a mai acordat nimic. Cereri similare adresate de domnul Tarii Românesti în lunile mai si iulie 1595 au primit raspunsuri, de asemenea, negative.

Daca puterile crestine erau reticente în a-l sprijini pe Mihai Viteazul, în schimb turcii erau hotarâti sa stinga cât mai repede noul focar de razboi de la Dunare, pentru a-si putea concentra toata atentia si toate fortele pe frontul din Ungaria si Croatia, împotriva trupelor imperiale. Astfel, la 14 mai 1595, din tabara de la Adrianopol, marele vizir Ferhad Pasa a hotarât transformarea Tarii Românesti si a Moldovei în pasalâcuri, masura ce va fi mentinuta si de viitorul mare vizir, Sinan Pasa. La putin timp de la luarea acestei hotarâri, sultanul Murad III (1574-1595) l-a numit pe Ahmed, *sangeacbeiu* de Tighina, ca pasa al Moldovei si a cerut hanului tatar din Crimeea, Gazi Ghirai, sa-i acorde tot ajutorul. Aceste pregatiri si hotarâri ale turcilor nu i-au ramas necunoscute lui Jan Zamoyski, care, la 14 iunie, a fost informat despre ele de catre un croat turcit, pe nume Mustafa si care, în astfel de împrejurari, s-a hotarât sa intervina în Moldova pentru a nu lasa întreaga initiativa în mâna turcilor, dar si pentru a scoate aceasta tara din Liga Sfânta, deci de sub influenta mai mult sau mai putin directa a Casei de Austria.

Astfel, în vara lui 1595, Tara Româneasca, darsi Moldova, se aflau în fata unei grave amenintari din exterior, turco-polone, cu perspectiva de a fi transformate în pasalâcuri sau în câmpuri de batalie, cu toate distrugerile pe care le presupunea o astfel de evolutie. Si amenintarea nu a întârziat prea mult ca sa se transforme într-o trista realitate. La 27 august 1595, Jan Zamoyski patrunde în Moldova si, profitând si de faptul

ca Stefan Razvan era plecat în ajutorul lui Mihai Viteazul, îl instaleaza în scaunul tarii pe Ieremia Movila. La rândul lor, turcii comandati de marele vizir Sinan Pasa, patrund în Tara Româneasca la 19 august, dar, spre deosebire de poloni în Moldova, întâmpina o puternica rezistenta din partea lui Mihai Viteazul, care, la 23 august 1595, obtine stralucita victorie de la Calugareni. Din pacate, în ciuda acestei incontestabile victorii, Mihai, datorita disproportiei de forte, era obligat sa se retraga din fata invadatorilor, sa paraseasca atât Bucurestiul, cât si Târgoviste si sa se retraga, în asteptarea unor ajutoare din celelate doua tari românesti, în zona Stoenesti

Observam prinurmare, cala sfârșitul lui august 1595 cele doua tari românesti extracarpatiche erau ocupate de turci si de poloni, pe punctul de a fi desfiintate ca entitati statale. Exista totusi si o diferenta: daca în Tara Româneasca, Sinan Pasa a trecut la instaurarea pasalâcului, în Moldova, Jan Zamoyski s-a limitat doar la instalarea unui domn favorabil polonilor, în persoana lui Ieremia Movila. Mai mult decât atât, între poloni, pe de o parte si turci si tatari, pe de alta, s-a creat o stare de tensiune, conflictuala, sultanul dorind, asa cum, am mai spus, sa transforme si Moldova în pasalâc. Fortele celor doua parti s-au aflat fata în fata la Tutora, pe Prut, unde în intervalul 18-22 octombrie au avut loc mai multe hartuiri minore, în asteptarea unei decizii hotarâtoare, care putea sa însemne pacea sau razboiul. Probabil ca în fata puternicei contraofensive românesti, care întrunea fortete armate din Tara Româneasca, din Moldova sub conducerea lui Stefan Razvan si din Transilvania, sub conducerea lui Sigismund Bathory, dar toate la un loc sub conducerea, *de facto*, a lui Mihai Viteazul, forte care într-o înaintare fulgeratoare au reusit sa elibereze Târgoviste la 18 octombrie, Bucurestiul la 22 octombrie si Giurgiu la 30 octombrie 1595, sultanul a considerat necesar sa se ajunga la un compromis cu polonii, astfel semnându-se acordul de la Tutora din 22 octombrie 1595. Prin acest acord Moldova a fost scoasa din coalitia antiotomana si s-a restabilit echilibrul politico-militar turco-polon în aceasta parte a spatiului românesc. Aceasta era o puternica lovitura data taberei crestine, încercarea lui Stefan Razvan de a-si recuceri tronul esuând datorita înfrângerii sale de la Areni (13 decembrie 1595). Cu toate acestea expeditia lui Zamoyski a avut momentan si un aspect pozitiv pentru tabara crestina, deoarece a facut imposibila jonctiunea fortelor tatara cu cele otomane si a usurat astfel actiunea lui Mihai Viteazul de alungare a ocupantilor turci din Tara Româneasca.

În acest fel, anul 1595 s-a terminat mai puțin rau pentru țările române decât ar fi fost de așteptat. Este adevărat că unitatea lor de acțiune antiotomana a fost spulberată prin scoaterea Moldovei din coaliția antiotomana, dar nu este mai puțin adevărat că turcii au suferit o mare înfrângere în Țara Românească, de unde au fost alungați după un sir întreg de batalii și nu au reușit să-și impună punctul de vedere nici în Moldova, fiind obligați să ajungă la un compromis puțin satisfăcător pentru ei cu polonii lui Zamoyski. În același timp, evenimentele anului 1595 au permis începutul procesului de desprindere a lui Mihai Viteazul de clauzele tratatului de la Alba Iulia, de înlăturarea a pretențiilor de suzeranitate ale lui Sigismund Báthory asupra întregului spațiu românesc. *Dacia* lui Báthory devenise o imposibilitate evidentă pentru toată lumea, deschizându-se astfel calea către *Dacia* lui Mihai Viteazul, cel care va reuși pentru prima dată în istorie să unifice cu adevărat toate cele trei țări românești într-un singur stat.

Până atunci însă, chiar la sfârșitul anului 1595, Mihai Viteazul a încercat, prin intermediul lui Ieremia Movila, să ajungă la o înțelegere cu turcii, dar pacea nu a putut fi obținută. În consecință, în cursul anului 1596 războiul a continuat. La începutul acestui an, turcii au încercat să-l înlocuiască pe Mihai cu Radu Mihnea, dar nu vor reuși, fiind înfrânți în mai multe rânduri. Trupele Țării Românești au ripostat și au atacat mai multe orașe de la sud de Dunare, printre care Babadagul și Vidinul, iar în toamna au obținut o importantă victorie asupra tatarilor, la Gherghita, împiedicând astfel jonctiunea acestora cu forțele otomane din Ungaria.

Dar în timp ce Mihai Viteazul se lupta cu succes împotriva unor forte superioare ca număr, potențialii săi aliați creștini erau gata să facă orice pentru a obține bunăvoința și chiar alianța Poloniei, principalele argumente folosite fiind drepturile de stăpânire asupra unor părți din spațiul românesc, mai precis asupra Moldovei și a Țării Românești. Astfel împăratul Rudolf II i-a autorizat pe solii săi trimisi la lucrările Seimului polon, ce trebuiau să înceapă la 24 martie 1596, să arate că el este de acord cu înlocuirea lui Mihai Viteazul din domnia Țării Românești dacă, în schimb, polonii ar fi intrat în luptă cu Imperiul otoman. Polonii cereau, într-adevăr, pentru a participa la Liga Sfântă, Moldova, Țara Românească și „Basarabia”, adică Buceagul. Imperialii, sacrificându-l pe Mihai, nu înțelegeau însă să renunțe și la pretențiile lor expansioniste în spațiul românesc, ceea ce făcea ca înțelegerea lor cu Polonia să devină imposibilă. Aproape simultan cu diplomația imperială

si diplomatia pontificala a adoptat solutii asemanatoare pentru a capta bunavointa Poloniei. Instructiunile din 3 aprilie 1596, date de papa Clement VIII cardinalului Enrico Caetani, trimis în Polonia, prevedeau o împartire a Moldovei între poloni si imperiali, reactualizând astfel prevederile tratatului de la Lublau din 1412, încheiat între Sigismund de Luxemburg si Vladislav II Jagiello.

Toate aceste încercari, care aveau în centrul lordiferite proiecte de împartire a spatiului românesc în sfere de influenta, au esuat datorita pozitiei intransigente a Poloniei, pentru care lupta antiotomana era la fel de imposibila ca si alianta cu Habsburgii. Între Polonia si Imperiul otoman existau prea multe interese comune pentru ca ele sa poata fi eliminate printr-o simpla trasatura de condei. Aceste interese erau chiar mai puternice decât rivalitatea dintre cele doua parti care se profila la orizont în regiunea gurilor Dunarii si a spatiului românesc.

Esecului diplomatic al Ligii antiotomane, de atragere a Poloniei în rândurile sale, i s-a adaugat însa si esecul militar, fortele imperiale si aliatul lor Sigismund Báthory suferind în 1596 câteva înfrângeri usturatoare, dintre care cele mai însemnate au fost cea din vara, suferita de principele transilvan în fata Timisoarei, pierderea de catre imperiali, la 12 octombrie 1596, a cetatii Eger (Erlau, Agria) si marea înfrângere suferita de arhiducele Maximilian si de Sigismund Báthory la Mezo Keresztes, la 26 octombrie.

Constatând nehotarârea lui Sigismund Báthory si faptul ca de la puterile crestine nu primea nici un fel de ajutor, Mihai Viteazul a declansat o actiune diplomatica pe cont propriu, care viza, pe de o parte, împacarea cu turcii, chiar si pentru un timp limitat, necesara refacerii fortelor tarii, iar pe de alta parte stabilirea unor subsidii banesti care sa-i permita alcatuirea unei armate de mercenari. Ambele obiective propuse au fost realizate, marcând, astfel, deplina eliberare de sub tutela lui Sigismund Báthory.

Primul succes diplomatic major al lui Mihai Viteazul a fost obtinerea, la sfârșitul anului 1596, a steagului de domnie din partea sultanului Mehmet III (1595-1603), ceea ce însemna realizarea pacii cu Imperiul otoman si, prin urmare, înlaturarea pericolului cel mai mare care ameninta tara. Dupa victoriile din toamna lui 1596 de pe frontul din Ungaria, victorii importante, dar neexploatate din punct de vedere strategic din cauza lipsei de resurse, se pare ca turcii doreau o pace generala, atât cu tarile române, cât si cu Habsburgii. De aceasta situatie a

profitat Mihai Viteazul pentru a obtine aproape doi ani de pace, pâna la începutul toamnei anului 1598. Prin obtinerea steagului de domnie, ca si prin tratativele care i-au urmat cu turcii, Mihai Viteazul urmarea trei obiective majore si anume: scoaterea Moldovei din axa polono-otomana si, în felul acesta, restabilirea unitatii de actiune a celor trei state românesti la Dunarea de Jos, anihilarea fortei de soc reprezentata de tatarii din Crimeea si obtinerea unei perioade cât mai îndelungate, care a durat aproape pâna la începutul toamnei lui 1598, de refacere a fortelor economice si militare ale Tarii Românesti, în vederea unor noi confruntari militare. Dintre toate aceste obiective doar ultimul a fost atins, Moldova neputând fi scoasa de sub influenta turco-polona si deci nici unitatea de actiune a tarilor române refacuta.

În ceea ce priveste relatiile directe cu împaratul Rudolf II, Mihai Viteazul a reusit sa atinga si acest important obiectiv. În ianuarie 1597 el a trimis la curtea imperiala pe banul Mihalcea si pe sasul Marco Schunkebonk, care-l însoteau pe principele transilvan Sigismund Báthory. Acestia au obtinut acordul lui Rudolf II pentru plata trimestriala a 4 000 de mercenari, pe o durata de sase luni, primii bani ajungând la Târgoviste în iulie 1597, prin intermediul solului imperial Erich Lassota. Contactele cu imperialii se vor intensifica pe parcursul întregului an 1597 si în prima jumatate a lui 1598, pâna se va ajunge la încheierea unui tratat, la Târgoviste, la 9 iunie 1598, tratat prin care împaratul era recunoscut ca suzeran al Tarii Românesti, Mihai se obliga sa lupte împotriva turcilor în schimbul unui subsidiu banesc anual, pentru plata a 5 000 de mercenari. Împaratul nu primea tribut, iar Mihai era recunoscut ca domn independent, cu drept de ereditate în familia sa. De asemenea, în caz de necesitate, Rudolf II se obliga sa acorde adăpost lui Mihai si familiei sale si promitea libertatea comertului cu Transilvania. În conditiile în care Sigismund Báthory a acceptat, la 23 decembrie 1597, tratatul de cedare a Transilvaniei catre împarat, iar în aprilie a parasit principatul, imperialii, aflati, practic, în imposibilitate de a prelua conducerea acestuia, aveau nevoie imperioasa de forta militara a lui Mihai Viteazul, consolidata considerabil pe parcursul anului 1597.

Tot în aceasta perioada dominata de diplomatie, cuprinsa între 1596 si 1598, Mihai Viteazul a purtat tratative cu tatarii si cu Polonia. În iunie 1597 a venit la Târgoviste nobilul polon Andrei Tarnowski, care a încercat sa-l atraga în sfera de influenta a Poloniei. I-a fagaduit chiar ca, în cazul abandonarii aliantei cu Rudolf II si trecerii sub suzeranitatea

polona, va fi sprijinit sa ia în stapânire atât Transilvania, cât si Moldova. Aici s-a discutat chiar proiectul unui tratat în acest sens, care avea sa fie convenit peste aproape trei ani, la 10 martie 1600, la Brasov, tot cu Tarnowski. Dar Polonia practica o diplomatie la doua capete, duplicitara. Ea încerca sa-l atraga pe Mihai Viteazul în propria sfera de influenta, dar încerca sa-si asigure si sprijinul Imperiului otoman, în cazul în care ar fi fost nevoita sa recurga la forta pentru atingerea acestui obiectiv. În timp ce Andrei Tarnowski se afla în solie la Mihai, în vara lui 1597, promitându-i, pe lângă cele aratate mai sus, chiar cu ajutor militar de 2–3000 de soldati, un sol polon mergea la Poarta unde cerea Moldova si Tara Româneasca în schimbul platii unui tribut anual, domnul Tarii Românesti urmând a fi înlaturat din scaun de poloni si nu de turci.

Nu este mai putin adevarat ca si imperialii, în tratativele lor cu Poarta, au adoptat o pozitie duplicitara în privinta lui Mihai Viteazul. În tratativele din 1598, purtate prin intermediul hanului Crimeii, Gazi Ghirai, ei propuneau turcilor ca granita dintre cele doua parti sa fie stabilita pe Dunare, pâna la varsarea ei în mare, deci ca Transilvania, Tara Româneasca si Moldova sa intre în sfera de influenta a lor sau chiar de stapânire directa. Astfel se explica si încercările lor diplomatice, de la începutul lui 1598, de a-l scoate pe Ieremia Movila de sub influenta polona, încercari esuate însa. De fapt, tratativele habsburgo-otomane din aceasta perioada au reprezentat si o încercare de reactualizare a spiritului tratatului de la Lublau, din 1412. În acest spirit, formula cea mai avantajoasa pentru curtea imperiala, în cazul în care negociatorii ei nu ar fi obtinut includerea în tratat a tarilor române printre posesiunile împaratului, era neutralizarea Transilvaniei si a Tarii Românesti, ceea ce ar fi însemnat instituirea unei suzeranitati colective habsburgo-otomane, identica cu cea polono-otomana asupra Moldovei. În ultima instanta putea fi aprobata si neutralizarea numai a Transilvaniei si chiar revenirea Transilvaniei si a Tarii Românesti la statutul politic si juridic de dinainte de izbucnirea razboiului.

În aceste conditii Tara Româneasca si domnul ei, dar si întregul spatiu românesc, se aflau într-o situatie foarte dificila, toti vecinii, mari puteri fara exceptie, manifestând tendinte clare de expansiune în detrimentul formatiunilor statale românesti. La fel ca si în vremea lui Stefan cel Mare, Mihai Viteazul se afla prins între trei puternice forte ostile si trebuia sa dea dovada de mult curaj si de multa înțelepciune pentru a-i salva pe români de la un dezastru total. Capacitatea sa politica

si diplomatica, precum si marele sau talent militar îi vor permite sa îndeplineasca aceasta misiune cu succes, chiar daca pretul platit pentru victorie va fi chiar viata sa si destramarea propriilor idealuri. Dar pâna la urma victoria, obtinuta cu mult sânge si multa truda, va însemna salvarea statutului international al tarilor române si o anumita usurare a situatiei lor în raporturile cu Poarta. Mai mult nu s-a putut obtine atunci si vom vedea si de ce.

Dupa aproape doi ani de pace si tratative diplomatice, Imperiul otoman, profitând si de situatia tulbure din Transilvania, care provoca îngrijorare atât la curtea imperiala din Praga, cât si la curtea Tarii Românesti si presat, la rândul sau, de o puternica rascoala denumita *celâlî*, care va cuprinde Asia Mica, dar va trece si în Europa, s-a hotărât sa puna capat starii de pace cu Mihai Viteazul, desi în aprilie acesta trimisese o parte a tributului pe care-l datora sultanului. La începutul lui iulie 1598 sultanul a ordonat *sangeacbeiului* de Silistra, Ahmed Pasa si serdarului Hafiz Ahmed de la Vidin, sa-l captureze pe Mihai si sa readuca Tara Româneasca în stapânirea Portii. Pregatirile lor militare îndreptate împotriva lui Mihai erau cunoscute la curtea imperiala, dar Rudolf II nu a întreprins nimic pentru a-si ajuta aliatul.

Astfel, la începutul lui septembrie Ahmed Pasa a traversat prin surprindere Dunarea, a atacat Caracalul, dar a fost înfrânt de trupele comandate de Dumitru din Cepturi. Replica lui Mihai Viteazul a fost fulgeratoare, el trecând Dunarea la rândul sau, la 28 septembrie, zdrobind pe Hafiz Ahmed Pasa la sud de Nicopole si obtinând alte victorii rasunatoare în apropiere de Vidin si Cladova. Între timp, turcii au atacat si Oradea, la 2 octombrie, atac ce va dura pâna la 3 noiembrie si se va încheia cu un esec, poate si datorita faptului ca Mihai, înțelegând sa-si respecte aliantele si sa-si ajute aliatii, a trimis un corp de oaste de 15.000 de oameni sub comanda agai Lecca în sprijinul orasului. În martie 1599 unitati otomane au facut o noua incursiune la nord de Dunare, raspunsul lui Mihai fiind la fel de prompt ca si în anul anterior, el trecând Dunarea si atacând Oblucita.

Dar conflictul lui Mihai cu turcii a fost oprit de evolutia evenimentelor din Transilvania, unde Sigismund Báthory a abdicat din nou, de data aceasta în favoarea varului sau din Polonia, Andrei, cardinal si episcop de Warmia. Aceasta schimbare însemna ca si Transilvania era scoasa din Liga Sfânta si anexata la axa de interese polono-otomana, deoarece cardinalul Andrei Báthory era complet înfeudat intereselor polone. Astfel, Mihai Viteazul se afla complet încercuit de forte ostile,

atentia lui fiind îndreptată mai mult către celelalte două țări românești, intrate sub influența Poloniei, de unde putea veni pericolul cel mai mare pentru el. La rândul său, sultanul, care reînnoiește, la 4 august 1598, pacea cu polonii, încercând să limiteze cât mai mult influența acestora în spațiul românesc, l-a recunoscut pe Andrei Báthory ca principe al Transilvaniei și a dat mâna liberă Poloniei să acționeze în întreg spațiul românesc, fiind conștient că acțiunea acesteia era folositoare, într-o anumită măsură și turcilor și, oricum, venea în contradicție totală cu interesele Habsburgilor. În acest fel, el a oprit orice atacuri împotriva lui Mihai Viteazul, așteptând ca acesta să-și piardă domnia, ca urmare a unei intervenții polone.

Rivalitatea polono-habsburgică pentru preponderența în spațiul românesc și adjudecarea, pentru a doua oară în decurs de câțiva ani de către Polonia a suprematiei, de data aceasta asupra Transilvaniei prin instalarea ca principe aici a lui Andrei Báthory, a agravat la maximum situația internațională a Țării Românești. Ca și în anul 1595, asupra ei plana pericolul unei mari invazii, de data aceasta nu otomane, ci polone, cu sprijinul vasalilor din Moldova și Transilvania, Ieremia Movila și Andrei Báthory. Mihai Viteazul nu mai avea aliați apropiați, unitatea de acțiune a spațiului românesc fusese ruptă, legăturile sale cu Rudolf II erau tăiate. În aceste condiții el își dădea seama că avea zilele numărate și că trebuia să acționeze foarte rapid dacă dorea să-și salveze domnia și viața.

Acțiunea lui Mihai Viteazul a vizat două direcții și anume: alianța cu imperialii și implicarea acestora, din punct de vedere militar în rasturnarea situației politice, mai ales din Transilvania și realizarea unei noi unități a țărilor române, de data aceasta o unitate statală aflată sub directă sa conducere.

Pentru început, el a încercat să câștige timp pentru a se consolida pe plan militar și pentru a-și coordona acțiunea cu forțele imperiale. Din această cauză, la 26 iunie 1599, a acceptat să încheie un tratat cu Andrei Báthory, tratat care confirma aproape integral clauzele celui încheiat la Alba Iulia cu Sigismund, în 1595. Aproape simultan, în iulie, a trimis în solie la Praga, la împărat, pe Stoichita din Strâmba și pe Petru Grigorovici Armeanul, cu misiunea de a spune acestuia că el este gata să atace Transilvania și că acțiunea sa ar trebui coordonată cu cea a forțelor imperiale. La această cerere a lui Mihai, generalul Gheorghe Basta, cel care va conduce în final trupele imperiale din Transilvania s-a opus, arătând că Andrei Báthory nu va fi dusmanul împăratului și că se risca și

pierduta, precum si un conflict armat de amploare cu Polonia.

Între timp situatia lui Mihai Viteazul devenea tot mai dificila, el primind un *ultimatum* de a parasi tara din partea cardinalului Andrei Báthory, noul principe transilvan cerând în acest sens si sprijinul lui Ieremia Movila si având acordul lui Jan Zamoyski pentru o interventie în Tara Româneasca. În acelasi timp si turcii, care nu doreau sa intervina direct împotriva lui Mihai, i-au promis lui Ieremia Movila sprijinul pasalelor de Bender si Akkerman, dar numai daca va fi atacat de domnul muntean. De fapt, Poarta spera într-o interventie polona directa, care ar fi putut duce si la un conflict deschis cu austriecii. Spera si avea toate motivele sa o faca, în lipsa de înțelepciune a puterilor crestine, în divizarea si rivalitatile dintre ele, care puteau sa-i ofere un ajutor pretios în atingerea propriilor obiective politice si militare din spatiul românesc.

Amenintat de Ieremia Movila si de Andrei Báthory, Mihai Viteazul s-a hotărât sa actioneze cu rapiditate si hotărâre, directia loviturii fiind aleasa în Transilvania deoarece acolo se putea face jonctiunea cu trupele imperiale comandate de generalul Basta. Cu o armata de aproximativ 30.000 de oameni, dintre care peste 13.000 erau mercenari, el a trecut Carpatii si la 28 octombrie 1599 a obtinut stralucita victorie de la Selimbar, dupa care, la 1 noiembrie, a intrat în Alba Iulia, capitala principatului.

Mihai Viteazul era constient de faptul ca încercarea sa de unire a întregului spatiu românesc va întâmpina puternica rezistenta a tuturor celor trei mari puteri vecine. De aceea el a cautat sa actioneze în etape si sa neutralizeze aceasta rezistenta prin abilitate diplomatica. Astfel, în august 1599 el a purtat tratative cu generalul Basta privitoare la o actiune comuna împotriva lui Andrei Báthory, generalul promitând ca la sfârșitul lui august se va afla la hotarele Transilvaniei cu o armata formata din 6.000 de infanteristi si 3000 de calareti. În acelasi timp, Mihai a dus tratative si cu otomanii, la sfârșitul lui august marele vizir trimitându-i un nou steag de domnie, ceea ce nu i-a împiedicat însa pe turci, ca în timp ce el se afla în Transilvania, sa organizeze o incursiune de jaf în Tara Româneasca de unde vor fi respinsi de vornicul Dumitru.

Imediat dupa cucerirea Transilvaniei, Mihai scria turcilor ca va respecta „regulile din trecut”, iar împaratului Rudolf II ca a întreprins aceasta actiune la îndemnul si pentru Casa de Austria. El încerca astfel sa neutralizeze cele doua puteri aflate în conflict, pentru care Transilvania reprezenta un teritoriu de cea mai mare importanta, ceea ce a reusit sa si

facea pentru o anumita perioada de timp. Turcii au acceptat, cel puțin în aparenta cucerirea Transilvaniei, trimițându-i lui Mihai Viteazul steaguri de domnie atât pentru el, cât și pentru fiul sau, Nicolae Patrascu, steaguri pe care le va primi la Brasov, la 9 martie 1600. Ei nu erau însă sinceri în aceasta recunoastere, fapt ce rezulta din solia lui Djafer în Polonia, din primavara aceluiași an, atunci când acesta a dat asigurari polonilor ca, de fapt, sultanul îl dezavueaza pe Mihai, ca nu va întârzia sa-si trimita ostile împotriva lui și ca steagurile de domnie i le-a trimis numai ca sa-l duca cu vorba. Era asteptata numai reactia regelui polon.

Dupa cucerirea Transilvaniei, relatiile lui Mihai Viteazul cu Habsburgii au parcurs un drum sinuos, principala sa revendicare fiind aceea de a i se recunoaste stăpânirea principatului și de a i se conferi titlul de domn, pe care împaratul îl acordase lui Sigismund Báthory. Tratatивele au fost anevoioase și îndelungate, abia într-un târziu, la 12 septembrie 1600, împaratul Rudolf II raspunzând favorabil la cererile lui Mihai. Era însă prea târziu, peste numai câteva zile întreaga constructie politica a domnului român prabusindu-se. Imperialii, ca de altfel, și papalitatea, desi aveau mare nevoie de colaborarea lui Mihai Viteazul și de puterea sa militara, care le putea asigura, în anumite conditii, un statut privilegiat la Dunarea de Jos, au manifestat o permanenta neîncredere în domnul român, banuindu-l de intentii necurate la adresa lor, ceea ce era complet gresit, banuiala care deriva din apartenenta sa la religia ortodoxa și din refuzul permanent de a trece la catolicism. Religia continua sa joace un rol destul de important în relatiile internationale, asa cum vom constata și în cazul relatiilor lui Mihai Viteazul cu Polonia.

Relatiile sale cu Polonia au fost, mai ales în aceasta perioada, deosebit de încordate, iar tratativele diplomatice purtate pentru detensionarea lor s-au încheiat prin esecuri sistematice. Polonia și Mihai Viteazul aveau, practic, aceleasi aspiratii, urmarind sa-si extinda influenta și chiar stăpânirea asupra întregului spatiu românesc. Mihai era obstacolul cel mai important în calea aspiratiilor polone de a-si impune suprematia asupra celor trei tari române și a gurilor Dunarii, zona ce începea acum sa-si recâstige partial importanta economica și comerciala de altadata. „Daciei polone” a lui Jan Zamoyski, artificiala și în contradictie cu aspiratiile firesti ale românilor, i se opunea „Dacia româneasca” a lui Mihai Viteazul, o constructie politica organica și coerenta, care putea sa duca la aparitia unui puternic stat românesc,

stavila greu de trecut pentru aspiratiile expansioniste ale Poloniei, la fel ca si pentru acelea ale Habsburgilor si ale otomanilor. Daca ceva a reusit sa uneasca aceste trei mari puteri, acel ceva a fost tocmai interesul pentru a împiedica aparitia unei „Dacii românești” care sa includa cele trei state si care sa fie o bariera serioasa în calea tendintelor lor expansioniste la Dunarea de Jos, dar si în Europa Centrala. În conditiile în care Imperiul otoman si cel habsburgic erau slabite de razboiul dintre ele si nu aveau, pentru moment, capacitatea necesara de a împiedica realizarea unitatii românești, Polonia a devenit o adevarata campioana a acestei cauze prea putin crestinești.

Astfel, foarte repede dupa batalia de la Selimbar si dupa cucerirea Transilvaniei de catre Mihai Viteazul, regele polon Sigismund III (1587-1632) i-a scris împaratului Rudolf II cerându-i sa-l opreasca pe acesta de a ataca si Moldova. Raspunsul împaratului a fost ca va face acest lucru, dar cu conditia ca nici Ieremia Movila sa nu atace Transilvania. Acest raspuns, nesatisfacator, i-a determinat pe poloni sa înceapa pregatirile militare de aparare a Moldovei în eventualitatea unui atac, dar sa continue si actiunile diplomatice. În februarie 1600, polonii trimit în solie la Mihai pe Skrzyniecki, care trebuia sa-i ceara acestuia, de asemenea, sa nu atace Moldova. Aceasta solie a fost urmata de cea condusa de Andrei Tarnowski. Acesta a încheiat cu Mihai Viteazul, la 10 martie, la Brasov, un proiect de tratat prin care cele trei tari române, unite sub conducerea domnului muntean, urmau sa recunoasca suzeranitatea Poloniei, dar factorii de conducere poloni nu l-au acceptat în aceasta forma.

La rândul sau, în fata ostilitatii vadite a Poloniei, Mihai Viteazul a reactionat printr-o actiune diplomatica ce viza realizarea unei încercuiri a acestei tari, apelând la ortodocsii poloni condusi de cneazul Constantin Vasile de Ostrog, dar si la Albert Frederic, ducele Prusiei. O eventuala alianta cu acesta ar fi deschis accesul lui Mihai la Marea Baltica si ar fi permis, într-adevar, încercuirea Poloniei.

Dar principalul punct de rezistenta al lui Mihai Viteazul erau propriile sale forte armate si sprijinul românilor din toate cele trei tari, care-l priveau nu ca pe un cuceritor, ci ca pe propriul si firescul lor conducator. Acesta i-a permis sa actioneze si în cazul Moldovei cu rapiditatea si eficienta caracteristica. În mai 1600, doar în câteva saptamâni, el a reusit sa cucereasca întreaga tara si sa desavârseasca astfel, pentru prima data în istorie, unitatea politica a tuturor românilor.

La 27 mai 1600, într-o diploma emisa pentru mănăstirea Neamt, Mihai Viteazul se intitula, pentru prima data, „domn al Tarii Românești și al Ardealului și al Moldovei”, iar în documentele emise din Alba Iulia, devenita centrul de unde el realiza conducerea celor trei țări românești, se intitula „Io Mihai Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Tarii Românești și al Ardealului și a toată țara Moldovei”.

Cucerirea Moldovei s-a făcut însă împotriva vointei imperialilor, Rudolf II scriindu-i în mai multe rânduri lui Mihai Viteazul să nu atace această țară și dând asigurări regelui polon Sigismund III că acest lucru nu se va întâmpla. Dar odată Moldova cucerită și unitatea politică a celor trei țări române realizată, marile puteri vecine erau puse în fața unui fapt împlinit pe care nu erau dispuse însă să-l accepte. Dacă turcii și imperialii, din motive diferite, ezitau să treacă la măsuri militare directe, polonii s-au dovedit a fi cei mai afectați de cucerirea Moldovei și au fost cei mai grabiți să înceapă distrugerea construcției politice realizate de Mihai Viteazul.

Explicațiile pe care acesta le-a oferit regelui polon nu au fost acceptate. Îngrijorarea polonilor în fața unirii celor trei țări române, unire din care putea rezulta un stat nou, care să nu fie la bunul plac al vecinilor săi mai puternici și care să aibă un cuvânt greu de spus la Dunarea de Jos și în Europa Centrală era mare, ceea ce l-a făcut pe Sigismund III să-i ceară lui Mihai să parasească Moldova, iar pe Zamoyski să înceapă preparativele militare.

Începutul lunii septembrie a anului 1600 a marcat și începutul sfârșitului pentru opera politică a lui Mihai Viteazul. Cronicarul acestuia, umanistul grec contemporan Gheorghe Palamide, spunea că: „... turcii, polonii, ungurii, germanii și alții s-au ridicat împotriva lui Mihai în același timp, ca să-l distrugă și să-i zdrobească marea-i putere. Și e o minune și un lucru mare, nu c-a fost biruit, ci cum de nu l-au prins vrajmasii”.

La 1 septembrie s'erașcoala nobilimea maghiară din Transilvania în frunte cu Ștefan Csáky, răscoala sprijinită aproape imediat de generalul imperial Gheorghe Basta, trupele reunite ale celor două părți reușind să-l învingă pe Mihai la 18 septembrie, la Miraslau. La 4 septembrie, Jan Zamoyski a pătruns în Moldova, pe care a ocupat-o în întregime până la 28 septembrie. De aici el avea de ales între a ataca Transilvania sau Țara Românească. Imperialii opunându-se categoric la o eventuală intervenție a polonilor în Transilvania, Zamoyski s-a îndreptat spre Țara Românească, la 8 octombrie ajungând la Buzău, de unde a luat drumul

Târgovistei. Înconjurat din toate partile, Mihai Viteazul s-a îndreptat spre imperiali, aliații lui firești și a încheiat cu Basta un tratat în condiții total nefavorabile, în tabara de lângă Sânpetru, la 3 octombrie 1600. Prin acest tratat el se obliga să parasească Transilvania până la 7 octombrie, să-și trimită familia ostatecă în decurs de 6 zile și să trimită 2 000 de osteni la pasul Oituz pe unde să credea că vor patrunde polonii în principat. Toate aceste condiții în schimbul promisiunii lui Basta că-l va ajuta militar în luptele cu polonii.

Între timpși turcii, profitând de ocazie, au atacat sub conducerea lui Guzelce Mahmud Pasa. La 21 septembrie au ocupat Giurgiul, apoi Bucureștiul și Târgovistea, retragându-se abia la 24 octombrie la insistențele lui Zamoyski, care dorea să facă singur legea în Țara Românească. Și într-adevăr, ostile polone au înaintat din victorie în victorie: Naiceni (12 octombrie), Ceptura (14 octombrie), Bucov (20 octombrie), Curtea de Argeș (25 noiembrie), alungându-l pe Mihai Viteazul în locul caruia l-au înșăunat pe Simion Movila, fratele lui Ieremia, domnul Moldovei. Acest moment a reprezentat expresia cea mai clară a deciziei Poloniei de a juca un rol de prim rang la Dunarea de Jos și pe litoralul Marii Negre, de a reconstitui vechiul regat al Daciei în favoarea sa. Dar nici „Dacia polonă” nu a rezistat mult, deoarece forțele interne și presiunile externe l-au obligat, în cele din urmă, pe Zamoyski, să-și limiteze influența doar la Moldova.

Ceea ce a urmat a fost o dezlănțuire de patimi și poftă cuceritoare ale celor trei mari puteri vecine, Mihai Viteazul încercând în aceste condiții, să-și reia planurile inițiale, dar cazând victima tocmai intereselor principalului sau aliat, Imperiul habsburgic. Calcând în picioare orice înțelegeri și chiar cu riscul sacrificării propriilor interese, curtea imperială a ordonat suprimarea domnului român, fapt care s-a întâmplat doar la câteva zile de la marea victorie de la Guruslau (13 august 1601), la 19 august, pe Câmpia Turzii.

Rezultatele domniei lui Mihai Viteazul pot fi apreciate dintr-o dublă perspectivă. Pe de o parte ele au însemnat un succes de necontestat, dacă se are în vedere faptul că statutul internațional al țărilor române a fost păstrat și chiar ameliorat în anumite direcții, mai ales în ceea ce privește Moldova și Țara Românească unde, după Mihai, presiunea economică otomană înregistrează o oarecare scădere. De asemenea, acum a fost realizată pentru prima dată o uniune politică a celor trei țări românești, a fost pus în practică proiectul unei „Dacii românești”, proiect

care va strabate veacurile si va deveni model pentru generatiile viitoare.

Pe de alta parte însa, Mihai Viteazul a esuat atât în obtinerea independentei fata de Poarta otomana, cât si în consolidarea unitatii statale si politice românesti, opera sa destramându-se foarte repede, în mai putin de un an. Esecul lui Mihai Viteazul s-a datorat unor cauze interne, dar, mai ales, unor cauze externe. Pe plan intern el nu a dispus de baza economico-sociala necesara desavârsirii unitatii politice a întregului spatiu românesc. Structurile social-economice si chiar politice existente în tarile române, cu elemente comune de origine straveche, dar si cu trasaturi caracteristice fiecărei provincii în parte, datorita separarii lor îndelungate, rivalitatile dintre boierimea munteana si cea moldoveana, ca sa nu mai vorbim de cele dintre boierimea munteana si nobilimea maghiara din Transilvania, timpul scurt, de doar câteva luni, de stapânire a lui Mihai Viteazul, rapidele schimbari politice interne si externe, l-au lipsit pe domnul român de acele forte pe care s-au sprijinit monarhii absoluti ai vremii, în primul rând de existenta unor orase puternice si prospere, iar apoi a unei taranimi libere care sa-i ofere baza de putere necesara ducerii la bun sfârșit a unei asemenea opere.

Dar cauza principala pentru care opera lui Mihai Viteazul s-a prabusit si, odata cu ea, si o parte a naziintelor românesti, a fost mai ales de natura externa. Contradictia dintre Imperiul otoman si cel habsburgic, pe de o parte, aceea dintre Habsburgi si poloni, pe de alta parte, dorinta tuturor acestor mari puteri ale vremii de a-si consolida sau extinde influenta si stapânirea asupra spatiului românesc, nu puteau admite, sub nici o forma, realizarea unei unitati politice a celor trei tari române. O astfel de unitate ameninta, în mod evident, interesele tuturor acestor mari puteri si de aceea încercarea lui Mihai Viteazul a reusit sa le coalizeze pe toate împotriva sa. Spre deosebire de Stefan cel Mare, Mihai Viteazul a încercat, dar nu a reusit, sa practice o politica de echilibru între puterile vecine, tocmai pentru ca o astfel de politica era imposibila în conditiile în care aspiratiile românesti spre unitate politica si statala începusera sa se manifeste cu tarie. Din aceasta cauza el, la fel ca si aspiratiile poporului român, au cazut victima aspiratiilor de mai mare putere ale celor trei vecini. Cu toate acestea, mostenirea politica a lui Mihai Viteazul a fost atât de mare încât la ea s-au raportat, într-un fel sau altul, cu mai multa sau mai putina tarie, toate generatiile care i-au urmat si ea îsi pastreaza, chiar astazi, întreaga valoare de simbol pentru românii de pretutindeni.